UNIVERSITATEA DIN CLUJ «REGELE FERDINAND I»
SIBIU

DACOROMANIA

BULETINUL «MUZEULUI LIMBII ROMÂNE»

FONDATOR:
SEXTIL PUȘCARIU

VOLUMUL X

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI 1941

©BCU CLUJ

NICOLAE DRĂGANU [1])

(18.II 1884—17.XII 1939)

Se împlinesc în zilele acestea douăzeci de ani, de când o mână de profesori ai Universității noastre ne adunam întâia oară ca să discutăm filologie. Din aceste întâlniri s'au născut ședințele de marți ale Muzeului Limbii Române, în care un Vasile Bogrea ne deprinsese cu scăpărările spiritului său de o neobișnuită vioiciune, un Constantin Diculescu ne purta prin vremurile întunecate ale invaziilor barbare și un Gustav Kisch căuta să deslușească înțelesurile ascunse din numirile de localități ardelene. Unul după altul au plecat dintre noi câteși trei, iar acum, tocmai când ne pregăteam să prăznuim două decenii dela întemeierea Muzeului, s'a năruit unul din cei mai puternici stâlpi ai lui, Nicolae Drăganu.

Apropiindu-ne cu sfială de cartea-mare unde însemnăm pe semenii noștri, mâna ne tremură când dăm să întoarcem fila pe care e scris numele celui ce ne-a părăsit tocmai pe când avea pe șantier câteva lucrări de proporții impunătoare.

Pentru noi, cei ce l-am cunoscut de aproape, figura lui Nicolae Drăganu nu se desprinde numai din opera-i masivă și plină de erudiție, cu stilul ei impersonal prin dorința de a păstra o cât mai severă obiectivitate. El ne vorbea nouă prin ochii lui blânzi, prin privirea-i de o nespusă bunătate și prin glasul lui, în ale cărui mlădieri se reflecta un suflet nobil și capabil de mari elanuri.

Fie-mi deci îngăduit ca în această comemorare făcută în fața celor ce i-au fost aproape să țes printre aprecieri despre opera care-i va

[1]) Necrolog rostit la Muzeul Limbii Române în ședința din 9 Ian. 1940.

©BCU CLUJ

păstra numele pentru urmași, amintiri despre omul de o atât de mare distincție sufletească, pe care contemporanii l-au prețuit atât de mult.

Răsfoind colecția de scrisori dela el, pe care o păstrez, găsesc mai întâi o carte poștală din 15 Februarie 1907. Cum la Cernăuți Seminarul de limbă română, pe care-l conduceam, căuta să se țină la curent cu tot ce se publica în domeniul filologiei române, îi cerusem teza lui de doctorat despre *Derivarea cu prefixe în limba română*, scrisă în ungurește [1]) și greu de găsit în librării. În cartea poștală în care-mi anunța trimiterea ei, mă întreba dacă n'ar fi bine s'o publice și românește, sau, în graiul său colorat cu expresii regional ardelenești: « plăti-mi-s'ar să public modestul meu studiu în românește ? ».

Așa au început raporturile între noi, acum treizeci și trei de ani.

A doua scrisoare e din 1910. Îmi scrie că a găsit la bibliofilul năsăudean Marțian un manuscris deosebit de interesant. L-am îndemnat să-l studieze și să-l publice la Academia Română, unde a apărut la 1914 [2]). Cu acest studiu tânărul profesor dela liceul din Năsăud pășea întâia oară pe un drum pe care avea să-l urmeze în tot cursul vieții sale, și după ce, în ultimul sfert de veac, preocupările de ordin linguistic au îndepărtat tot mai mult pe învățați dela munca răbdurie a editării de texte vechi. Nicolae Drăganu, un îndrăgostit al scrisului bătrânesc, și-a păstrat nescăzut interesul pentru munca conștiincioasă de filolog, mulțumit să îmbogățească listele de forme vechi și de cuvinte ieșite din uz și să deslușească după graiu, ortografie sau filigranele hârtiei, regiunea și vremea când s'au scris fragmentele de manuscrise ce-i cădeau în mâni. Interesul istoricului literar, care căuta izvoarele și urmărea copiile și traducerile până la original, îl purta prin bibliotecile noastre provinciale bogate încă în surprize. Adesea venea, mai târziu, la ședințele Muzeului Limbii Române, așteptând ca pe ace să-i vină rândul și să scoată din ghiozdanul doldora filele îngălbenite ale unui text cu rotacism sau cu păstrarea celei mai vechi redacții a unei predici sau scrieri populare. Lista cărților vechi studiate sau menționate de el e mare [3]), iar cercetările întinse pe care

[1]) *A román szóösszetétel*, Besztercze, 1906.

[2]) *Două manuscrise vechi : Codicele Todorescu și Codicele Marțian*, Buc. 1914.

[3]) Amintim pe cele publicate în *Anuarul Institutului de Istorie Națională* din Cluj: *Cea mai veche carte rákóczyană tipărită la Alba-Iulia*, vol. I (1921—1922); *Codicele pribeagului Gheorghe Ștefan, voevodul Moldovei*, vol. III (1924—1925);

©BCU CLUJ

le-a făcut în legătură cu ele sunt de cel mai mare interes filologic și istoric literar. Amintesc numai studiul despre *Mihail Halici* și mișcarea calvină, publicat în vol. IV al *Dacoromaniei* (pp. 76—168) și acum, în urmă, lucrarea lui de sinteză: *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie dès origines à la fin du XVIII-e siècle*, din volumul *La Transylvanie* (pp. 599—665), Buc. 1938.

Tot din 1910 e o scrisoare a lui, în care îmi comunică, pentru Dicționarul Academiei, o listă de cuvinte regionale din satul lui natal, Zagra. Între acestea pentru un cuvânt, deosebit de interesant, are și o explicație ingenioasă. I-am confirmat prin forme din alte limbi romanice etimologia, pe care a și publicat-o în Nr. 1 al « Transilvaniei » din 1910. De aci înainte avea să urmeze o serie lungă de etimologii, publicate mai ales după războiu, în Dacoromania, între care unele sunt adevărate descoperiri. Amintesc numai câteva, de origine latină, precum e acel *sătul cince* din Banat, cu sensul originar de « sătul ca o ploșniță umflată de sânge », în care s'a păstrat lat. *cimex*, *-icem* « ploșniță » (DR. I); termenul batjocoritor *genate* pentru « picioare », care e un derivat latin vulgar **genuata*, din *genu* « genunche » (DR. III); salutul *zotecuște* din regiunile apusene, în care se conservă *deus te constet* « Dumnezeu să te trăiască » (DR. I); *cinioară* a versurilor populare, care redă pe *cenae hora* (DR. III); *mărin* al descântecelor babești, în care se continuă *malignus* latin (DR. IV) ș. a.

Aceste etimologii ingenioase nu sunt roadele unei căutări răbdurii, ci ele sunt izbucniri ale unei intuiții înăscute care se găsește dincolo de metoda riguroasă urmată în cercetările sale filologice și dovedesc, mai mult decât oricare alte lucrări ale sale, că Drăganu era un ager observator și avea, când te așteptai mai puțin, acele ingenioase asociații de idei, care îl ajutau să descopere zalele pierdute din lanțul ce leagă sensurile unui cuvânt în evoluția lui de veacuri. Etimologia mult

---

Un « Tatăl Nostru » unguresc scris cu litere chirilice, vol. III (1924—1925); *Un nou exemplar din Mântuirea păcătoșilor*, vol. IV (1926—1927); *Un evangheliar românesc la 1552?*, vol. V (1928—1930). — În *Dacoromania* a publicat: *Catehisme luterane*, vol. II (1921—1922); *Pagini de literatură veche*, vol. III (1922—1923); *Manuscrisul liceului grăniceresc « G. Coșbuc » din Năsăud și săsismele celor mai vechi manuscrise românești*, vol. III (1922—1923); *Despre ce Psaltire și Liturghie vorbește Pavel Tordași la 1570?*, vol. IV (1924—1926); *Versuri vechi*, vol. V (1927—1928); *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea?*, vol. IX (1936—38).

*

©BCU CLUJ

discutatului *lepădа* e, în privința aceasta, mai ales, revelatoare (DR. VI, 295—297).

Ca toți oamenii care făceau știință în Ardeal, și N. Drăganu găsi în revista « Asociației » organul în care-și putea publica lucrările. Tot în anul 1910 începe să publice în *Transilvania* voluminosul său studiu *Asperități sintactice*. Apăruse de curând lucrarea de etnopsihologie a lui W. Wundt. Ceea ce spunea la 1904 marele psiholog dela Leipzig despre limbă a produs o revizuire în concepțiile linguiștilor și a impresionat în mare măsură pe tânărul învățat dela Năsăud, care s'a apucat să studieze așa numitele greșeli împotriva construcției gramaticale admisă în general ca normă. Unele din concepțiile sale dela 1910 și le-a modificat cu timpul, căci de treizeci de ani încoace problemele de natură sintactică și stilistică au preocupat în foarte mare măsură pe linguiști și au deschis perspective cu totul nouă. Dar cel ce recitește lucrarea lui Drăganu din tinerețe, descopere la acest linguist cu o temeinică cultură clasică toate calitățile lui de fin analist al gândirii exprimate prin fraze, aplecarea lui firească spre sintaxă, cea mai subtilă și mai neglijată ramură a gramaticei române. Cu conștiinciozitatea care-l caracteriza, el urmărea toate studiile — adesea chinuitor de abstracte — ce s'au scris în străinătate despre sintaxă, dând regulat dări de seamă și recenzii substanțiale în Dacoromania. În Septemvrie 1929 îmi scria din Sângiorz — stațiunea balneară unde căuta vindecare pentru corpul său extenuat de muncă prea intensivă — că are în manuscris o expunere completă de 700 de pagini asupra chestiunii *Ce e sintaxa?* — « Was ist Syntax? » al învățaților germani — cu o foarte bogată bibliografie străină și cu bibliografia românească completă. Scrupulozitatea de a urmări totul și de a da o bibliografie completă era una din caracteristicile acestui neobosit și conștiincios cercetător. Societatea linguistică din București, care dispune de fondurile necesare și al cărei prim președinte a fost Drăganu, va trebui să-și facă un titlu de glorie din tipărirea tratatului de sintaxă la care colegul nostru lucra cu atâta nobilă pasiune de treizeci de ani.

În vara anului 1913, plecând din Bucovina să petrec vacanțele în Ardeal, mi-am făcut drum pe la Cârlibaba și Rodna, ca să cunosc personal pe harnicul și dotatul profesor năsăudean. Am întâlnit un tânăr deosebit de simpatic și modest ca o fată mare. Dar în sufletul lui nu pâlpâia numai focul sacru al omului de știință, ci și ambiția

©BCU CLUJ

de a ieși din cercul strâmt în care se găsea și de a ajunge în mediul prielnic al unei universități și al bibliotecilor. Acest mediu, spre care se simțea atât de puternic atras, îl putea găsi la Cluj, cerând abilitarea ca docent la universitate. Profesorii săi îl îndemnau la acest pas, pe care se sfia totuși să-l facă, căci la Universitățile din Ungaria catedrele nu se dădeau numai după lucrările științifice, ci mai ales după merite patriotice și ele erau — pentru un cetățean nemaghiar — de obiceiu recompensa trădării de neam. « Mie nu mi-e teamă că vor putea face din mine Român rău », îmi spunea, cerându-mi sfatul ce trebue să facă, « dar n'aș vrea să poată crede despre mine connaționalii mei că am pășit pe calea unui Moldovan Gergely sau Siegescu și Alexics ».

Sfatul meu a fost să ceară abilitarea. Știam din proprie experiență, ca docent la Universitatea din Viena și mai târziu ca profesor la cea din Cernăuți, ce mult bine poate face un profesor la o universitate străină studenților români.

Faptul că anul 1918 l-a găsit ca docent la Universitatea din Cluj a fost hotărîtor pentru întreaga sa carieră următoare, căci i-a asigurat rolul precumpănitor pe care l-a avut la luarea, în anul 1919, a Universității din Cluj, în stăpânire românească.

Tactul înnăscut, cinstea exemplară, un realism sănătos, talentul de bun gospodar și mai ales simțul de răspundere — care aveau să facă din el mai târziu un atât de bun decan, rector și chiar un prețuit primar al Clujului — au împlinit minunea, ca profesorul scos dintr'un orășel de provincie și neumblat prin lumea mare, să crească dintr'odată atât de mult, încât să-și împlinească întreagă misiunea delicată de conducător provizoriu al Universității clujene. Când se va scrie odată istoria zilelor mari prin care a trecut Ardealul în 1918 și 1919, se va vedea că temeliile Daciei superioare au fost puse pentru Românism în mare parte de acești ostași « concentrați pe zonă » și puși la grele posturi de răspundere.

Între colegii săi dela Universitate, la Muzeul Limbii Române, Drăganu ajunge în sfârșit în mediul prielnic râvnit atâta timp. Aici face cunoștință cu cărți care-i rămăseseră necunoscute, cu metode nouă de cercetare, cu probleme de alt ordin și cu acel spirit de frățească colaborare, care ne dădea tuturor impulsuri mereu împrospătate. Cei ce ne întâlneam la Muzeu — unde Drăganu intră dela început și între colaboratorii la Dicționarul Academiei — ne completam unul

©BCU CLUJ

pe altul. « Știu că pentru mine, căruia nu i-a fost dat să se perfecționeze în străinătate », îmi mărturisea într'o scrisoare din Februarie 1924, cu acea sinceritate care-i făcea atâta cinste, « Muzeul a fost o adevărată școală ». În egală măsură, ca el dela noi, am profitat însă și ceștilalți membri ai Muzeului dela Drăganu, specialistul în sintaxă și în legăturile între filologia română și cea maghiară. Am profitat unul dela altul prin criticile reciproce acerbe uneori, spirituale de cele mai multe ori, niciodată însă amărîte, căci spiritul de critică nu izvora niciodată din plăcerea de a distruge, ci din dorința de a completa, iar bucuria pentru descoperirea altuia era totdeauna mai mare decât ispita de a persista într'o eroare.

În această atmosferă s'a putut desvolta acea adevărată emulație între noi, care a produs volumele Dacoromaniei și cele publicate de cei mai mulți dintre noi la Academia Română. N. Drăganu, care de pe vremea când era încă profesor la liceul din Năsăud ținuse o remarcată conferință despre *Limbă și istorie* (publicată în *Transilvania* din 1909) și care în *Anuarul Institutului de Istorie națională* din Cluj publicase în 1923 un studiu *Toponimie și Istorie*, se simțea din ce în ce mai mult atras spre studiile de toponimie, care se bucura la Muzeu și de favoarea altor specialiști, ca G. D. Serra, G. Kisch și Șt. Pașca. Dintr'o recensie, pe care voia s'o scrie despre o lucrare a unui învățat ungur, crescu acel monumental studiu *Românii în veacurile IX—XIV în baza toponimiei și onomasticei*, care a produs o literatură întreagă de studii și pamflete din partea celor dela Budapesta, pentrucă Drăganu dovedește în el, în afară de orice îndoială, prioritatea Românilor față de Unguri în Ardeal și arată urmele de colonii române nu numai în Carpații nordici, ci și în Panonia și alte regiuni ungurești.

Descoperirile lui în direcția aceasta sunt uneori senzaționale. Venea cu ele la Muzeu — mai ales înainte de a-l copleși însărcinările administrative din anii din urmă — cu ghiozdanul plin de notițe. Comunicările lui erau întotdeauna întemeiate pe un material documentar bogat, pentru strângerea căruia avea o adevărată pasiune. Simțea o voluptate să-și claseze argumentele după puterea lor probatorie. Așezându-se lângă soba din sala de ședințe, își scotea ochelarii și citea fișă după fișă, lăsând să treacă pe dinaintea ochilor noștri exemplele prin care-și întemeia o argumentație, chiar când nu mai era nevoie de ea. Dar citind totul, el retrăia plăcerea descoperirilor sale.

©BCU CLUJ

Câteodată întreruperile noastre îl scoteau pentru moment din cumpăt. Neavând promptitudinea replicei, el venea abia în săptămâna viitoare cu argumentări nouă și mai ample. Căci grănicerul năsăudean, atât de blând la aparență, era plin de temperament războinic atunci când critica părerile prea hazardate ale altora și mai ales când și le apăra pe ale sale. În asemenea împrejurări fața i se îmbujora, vocea începea să treacă în registrele înalte și mâna care ținea fișa tremura ușor. Odată, pentru apărarea priorității unei idei scumpe lui, a fost gata să părăsească Muzeul.

Dar s'a întors repede între noi și a continuat să dea comunicărilor și criticilor nota sa personală și să ia din toată inima parte la agapele vesele pe care le aranjam de câteori apărea un nou volum din Dacoromania.

Din 4 Decemvrie 1939 e ultima scrisoare ce o am dela el. Îmi arăta că nu poate veni la Muzeu fiindcă îl supără un picior atât de mult, încât abia-și poate ținea cursurile. Ţinerea regulată a acestor cursuri era pentru el o datorie atât de sacră, încât nu le-a întrerupt anul trecut nici măcar ca să ia parte la ultimele ședințe ale Academiei Române, care-l alesese membru activ al ei.

La 6 Decemvrie, la Sfântul Nicolae, n'a putut primi întâia oară în casa-i ospitalieră pe cei ce voiam să-l felicităm de ziua numelui. Trebuise să intre în clinică, de unde ne trimetea, la 12 Decemvrie, o veselă scrisoare în versuri, la serata de despărțire de colegul Serra.

Cu o săptămână mai târziu se stingea atât de neașteptat, încât vestea încetării lui din viață ne-a sguduit chiar și în zilele pe care le trăim, când ne-am deprins ca moartea să găsească cele mai bizare forme ale vecinicului ei seceriș. N'avem dreptul să ne întrebăm de ce a trebuit să plece atât de timpuriu și tocmai în plenitudinea rodnicei sale activități, dar avem pentru amintirea lui un loc de cinste în inimele noastre îndurerate.

SEXTIL PUȘCARIU

©BCU CLUJ

ARTICOL ȘI VOCATIV

Împotriva evoluției generale a sistemului nostru flexionar și împotriva tendinței de a reduce întreg singularul și întreg pluralul substantivelor la câte o singură formă, am dat adesea vocativului o înfățișare deosebită și atunci când dela început n'a avut altă formă decât nominativul. Situația aceasta excepțională a vocativului se explică de sigur din împrejurarea că de obiceiu aspectul lui morfologic nu este determinat, ca al celorlalte cazuri, de anumite interdependențe sintactice. Vocativul apare în frază ca un element intercalat, lipsit de raporturi ca acelea dintre subiect și predicat, dintre atribut și cuvântul determinat de aceasta, etc. A rămas deci în afară de desvoltarea pe care a luat-o de altfel declinarea substantivului, aceasta desfășurându-se în legătură strânsă cu regimul sintactic al frazei. Și valoarea funcțională a vocativului îl deosebește de celelalte cazuri, apropiindu-l de interjecție și imperativ. Toate acestea sunt particularități pe care le-a avut și are și în celelalte limbi flexionare și în deosebi și în celelalte limbi romanice. Din cauza lor vocativul nu trebue să aibă o formă deosebită a sa, dar fără de ele n'ar fi de înțeles că am păstrat deosebirea veche din limba latină și că am și sporit-o prin forme nouă, deși de altfel varietatea cazurilor a fost împuținată și la noi.

Toate pluralele, de orice declinare, au la vocativ pe lângă forma veche, omonimă cu nominativul, și una mai nouă în *-lor*, dar numai în dialectul dacoromân: *fraților*, *fetelor*. Explicarea acestui vocativ în *-lor* a fost dată de S. Pușcariu în DR. IV, p. 1297, n. 1. Între vocative ca *frați* și *fraților* nu există vreo deosebire ca aceea dintre forma nearticulată *frați* și cea articulată *fraților* ale dativului. Cele din urmă nu pot să țină locul una alteia ca cele dintâi. Terminațiunea *-lor*

©BCU CLUJ

din voc. *fraților* nu mai are funcțiune de articol, ci este morfem al vocativului, întocmai precum *-l* din *altul*, nu are și n'ar putea avea funcțiune individualizatoare, ci-l înlocuește, pentru evitarea omonimiei cu fem. *alta*, pe *-a*, care reapare atunci când confuziunea cu forma feminină n'a mai fost și nu este cu putință: la dativ se spune *altuia* nu *altului*, forma corespunzătoare feminină fiind *alteia*. Așa dar forma *fraților!* nu poate fi numită un vocativ articulat. Putem spune *haideți, frați!* și *haideți, fraților!* s. *haideți, fraților mei!* s. *haideți, frați dragi!*, dar numai *haideți, frații mei!* Articularea vocativului nu este prin urmare un fenomen chiar necunoscut limbii noastre. Totuși, voc. *frații mei!* trebue așezat alături de expresii ca *frate-meu* (v. mai jos), încât *frații mei!* apare la origine un vocativ nearticulat, *frați-mei*, în care *i* n'a putut fi desonorizat, pentrucă nu era final. Acest *i* plenison i-a părut subiectului vorbitor același *i* ca în forma articulată *frații buni* (la vocativ *frați buni!!*), iar din cauza aceasta îl și scriem cu *ii*. Analogia a făcut ca să apară apoi și vocative ca *sora mea! (nu te supăra, sora mea!* însă numai *soră bună!)*, alături de *soră-mea!* și *soru-mea!*, sau ca *domnul meu!* Altfel n'am putea înțelege de ce vocativul se articulează numai înaintea pronumelui posesiv, atribut înaintea căruia poate fi nearticulat până și nominativul *(frate-meu, soru-mea*, etc.).

După modelul unor vocative slave ca *ženo, sestro*, au primit și femininele de decl. I, pe lângă vocativul omonim cu nominativ-acuzativul, un vocativ în *-o : soro, Ileano*, etc. Le-a explicat mai întâiu, dacă nu greșesc, Émile Picot: « Elle a son origine dans l'ancien bulgare et se retrouve dans le bulgare moderne et dans le serbe » (« Documents pour servir a l'etude des dialectes roumains » I. Extrait de la Revue de Linguistique et de Philologie comparée, V, fasc. 3). Vocativele acestea în *-o* se întrebuințează mai rar decât cele vechi în *-ă*, iar la noi Dacoromânii, după cum a constatat E. Petrovici, numai în unele regiuni și alături de cele în *-ă*. Vocativele în *-o* nu au așa dar aceeași răspândire generală și aceeași frecvență ca cele vechi în *-e* și *-ă* (v. DR VII, p. 497, n. 2). Terminațiunea *-o* apare câteodată, prin analogie, și la substantivele masculine de decl. I: *Agripo* (Cod. Vor. 71/9, 72/12, 73/8, 75/3—4, 78/10, 81/5), apoi *popo, vladico* (*Întoarce-te, popo, înapoi!*, « Cronica lui Neculce », ed. II, Craiova 1936, I, p. 17), *Zahario* (*Sărut mâna, coane Zahario*, I. L. Caragiale « Teatru »,

©BCU CLUJ

Minerva 1908, p. 89), etc. Aspectul genului a putut să devie deci irelevant în structura funcțională a acestui *-o*. I s'a suprapus nota mai caracteristică pentru funcțiunea vocativului. Cu înfățișarea aceasta l-a înlocuit până și pe *-ă* al unor imperative care au aspectul unei chemări, întru cât pentru îndeplinirea apelului exprimat prin ele e nevoie ca persoana căreia i se adresează să se apropie de vorbitor: *vino*, *ado*. Un imperativ *cânto* în loc de *cântă*, care n'are această particularitate, este cu neputință. Și Istroromânii au vocative ca *mâio*, *fęto*, *mâmo*, masc. *ćâćo* (S. Pușcariu « Studii istroromâne » II, pp. 149—150) și cele două imperative în *o*: *viro* și *âdo* (ib. p. 178). Meglenoromânii fac de asemenea uz, într'o largă măsură, de terminațiunea *-o*, devenită adesea *-u*, pentru formarea vocativului feminin: *mamo* și *mamu*, *Zlatu* (Th. Capidan « Meglenoromânii », I, 149—150). Probabil că o influență bulgară mai nouă a făcut ca la ei astfel de vocative să fie foarte des întrebuințate. Aromânii se folosesc mai rar de vocative în *-o*: arom. *dado*, *mamo*. (Th. Capidan « Aromânii », p. 394).

Mult discutată a fost problema vocativelor masculine de decl. II în *-le*, ca *domnule*, *fiule*, megl. *ampiratuli*, *domnuli*, *dușmanuli*, *pinuli*, *uomuli*. Explicarea cuvenită le-a dat-o Th. Capidan în Dacoromania, I, pp. 185—209, aducând argumente pe cât de puternice pe atât de convingătoare împotriva ipotezelor anterioare. Obiecțiunea pe care i-a făcut-o G. Weigand (« Balkan-Archiv », II, pp. 262—263), oricât de categorică, n'a mai putut salva teoria, dragă acestuia, a originei bulgare a lui *-le*.

Vocativul acesta în *-le* nu se găsește decât la Dacoromâni și Meglenoromâni, deci în cele două dialecte în care *-l* din formele articulate ca *domnul*, *lupul* a dispărut: *domnu'*, *lupu'*. Adevărat că Th. Capidan e de părerea că un asemenea vocativ este și arom. *Dumidzale*, singura formă de felul acesta în acel dialect. Urmând însă un gând al lui P. Papahagi (Analele Dobrogei, IV, 89—93, rezumat în DR IV, p. 1501), cred că *Dumidzale* este vocativul unei forme ipocoristice neatestate *Dumidzălu*, deci un vocativ de felul lui *dżuneale*, discutat de Th. Capidan (op. cit., p. 188). Existența unei astfel de forme ipocoristice o face destul de probabilă și comparația cu expresii dacoromânești ca *Dumnezeu sărăcuțul*, *Dumnezeu drăguțul*. Argumentul pe care m'am întemeiat afirmând altă dată că vocativul în *-le* este străromân (DR IV, p. 41), este prin urmare greșit sau a fost, precum

©BCU CLUJ

vom vedea, greșit înfățișat. Cum Th. Capidan pune apariția vocativului în *-le* în legătura cu pretinsa amuțire sau dispariție a lui *-l* din formele articulate, deci cu un fenomen care ar putea fi numai relativ recent, s'ar părea că ar trebui să ajungem la concluziunea că noua formă în *-le* a luat ființă numai într'o epocă mai apropiată de noi, cele două dialecte creând-o fiecare în parte, fără vreo dependență între ele.

Încolo îmi însușesc vederile lui Th. Capidan. Vocativul în *-le* a apărut mai întâi la numele de persoană derivate din apelative ca *Ursul(u)*, *Micul(u)*, *Opăritul(u)*, *Surdul(u)*, *Lupul(u)*, etc. Lucrul firește că a fost cu putință numai pentrucă numele proprii nu se articulau altfel. Mă găsesc aci de acord cu G. Weigand, dar despre împrejurările care au făcut ca în anumite cazuri numele proprii, și mai ales cele feminine, să-i pară subiectului vorbitor articulate și să le și articuleze apoi, voiu vorbi cu alt prilej.

Lupul(u), ca nume propriu, a început să fie simțit tot atât de nearticulat ca de ex. *Rusăt(u)*, *Cantemir(u)*, *Costin(u)* sau *Dumitru*. Ca și celor din urmă i s'a dat deci la vocativ terminațiunea *-e : Lupule* în loc de *Lupe*. Probabil că subiectul vorbitor va fi avut și sentimentul că adresându-se cu vocativul *Lupule* celui ce se chema *Lupul(u)*, îi spune pe nume, că zicându-i *Lupe*, îl numește « lup ». Echivocul trebuia evitat, mai ales când putea să fie jignitor.

Și acum continuu raționamentele lui Th. Capidan. Când, după cum susține d-sa *lupul(u)* a devenit *lupu*, și numele propriu a început să ia înfățișarea de *Lupu* în loc de *Lupul*. Lucrul acesta, adaug, a trebuit să se întâmple cu atât mai mult, pentrucă mereu se formau nume proprii nouă din apelative, care dela o vreme mai puteau să aibă deci și o formă de felul lui *Mutu*, *Roșu*, etc. După *Lupu- Lupule* s'a zis și *Radu-Radule*, *Mutu-Mutule*. Astfel *-le* a devenit terminațiune a vocativului alături de *-e*. Pe lângă *Lupule*, nume propriu, s'a spus apoi și *lupule* ca vocativ al apelativului *lup*. Astăzi terminațiunea *-le*, generalizată pentru cuvintele masculine de decl. II-a, este mai frecventă chiar decât terminațiunea *-e*, și la noi, dar mai ales la Meglenoromâni. La aceștia din urmă, procesul care a dus la situația de astăzi ar fi trebuit să se îndeplinească în condițiuni asemănătoare sau aproape identice ca la noi, dar în neatârnare de noi — deși Th. Capidan este de altă părere —, dacă pornim dela ipoteza, pe care

©BCU CLUJ

n'am respins-o până acum, că vocativele în *-le* au apărut în urma dispariției lui *-l* din formele articulate de felul lui *omul*, aceasta fiind ulterioară amuțirii lui *-u*.

În fața ipotezei noastre ne încearcă încă un sentiment de nesiguranță. Nu știm până acuma în ce împrejurări s'ar fi transformat formele articulate în *-ul(u)* în forme terminate în *-u*. În economia raționamentelor noastre a intrat deci o necunoscută, a cărei lămurire ar putea să ne răstoarne concluziunile. Anchetele atlasului nostru linguistic au arătat apoi că amuțirea lui *-u* nu este nici astăzi încă desăvârșită, iar înlocuirea formelor de felul lui *omul* prin cele de felul lui *omu* este totuși mult mai progresată. Găsim foarte de cu vreme vreo câteva forme articulate în *-u* în loc de *-l(u)* în scrisul nostru (*ăgutătoriu meu*, *bărbatu nedereptu*, *răsăritu soarelui*, *hotaru Ardealului* ș. a.), între altele și în psaltirile noastre rotacizante. În epoca acelor texte de acum aproape patru veacuri și a altor documente, de pe la 1600 (cf. Al. Rosetti « Limba română în secolul al XVI-lea », p. 91), amuțirea lui *-u* a fost de sigur mult mai puțin înaintată decât astăzi. Avem prin urmare motive destul de puternice, nu ca să încercăm a da altă explicare lucrurilor decât aceea atât de convingătoare a lui Th. Capidan, ci de a o întregi în așa fel, încât nedumeririle ivite în preajma ei să fie înlăturate.

Reluăm ideea de mai sus că *Lupulu* n'a putut să aibă la vocativ decât forma *Lupe* câtă vreme era poreclă numai, pentrucă un vocativ în *-le* nu exista încă, dar că de îndată ce a fost simțit ca nume propriu, a apărut și vocativul *Lupule*. Câtăva vreme prin urmare, numele proprii au avut vocative îndoite ca *Lupe* și *Lupule*. Analogia a făcut ca și la numele comune să-și facă apariția vocative ca *lupule*, *cuscrule*, *cumnatule*, alături de *lupe*, *cuscre*, *cumnate*. Astfel *-le* a devenit terminațiune a vocativului ca și *-e*. Acesta din urmă îl înlocuia pe *-u* al nominativ-acuzativului nearticulat, *-le* i se adauga. După voc. *cuscrule*-nom. *cuscru*, voc. *cumnatule*-nom. *cumnatu*, voc. *lupule*-nom. *lupu*, au primit și numele proprii la nom.-acuz. forme de felul lui *Lupu* alături de *Lupulu*. Între formele *Lupulu* și *Lupu* n'a mai fost nicio deosebire pentru subiectul vorbitor, și una și alta fiind pentru el nearticulate, după cum dovedește faptul că a putut forma dela amândouă vocativul cu *-e*, *Lupul-e* și *Lup-e*, pentrucă și una și alta au fost pentru el individualizate chiar prin funcțiunile lor de nume proprii.

©BCU CLUJ

Valoare de nume propriu aveau și au adesea și substantivele care indică un raport de înrudire. De sigur că la asemenea substantive s'a simțit mai puțin nevoia de a li se adăuga articolul hotărît și probabil că și la noi au fost cu putință cândva construcții ca fran. *mère (tante) a dit* (cf. Leo Spitzer în Rev. Fil. I, p. 42). Când astfel de cuvinte erau însoțite de un pronume posesiv, individualizarea lor a fost cât se poate de desăvârșită, iar articularea lor cu atât mai de prisos. De aceea putem spune până astăzi *mamă-mea*, *tată-meu*, *frate-meu*, *cumnatu-meu*, etc. și, în deosebi, *soru-mea* (<*soror mea*), *noru-mea* (<**norus mea*). Cele două exemple din urmă n'ar putea fi explicate în niciun caz ca rezultatul unei transformări organice sau analogice a lui *sora mea* și *nora mea*, iar formele *soru* și *noru* s'au păstrat până în zilele noastre, de sigur, mai ales pentrucă erau curente în *soru-mea*, *noru-mea*. Formele acestea trebue să-l convingă pe oricine ar mai avea vreo îndoială că nici *mamă-mea*, *cumnatu-meu* nu pot fi desvoltate dintr'un stadiu mai vechiu, în care substantivele au fost articulate. S. Pușcariu are așa dar deplină dreptate, când afirmă: « Cazurile ca *tată-meu* și mai ales femininile ca *verișoară-mea*, ne arată că în *cumnatu-meu* nu avem a face cu pierderea articulului *-l*, ci cu păstrarea lui *u* în poziție medială, ca în *jucându-se*, etc. De altfel și accentul e altul în *cumnatu-meu* decât în *cumnatu(l) meu* » (DR. V, p. 751, n. 1).

Identitatea funcțională a celor două forme de nume proprii ca vechiul *Lupulu* și mai noul *Lupu* pe de o parte și existența în anumite construcții a unor forme de felul lui *cumnatu* cu exact aceeași funcțiune pe care o aveau de altfel numai formele corespunzătoare în *-lu* de felul lui *cumnatulu*, au făcut ca formele în *-lu* să poată fi înlocuite peste tot prin corespondentele lor fără de acest *-lu*. Dela *Lupu*, care se potrivea întocmai cu *cumnatu-* din *cumnatu-meu*, = *Lupulu*, s'a ajuns la *lupu* = *lupulu*, *cumnatu* = *cumnatulu*, *cuscru* = *cuscrulu*, *socru* = *socrulu*. Pe calea aceasta « a dispărut *-lu* din forme ca *domnulu* », nu din cauza amuțirii lui *-u* urmată de suprimarea lui *-l* în condițiuni care nu pot fi descoperite. Foarte importantă este aci informația pe care a avut bunăvoința să mi-o dea E. Petrovici, anume că a constatat în ancheta sa din Munții Apuseni că Moții, deși mai păstrează formele vechi de felul lui *lupulu*, cu un *-u* care nu mai are plenitudinea de altă dată, dar formează încă silabă, întrebuințează totuși adesea în locul formei acesteia forma *lupu* în frază.

©BCU CLUJ

Forma *lupu* pentru *lupul(u)*, comună nouă și Meglenoromânilor, trebue să fie prin urmare veche, oricum mai veche decât amuțirea lui *-u*. De ce n'a devenit și acest *lupu* în cele din urmă *lup*, ca forma nearticulată din *un lupu* > *un lup?* Pentrucă subiectul vorbitor l-a simțit încă multă vreme ca un *lupulu* fără de *-lu*, oricare ar fi fost aspectul acestui *-lu* din cauza amuțirii progresive a lui *-u*. Corelațiunea aceasta între *lupu* și *lupulu* cu aceleași funcțiuni s'a stabilit cu atât mai ușor, cu cât se putea spune și *cumnatulu meu* nu numai *cumnatu-meu*, numele comune articulându-se de altfel înaintea pronumelui posesiv (cf. și istrom. *fil'a nostrę*, arom. *hil'lu ańeu*, *sufletlu ańeu*, megl. — cf. Th. Capidan « Meglenoromânii » I, p. 204 — *lumea noastră*, *tšitšal' mel'*). Ea trebuia să se impună și mai mult, când *-u* a început să amuțească. Formele cu *-u* plin primeau astfel un aspect morfologic deosebit, potrivit cu aspectul lor funcțional deosebit de al formelor corespunzătoare al căror *-u* se pierdea tot mai mult. Numai după ce s'a ajuns aci, *lupul(u)* a putut să fie înlocuit într'o măsură mult mai largă, și chiar până a dispare cu totul, de *lupu*. Din punct de vedere al originei, *lupu* nu este o formă articulată, ci nearticulată, care a primit funcțiunile celei articulate și i s'a substituit. Astăzi *-u* trebue considerat ca un nou articol masculin, iar nu continuatorul unui morfem *-ul*, dela care ar fi păstrat și această funcțiune de articol datorită lui *-l*.

Formele în *-u*, cu aceeași valoare ca cele în *-lu*, au fost rare la început, precum dovedesc și textele rotacizante pe care le-am citat. Împrejurarea că n'au avut încă un aspect morfologic deosebit, corespunzător funcțiunii lor, ca formele în *-lu*, negreșit că a împiedecat răspândirea lor. Ar fi putut să le fie priincioase anumite împrejurări sintactice, ca de ex. repetarea lui *lu* în construcții ca *saculu lu Petru*, din care ar fi putut rezulta prin haplologie *sacu' lu Petru*. Fonetica sintactică și etimologia populară de sigur că a putut să intervină în sensul acesta mult mai mult după amuțirea lui *-u*. În *sacul lui Petru* sau *sacul-l scutur* (= *sacul îl scutur*) cei doi *l* se contopesc ușor, făcând cu putință ca expresiile acestea să fie interpretate ca *sacu lui Petru*, *sacu-l scutur*, pentrucă din vremuri vechi ne foloseam și de forme de felul lui *sacu* în loc de *sacul*. Și împrejurări de acest fel vor fi făcut ca formele articulate în *-u* să câștige tot mai mult teren în paguba celor vechi în *-l(ŭ)*.

©BCU CLUJ

La Meglenoromâni lucrurile nu pot să se fi petrecut decât cam tot așa.

La Aromâni situația a fost alta. Ei l-au păstrat pe *-u* în mai mare măsură, iar în formele în care nu-l mai rostesc, mai multă vreme decât noi ceilalți (cf. Th. Capidan « Aromânii », pp. 285—287). Condițiunea principală care a făcut ca formele în *-lu* să fie înlocuite la noi într'o măsură tot mai largă prin cele fără de *-lu*, deci prin cele în *-u*, n'a existat la ei. Aromânii mai au însă și obiceiul de a articula numele proprii, mai ales pe cele de decl. II-a. Particularitatea aceasta a dialectului lor se datorește de sigur influenței albaneze, precum a arătat Th. Capidan în DR. II, pp. 500—501, oricât și-ar fi schimbat apoi părerea (« Aromânii », p. 398), și probabil că s'a generalizat cu atât mai ușor la ei, cu cât au întâlnit-o și în uzul Grecilor. După cât am putut observa, numele propriu apare în Basmele publicate de P. Papahagi foarte adesea mai întâi nearticulat, pentru ca numai apoi, după ce persoana la care se referă a devenit astfel cunoscută, să fie articulat: *Eara nă oară doi oamiñi : unlu dit un loc ș-alantu dit altu. Unlu Mit, alantu Pit cu numa . . . Nă dzuă Mitlu bägă nă furtie di bălidzi . . . Pitlu, ș-nâs, ncarcă nă furtie di pal'e . . .* (p. 79/3—9). Totuși uzul șovăie altă dată între formele articulate și cele nearticulate: *Era . . . un fičor cu numa Andreiu . . . Ișirä tuți, iși și Andreiulu . . . « Am ți si-ți dau », dzâse Andreiulu . . . Dinä oară Andreiu se-alăxi tu față* (p. 1/2—23). Oricum, există o deosebire oarecare funcțională între formele articulate și cele nearticulate de acest fel. Din cauza ei n'a mai fost cu putință ca forma în *-u* a vreunui nume propriu aromânesc să fie simțită echivalentă cu forma lui corespunzătoare în *-lu*. Dela asemenea echivalență a pornit însă, după cum am văzut, toată evoluția în urma căreia formele în *-u* le-au înlocuit la noi pe cele în *-lu*. Influența albaneză a oprit deci procesul acesta la Aromâni, anulându-i și începuturile pe care le va fi avut la ei.

Ne-am format convingerea că vocativele în *-le* au la Dacoromâni și la Meglenoromâni o origine comună, aspectele pe care le-au provocat în cele două dialecte fiind de o asemănare desăvârșită și trebuind să aibă o vârstă mare. Admițând în felul acesta că vocativul în *-le* este străromân, pentrucă nu pot crede într'un contact prelungit, dincoace de epoca noastră comună, între Dacoromâni și Meglenoromâni, suntem nevoiți să presupunem că și Aromânii și Istroromânii

©BCU CLUJ

vor fi avut cândva apelative articulate devenite nume proprii cu vocativul în *-le*, care au făcut ca și la ei formele nearticulate ale nominativului în *-u* să poată primi funcțiunile formelor corespunzătoare articulate în *-lu*. Că a fost așa, pare a dovedi, cel puțin pentru dialectul aromân, forma *Dumnidză*, alături de care se întrebuințează tot atât de des și forma *Dumnidzău*. Nu cunoaștem niciun singur exemplu aromânesc cu elementul vocalic *u* dispărut din diftongul *ău*, iar pe acesta îl întâlnim chiar accentuat și la sfârșitul cuvintelor, ca și în *Dumnidzău*, în forme ca *ańău* («al meu»), *atău* («al tău»), *nău* pe lângă *nou*. Prin monoftongare *ău* ar fi putut să dea cel mult *o*, ca în *domnu-so*<*domnu-său* (cf. Th. Capidan «Aromânii», p. 270, 285, 289—290). Prin urmare *Dumnidză* nu poate fi explicat din *Dumnidzău*. Vocativul *Dumnidzale*, spuneam mai sus, este al unei forme ipocoristice **Dumnidzălu*. Aceasta pierzându-și nuanța ipocoristică, a fost înțeleasă ca un nominativ articulat, deci având valoarea (cf. *Hristolu* = *Hristo* + *lu*, ib. 387) lui *Dumnidzălu* (= *Dumnidză* + *lu*) din uzul zilelor noastre (atestat cu funcțiunea aceasta și la Constantin Ucuta, la care găsim și gen. *Dumnidzălui*, corespunzător lui *Dumnidzăului* din Codex Dimonie). Forma nouă *Dumnidză* s'a desprins din vechiul *Dumnidzălu*, după ce acesta a încetat să fie ipocoristic și când nominativ-acuzativele nearticulate, deci fără de *-lu*, ale substantivelor masculine de decl. II-a au putut să primească și funcțiunile formelor articulate în *-lu*, pentrucă la vocativ s'a confundat terminațiunea *-le* cu terminațiunea *-e* (v. mai sus). Forma *Dumnidză* a putut să apară însă în locul lui *Dumnidzălu* și ca formă «dearticulată» corespunzătoare nominativului *Dumnidzău*, care este nearticulat, dar și ca nominativ al genitivului *Dumnidzălui* <**Dumnidzălului*, prin sincopa lui *u* sau prin haplologie, căci acesta ar fi trebuit să fie genitiv-dativul ipocoristicului *Dumnidzălu*.

Acum cred că putem să-l și înțelegem mai ușor pe *-ă* accentuat al substantivelor masculine aromânești ca *amiră*, *pășă*, *sătănă*, *pără*, *căsăbă*, etc., de origine turcă și greacă. Ele și-au potrivit forma după mai vechiul *Dumnidză*, începutul făcându-l cuvintele de felul lui *amiră*, *pășă*, *sătănă*, cel din urmă fiind din aceeași sferă de credință și numindu-l pe stăpânul iadului în opoziție cu stăpânul cerurilor, celelalte două denumind personaje de mare prestigiu, învestite și ele în imaginația mulțimei cu un nimb de misticism care le apropia de Dumnezeu. Împăratul formează doar și la noi împreună cu Dumnezeu

©BCU CLUJ

o categorie ierarhică deosebită, după cum dovedeşte şi faptul gramatical că dintre cele două vocative *Doamne* şi *Domnule*, cel dintâiu se adresează lui Dumnezeu şi domnitorului, cel de al doilea tuturor celorlalţi *(Cum nu vii tu, Ţepeş-Doamne . . .*, însă *Domnule Popescu)*. Substantive terminate în *-à* ne mai existând la Aromâni (ei spun *ńeauă*, *măseauă*, *steauă* pentru *nea*, *măsea*, *stea*, etc.), iar grec ἀμιρᾶς, σατανᾶς şi turc. *paşà* trebuind să primească o înfăţişare aromânească, este explicabil că au fost apropiate de cuvântul *Dumnidză* şi asimilate lui. Au urmat apoi celelalte cuvinte similare ca *pără*, *căsăbă*, etc. (cf. însă Th. Capidan, *op. cit.*, 203—205).

Nominativele în *-lu* ale numelor proprii începând de cu vreme în dialectul aromân să poată fi interpretate ca forme nearticulate, nu s'au mai putut forma vocative nouă în *-le*. Şi cele vechi au dispărut, pentrucă au fost mai puţin numeroase şi pentrucă vor fi părut nefireşti. Numele propriu în *-lu* recăpătând funcţiunea de formă articulată pe care a avut-o la început doar ca poreclă, vocativul în *-le* a putut fi simţit, în deosebire de acela în *-e*, ca format cu acest *-e* dela nominativ-acuzativul articulat, ceea ce era în afară de economia dialectului. Împreună cu vocativele în *-le* ale numelor proprii, au dispărut din uz şi cele ale numelor comune, câte vor fi existat până atunci şi dacă au existat.

Numele proprii în *-ul(u)* trebue să fi fost şi la Istroromâni din cele mai vechi vremuri foarte numeroase. Le regăsim la ei şi astăzi în nume ca *Fuscu*, *Gusu*, *Hitu*, *Kebru*, *Kicu*, *Redu*, *T'ucu*, *Ţotu*, etc., sau ,cu un adaus sufixal, în alt rând de nume ca *Belulović*, *Bubulić*, *Matolich*, *Peţolić*, *Sudulić*, etc. Ne-am aştepta prin urmare ca să dăm şi la ei de urmele vocativului în *-le*. Terminaţiunea *-ul(u)* a devenit însă un sufix foarte productiv în onomastica vecinilor lor slavi, ca de altfel pretutindeni pe unde au ajuns păstorii români, până în Friaul, în Alpii dinarici, la Unguri şi Secui, la Huţuli şi Ruteni, prin Galiţia şi Podolia. S. Puşcariu a adunat un număr mare de asemenea nume serbocroate, cu un *-ul* amplificat câteodată printr'un *-a* sau *-e* sau şi de un alt adaus sufixal: *Antul*, *Barkul*, *Birulić*, *Brgule*, *Bunćuli*, *Crnul*, *Dinul*, *Domulić*, *Iankul*, *Pasula*, *Radul*, *Radulin*, *Radulinović*, *Vukula*, etc. Ele apar în documente de prin veacul al XII-lea (« Istroromânii », II, pp. 297—300). Forme ca *Brgule*, *Bunćuli*, *Dragule*, *Radule*, *Bratuli* (ib.) pare că îl au pe *-le* (*-li*) al lor

©BCU CLUJ

chiar dela vechile vocative românești. Frecvența acestor nume în uzul Serbocroaților se vede că a împiedecat ca într'o vreme în care nici *-u*, nici *-l* n'au amuțit încă, locul formelor în *-ul(u)* al numelor proprii să-l poată lua cele în *-u*. Astfel nu s'a putut ajunge la echivalența sintactică a formelor nearticulate cu cele articulate de nominativ-acuzativ la decl. II-a sau, echivalența aceasta, sporadică încă din epoca străromână, n'a putut să câștige teren. Forma în *-ul(u)* a numelor proprii rămânând din cauza influenței graiurilor vecine formă de rigoare a nominativ-acuzativului, *-le* n'a mai putut fi simțit ca terminațiune a vocativului, ci numai *-e*. Lucrurile n'au putut lua deci aceeași desvoltare ca în celelalte dialecte. În deosebire de dialectele dacoromân și meglenoromân, un nominativ istroromân ca *domnu* nu trebue considerat ca o formă veche nearticulată, ci un *domnul* articulat al cărui *-l* a amuțit ca și în *cal* > *că*, *sătul* > *satu*, etc.

Vocative ca *Brgule*, *Radule* cu funcțiune de nominativ, deși nu sunt culese din documente de graiu istroromânesc, ni-l reamintesc pe arom. *ğuneale*, vocativ care a devenit nominativ și apare ca atare în poezia populară: *š-angăneašte un lai ğuneale Un ğuneale vătămat* (Th. Capidan în DR. I, 187—188, « Aromânii », p. 515). Forma *ğuneale* ne atrage atențiunea și pentrucă este un vocativ de același tip ca *Dumnidzale*, al unui substantiv derivat prin același sufix *-el (ğunel)*. Dela ecvațiunea vocativului *ğone -ğuneale* s'a ajuns și la nominativ la ecuațiunea *ğone -ğuneale* în loc de *ğone -ğunel*. Și evoluțiunea aceasta este însă mai explicabilă, dacă alături de *ğuneale* a existat și un vocativ *ğunelu* (v. mai jos despre voc. = nom.) și într'o vreme când în concurența dintre vocativele vechi în *-e* și cele nouă în *-le*, cele din urmă dispăreau iară, pentrucă *-le* se simțea ne-la-locul lui în vocativ (v. mai sus). La nume proprii se întâmplă mai ușor ca vocativul să fie întrebuințat și ca nominativ, cf. dacorom. *Petre* = *Petru* (Cf. S. Pușcariu « Limba română » I, p. 114).

Amuțirea lui *l* în poziție finală și înainte de consonante în dialectul istroromânesc s'a întâmplat sub influența limbii serbocroate. Și formele de felul lui *Fuscu*, *călu* trebue să fie așa dar, precum a arătat S. Pușcariu, de dată destul de recentă (ib. pp. 117—118). Nu cred însă că vocativele istroromânești de felul lui *omu*, *Domnu*, *mladiću* sunt forme articulate (ib. p. 150). Un nominativ articulat în funcție de vocativ n'ar putea fi decalcat de Istroromâni nici din limba italiană,

©BCU CLUJ

în care nu există, nici din limba croată, care n'are articol (idem, DR. V, p. 746). Vocativele acestea istroromâne nu pot să fie nici forme similare celor articulate din uzul multor limbi în expresii ca fran. *écoute, la belle!* rom. *Dați-i, dați cu praștiile! Copiii și fetele, dați vârtos!* (cf. idem, DR. V, pp. 745—751).

Se uită prea adesea că vocativul nostru de decl. II-a a putut avea la singular, ca și în zilele noastre, în toate vremurile și în toate dialectele și terminațiunea *-u* (cu obișnuitele variante de desonorizare). O dovedesc vocative dialectale ca arom. *tinĭru, virgĭru*, citate de Th. Capidan din Codex Dimonie, sau arom. *Mitu* (alăturea de *Mite*), *a bre drac, lai mer arošu* (« Aromânii », p. 386 și 398), megl. *bra pul', bra milu, bra deadu* (id. « Meglenoromânii » I, p. 146, cf. *bre doamni*, ib. II, p. 131, *bra miluli*, ib. 24) și forme vechi de vocativ ca *împăratu, omu* sau chiar *ome*. Vocativul *împăratu* se găsește în Cod. Vor. 71/9—10: *Agripo împăratu* (cf. însă *împărate Agripo* 73/8, 81/5, *împarate* 76/9), forma cealaltă în *-u* pe care am mai citat-o, *omu*, în Psal. Șch. 169/3: *E tu, omu* (Psal. [illegible] Psal. slavo-rom. C²: *ome*, Dosoftei: *omule*, v. I. A. Candrea « Psal. Șch. », p. 105). Și forma *ome*, pe care o întâlnim mai întâi în Cod. Vor. 120/14 în *ome deșarte* și curentă în Evanghelia cu învățătură din 1581, arată că vechea ei terminație a fost *-u* și că acestui *-u* i-a luat locul *-e* pe calea analogiei numai în vremuri mai nouă, când influența lui nu mai putea să-l supună metafoniei pe *ó* din silaba precedentă. Vocativul în *-u* și-a făcut apariția la declinarea II-a din cauza trecerii la declinarea aceasta a unui număr considerabil de cuvinte dela decl. III-a: voc. *imperator, homo* > *împăratu, omu*, etc. Apoi *-e* l-a putut înlocui pe *-u* și invers. În concurența aceasta a avut totuși întâietate terminațiunea *-e*. Intrarea cuvintelor din chestiune în decl. II-a însemna doar potrivirea lor la sistemul flexionar al acestei declinări, pe lângă faptul că a mai intervenit și tendința, de care am pomenit mai sus, caracteristică limbii române, de a deosebi vocativul de nominativ. Se înțelege că alături de *-e* și-a găsit locul și terminațiunea *-le* în vocativul cuvintelor nouă de decl. II-a.

Dacă se găsesc prin urmare alături de *înălțate împărate* și *iubite Radule* și expresii ca *înălțate împărat, iubite Radu* (cf. și *stimate Domn, Domnule Ministru*, etc.) sau dacă I. Slavici scrie în Nuvelele sale *jupâne învățător* (cf. pentru asemenea exemple și altele Sandfeld-Olsen « Syntaxe roumaine », Paris, 1936, pp. 76—82), atunci *împărat, Radu,*

©BCU CLUJ

învățător nu sunt aci forme care « n'au fost puse la vocativ » sau forme de nominativ-acuzativ, ci continuă vechiul vocativ în *-u*. Firește că și analogia va fi înmulțit cazurile de omonimie între vocativ și nominativ-acuzativul de decl. II-a.

Cred așa dar că și *omu*, *Domnu*, *mladiću* din dialectul istroromân sunt vocative de felul acesta, nu forme articulate care au primit funcțiune de vocativ. Ele ar fi trebuit să-l piardă pe *-u*, când *u* final a amuțit. S'a produs însă, precum se vede, când desonorizarea lui *-u* a început, o diferențiere între nominativ și vocativ, de același fel ca între pers. I-a la singular și pers. III-a la plural în indicativul prezent și restrictivul viitor (cf. *scâp-scâpu*, *rog-rogu*, *scapâr-scapâru*, *rugâr-rugâru*, etc., v. S. Pușcariu « Istroromânii », II, p. 98, 175, 185—190). Forma cu *-u* plenison a devenit forma preferată a vocativului, cealaltă, cu *-u* tot mai redus, a nominativului nearticulat. Vocativele în *-e* vor fi fost totdeauna mai numeroase și în istroromânește (cf. S. Pușcariu, op. cit., p. 150, DR. V, pp. 745—746), iar cele în *-u* vor mai fi pierdut din vitalitate și când, după amuțirea lui *-l*, au devenit omonime cu nominativele articulate.

Omonimia aceasta a putut să dea pe calea analogiei funcțiune de vocativ și nominativului articulat al pluralului. Astfel se explică, cred, vocativul *tâți* al lui Belulovici (DR. V, p. 746). Și în textele noastre vechi se găsește câte un vocativ de acesta. Citim în « Evanghelia cu învățătură » a lui Coresi din 1581, p. 130/5—6: *Și acestŭ lucru alŭ mieu să vă priimească, o ucenicii* (citat ib.), iar în Codicele Voronețean, p. 131/4—5: *Adecă amu acmu, bogații, plângeți-vă* (1648: *Ni acmu, bogățiloru, plângeți*; 1688: *Veniți acumŭ cei bogați, plângeți* grec. ἄγε νῦν οἱ πλούσιοι, κλαύσατε: în limba elină apoziținea unui vocativ se punea la nominativ și se articula; dacă un asemenea nominativ articulat pare a ține locul unui vocativ, atunci trebue considerat ca apoziținea a pronumelui σύ sau ὑμεῖς neexprimat, v. Dr. H. Menge « Repetitorium der griechieschen Syntax », Wolfenbüttel, 1902, p. 23. Biblia dela București, înlocuindu-l pe *bogații* resp. *bogățiloru* prin *cei bogați*, pare vădit influențată de οἱ πλούσιοι al textului grecesc). În aceleași texte dăm, după cum am văzut și de vocative ca *împăratu* (v. mai sus, unde citez și voc. *omu* din Psal. Șch.), iar în Psaltirea lui Coresi din 1577 apare până și un vocativ ca *ceriulŭ*, dovedind că de fapt forme ca *ceriu* și *ceriulu* au ajuns să

©BCU CLUJ

se poată înlocui una pe alta: *Ia aminte, ceriulŭ, şi grăi-voiu şi să auză pămîntulŭ cuvintele rostului meu* (Coresi, Ps., ed. Hasdeu, p. 410, cf. GCR, I, 14; cf. Biblia 1688: *Ia aminte, ceriule, şi voiu grăi şi auză pămîntul cuvintele dentru rostul mieu*, p. 150). De sigur că nu este numai o întâmplare că tuştrele vocativele de plural de care ne-am ocupat aci (istrorom. *tăţi*, dacorom. *o ucenicii, bogaţii*) şi vocativul *ceriulŭ* din Coresi sunt masculine şi de declinarea II-a. Ele apar deci numai printre cuvintele în categoria cărora s'a ajuns la echivalenţa nom. neart. = nom. art. *(împăratu = împăratulu)*, evoluţie în care vocativul în *-(l)e* a avut un rol hotărâtor.

Ar face totuşi o greşeală mare, cine ar afirma că articolul n'ar putea să apară şi în mod spontan, fără intervenţia unor analogii şi păstrând funcţiunea sa individualizatoare, şi în forme de vocativ. Acestea sunt însă cazuri speciale, cu aspectul lor deosebit. Numim « vocative » tot felul de forme, între care sunt adesea deosebiri funcţionale esenţiale, oricât le-ar apropia o notă comună. Ne îndreptăm aci atenţiunea asupra unor expresii care şi-au făcut apariţia, şi ca factură morfologică şi ca arhitectură conceptuală, din alte resorturi decât ale vechiului vocativ, expresii de felul vocativelor din fran. *écoute, la belle!*, germ. *Vorwärts der Einjährige* sau şi ital. *di grazia, quel signore, de che parte si va?* De ele ne-a vorbit mai întâi S. Puşcariu mai pe larg în DR. V, pp. 745—751, (v. şi « Le nominatif comme vocatif » în « Études de linguistique roumaine », pp. 458—463). Analizându-le şi interpretându-le în cele următoare, mă folosesc în cea mai mare parte de exemplele din articolul lui S. Puşcariu.

Vocativul vechiu a fost şi a rămas cazul c h e m ă r i i, făcând persoana, căreia i se adresează, ca să se apropie de subiectul vorbitor sau să-şi îndrepte atenţiunea spre el, fapt pe care l-am relevat şi când am amintit de imperativul în *-o* (v. mai sus). Vorbitorul nu poate întrebuinţa vocativul acesta decât adresându-se unor persoane intuite cu individualitatea lor particulară.

Problema celorlalte vocative este mai mult de ordin sintactic şi stilistic. Nu vorbim numai în propoziţiuni. Vocativul însuşi intră în propoziţiune numai ca un element intercalat. Adesea rezumăm printr'un singur cuvânt o situaţie, făcând o constatare, exprimând o voinţă, un sentiment, etc. În cazul acesta îi dăm cuvântului, dacă este un substantiv, de obiceiu forma de nominativ-acuzativ. O

©BCU CLUJ

articulăm sau ba, după împrejurări. Astfel cineva, care a fost lovit de o indispoziție grea, exclamă adresându-se celor din preajma sa: *un doctor!* Medicul adus în grabă intră în cameră și cere mai întâi relații cuiva dintre cei de față. Ceilalți se apropie între timp de bolnav, încercând să-i aline suferința. Acesta, nemulțumit și nerăbdător, nu mai spune *un doctor!*, ci *doctoru(l)!* Se adresează tuturor, făcându-i să înțeleagă că nu vrea în clipa aceasta decât intervenția doctorului. Ar putea să se adreseze numai acestuia, spunând deci *doctore!* și chemându-l astfel lângă el. — Când trenul intră în gara în care urmează să ne dăm jos și dorim ca cineva să ne ducă bagajele până la taxi, strigăm pe fereastra vagonului: *hamal!* Nu ne adresăm unui anumit hamal; un vocativ *hamale* sau *hamalule* ar fi deci cu neputință. *Hamal*, deși poate avea și funcțiunea vechiului vocativ *(vezi de bagaje, hamal!*, am putea spune și *vezi de bagaje, hamale!)*, este aci formă de nominativ-acuzativ, adică forma obișnuită a denominațiunii ajutorului de care avem nevoie. Evident că acest nominativ-acuzativ exprimă un apel și este prin urmare un « vocativ ». — E în postul mare. Credincioșii satului s'au adunat în curtea bisericii, ca să se mărturisească. Preotul îi ia de-a-rândul. Ajutorul lui anunță din pragul bisericii: *copiii!*, iar după ce aceștia s'au mărturisit: *femeile!* și la urmă: *bărbații!* În felul acesta au fost chemați unii după alții *copiii*, *femeile* și *bărbații*, dar fiecare din cele trei chemări în parte a fost adresată tuturor: « acum să vie copiii, iar ceilalți mai așteaptă; acum femeile, etc. » O chemare sau strigare de felul acesta nu poate fi făcută printr'un vocativ, când cuvântul substantiv nu se adresează numai celor pe care îi denumește. — Iată și unul din exemplele citate mai sus. Când în toiul răsmiriței un țăran strigă: *Dați-i, dați cu prașțiile! Copiii și fetele, dați vârtos!*, îndemnul lui se adresează tuturor răsculaților, cuprinzând însă și gândul că și copiii și fetele, al căror loc de obiceiu nu este lângă cei mari, în asemenea prilejuri, trebue să lupte ca și aceștia și alături de ei. — Când birjarul, făcându-și drum prin înghesuiala mulțimii, strigă *domnu'!*, pentru ca acel domn să ferească în lături, *domnu'* este probabil, cam la fel cu *copiii și fetele* din exemplul precedent, într'o atențiune cerută tuturor, cuvântul de apel pe care trebue să-l audă în deosebi acea persoană. Ar putea să fie și una dintre prescurtările obișnuite în asemenea situații, deci *domnu'* pentru *domnule* (cf. voc. *măi Ghio* pt. *măi Gheorghe* sau

©BCU CLUJ

imperativele *ferea* pentru *fere(a)şte*, etc.). — În *Foicică, murele, Ia mai cântă cucule*, forma *murele* este un fel de apoziţie a lui *foicică*, cuprinzând un apel necesar determinării lui *foicică* (cf. *Foiţică de năut, Foicică, bob de linte, Foicele, foi domneşti* ap. DA.). — Întrebuinţăm tot felul de interjecţiuni chemând animalele: cu *pis ! pis !* pisicile, cu *liba-liba !* gâştele, etc. Câteodată se formează din asemenea interjecţiuni numele corespunzătoare ale animalelor, ca în cazul lui *pisoiu* şi *pisică*, derivate din *pis(u)*, altă dată numele animalului devine interjecţiune, ca în cazul lui *liba-liba !* < ung. *liba* « gâscă ». Prin urmare, când adunăm puii strigând *pui, pui, pui !*, de sigur că acest *pui, pui, pui !* are valoare interjecţională, nu de vocativ. De ce însă, chemând calul care ne-a scăpat, îi spunem *calu'*, *calu'* (articulat), nu *cal, cal* (nearticulat), nici *calule* (vocativ)? Nu vorbim animalelor la fel ca oamenilor, decât doar când devin fiinţe din intimitatea vieţii noastre sufleteşti, ca oiţa din Miorița : *Oiţă bârsană, De eşti năsdrăvană, Şi de o fi să mor* . . . Este explicabil deci că în cazul pe care îl discutăm aici nu avem vocativul *calule*, ci numele animalului întrebuinţat în felul unei interjecţiuni, deci cu funcţiune de vocativ. Acest nume este articulat, pentrucă şi animalul apare individualizat.

Vocativul nu este o realitate gramaticală invariabilă, calitate pe care nu o au nici celelalte cazuri, nici atunci când anumite terminaţiuni le deosebesc unele de altele. Trebue să facem doar şi între vocative distincţia cuvenită după aspectul lor morfologic, după rolul lor stilistic şi după valoarea lor funcţională.

Există prin urmare şi forme articulate de vocativ, dar nu articolul le dă valoare de vocativ. În legătură cu cele afirmate acum este bine să ne reamintim din nou că vocativele în *-le* au putut să apară numai după ce terminaţiunea *-lu* din apelativele devenite nume proprii şi-a pierdut funcţiunea de articol. Cum toate inovaţiunile în legătură cu terminaţiunea *-le* pornesc dela nume proprii derivate din apelative, nu putem uita nici aici de împrejurarea că, în afară de dialectul aromân, articularea numelor proprii a fost şi a rămas în afară de norma obişnuită a limbii române. Întocmai precum articolul poate să facă dintr'un apelativ un nume propriu, la fel se preface numele propriu în apelativ prin articulare. Îi putem spune cuiva, pentrucă ne aduce aminte, prin atitudinile şi particularităţile sale de un personaj cunoscut cu numele Petrache, « *Petrachele* din satu nostru », adecă din

©BCU CLUJ

câți sunt « Petrache », cel dela noi. Într'o afirmație ca « fiecare credință își are *Hristosul* ei », *Hristosul* înseamnă « personajul care se aseamănă lui Hristos, vestitor al unei evanghelii nouă ca și Hristos ». Aceasta este doar caracteristica gramaticală a numelor comune, în deosebire de cele proprii, că pot avea și forme articulate și forme nearticulate, cu funcțiuni deosebite.

Că obârșia vocativelor în *-le* trebue căutată la apelativele devenite nume proprii, mi se pare a fi confirmat și de faptul că adjectivele întrebuințate substantival și substantivele întrebuințate în funcție de calificative ale unor personaje au de obiceiu vocativul în *-le : frumosule, iubitule, urâtule, tâlharule, birjarule*, etc. Ne-am obișnuit deci cu vocativele în *-le* în cazurile asemănătoare acelora în care au apărut mai întâi. La fel fac de obiceiu vocativul în *-le* numele proprii din apelative sau care, ca și acestea, aveau altă dată terminațiunea *-ul(u) : Popescule, Radule*, etc., dar numai *Ioane* (firește și *Ioan ! Popescu !, Radu !*), *Pavele, Costane*, nu *Ioanule, Pavelule, Costanule*. Un vocativ ca *Ioanule* nu mi-l pot închipui decât cu o nuanță calificativă, adresat d. ex. unui Nicolae căruia vrei să-i zici că este, prin apucături și asemănări, un fel de Ioan, adică la fel cu un anumit Ioan, caracterizat de aceleași particularități. Nume ca *Alecu, Nicu* au intrat în categoria lui *Popescu, Radu*, etc. și fac prin urmare vocativul numai în *-le (Alecule, Nicule)*. Cele terminate în cons. + *r* + *u*, deci cu un *-u* care n'a ajuns vocală finală prin dispariția lui *l(u)*, ci s'a păstrat sau adăugat întotdeauna în asemenea poziție (cf. *socru, aspru, Dumitru, teatru*, etc.), fac vocativul mai adesea în *-e*, dar și în *-le : Dumitre* și (mai rar) *Dumitrule, Lisandre* și *Lisandrule, Alexandre* și *Alexandrule*, dar, mi se pare, numai *Petre*.

Nu se poate afirma că vocativele în *-le* ar avea sau ar primi adesea prin acest *-le* o nuanță peiorativă (cf. Al. Graur în « Grai și Suflet » V, pp. 178—181, Sandfeld-Olsen, *op. cit.*, p. 77). Chiar exemplele pe care le-am citat dovedesc că nu este așa. Am văzut din care pricină formează calificativele, deci și cele peiorative, întrebuințate substantival, de obiceiu vocativul în *-le*.

În cazul lui *doamne* și *domnule* s'a produs o diferențiere de care am mai pomenit : *Doamne Dumnezeule, Țepeș-Doamne*, însă *Domnule Popescu, Domnule Ministru*. Este firesc ca vocativul mai vechiu *doamne* să se fi fixat acolo unde a fost întrebuințat din capul locului, deci în

©BCU CLUJ

vocativul adresat lui Dumnezeu (cf. *Dumnezeu* < *Domine Deus*) și domnitorului, iar vocativul mai nou *domnule* în expresii mai nouă, de sigur nu prea obișnuite în vremurile vechi, când nu ne vom fi zîs unul altuia « domn ».

Faptul că vocativul latin în *-e* a dispărut din celelalte limbi romanice și că originea slavă a vocativului în *-o* nu poate fi pusă la îndoială, a prilejuit întrebarea dacă nu cumva existența vocativului românesc în *-e* se datorește de asemenea influenței slave. Lui O. Densusianu i se părea cel puțin cu putință ca vocativul slav să-l fi suprapus pe al său *-e* (cf. *bogŭ*, voc. *bože*) lui *-e* al vocativului vechiu latin (« Hist. de la l. roum. » I, p. 244), iar Kr. Sandfeld crede mai probabil că vocativul nostru în *-e* este pe de-a-întregul un împrumut slav (« Linguistique Balkanique », pp. 146—148). Pentru G. Weigand toate vocativele noastre, în *-e*, *-o* și *-le* — numai cele în *-lor* au fost uitate — nu puteau fi decât de origine bulgară (« Balkan-Archiv » II, p. 263). Părerile acestea nu pot fi admise (cf. și S. Pușcariu « Limba română » I, p. 175). Că am păstrat până și excepțiile dela regula vocativului latin, adecă vocativele cuvintelor în *-us* cu altă terminațiune decât *-e*, dovedește neîndoios lucrul acesta : *deus* > *zău !*, *Domine-deus* > *Dumnezeu*, arom. *Dumnidzău*, *fili* > † *fii* (formă des întrebuințată la Coresi), arom. *h'il'ŭ* (niciodată *h'il'e* cf. Th. Capidan, « Aromânii », p. 386).

Cluj, 21 Aprilie 1940.

AL. PROCOPOVICI

©BCU CLUJ

NOTE SLAVO-ROMÂNE I

CIR

A. Scriban, în *Arhiva* dela Iași (1917, Nr. 7, p. 292), derivă cuvântul românesc *cir* « bouillie; jus de farine de maïs bouillie; colle de pâte, pâte; mortier, crépi » din rut. *čyr* « sorte de bouillie de gruau; sorte de bouillie de farine de maïs », Își pune însă întrebarea, dacă nu cumva cuvântul rutenesc e din limba română [1]).

Etimologia ruteană a lui *cir* a fost primită de unii cercetători români [2]). Tiktin [3]) îl compară cu rus. *čirŭ* « Eisrinde ». G. Pascu, în *Revista Critică*, anul 14 (1940), p. 40, consideră pe rut. *čyr* și pe rus. *čir* « écorce de glace mince; neige gelée en forme de grappes » ca un singur cuvânt dela care îl derivă pe rom. *cir* [4]).

Redactând hărțile Atlasului Linguistic Român II, am constatat că aria cuvântului *cir* « terciu » [5]) se întinde peste toată Moldova, peste întreg Ardealul și acopere și o parte a Olteniei și a Banatului (v. harta alăturată Nr. 1).

În părțile apusene ale Țării, în Banat și Crișana, nu e cunoscută noțiunea de terciu (pe harta Nr. 1, în dreptul punctelor care

---

[1]) În Dicționarul său apărut la Iași în anul 1939, Scriban îl dă pe *cir* tot din ruteană.

[2]) V. *Dicționarul Academiei* și Candrea-Adamescu, *Dicționarul enciclopedic*, s. v. *cir*.

[3]) *Rumänisches Wörterbuch*, s. v. *cir*.

[4]) Cihac (*Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, II, p. 566) îl pune pe *cir* în legătură cu *ciriș* de origine turcească.

[5]) Cirul sau terciul este zeama, apa în care a fiert mămăliga și care se scurge din ceaun — dacă e prea multă — înainte de a se mesteca mămăliga (v. G. Pascu, *Revista Critică*, 14 (1940), p. 39.

©BCU CLUJ

reprezintă localitățile anchetate, e câte un semn de întrebare care arată că informatorul nu știe să răspundă la întrebarea

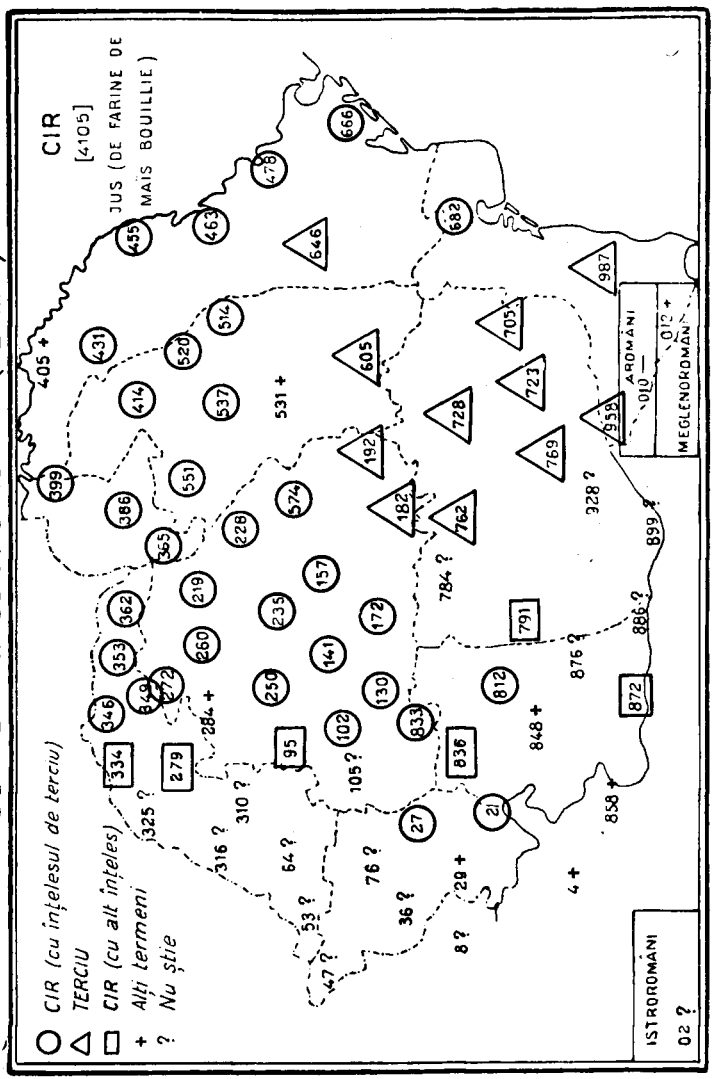

pusă). Prin regiunile acelea se mănâncă foarte puțină mămăligă și când se gătește, de altfel foarte rar, se face — cum se zice în părțile răsăritene ale Țării — mămăligă «pripită». Aceasta n'are

©BCU CLUJ

terciu [1]). E probabil că, pe când se făcea și pe acolo mămăliga ca în celelalte ținuturi românești, terciul se numea și pe acolo *cir*. Dovadă sunt cele două puncte, 2 și 27 (v. harta alăturată Nr. 1), din partea muntoasă a Banatului unde se consumă multă mămăligă gătită ca în restul Țării și unde terciul e numit *cir*.

Aria cuvântului *cir* nu se aseamănă cu ariile elementelor de origine rutenească [2]). Acestea din urmă nu se întind până în Banat și Oltenia. Ca tip de arie a unui element rutenesc poate fi considerată aceea a derivatelor cuvântului *hulub* « porumbel » (< rut. *holub* « id. »), anume *hulubar*, *hulubărie*, *hulubnic* « cușca porumbeilor » (v. harta alăturată Nr. 2). Aria lui *cir* ne amintește mai de grabă aceea a lui *curechiu* « varză » sau a lui *moare* « zeamă de varză » (v. S. Pușcariu, *Le i ôle de la Transylvanie dans la formation et l'évolution de la langue roumaine*, București, 1938, extras din « *La Transylvanie* », hărțile « Varză » și « Zeamă de varză »). Cuvântul *cir* pare deci a fi un element străvechiu și nu un împrumut relativ recent din ruteană (sau chiar din turcă).

Și forma ariei lui *cir* ne îndreptățește să-l considerăm un element mai vechiu. Cândva tot teritoriul dacoromân pare a fi aparținut ariei lui *cir*. *Terciu* e o inovație răspândită pe o arie relativ mică înconjurată aproape din toate părțile de aria *cir* care se întinde până

---

[1]) Mămăliga « pripită » se face în felul următor: Se pune apă — cu puțină sare — la fiert într'o oală. (Prin regiunile apusene ale Țării nu au gospodinele ceaun). Când apa clocotește, se ia în mâna stângă făină de porumb și se lasă să se strecoare încet printre degete în apa clocotită, pe când cu mâna dreaptă se mestecă, cu o lingură de lemn sau cu sucitorul — și făcăleţul lipsește prin aceste părți —, mămăliga care e gata în câteva minute. În copilăria mea — sunt originar din regiunea de șes a Banatului — nici nu bănuiam că mămăliga se poate face altfel. La fel se prepară mămăliga în Piemont (v. Pascu, *ibid.*, p. 34). G. Pascu, după ce descrie prepararea mămăligii obișnuite românești, scrie: « Tot așa se face *polenta* în Piemont » și citează pe Bonafous. Din cuvintele lui Bonafous se vede însă că în Piemont se face mămăligă pripită (v. *ibid.*, pp. 33—34).

Descrierea preparării mămăligii obișnuite se găsește la Pascu (*loc. cit.*) care a luat-o din *Șezătoarea*, V, pp. 4—5.

[2]) Cu atât mai puțin cu acele ale elementelor turcești care sunt răspândite în părțile sudice ale țării.

©BCU CLUJ

în Oltenia la Dunăre, iar în Basarabia, de-a-lungul Nistrului și a țărmului mării, până în Dobrogea de Nord [1]).

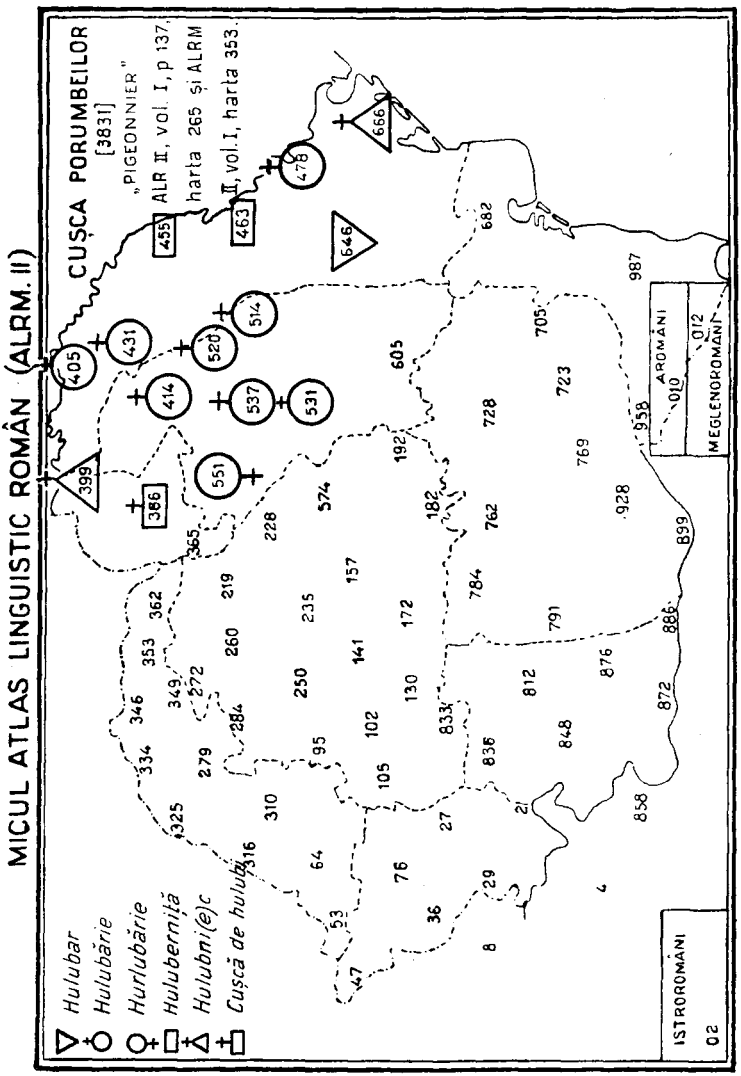

HARTA Nr 2

[1]) Întocmai ca în cazul lui *moare—zeamă de varză* sau *curechiu—varză*, și aici forma muntenească, adică *terciu*, trebue să fie de origine sudică (v. S. Puscariu, *op. cit.*, p. 29).

©BCU CLUJ

De altfel cercetătorii relațiilor linguistice româno-rutene, Brüske (*Die russischen und polnischen Elemente des Rumänischen* în *Jahresbericht*-ul lui Weigand, XXVI—XXIX, pp. 1—69) și Scheludko (*Nordslavische Elemente im Rumänischen* în *Balkan-Archiv*, II, pp. 113—146) nu-l dau printre elementele rutene ale limbii române (și nici printre elementele românești ale limbii rutene).

Pe când la Români cuvântul *cir* e aproape general dacoromân, la Ruteni e numai dialectal. Hrinčenko, autorul cunoscutului dicționar ruteano-rusesc [1]), l-a luat din colecția *Materyjaly do ukrainśko-ruśkoji etnol'ogiji*, Lemberg, 1899, tom. I, p. 104. Materialul tomului I, dela pagina 96 la 110, e adunat din Galiția. Cuvântul *čyr* e deci unul din numeroasele elemente românești răspândite în Galiția până departe spre apus (cf. Scheludko, *Balkan-Archiv*, II, p. 119). De asemenea, multe din aceste elemente țin de sfera semantică legată de cultura porumbului și de prepararea mămăligii, de ex.: *kukurudz*, *popušoja* « porumb », *prašuvaty* « a prăși », *balmus* « balmoș », *kuleša*, *mamaliga* « mămăligă », *malaj* « mălaiu » [2]).

După constatarea că *čyr* în ruteană e de origine românească, ne-am putea opri. Totuși, mi se pare prea ademenitoare etimologia veche grecească a lui *cir* românesc, ca să nu încerc să o propun. Mă gândesc anume la χυλός « suc, sevă, chil, decocție » [3]) întrebuințat ca termen tehnic de medicina modernă pentru a arăta sucul din intestine format din partea hrănitoare a alimentelor (cf. fr. chyle). În greaca modernă χυλός însemnează « pâte liquide; bouillie; coulis » [4]), deci exact ca și cuvântul *cir* în multe regiuni românești.

G. Pascu (*op. cit.*, p. 40) îl consideră pe *terciu* de origine ungurească. În dicționarul dialectal al lui Szinyei, *tercs* e atestat însă o singură dată din Săcelele Brașovului. *Tercs* e deci un împrumut românesc în graiul Ciangăilor din Săcele.

[1]) B. D. Hrinčenko, *Slovar' ukrainskago jazyka*, Kiev, 1909, s. v. *čyr*.

[2]) În punctul 366 al Atlasului LR II, adică la Brodina (jud. Rădăuți), informatorul huțan a dat pentru « terciu » forma *borș' u(w)id mamałęgi* (accentul pe *ę*), literal: « borș, zeamă din mămăligă ». După ce l-am întrebat, dacă nu-i zic terciului *cir*, informatorul a răspuns: « Ba îi zicem și *cîr* ».

[3]) Jakowitz-Seiler, *Griechisch-deutsches Wörterbuch*, χῡλός « Saft, Feuchtigkeit, bes. der durch Wasseraufguss u. Abkochen ausgezogene Saft, als Arzneimittel ».

[4]) V. Hépitès, *Dictionnaire grec-français et français-grec*, Atena, 1910, s. v. χυλός. E cunoscut proverbul grecesc: "Οποιος 'εκάη 'στὸ χυλὸν φυσάει καὶ τὸ γιαγοῦρτι « cine s'a ars cu ciorba, suflă și în iaurt ».

©BCU CLUJ

Cuvântul grecesc χυλός a intrat ca termen de bucătărie și medicină [1]) în latina vulgară orientală unde va fi avut înțelesul de « bouillie », păstrat în multe regiuni românești de astăzi [2]). Din acesta s'au desvoltat celelalte înțelesuri de « terciu de mămăligă, cocă de lipit, bruftuială, muruială » [3]).

Cu înțelesul de « cocă de lipit », s'a întâlnit în nordul Ardealului cu cuvântul de origine ungurească *ciriz* « pap (cleiul pantofarului) » și a luat și înțelesul acestuia, de altfel apropiat, de acela de cocă de lipit [4]).

Din punct de vedere fonologic, etimologia *cir* < χυλός întâmpină însă oarecare greutăți. Ne-am aștepta anume la forma **ciur* [5]). Formele *a ciurui*, *ciuruială* se datoresc asimilării, din *a cirui*, *ciruială*. Totuși,

---

[1]) În multe părți cirul e un medicament. Îl beau mai cu seamă cei bolnavi de piept.

[2]) Pe harta alăturată Nr. 1, în punctul 95 (Scărișoara, jud. Turda), cirul e un fel de mămăligă apoasă făcută din făină de grâu, secară, porumb sau orz (v. *Anuarul Arhivei de Folklor*, V, p. 117). În punctul 334 (Moftinul-Mic, jud. Sălaj) *cir* însemnează mămăligă mai subțire. La fel, în punctul 791 (Negreni, jud. Olt), se zice despre o mămăligă rea, prea subțire că e un *cir de mămăligă*.

[3]) Pe harta alăturată Nr. 1, în punctul 279, cirul se face din făină de secară și servește la lipit; în punctul 872, se face cir « de cojoace » din făină de grâu fiartă; în punctul 836, însemnează făina crudă când nu se fierbe bine mămăliga sau nu se coace bine mălaiul.

[4]) Cuvântul *ciriz*, *ciriș* e de origine turcească (v. mai sus p. 28, nota 2). La noi a intrat pe trei căi (v. Dicționarul Academiei, s. v. *ciriș*): din maghiară, în Nord-Vestul Țării, sub forma *ciriz*, din sârbă, în Banat, sub forma *ciriș*, și din bulgară, în Oltenia, tot sub forma *ciriș*.

Între *cir* și *ciriz*, *ciriș* nu poate fi nicio legătură etimologică. Întâmplător au un sens apropiat. *Ciriz (ciriș)* e un termen meșteșugăresc (de pantofar și cismar). E greu de admis, ca un termen aparținând sferei semantice a meseriilor, plină de termeni de origine recentă, să treacă în sfera semantică așa de românească și străveche a preparării mămăligii.

[5]) Cf. γῦρος > *giur*, *jur*. V. A. Philippide, *Altgriechische Elemente im Rumänischen* (Extras din *Bausteine zur romanischen Philologie, Festgabe für Adolfo Mussafia*), Halle a. d. S. 1905, p. 5; G. Giuglea, *Crâmpeie de limbă și viață străveche românească*, DR., III, p. 601; C. Diculescu, *Elemente vechi grecești din limba română*, DR., IV, p. 428.

În ce privește pe *l* intervocalic, acesta trebuia să treacă la *r* ca în elementele latine, chiar dacă acestea sunt de origine grecească: *basilica* > *biserică*, *angelus* > *înger*, **stulus* (= *stylus*) > *stur*, etc.

©BCU CLUJ

grecescul υ e redat în elemente vechi grecești și prin *i* sau, mai bine zis, și în unele elemente grecești *iu* trece la *i* (de ex. θύμβρον > **ciumbru* > *cimbru*) ca în elementele latine sau slave: *includo* > **închiud* > *închid*, sl. *bljudŭ* > *blid*, sârb. *čun* > **ciun* > *cin*, etc. [1]). **Ciur* a devenit cu atât mai ușor *cir* că astfel se deosebește de omonimul său *ciur* < lat. *c(r)ibrum*.

SPLINĂ E DE ORIGINE SLAVĂ?

Al. Rosetti, în *Istoria limbii române*, III, p. 92, dă, printre elementele slave ale limbii române, și cuvântul *splină*, cu siguranță luându-se după Conev [2]).

Cele mai vechi atestări ale lui *splina* în literatura slavonă se găsesc într'un nomocanon din secolul al XVI-lea unde însemnează « o boală oarecare » și într'o Alexandrie în redacție slavonă sârbă, din același secol, unde are înțelesul de « splină » [3]).

În limbile slave de azi e obișnuit numai la Bulgari. Totuși și la ei termenul mai întrebuințat e *slězka*.

Conev crede că *splina* bulgăresc e de origine greacă [4]). La fel și lexicologul Gerov [5]). Să presupunem că au dreptate. Un element de acesta neogrecesc, venit la Români prin filieră bulgară, nu l-am găsi pe întreg teritoriul daco-român, ba chiar și în istro-română, ci ca orice împrumut recent balcanic, abia s'ar fi putut răspândi prin Muntenia și Moldova [6]). Pe urmă la Moți și la Istro-români prezintă rotacizarea lui *n* [7]). Prin

---

[1]) V. A. Philippide, *op. cit.*, p. 10 și u.; S. Puşcariu, *Pe marginea cărților*, DR., IV, pp. 1405—1406.

[2]) B. Conev, *Ezikovni vzaimnosti meždu Bălgari i Romăni*. (Extras din *Godišnik na Sofijskija Universitet*, I: *Istoriko-filologičeski Fakultet*, XV—XVI), Sofia, 1921, p. 90.

[3]) V. Miklosich, *Lexicon paloeoslovenico-graeco-latinum*, s. v. *splina*.

[4]) Conev dă forma veche σπλήν. Dar în neogreacă există o formă mai apropiată de cea bulgară: σπλῆνα. I. A. Candrea crede chiar că și rom. *splină* e un împrumut neogrec (v. Candrea-Adamescu, *Dicționarul enciclopedic*, s. v.).

[5]) V. *Rěčnikŭ na blŭgarskyj jazykŭ*, Plovdiv, 1904, s. v.

[6]) V. ALR II vol. I, p. 41, MN (2218).

[7]) *Ibid.*, n-rii cartografici 95 și 02.

©BCU CLUJ

urmare Pușcariu [1]) și Meyer-Lübke [2]) au tot dreptul să-l considere ca unul dintre reprezentanții romanici ai lui *splen* latinesc [3]).

Forma cu rotacism la Istroromâni e un indiciu sigur că avem de a face cu un element străvechiu. Și cea dela Moți e concludentă, căci la Scărișoara rotacismul se întâlnește numai în elemente latine [4]).

E lucru cunoscut că Conev nu avea nici cele mai elementare cunoștințe de romanistică. Deriva pe *păcură*, *vălcea*, *porșor*, *crunt*, *rușine* [5]), etc. din slavă, fiindcă găsește în bulgară cuvinte care au o oarecare asemănare cu cele românești. Cu atât mai vârtos l-a înșelat cuvântul *splină* care în bulgară sună la fel.

Cercetătorii relațiilor slavo-române să consulte lucrarea lui Conev cu foarte multă precauție. Iar în a doua ediție a volumului al III-lea al *Istoriei limbii române* cuvântul *splină* să fie omis din lista elementelor slave.

S.-cr. GÂRDA < rom. GARD

Originea românească a sârbescului *garda* « ein Zaunwerk (in der Donau zum Hausenfange) » a fost afirmată mai întâi de Miklosich [6]). De atunci a fost admisă de aproape toți cercetătorii relațiilor slavo-române [7]). Totuși S. Agrell (*Zur slavischen Lautlehre*, Lund-Leipzig, 1915, p. 32) îl consideră ca unul dintre acele elemente slave meridionale care nu prezintă metateza *or* (*ar*) > *ra*. Fenomenul păstrării diftongilor *or*, *ol* pare a se întâlni în graiurile bulgare de Nord-Est. Dintr'un astfel de graiu bulgăresc ar fi intrat, după Agrell, forma fără metateză în sârbă. Existența lui *-a* final în forma *garda* ar arăta că acesta nu e un element românesc în sârbă [8]).

---

[1]) *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache*, I. Lateinisches Element, Heidelberg, 1905, p. 148.

[2]) *Romanisches etymologisches Wörterbuch* [3], Heidelberg, 1935, p. 674.

[3]) Capidan derivă și pe *splina* bulgăresc din română (DR, III, p. 212).

[4]) V. *Anuarul Arhivei de Folklor*, V, p. 124.

[5]) V. *op. cit.*, p. 36, 38, 51, 129, 132.

[6]) *Etym. Wörterb. d. sl. Spr.*, Viena, 1886, p. 73, s. v. *gordŭ*.

[7]) V. Nandriș, *Les diphtongues à liquides dans les éléments slaves du roumain* (extras din *Mélanges de l'École Roumaine en France*, II-e partie, 1925, p. 14).

[8]) Agrell crede că *garda* vine « aus einem (vielleicht jetzt ausgestorbenen) donaubulgarischen Dialekte ».

« Gegen Entlehnung aus rum. *gard* 'Zaun', das selbst slavischen Ursprungs ist, spricht die Lautgestaltung des sbkr. Wortes: das auslautende *-a* (rum. *garda* bedeutet 'Leibwache') ».

©BCU CLUJ

Pentru originea sigură românească a acestui cuvânt sârbesc militează însă faptul că nu e cunoscut decât de foarte puțini Sârbi, anume de minoritatea sârbă care trăiește pe malul Dunării în regiunea așa de românească dintre Dunăre și Timoc. Cuvântul *garda* e dat numai de Vuk Karadžić. Alt lexicograf sârbo-croat nu-l cunoaște. Karadžić îi stabilește și regiunea unde e întrebuințat: pe Dunăre, dela insula Poreč [1]) la vale. Insula aceasta de pe Dunăre se găsește cam în dreptul satului Svinița din județul Severin. N'avem decât să aruncăm o privire fugară asupra unei hărți etnografice [2]), ca să ne convingem că puținii Sârbi care trăiesc pe acolo (mulți dintre ei fiind pescari de meserie) au luat acest cuvânt dela Români.

De altfel Sârbii din părțile răsăritene ale Sârbiei au și alte elemente de origine românească greu de recunoscut că sunt românești în urma faptului că în română sunt de origine slavă. Acesta e cazul sârbescului *grájati* « a vorbi » [3]) întrebuințat de Sârbii din regiunea Craina locuită de o mare majoritate românească.

În ce privește pe *a* final din cuvântul *garda*, el trebue explicat în felul următor: Forma românească determinată *gardu* (cu *-l* amuțit) a fost înțeleasă de Sârbi că fiind un acuzativ, după care au format apoi un nominativ în *-a*. Împrumutul e deci cu siguranță recent, de când *-l* al articolului românesc a dispărut.

Astfel de împrumuturi recente, prezentând fenomenul înglobării la temele în *-a* a unor masculine românești terminate în *-u* când sunt articulate, am întâlnit într'un graiu sârbo-croat foarte apropiat geograficește de graiurile sârbești din Estul Sârbiei și aparținând aceluiași tip dialectal, anume în graiul Carașovenilor din județul Caraș. Iată câteva exemple: *túrna* « clopotnița » [4]), *t'áska* « teasc la vie » (< Ban. *ćasc*), *pínt'ęna* « pintenul cocoșului », *dzárka* « zahăr »

[1]) Mai de mult a fost un orășel cu același nume pe insula Poreč. Principele Milan l-a mutat pe malul drept al Dunării dându-i numele de Milanovac.

[2]) De ex. harta etnografică ce se găsește la sfârșitul atlasului linguistic român al lui Weigand. Dela Poreč la vale sunt Sârbi în număr mai mare numai în Svinița pe malul stâng, iar pe malul drept în orășelele Donji Milanovac, Kladovo (în fața Turnu-Severinului) și în Brza Palanka.

După St. Romansky (*Makedonski Pregled*, II, fasc. 1, p. 50 sq.), plasa Donji Milanovac are 82% Români, plasa Kladovo 91% iar plasa Brza Palanka 88%.

[3]) V. *Dacoromania*, VII, pp. 179—181.

[4]) V. ALR II, vol. I, p. 89, harta 177, n-rul cartografic 25.

©BCU CLUJ

(< Ban. *dzăhár*, *dzar* + suf. *-ka*), *plúmbę* pl. fem. « greutățile cântarului », etc. [1]).

În împrumuturile mai vechi făcute de graiul carașovenesc, și de alte graiuri sârbești, limbii române, găsim forme determinate masculine cu *l* final păstrat, de ex. *čę'rbul* « brezaie » [2]), *várul* « văr » [3]), *fašúl* « fratele soției » [4]) (< Ban. *fășiu*), *kȁšul'* « caș » [5]), etc.

TIGVĂ E DE ORIGINE BULGARĂ SAU SÂRBĂ?

I. Iordan, în *Bulletin Linguistique* VIII (*Les dénominations du « crâne » d'après l'ALR*, pp. 95—141), dă, după Tiktin, drept etimologie a cuvântului *tigvă* pe paleoslavul *tyky*, gen. *tykŭve* (p. 123). Dar tot d-sa spune în altă parte [6]) că *tigvă* e de origine bulgară [7]). Atât formele lui *tigvă*, cât și aria răspândirii acestui cuvânt [8]) (Muntenia, Moldova, Basarabia, Bucovina) ne trimit la bulg. *tikva*.

De fapt forma românească arată și trecerea lui *y* la *i*, precum și înglobarea temelor în *ū* în categoria temelor în *a*. E adevărat că aceste două fenomene sunt comune tuturor limbilor slave meridionale (cf. *byvolŭ* > bulg. *bívol*, s.-cr. *bívō*; *dobytŭkŭ* > bulg. *dobítăk*, s.-cr. *dobítak ;* etc. [9]). De asemenea, atât în bulgară, cât și în sârbocroată, vechile teme în *ū* au trecut de timpuriu la categoria temelor

---

[1]) V. fișele 6135, 5506, 4119, 4279 din materialul adunat în comuna Carașova pentru ALR II (material nepublicat încă). V. și Petrovici, *Graiul Carașovenilor*, București, 1935, p. 104, 109, 112, 137.

[2]) V. Petrovici, *op. cit.*, p. 115.

[3]) *Ibid.*, p. 82, 143, 146.

[4]) *Ibid.*, p. 46, 106, 146.

[5]) V. fișa Nr. 5423 din materialul dialectal adunat în comuna sârbească Gad pentru ALR II (material nepublicat încă).

[6]) *Ibid.*, p. 122.

[7]) Și Tiktin dă, după forma paleoslavă, pe cea bulgară și sârbească.

[8]) V. harta IV anexată la articolul lui I. Iordan, BL, VIII. Să nu uităm că aici e vorba de aria lui *tigvă* « țeastă ». Aria lui *tigvă* « Lagenaria vulgaris » va avea cu siguranță alt aspect, dar nu cu totul deosebit.

[9]) Trecerea lui *y* în *i* nu e nouă în limbile slave meridionale. Paleoslava în secolul al nouălea deosebea încă pe *y* de *i*. Alte graiuri slave de Sud au putut însă să le confunde încă de pe atunci (v. Mladenov, *Geschichte der bulgarischen Sprache*, p. 110—111).

©BCU CLUJ

în *a* (cf. plsl. *svekry*, *crŭky*, *tyky*, gen. *svekrŭve*, *crŭkŭve*, *tykŭve*, bulg. *svekă'rva*, *că'rkva*, *tíkva*, s.-cr. *svèkrva*, *crkva*, *tȉkva*). Formele românești *tigvă*, *tidvă*, *tivdă*, *tivgă*, etc., datorite asimilării, disimilării, metatezei, etc. [1]) au toate la bază pe *tikva* slav meridional, și anume, după cum arată aria acestor forme, pe *tikva* bulgăresc.

Despre forma *ticfă* din punctul cartografic 10 (comuna Cuvin din Banatul iugoslav) I. Iordan spune că derivă din *tigvă* prin disimilare (combinată cu o asimilare) [2]). O privire pe hartă ne arată însă îndată că *ticfă* nu ține de aria cea mare a lui *tigvă*, *tidvă*, *tivdă*, etc. Aici, în Banatul iugoslav, *ticfă* nu poate fi altceva decât un împrumut din graiul sârbesc din Banat. *Ticfă* se datorește asimilării (*kv* > *cf*).

Prin urmare, în viitorul dicționar etimologic al limbii române, cuvântul *tigvă* cu diferitele lui forme întrebuințate în Muntenia, Moldova, Basarabia și Bucovina, trebue să fie derivat din bulg. *tíkva*, iar forma *ticfă* din Banatul iugoslav, din s.-cr. *tȉkva* [3]).

Hărțile Atlasului Lingustic Român ne ajută și în foarte multe alte cazuri să deosebim ceea ce este bulgăresc de ceea ce este sârbesc în elementele noastre de origine slavă meridională.

OXITONIA ÎN ELEMENTELE SLAVE ALE LIMBII ROMÂNE

Se știe că elementele slave ale limbii române sunt accentuate ca în bulgară, ceea ce însemnează că de cele mai multe ori locul accentului a rămas cel din protoslavă [4]). Numai accentul de pe *-a* final (și *-o* final) s'a deplasat în limba română pe silaba penultimă, de ex. bulg. *slugá*, *kosá*, *straná*, *brazdá*; rom. *slúgă*, *coásă*, *stránă*, *brázdă*, etc.

---

[1]) V. BL, pp. 123—124.

[2]) Întâiu s'ar fi disimilat *gv* în *cv* și apoi s'ar fi asimilat *cv* în *cf*.

[3]) În Candrea-Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, etimologia lui *tigvă* e dată în felul următor: srb. bulg. *tikva*. Vedem că mai corect ar fi fost: bulg. sârb. *tikva*.

Cihac (*Dictionnaire d'étymologie daco-romane, éléments slaves*, etc., p. 409) dă întâi formele plsl. *tyky* și *tykvica*, apoi pe cea croată și sârbă *tikva* și în sfârșit pe cea ungurească *tök*.

[4]) V. E. Simionescu, *Accentul în cuvintele vechi slave din limba română*, Iași 1913, p. 121 sq.

©BCU CLUJ

Unii cercetători [1]) presupun că deplasarea accentului nu s'a făcut pe teren românesc, ci aceste cuvinte ar fi fost împrumutate cu accentul deplasat din « dialectul bulgar de Vest » [2]).

De fapt o seamă de graiuri slave meridionale nu mai au astăzi vocale finale accentuate, dar, în toate, deplasarea accentului e mai recentă decât împrumuturile slave vechi în limba română. De aceea ar părea mai admisibilă opinia acelor cercetători [3]) care cred că deplasarea accentului de pe vocala finală a unor cuvinte ca cele sus-amintite s'a făcut pe teren românesc.

Romanistul iugoslav P. Skok presupune că analogia substantivelor feminine românești terminate în *-ă* a pricinuit această deplasare a accentului. La explicația lui Skok Al. Rosetti adaugă: « româna neavând substantive terminate în *-ă* accentuat ».

Dar cuvintele slave despre care e vorba nu aveau un *-ă* final, ci un *-a* final accentuat, iar limba română are astăzi substantive feminine terminate în *-a* accentuat (*vioreá*, *căţeá*, dial. *căţá*, *măseá*, dial. *măsá*, etc.). Ar trebui demonstrat că pe timpul când s'au făcut împrumuturile sus-amintite din slavă, limba română nu avea încă astfel de substantive feminine. În cazul acesta o formă ca de ex. *cosá* nu putea fi înglobată decât categoriei femininelor terminate în *-ă*, accentuate pe penultima. Româna ar fi făcut deci același lucru ca latina când a împrumutat cuvinte grecești accentuate pe silaba finală: a adaptat accentul cuvintelor grecești regulei de accentuare a limbii latine.

E probabil însă că și pe timpul când au fost făcute cele mai vechi împrumuturi slave în limba română a existat accentul de tipul lui *măseá*. Elementele slave accentuate pe *-a* final ar fi trebuit deci să

---

[1]) V. Simionescu, *op. cit.*, p. 20 și I. Bărbulescu, *Individualitatea limbii române și elementele slave vechi*, București, 1929, p. 436 sq.

[2]) Prin « dialect bulgar de Vest » autorii amintiți în nota precedentă înțeleg graiurile de trecere dintre bulgară și sârbă din regiunea orașelor Niș, Pirot, Vranje. Însă chiar în aceste graiuri, exceptând pe cel din jurul orașului Vranje, accentul s'a păstrat pe *-a* final, v. A. Belić, *Dijalekti istočne i južne Srbije*, Beograd, 1905 p. 274 sq. și B. Conev, *Ezikovni vzaimnosti meždu Bălgari i Romăni*, Sofia, 1921, p. 22.

[3]) B. Conev, *loc. cit.*; P. Skok, *Slavia*, IV, p. 136; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, III, pp. 43—44.

©BCU CLUJ

formeze o categorie asemănătoare aceleia compusă din elementele turcești de tipul lui *basmá*, *mușamá*, *baclavá*, etc. [1]).

Nu ne rămâne deci altă alegere decât să admitem că accentul nu era pe vocala finală în graiurile slave din care Românii au împrumutat cele mai vechi elemente slave.

Pentru aceasta trebue să ținem seamă de o particularitate foarte importantă a accentului slav: substantivele feminine (și neutre) accentuate pe vocală finală la nominativ singular, au accentul pe radical la vocativ singular (toate femininele terminate în *-a* final accentuat: nom. *slugá*, voc. *slúgo*), la acuzativ singular (femininele de tipul lui *kosá*: acuzativ *kósǫ*, la nominativ, acuzativ și vocativ plural (toate femininele și neutrele accentuate pe vocală finală: nom. acuz. plur. *slúgy*, *kósy*, nom. sing. *grebló*, nom. acuz. plur. *grébla*) [2]).

La fel a fost fără îndoială și accentul bulgar. E adevărat că astăzi s'a generalizat accentul pe terminațiune (să nu uităm că bulgara a păstrat numai câte un singur caz general la singular și plural), dar generalizarea aceasta cu siguranță nu e veche: unele graiuri bulgare au păstrat până azi resturi din vechiul accent mobil [3]).

Prin urmare acuzativul singular al lui *kosá* era, într'un stadiu mai vechiu al bulgarei, *kósă* [4]), iar pluralul nominativ-acuzativ, *kósi*. Aceste două forme le-a auzit Românul foarte des în gura vecinilor lor Slavi [5]): din *kósă*, *kósi* Românul a făcut *coasă*, *coase*, iar din plur. *grébla* (azi *greblá*) a făcut *greble*, din care a format apoi un singular *gréblă* (bulg. *grebló*).

E. PETROVICI

---

[1]) În graiurile românești din jurul Vidinului am notat substantive feminine de origine bulgară recentă accentuate pe *-a* final, de ex. *strelcá*, pl: *strecá'le* « arătător la ceasornic » < bulg. *strelá*, *strelká* « id. »; *bozá* « bragă » < *bozá* « id. »; pl. *loză'le*, sg. *lozá* « alesături, broderii pe *zăvĭélcă* (șorțul dinapoi) » < bulg. *lozá* « viță » etc.

[2]) V. A. Meillet, *Le slave commun* [2], Paris, 1934, p. 393 și pp. 401—403, p.

[3]) V. St. Mladenov, *Geschichte der bulgarischen Sprache*, Berlin-Leipzig, 1929, p. 165 și pp. 168—169.

[4]) Nazala *-ǫ*, terminația acuzativului la femininele în *-a* a dat în bulgară *-ă*: *dǫbŭ* « stejar » > bulg. *dăb*.

[5]) Cazurile vechi slave au fost înlocuite în bulgară încetul cu încetul prin construcții prepoziționale formate din prepoziție plus acuzativul numelui sau pronumelui.

©BCU CLUJ

FRECVENȚA FONEMELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

În *Considerațiuni asupra sistemului fonetic și fonologic al limbii române* (« Dacoromania » VII, 1934, pp. 1—54, cf. și *Études de linguistique roumaine*, 1937, pp. 203—259) și, acum de curând, în *Limba română* (vol. I, București, 1940, pp. 58—95), Sextil Pușcariu ne-a dat o amplă analiză a tuturor fonemelor românești și a tot ce e mai specific în rostirea noastră. O minuțioasă descriere a fonemelor din vorbirea aleasă bucureșteană ne-a dat recent Alf Lombard în frumosul său studiu *La prononciation du roumain* (Uppsala, 1936). Ceea ce ne lipsea însă până acuma era cunoașterea măsurei exacte în care limba română face uz de fiecare din fonemele ei. Mijlocul cel mai simplu și mai obiectiv ce ne stă la dispoziție pentru cunoașterea acestui lucru, și, deodată cu el, pentru a putea judeca limba noastră din punct de vedere al foniei[1]) ei, este statistica. Iată mai jos statistica[2]), în procente, a frecvenței fonemelor românești: 1° în vorbirea noastră « literară » (I) și 2° în limba veche (II), statistică pe care am alcătuit-o astfel: Am luat câte una din operele următorilor scriitori: Eminescu, *Poezii* (ediția Perpessicius, 1939), Creangă,

---

[1]) De sigur, fonia unei limbi este în foarte mare măsură și chestiune de accent (dinamic și melodic). Noi ne vom mărgini însă, deocamdată, numai la câteva considerații pe care le putem face pe baza statisticei noastre în privința foniei limbii române, fără să intrăm și în chestiunea accentului și a melodiei.

[2]) La alcătuirea acestei statistici mi-a fost de mare ajutor prietenul meu Eugen Stoicovici, șef de lucrări la Facultatea de Științe dela Universitatea din Cluj, căruia îi exprim și pe această cale viile mele mulțumiri. Ea e utilizată și de Sextil Pușcariu în *Limba Română*, vol. I, pp. 83—86.

©BCU CLUJ

Opere (ediția Kirileanu, 1939), Sadoveanu, *Hanu-Ancuței* (ediția I), toți trei Moldoveni; Ispirescu, *Legende sau basmele Românilor* (ediția Cartojan, 1932), Caragеale, *Opere* (ediția Zarifopol, vol. I, 1930), Brătescu-Voinești, *Niculăiță Minciună* (ediția ilustrată « Cartea Românească », 1922), Arghezi, *Cuvinte potrivite* (1927), toți patru Munteni; Agârbiceanu, *Legea Trupului* (1926) și Blaga, *La curțile dorului* (1938), amândoi Ardeleni; două colecții de poezii populare: Iarnik-Bârseanu *Doine și strigături din Ardeal* (1885) și Hodoș, *Poezii poporale din Banat* (1892). Dela pagina 67 a fiecăreia din aceste opere am numărat toate fonemele din primele 70 de cuvinte. La un total de 770 de cuvinte, am obținut un total de 3.266 de foneme. Am făcut același lucru și pentru limba veche cu următorii scriitori și opere: *Evanghelie cu învățătură* de Coresi, 1581 (ediția Pușcariu-Procopovici, 1914), *Palia dela Orăștie*, 1582 (ediția Roques, 1925), *Carte românească de învățătură* de Varlaam, 1643, *Noul Testament dela Alba-Iulia*, 1648, *Biblia dela București*, 1688, și *Cronica* lui Neculce (ediția Procopovici, vol. I, 1932). La un total de 420 de cuvinte, primele 70 tot dela pagina 67 ca în scriitorii moderni, am obținut un total de 1.944 de foneme. Calculând media de frecvență a fiecăruia dintre foneme am obținut următorul procentaj:

I (Limba modernă)			II (Limba veche)	
		a) *Vocale:*		
1.	A	5,97%	1. A	5,93%
2.	AI	0,36%	2. AI	0,39%
3.	AU	0,12%	3. AU	0,64%
4.	Ă	5,27%	4. Ă	5,74%
5.	ĂI	0,15%	5. ĂI	0,03%
6.	ĂU	0,03%	6. ĂU	0,08%
7.	Â(Î)	2,36%	7. Â(Î)	1,47%
8.	ÂI	0,03%	8. ÂI	—
9.	E	10,14%	9. E	8,87%
10.	EA	1,50%	10. EA	2,03%
11.	EAU	0,03%	11. EAU	—
12.	EI	0,21%	12. EI	0,44%

©BCU CLUJ

	I (Limba modernă)		II (Limba veche)	
13.	EO	0,03%	EO	—
14.	EU	0,24%	EU	0,08%
15.	I	6,52%	I	7,52%
16.	I (final af.)	1,13%	I (final af.)	1,01%
17.	IA	0,34%	IA	0,90%
18.	IE	0,45%	IE	0,08%
19.	II	0,03%	II	0,13%
20.	IU	0,43%	IU	0,13%
21.	O	2,66%	O	1,98%
22.	OA	0,67%	OA	0,49%
23.	OI	0,06%	OI	0,08%
24.	U	5,82%	U	6,45%
25.	UĂ	0,15%	UĂ	—
26.	UI	0,46%	UI	0,65%
			27. U (final af.)	3,30%
		45,16%		48,42%

b) *Consonante*

1.	P	3,21%	P	2,28%
2.	B	1,25%	B	0,80%
3.	M	3,31%	M	3,15%
4.	F	1,10%	F	1,77%
5.	V	1,29%	V	0,80%
6.	T	5,39%	T	5,32%
7.	D	4,32%	D	3,32%
8.	S	3,98%	S	4,76%
9.	Z	0,88%	Z	0,75%
10.	N	6,49%	N	5,74%
11.	L	4,80% (fără *l* articol: 3,98%)	L	4,66%
12.	R	7,41%	R	5,68%
13.	K′	0,31%	K′	0,75%
14.	G′	0,09%	G′	—
15.	C	4,29%	C	3,68%
16.	G	0,89%	G	0,49%
17.	H	0,18%	H	0,44%

©BCU CLUJ

I (Limba modernă)			II (Limba veche)		
18.	Č	1,50%	18.	Č	1,98%
19.	Ğ	0,33%	19.	Ğ	0,23%
20.	Ş	2,54%	20.	Ş	3,63%
21.	J	0,21%	21.	J	—
22.	Ţ	1,07%	22.	Ţ	0,90%
			23.	Dz	0,44%
		54,84%			51,58%

Ceea ce observăm, în primul rând, în statistica noastră, este că procentele de frecvență ale fonemelor limbii moderne și cele ale limbii vechi, — deși numărul fonemelor pe baza cărora am făcut calculele este diferit —, se deosebesc foarte puțin între ele. Aceasta însemnează: 1° că diferența de fonie între cele două limbi este minimă și 2° că metoda pe care am întrebuințat-o pentru a stabili aceste procente este cea bună (cf. Sextil Pușcariu, *Limba Română*, vol. I, p. 86).

Remarcăm, în al doilea rând, că totalul procentelor vocalelor, — de 45,16% în limba modernă și 48,42% în limba veche —, e foarte apropiat de al consonantelor, — de 54,84% în limba modernă și 51,58% în limba veche —, ceea ce ne arată un lucru pe care-l poate controla foarte ușor oricine, că, în genere, unei vocale îi urmează, în limba română, o consonantă sau invers, și ceea ce denotă un remarcabil echilibru al limbei noastre (cf. id. *ib.*, p. 84). Comparând aceste totaluri [1]) cu totalurile pe care le cunoaștem ale altor limbi, — italiana

[1]) Urmărind numai totalul procentajului de vocale, de semivocale și de consonante și nu procentajul fiecărui fonem în parte, cum am făcut noi, I. Șiadbei (*Din estetica limbii române: proporția fonemelor*, Iași, 1934, pp. 1—9) a ajuns, în privința acestor totaluri, deși s'a folosit de cu totul altă metodă, cam la aceleași cifre ca noi. Examinând anume 10 texte a câte 100 de foneme (texte din limba veche, din cea populară și din cea literară), autorul conchide că « elementul vocalic la o sută de foneme variază între 40 și 46; că în timp ce cazurile cu 40, 41 și 44 sunt rare, cele mai frecvente prezintă 42 și 43 vocale (4 cazuri din 10), ridicându-se numărul până la 45 în limba artistică (2 cazuri din 10). Elementul semiconsonantic variază între 2 și 8 foneme la sută, cele mai frecvente cazuri prezentând 52 și 53 consonante (5 cazuri din 10) », p. 9. Noi n'am crezut util, în afară de cazul lui *i* final afonic în limba modernă și a lui *i* și *u* finali afonici din limba veche, să considerăm aparte semivocalele, deoarece ele, în afară de *i* și *u* finali, se găsesc numai în diftongi, iar pe aceștia noi nu i-am divizat ci i-am considerat pe fiecare ca fonem independent.

©BCU CLUJ

cu 47,74% elemente vocalice față de 52,27% elemente consonantice, franceza cu 43,36% elemente vocalice față de 56,64% elemente consonantice, serbo-croata cu 46,47% elemente vocalice față de 53,53% elemente consonantice, germana cu 38,86 elemente vocalice față de 61,14% elemente consonantice (cf. A. Meillet și A. Vaillant, *Grammaire de la langue serbo-croate*, Paris, 1924, p. 16) și neogreaca cu 46,61% elemente vocalice față de 53,39% elemente consonantice (cf. Louis Roussel, *Grammaire descriptive du roméique littéraire*, Paris, pp. 2—4) —, remarcăm că limba română este printre limbile cu mare frecvență vocalică, — limba noastră veche, cu-al său cam incert *u* final, întrecându-le pe toate cele menționate, iar limba modernă nefiind întrecută, dintre aceste limbi, decât de italiană cu 2,75%, de neogreacă cu 1,45% și de serbo-croată cu 1,31%, întrecând, la rândul ei, franceza cu 1,70% și germana cu 6,30%.

Remarcăm apoi,— în diagrama dela p. 44, reprezentând numai procentajul limbii moderne, se poate vedea mai ușor acest lucru —, că nu foneme ca Ă, Â(Î) și I final afonic, care sunt, ca timbru cele mai caracteristice foneme românești, au și cea mai mare frecvență. Dimpotrivă, Ă are o frecvență mijlocie, — de 5,27% în limba modernă și 5,74% în limba veche —, Â(Î) are o frecvență mică, — de 2,36% în limba modernă și 1,47% în limba veche —, iar I final afonic are o frecvență foarte mică, — de 1,13% în limba modernă și 1,01% în limba veche.

Remarcăm de asemenea că numeroșii diftongi și triftongi, și ei foarte caracteristici, prin numărul lor mare, pentru limba română, au toți o frecvență foarte redusă. Cea mai mare frecvență o are, dintre ei, EA, — de 1,50% în limba modernă și 2,03% în limba veche. Toți ceilalți sunt sub 1%, iar toți laolaltă au un procentaj abia de 5,28% în limba modernă și 6,15% în limba veche. Cu tot acest procentaj redus, prin numărul lor mare, diftongii și triftongii adaugă o notă însemnată de varietate vocalismului românesc, pe care limba română cu cele 7 vocale ale ei (sau, dacă îl considerăm ca atare pe *i* final afonic, 8 în limba modernă și 9 în limba veche cu *i* și *u* finali afonici), față de 16 vocale ale francezei, de 15 ale englezei, de 14 ale germanei, nu ar avea-o în vocalismul ei, și ea ar suferi, în acest caz, de sigur, și din punct de vedere al foniei. Aceasta cu atât mai mult cu cât niciuna dintre vocalele noastre n'are un procentaj de frecvență prea însemnat,

©BCU CLUJ

cum avem de exemplu (cf. P. F o u c h é, *L'état actuel du phonétisme français*, în « Conférences de l'Institut de Linguistique de l'Université de Paris », IV, 1936, pp. 64—65) în spaniolă și italiană, unde numărul mic de diftongi și de vocale, — în spaniolă numai 5 vocale, în

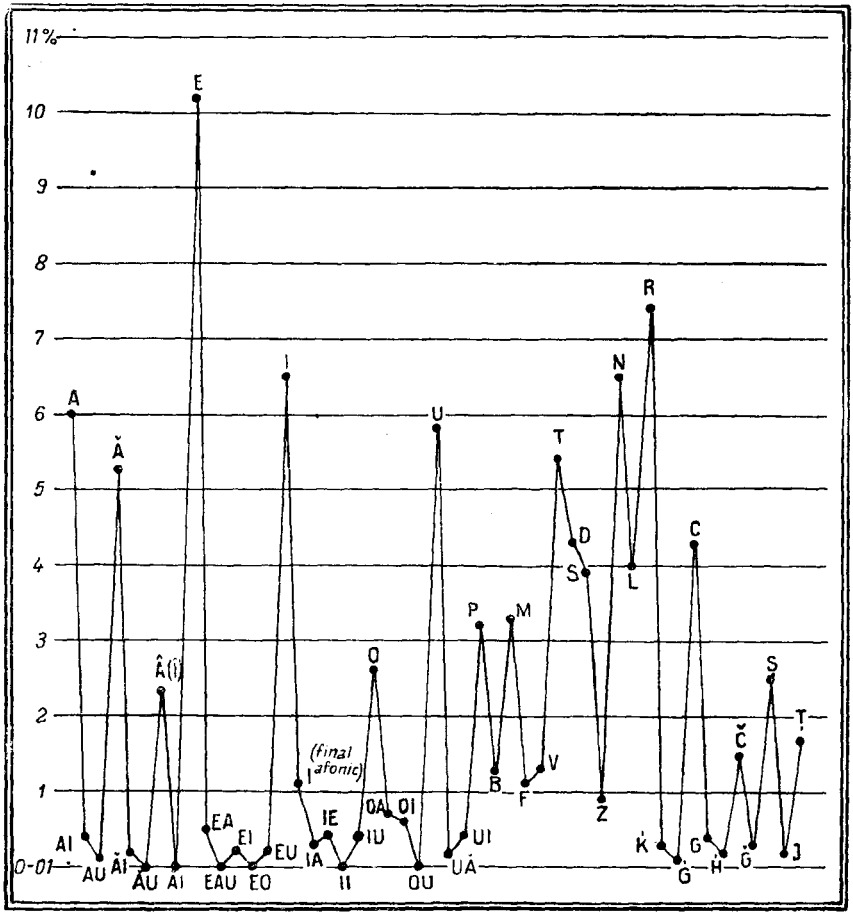

italiană, 7 —, este compensat prin frecvența lor, sau cel puțin a unora, și anume, în amândouă aceste limbi, mai cu seamă a vocalelor de cea mai puternică fonie, A și O, remarcabil de mare, fapt căruia i se datorește, de sigur, marea fonie a acestor două limbi, o fonie însă cam lipsită de varietate și fiind deci de o oarecare monotonie.

©BCU CLUJ

Cea mai mare frecvență o are, dintre vocalele românești, E, — de 10,14% în limba modernă și de 8,87% în limba veche. Urmează I cu frecvența de 6,52% în limba modernă și 7,52 în limba veche, apoi A cu frecvența de 5,97% în limba modernă și 5,93% în limba veche, U cu frecvența de 5,82% în limba modernă și 6,45% în limba veche, Ă cu frecvența de 5,27% în limba modernă și 5,74 în limba veche, O cu frecvența de 2,66% în limba modernă și 1,98% în limba veche, Â(Î) cu frecvența de 2,36% în limba modernă și 1,47% în limba veche, și, în sfârșit, I final afonic cu frecvența de 1,13% în limba modernă și 1,01% în limba veche.

Cele 22 de consonante ale limbei române se succed, în ordinea frecvenței lor, astfel: R cu frecvența de 7,41% în limba modernă și 5,68% în limba veche, N cu frecvența de 6,15% în limba modernă și 5,59% în limba veche, T cu frecvența de 5,39% în limba modernă și 5,32% în limba veche, L cu frecvența de 4,80% (fără *l* articol: 3,98%) în limba modernă și 4,66% în limba veche, D cu frecvența de 4,32% în limba modernă și 3,32% în limba veche, C cu frecvența de 4,29% în limba modernă și 3,68% în limba veche, S cu frecvența de 3,98% în limba modernă și 4,76% în limba veche, M cu frecvența de 3,31% în limba modernă și 3,15 în limba veche, P cu frecvența de 3,21% în limba modernă și 2,28% în limba veche, Ș cu frecvența de 2,54% în limba modernă și 3,63% în limba veche, Č cu frecvența de 1,50% în limba modernă și 1,98% în limba veche, V cu frecvența de 1,29 în limba modernă și 0,80 în limba veche, B cu frecvența de 1,25% în limba modernă și 0,80% în limba veche, F cu frecvența de 1,10% în limba modernă și 1,77% în limba veche, Ț cu frecvența de 1,07% în limba modernă și 0,90% în limba veche. Toate celelalte consonante ale noastre sunt sub 1%. Acestea se succed, în ordinea frecvenței lor, astfel: G, Z, Ğ, K′, J, H, G′.

Ceva care ar putea surprinde, în primul moment, este că, dacă vom căuta să vedem cum sunt reprezentate ca « litere » de dicționar diferitele noastre foneme, vom găsi uneori tocmai inversul dela ceea ce ne-am aștepta având în vedere statistica noastră. Vom găsi, spre exemplu (cf. S. P u ș c a r i u, *op. cit.*, pp. 84—85) în *Dicționarul Enciclopedic Ilustrat* « Cartea Românească », pe E, fonemul cu cea mai mare frecvență din statistica noastră, cuprinzând abia 25 de pagini. Vom găsi, în schimb, pe C (+ Č, K′), spre exemplu, care are o

©BCU CLUJ

frecvență mijlocie în statistica noastră, cuprinzând 185 de pagini, sau pe S, care are, în statistica noastră, o frecvență mică, cuprinzând 151 de pagini. Aceasta nu însemnează însă altceva decât că fonemul nostru cel mai frecvent în interiorul cuvintelor, — pe care-l găsim cel puțin odată tot în al doilea cuvânt românesc —, E, este foarte slab reprezentat la începutul cuvintelor (aproape numai în neologisme), pe când C (+ Č, K′) și S, spre exemplu, sunt foarte frecvente numai la începutul cuvintelor (apărând deci în vorbire numai cam în măsura în care avem nevoie să întrebuințăm cuvintele respective).

Privind, sub raportul foniei, diferitele noastre foneme (vocalele împreună cu consonantele), observăm, în statistica noastră, că fonemele fonice întrec cu mult atât ca număr cât și ca procentaj pe cele afonice. În limba modernă, raportul e de 75,41% foneme fonice față de 24,59% afonice, iar în limba veche, de 71,13% fonice față de 28,87% afonice.

Ceea ce face însă, în primul rând, fonia unei limbi, ceea ce dă limbei așa numita « culoare » a ei, este măsura în care ea se folosește de vocalele ei, fonia lor fiind cu mult mai mare decât a consonantelor fonice. Unul din marii acusticieni de azi, F. Trendelenburg, cu foarte interesante studii asupra puterii fonice a fonemelor limbii germane, le numește « die eigentlichen Träger der Sprache » (*Klänge und Geräusche*, Berlin, 1935, citat după P. Fouché, *op. cit.*, p. 64). Nu-mi sunt, din păcate, în împrejurările actuale, accesibile la Sibiu, studiile lui Trendelenburg. Avem însă la îndemână un remarcabil studiu similar asupra fonemelor limbii engleze al acusticianului american Harvey Fletcher, *Some Physical Characteristics of Speech and Music* (în « The Bell System Technical Journal », X, pp. 349—373). Luând ca unitate de măsură, fonemul *th* din cuvântul *thigh*, fonem care are cea mai slabă « putere » fonică din limba engleză, Fletcher stabilește că « puterea » fonică a lui *o* poate fi de 900 de ori mai mare în cuvântul *awl* decât a lui *th* în *thigh*. Media « puterilor » fonice a fonemelor vocalice ale limbii engleze o stabilește Fletcher (*op. cit.*, p. 364), luând ca unitate de măsură pe *th* din *thigh* (socotit ca având o singură « putere »), între 680—370 « puteri » pentru cele trei feluri de *o* și de *a* ai englezei, 460—310 « puteri » pentru cele două feluri de *u*, 350—220 « puteri » pentru cele două feluri de *e*, în fine, 260 « puteri » pentru *i*. Dintre conso-

©BCU CLUJ

nantele engleze, cele mai multe « puteri » fonice le are *r* : 210 « puteri ». Urmează *l* cu 100 « puteri », *sh* cu 80 « puteri », *m* cu 52 « puteri », *ch* cu 42 « puteri », *n* cu 36 « puteri », *j* cu 23 « puteri », *z* cu 16 « puteri », *s* cu 16 « puteri », *t* cu 15 « puteri », *g* cu 15 « puteri », *k* cu 13 « puteri », *v* cu 12 « puteri », *b* cu 7 « puteri », *d* cu 7 « puteri », *p* cu 6 « puteri », *f* cu 5 « puteri » și, în fine, *th* cu 1 « putere ».

De sigur, fonemele limbii engleze sunt foarte deosebite de ale limbii române. În lipsa însă de studii asupra puterii fonice a fonemelor limbii noastre similare studiilor lui F l e t c h e r și în lipsa momentană a posibilităților materiale de a face astfel de studii, noi credem că rezultatele obținute de acest autor ne pot totuși servi pentru a ne feri de subiectivism în judecarea, pe baza statisticei noastre, a foniei limbii române, subiectivism la care, mai cu seamă când e vorba de propria-ți limbă, ești foarte ușor expus.

Vocalele noastre cele mai frecvente sunt: E, fonem închis și de putere fonică sub mijlocie, și I, fonem și mai închis și de cea mai mică putere fonică dintre vocale. Tot aici, ca având slabă putere fonică, trebue să adăugăm pe celălalt fonem închis al nostru, pe U, și tot aici pe Â(Î). Dacă mai adăugăm și diftongii și triftongii conținând aceste foneme, fonemele vocalice închise și de mai mică putere fonică ne dau un total de 29,46% pentru limba modernă și de 29,97% pentru limba veche. Vocalele deschise și cu mare putere fonică A, O și Ă, la un loc cu diftongii și triftongii care au aceste trei vocale, ne dau un total de abia de 17,34% pentru limba modernă și de 18,29% pentru limba veche. Predominante ca frecvență în vocalismul românesc sunt deci fonemele mai închise, mai ascuțite, de putere fonică mai redusă, care nu sunt cele mai apte pentru marea oratorie, dar sunt cele mai potrivite, prin timbrul și prin fonia lor mai de surdină, pentru exprimarea unei fine sensibilități.

În ce privește consonantismul, — bogat, bine echilibrat, precis și elegant —, fonemele consonantice fonice ne dau, la un loc, după statistica noastră, un total de 31,27% față de 23,57% afonice, în limba modernă, și 25,52% fonice față 26,06% afonice, în limba veche. Limba modernă prezintă deci un progres de fonie consonantică de 5,75% față de limba veche.

Spre deosebire de vocalism unde fonemele de fonie mai redusă, E și I, sunt cele care predomină ca frecvență, — în consonantismul

©BCU CLUJ

românesc, cel mai frecvent fonem, urmând, în statistica noastră, imediat lui E, este fonemul care, după cercetările lui Fletcher, are, dintre toate consonantele, cea mai mare putere fonică, vibranta R, — cu 210 « puteri » în engleză (unde, în realitate, avem de face cu o vocală), — fonem aspru, care, alături de fonie, dă, de sigur, o oarecare nuanță de asprime și limbei noastre, dar, cu ea, și o notă de energie. Urmează, ca frecvență, patru foneme de mai mică putere fonică : nazala N, — cu 36 « puteri » în engleză —, dentala afonică T, — cu 15 « puteri » în engleză —, dentala fonică D, — cu numai 7 « puteri » în engleză, mai slabă deci decât afonica *T* —, și velara afonică C, — cu 13 « puteri » în engleză. După aceste patru, deci în al cincilea rând, ca frecvență, apare un alt fonem de puternică fonie, al doilea ca putere, după studiile lui Fletcher, dintre consonante, care e fonemul cel mai înrudit ca articulație cu R, dar de un caracter mult mai domol, mai moale decât acesta, lichida L, — cu 100 de « puteri » în engleză. Vine la rând, un fonem de slabă fonie, spiranta afonică S, — cu 16 « puteri » în engleză —, apoi labionazala de mai puternică fonie M, — cu 52 de « puteri » în engleză —, și labiala afonică, de mică putere, P, — cu 6 « puteri » în engleză. După aceste trei, deci în al nouălea rând, ca frecvență, urmează un alt fonem de mare putere fonică, al treilea, dintre consonante, după Fletcher, ca putere, șuerătoarea Ș, — cu 80 « puteri » în engleză. Urmează apoi africata afonică de mică putere Ţ, — cu 20 « puteri » în engleză —, africata afonică de destul de mare putere Č, — cu 42 « puteri » în engleză —, după care vine labiodentala fonică V, — cu 12 « puteri » în engleză —, bilabiala fonică B, — cu 7 « puteri » în engleză —, în fine, labiodentala afonică F, — cu 5 « puteri » în engleză. Toate celelalte consonante ale noastre, în general de mică putere fonică, și anume, în ordinea frecvenței : G, Z, Ğ, K′, J, H și G′ sunt sub 1%. Ele contează deci mai mult ca elemente de varietate a foniei sistemului nostru consonantic decât ca elemente care să conteze ca atari în relieful fonic al limbei române.

Statistici amănunțite, cum e a noastră, s'au făcut până acum pentru puține limbi. Singura dintre aceste statistici, pe care o avem, deocamdată, la îndemână, este o statistică a limbii neogrecești, făcută, cum am făcut-o și noi, de Louis Roussel (cf. *Grammaire descriptive du roméique littéraire*, pp. 2—4). Comparația, pe baza celor două statistici, a limbii române cu neogreaca, limbă recunoscută ca « sonoră », nu e

©BCU CLUJ

în desavantajul limbei noastre. Totalul procentajului vocalelor de mare fonie A și O este mai mare, adevărat, decât la noi, fiind de 22,23%, pe când la noi el e numai de 17,34%, în limba modernă, și de 18,29%, în limba veche. Neogreaca n'are însă decât 5 vocale și 9 diftongi, pe când noi avem 7 vocale și 19 diftongi și triftongi. Ea e, desigur, întru câtva mai puternică în fonie decât limba română, dar e mai puțin nuanțată în fonia ei, mai monotonă decât limba noastră.

DIMITRIE MACREA

©BCU CLUJ

DIN ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN

1. Note istroromâne.

Între cele 387 de puncte anchetate pentru ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN I și II (301 pentru ALR I și 86 pentru ALR II), — 27 de puncte sunt dela Românii din afara granițelor României Mari (de dinainte de 28 Iunie și 30 August 1940). În ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN, partea I (ALR I), avem 21 de astfel de puncte, toate anchetate de Sever Pop: 1 în Bulgaria (Bregovo [857]), 4 în Jugoslavia (Batinac [3], Kovin [10,] Ovča [11] și Halovo [859]), 2 în Ungaria (Kétegyháza [54] și Léta [324]), 1 în Cehoslovacia (Apșa [352]), 4 în Uniunea Sovietică (Stroiești [454], Jura [458], Butur [464] și Nezavertailovca [476]; anchetarea acestor din urmă patru puncte s'a făcut în Basarabia cu refugiați din cele 4 sate de peste Nistr.), 5 puncte de Aromâni colonizați în Cadrilater (Giumaia-de-sus [05], Selia-de-jos [06], Perivoli [07], Avdela [08] și Pleasa [09]), 2 de Meglenoromâni colonizați în Cadrilater (Liumnița [012] și Țârnareca [013]) și 2 de Istroromâni, în Istria (Briani [01] și Jeiăn [02]). În ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN, partea II (ALR II), avem 6 astfel de puncte: 1 în Bulgaria (Sveti Petăr [858]) și 2 în Jugoslavia (Ždrelo [4] și Sveti Mihajlo [8]), anchetate de Emil Petrovici, 1 punct de Aromâni colonizați în Cadrilater (Peștera [010]) și 1 punct de Meglenoromâni colonizați în Cadrilater (Liumnița 012]), pe care le-a anchetat Theodor Capidan, și, în fine, 1 punct de Istroromâni, (Jeiăn [02]), pe care l-a anchetat, în Istria, Ștefan Pașca. Materialul adunat din fiecare din cele 387 de puncte este atât de bogat încât când cele două ATLASE vor fi în întregime publicate — cuprinzând întreagă limba română în toată întinderea

©BCU CLUJ

și varietatea ei — vom avea posibilitatea să facem cele mai minuțioase monografii ale graiului fiecăruia din aceste puncte alese de pretutindeni unde se vorbește limbă românească. Deocamdată, noi ne mărginim la câteva note, exclusiv fonetice, făcute pe baza întâiului volum tipărit din partea întâia a ATLASULUI (ALR I, vol. I) și a întâiului volum tipărit din partea a doua (ALR II, vol. I), în legătură cu dialectul istroromân, pe care le credem instructive.

Așa de caracteristicul fonem vocalic istroromân **å** (« sunet între *a* și *o*, cu caracter labial, apropiat de maghiarul *a* în *nap*, *pad* ». Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, p. 61) este notat în ALR I, în punctul Briani (punct reprezentat în hărțile Atlasului prin cifra 01), în trei feluri: — 1° **u̯å** (cum, dintre cercetătorii anteriori ai dialectului, susținuse singur Andreiu Glavina că se rostește acest fonem, cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 63): *cu̯áp* « cap » H. 5, *obru̯ázu* « obraz » H. 22 *fu̯áța* « față » H. 23 cf. și H. 74, *u̯áre* « are » H. 31, cf. și H. 71, *ficu̯áți* « ficați » H. 46, etc.; — 2° **u̯å̊**: *u̯åb* « alb » H. 111, *u̯åpa* « apă » H. 112, *nu̯ås* « nas » H. 112, *cu̯åre* « care » H. 120, *cu̯åpu* « cap » H. 142, *u̯åre* « are » H. 143, etc.; — 3° **å̊** (este notația cea mai rară): *åvdu* « aud » H. 104, *åm* « am » H. 135, *cåpu* « cap » H. 135, etc. În punctul Jeiăn (reprezentat în hărțile aceluiași ALR I prin cifra 02), avem două notații: — 1° **u̯å** (este notația cea mai frecventă): *fu̯åța* « față » H. 23, *bu̯årba* « barbă » H. 34, *ficu̯åți* « ficați » H. 46, *cu̯åscu* « casc » H. 86, *u̯åpa* « apă » H. 112, etc.; — 2° **å̊**: *ficåț* « ficați » H. 45, *åm* « am » H. 65, *åbi* « albi » H. 65, *nås* « nas » H. 112, *åre* « are » H. 114, *fåțe* « față » H. 117, *mår* « mari » H. 125. — În ALR II, pentru care a fost anchetată aceeași localitate Jeiăn ca în ALR I (fiind reprezentată și în hărțile din ALR II prin aceeași cifră, 02), avem trei notații diferite pentru fonemul nostru față de cele două, din această localitate, din ALR I: — 1° **å̊** (este notația cea mai frecventă): *tåre* « tare » H. 85, *culcåt* « culcat » H. 98, *cåle* « cale » H. 108, *zåče* « zace » H. 109, *påt* « pat » H. 109, *spitålu* « spital » H. 113, *mul'åre* « muiere » H. 131, *sårčira* « sarcină » H. 143, *fåșa* « fașă » H. 148, *peducl'år* « păduchios » MN p. 2/6810, *că* « cal » MN p. 7/6854, *acațåt* « prins » MN p. 29/2174, *årie* « are »

©BCU CLUJ

MN p. 50/2272, *lắs* « las » MN p. 57/4184, *cắmfăr* « camfor » MN p. 62/4115, *scadắ* « scălda » MN p. 73/2652, *drắcu* « drac » MN p. 95/2744, etc.; — 2° *ǫắ* (notație pe care, în ALR I, nu o întâlnim niciodată): *cǫắpu* « cap » H. 3, *pǫắl(ă)ţu* « degetul cel mare » H. 52, *pohǫắdişcu*, *pohǫắdičcu* « gândil » H. 54, *lǫắzar* « olog » H. 115, *ǫắbi* « albi » MN p. 2/6803, *cǫắrne* « carne » MN p. 52/2283, *mǫắst* « alifie » MN p. 59/4197, etc.; — 3° *ụắ* (notație foarte rară): *rụắna* « rană » MN p. 21/6946, etc.

Această varietate de notație nu e, de sigur, o inconsecvență de transcriere a anchetatorilor ATLASULUI, ci e o dovadă că respectivul fonem istroromân, care provine dintr'un *a* accentuat și care nu e încă nici « colectiv », nici « general » (cf. Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 65), nu e un fonem ca atare fixat, ci un fonem care are cel puțin toate aceste nuanțe.

În ce privește pe **ă**, găsim, în cele două ATLASE, câteva nuanțe nenotate de cercetătorii anteriori ai dialectului și care sunt remarcabile stadii intermediare pentru unele din transformările suferite în istroromână de acest fonem (cf. Sextil Puşcariu, *op. cit.*, pp. 72—81). În ALR I: — 1° *ą̆*: *căbą̆* « ciubăr » (01 + [în legendă]) H. 135; — 2° (**a**)*ę̆*: *mắr(a)ę̆* « mână » (01) H. 49; — 3° *ę̆*: *lîmbę̆* « limbă » (01) H. 82,—În ALR II:—1° (*ę*)**a**: *lắz(ę)ar* « olog » MN p. 42/2224.

Pentru **â** (**î**), în amândouă ATLASELE, avem aceeași lipsă de distincție a acestui fonem de **ă** despre care vorbește pe larg Sextil Puşcariu, *op. cit.*, pp. 70—75, 82—84. În Briani (01 ALR I), l-am găsit notat o singură dată: *tîrléscu* « curg » H. 74. În Jeián (02 ALR I), l-am găsit de trei ori: *mîrşav* « slab » H. 62, *tîrlés* « curg » H. 74 și *îl'* « îi » H. 123. — În ALR II (02), l-am găsit de două ori: *betîru* « bătrân » H. 87 și *mîra* « mână », MN p. 51/2288. În câteva cazuri avem, în ALR II, notația: (**ă**)**î** sau (**î**)**ă**: *m(ă)îra* « mână » MN p. 27/2171, *măr(ă)încă* « mănâncă » MN p. 51/2288, *s(î)ăję* « sânge » H. 65, *(î)ăl'* « îl » H. 170.

În niciunul din cele două puncte anchetate, n'am găsit, în ALR I, niciodată — în afară de condițiile în care îl constată Sextil Puşcariu, *op. cit.*, pp. 92—93 —, un **e** închis, accentuat sau neaccentuat, diftongat în **ie**. În ALR II, găsim acest caz de mai multe ori:

©BCU CLUJ

niébo « cer » H. 185, *priédică* « predică » H. 188, *árie* « are » MN p. 50/2272, *priéwt* « preot » MN p. 92/2729, *miéjnaru* « clopotar » MN p. 93/2735, etc.

În ce privește fonemul **ę** (*e* deschis), fonem de proveniență variată în istroromână (cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 67, 78, 84, 88), avem, în fiecare din cele două ATLASE, mai multe feluri de notații, ceea ce denotă iarăși, ca și la **å** (v. mai sus) o multiplicitate de anuanțe ale acestui fonem și ceea ce indică, adesea, fie proveniența lui, fie fonemele în spre care evoluiază. În ALR I, avem patru notații: — 1° **ę́** (este notația cea mai frecventă): *mę́rę* « merge » (01) H. 95, *trę́murę* « tremură » (01) H. 120, *nę́gri* « negri » (01) H. 126, *bírę* « bine » (01) H. 138, *fuáțę* « față » (02) H. 23, *spuátęlę* « spatele » (02) H. 70, etc.; — 2° (**e**)**ę** : *m*(*e*)*ę* « mă » (02) H. 100; — 3°**ea** : *urę'cl'ęa* « urechea » (01) H. 53, *șcrípęa* « scrâșnește » (01) H. 89; — 4° **ę̌** : *límbę̌* « limbă » (01) H. 82. În ALR II, avem șapte notații: — 1° **ę** (notație foarte frecventă): *conșumę́* « mistue » H. 101, *nevę́sta* « nevastă » H. 166, *pṛhnę́* « forăie » MN p. 7/6851, etc.; — 2° (**e**)**ę** : *fóm*(*e*)*ę* « foame » H. 99; — 3° **ęę** : *slinavę́ę* « îmbălează » MN p. 13/6901; — 4° **ęę** : *s*(*z*)*vonę́ę* « sună (clopotul) » MN p. 8/6857, *svikę́ę* « țiuie » H. 22; — 5° **ęä** : *popę́ä* « (copilul) papă » MN p. 14/6904; — 6° **ä** : (*m*-)*äm* (*tal'át*) « (m')am (tăiat) MN p. 42/2225; — 7° **ęa** : *trlę́á* « curge » MN p. 58/4187.

Disproporția între numărul nuanțelor lui **ę** notate în ALR I și al celor notate în ALR II se explică prin faptul că pentru ALR I, unde numărul nuanțelor notate e mai mic, materialul a fost adunat chestionându-se câte o singură persoană dintr'o localitate, pe când pentru ALR II, unde numărul nuanțelor e mai mare, au fost chestionate mai multe persoane. Chestionarul pentru ALR II cuprinzând chestiuni mai speciale, mai de detaliu decât cel pentru ALR I, anchetatorul a fost silit ca pentru fiecare nou domeniu de activitate să se adreseze persoanei din sat care cunoștea mai bine terminologia respectivă.

În legătură cu **i**, avem de remarcat două lucruri. Amândouă se găsesc numai în ALR II: — 1° un **ī** (lung): *mī́ca* « mică » H. 80, *mī́*(*ș*)*sa* « liturghie » MN p. 98/2756; — 2° consonantizarea primului element al diftongului *ii* la începutul unui cuvânt: *ʒírima* « inimă »

©BCU CLUJ

H. 58. Dintre cercetătorii anteriori ai dialectului, forme ca aceasta din urmă au mai notat Gartner, Weigand și Bartoli (cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 93).

În ALR I, nu găsim, în niciunul din cele două puncte anchetate, niciun caz de diftongare a lui **o** accentuat în **u̯o**, în nicio poziție, cum notaseră, dintre cercetătorii anteriori ai dialectului, Bartoli și Schück (cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 95). În ALR II, această diftongare, fie că *o* e etimologic, fie că provine dintr'un *oa*, este frecvent notată: *u̯órb* « orb » H. 16, *u̯ómir* « oameni » H. 16, *ţu̯órt* « port » H. 55, *ru̯ód* « neam » H. 135, *ţu̯órod(t)* « naștere » H. 145, *ḑu̯óta* « zestre » H. 167, *bu̯óla* « boală » MN p. 56/4181, etc.

În forma *dṓre* « doare », cu **ō** (lung), pe care o găsim numai în ALR I notată din Briani (01) de două ori, H. 139 și H. 140, avem, de sigur, încă o urmă a vechiului diftong *oa*. Cazul e același în forma *dō* « două » pe care o găsim tot numai în ALR I notată din Jeián (02), H. 10.

În ALR II, și numai aici, am găsit de două ori notat un **ū** (lung): *rū́ca* « mână » H. 198 și *mū́tast* « mut » MN p. 11/6885.

Tot numai în ALR II, găsim un caz de diftongare a lui **ū** accentuat în *u̯u : u̯úmer* « umăr » MN p. 33/2192.

În ce privește trecerea foarte obișnuită în istroromână a lui **u̯** în **v** (cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 99—100), avem de remarcat, în cele două Atlase, următoarele notații de stadii intermediare: — 1° *u̯w : cáu̯wtu* « caut » (02) ALR I H. 68, *préu̯wtu* « preot» ALR II MN p. 85/2707, etc.; — 2° **w** *: aw* (*poșnít*) « au (început) » (02) ALR I H. 86, *priéwt* « preot » ALR II MN p. 92/2729.

Într'un singur caz, pe care-l găsim numai în ALR I notat din Briani (01), întâlnim un **u̯** devenit **p** *: cuápta* « căuta » H. 68.

În ceea ce privește consonantismul, avem puține observații de făcut, în cele două Atlase, și numai în legătură cu câteva dintre consonante.

Spre deosebire de cercetările anterioare asupra dialectului, inclusiv cercetările lui Sextil Pușcariu, găsim, în amândouă Atlasele, alături de formele obișnuite cu dentalele nealterate în poziție palatală (cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 107—109) câteva cazuri,

©BCU CLUJ

provenind din croată, cu *t* și *d* palatalizați înainte de *e* și *i* : [t] : — 1° **t** > **t'** : *parit'éi̯*(*-me-voi*) « (mă) pregătesc » ALR II MN p. 23/6956, (*nu mę*) *șt'ipę́i̯* « (nu mă) pișca » ALR II MN p. 42/2228 ; — 2° **t** > **t'**(**ĉ**) : *șt'*(*ĉ*)*ipní* « pișca » (01) ALR I, H. 93 ; — 3° **t** > **k** : *șkipés* « pișc » (02) ALR I H. 93 ; — (**d**) : — 1° **d** > **d'** : *d'irę́á* « a se țicni » (01) ALR I H. 142 ; — 2° **d** > **đ** : *đirę* « a se țicni » (02) ALR I H. 142.

În ce privește lichidele, remarcăm un caz, singurul pe care l-am găsit, și numai în ALR II, în care avem un **r'** (muiat) : *cǫár'ne* « carne » MN p. 51/2283.

În ALR I, și anume numai în Briani (01), găsim, între formele rotacizate, două cazuri cu vocala de dinaintea lui **r** nazalizată : *mĩ̂ra* « mână » H. 49 și *mîrînca* « mănâncă » H. 92, forme de care, au mai notat, dintre cercetătorii anteriori ai dialectului, Covaz, Weigand și Popovici (cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, p. 112).

În legătură cu velarele, avem de remarcat că în Briani (01 ALR I), fonemul **g** este notat, în mod regulat, ca atare. În Jeiăn (02) însă, în amândouă ATLASELE, e notat, indiferent de poziție, aproape exclusiv, prin spiranta velară fonică *γ* : *úηγl'a* « unghie » ALR I H. 52, *γústu* « gust » ALR I H. 82, *γúra* « gură » ALR I H. 88, *nę́γra* « neagră » ALR I H. 111, *γnoi̯* « gunoiu » ALR I H. 130, *γlắsu* « glas » ALR II MN p. 8/6858, *γúra* « gură » ALR II MN p. 14/6902, *γútu* « gât » ALR II MN p. 21/6948, *γrắs* « gras » ALR II MN p. 49/2265, *méγ* « merg » ALR II H. 74, etc. O singură dată l-am găsit transcris, și numai în ALR I (tot în 02), *γ*(**h**) : *úηγ*(*h*)*li* « unghii » H. 52. — Velara afonică **c** am găsit-o, în schimb, numai o singură dată, și anume numai în ALR II, notată prin spiranta afonică **h** : *cǫắshu* « casc » H. 23. — În amândouă ATLASELE, avem câteva cazuri în care e notată velara afonică muiată **ḱ** : *k'ílav* « vătămat » (01 și 02) ALR I H. 125, *k'aculę́s* « flecăresc » ALR II H. 29, *k'aculón* « flecar » ALR II H. 30, etc. N'am găsit niciodată un **g'**.

În ce privește africatele, remarcăm că, spre deosebire de cele mai multe cercetări anterioare asupra dialectului, inclusiv cercetările lui Sextil Pușcariu (cf. *op. cit.*, pp. 119—123), africata afonică **ĉ** (**č**) e un fonem foarte obișnuit, după amândouă ATLASELE, în istroromână. În ALR I, în ambele puncte (01 și 02), avem pretutindeni notația *ĉ* : *ĉirneácu* « cucuiu » (01) H. 6, *ĉe* « ce » (01) H. 6,

©BCU CLUJ

ĉup « smoc de păr » (01) H. 9, *ĉu̯ásta* « aceasta » (02) H. 18, *ja̯bu̯ĉíța* « umărul obrazului » (02) H. 24, etc. În ALR II, fonemul nostru e notat în cinci feluri : — 1° *ĉ* (este notația cea mai rară) : *ĉerbíĉa* « ceafă » MN p. 2/6803, *ĉesta* « acesta » MN p. 7/6854, *tręĉę* « trece » MN p. 26/2164, etc. ; — 2° *č* (este notația cea mai frecventă) : *scočés* « sar » H. 35, *čerbíč(e)ę* « ceafă » MN p. 2/6803, *če* « ce » MN p. 11/6883, *pičǫrę* « picioare » MN p. 43/2229, *ča* « cea » MN p. 47/2251, *česta* « acesta » MN p. 49/2265, etc. ; — 3° *(ĉ)č' : fečorí(ĉ)ć* « sugaciu » H. 146 ; — 4° *č̆ : pič̆órlę* « picioarele » H. 67, *čerbíč̆* « cefe » MN p. 2/6803, *dúlč̆e* MN p. 14/6910 ; — 5° *č̂ : pič̂u̯ore* « picioare » MN p. 33/2191.

Această varietate de notație, în ALR II, se explică, ca și la *å* și *ę* (v. mai sus), prin faptul că avem a face iarăși cu un fonem nefixat în istroromână, variind aproape dela individ la individ și adesea chiar în graiul aceluiași individ.

Africata *ǧ* e notată, în mod regulat, în amândouă ATLASELE, prin *j : ju̯ánă* (01), *jâna* (02) « geană » ALR I H. 20, *jinjíle* « gingiile » (01) ALR I H. 32, *ju̯ájetu* (01), *ju̯âjetu* (02) « deget » ALR I H. 50, *mę'je* « merge » ALR II MN p. 10/6869, etc.

Africata *ș*, spre deosebire iarăși de cele mai multe din cercetările anterioare asupra dialectului (cf. Sextil Pușcariu, *op. cit.*, pp. 121—122), e notată ca atare, în amândouă ATLASELE, aproape pretutindeni : *pleșív* « chel » (02) ALR I H. 12, *șcruáña* (01), *șcrańíța* (02) « tâmplă) ALR I H. 14, *șcúlița* « strungăreață » (02) ALR I H. 31, *mărșav* (01), *mîrșav* (02) « slab » H. 62, *șédu* « șed » ALR II H. 70, *șvóhăn* « plăpând » ALR II H. 82, *șvikés* « fluer » ALR II MN p. 9/6864, *șoptés* « șoptesc » ALR II MN p. 10/6875, *șcripés* « scrâșnesc » ALR II MN p. 16/6918, *șpótu* « strâmbătură » ALR II MN p. 21/6945, etc.

În ce privește consonanta **h**, remarcăm un caz, singurul pe care l'am găsit, și numai în ALR II, în care întâlnim acest fonem palatalizat înainte de un *i : h'ites*, *h'iteș* « asvârl, asvârli » H. 66.

Trei dintre consonante, **r**, **n**, și **m**, pot forma silabă în istroromână. Când au această funcțiune, ele sunt notate, în amândouă ATLASELE, cu un cerculeț dedesubt : **r̥**, **n̥** și **m̥**. Cea mai des întâlnită cu această funcțiune este **r̥** : *hr̥bắt* « șira spinării » (02) ALR I H. 40, *tr̥búhu*

©BCU CLUJ

« pântece » (01) ALR I. H. 42, *scr̥latína* « scarlatină » (01 și 02) ALR I H. 116, *mr̥ș́áv* « slab » ALR II H. 84, *hr̥bătu* « șira spinării » ALR II MN p. 34/2194, *r̥du* « rând » ALR II MN p. 52/2305, *Cr̥st* « Christos » ALR II MN p. 94/2739, etc. Pentru n̥ și m̥, în ALR II, exemplele sunt relativ frecvente : *n̥sóru-se* « se însoară » H. 159, *m̥flát* « umflat » H. 106, etc. În ALR I, n'am găsit niciun exemplu cu n̥, iar cu m̥ am găsit unul singur : *m̥ pičór* « în picior » (02) H. 150.

DIMITRIE MACREA

©BCU CLUJ

COINCIDENȚE ȘI CONCORDANȚE INTRE ROMÂNĂ ȘI ALTE LIMBI ROMANICE [1])

II

1. Dacorom. (Banat) **înfărma,** span. dial. **fermá(r).**

În *Dicționarul Academiei* s. v. se înregistrează verbul rom. cu înțelesul « mettre la main sur, attraper », « a apuca, a prinde », cu derivatele *înfărmat, înfărmătură*[2]. Se spune acolo că etimologia este «necunoscută », deși se trimete la *DR.*, III, 758, unde Th. Capidan l-a explicat din lat. *in* + *firmo, -are* « a întări > a ține strâns > a apuca ».

Explicarea aceasta este bine nimerită și ea se confirmă acum prin concordanța cu verbul span. atestat în regiunea *Alta Ribagorza*, din Pirinei, în provincia Huesca, la hotar între Franța și provincia span. Lérida.

În *Vocabulario del dial. que se habla en la A. Ribagorza*, publ. de V. Ferraz y Castán (Madrid, 1934) găsim verbul **fermá(r)** cu definiția « equivale al castellano *atar* » [= a lega, din lat. *aptare*] și cu exemplul « ferma al macho al corral »: «ata al macho en la cuadra » (= leagă animalul în grajd).

Prin urmare, originea celor două forme dialectale romanice, din arii laterale atât de depărtate, se limpezește acum pe deplin. Se înlătură astfel și îndoiala firească exprimată în *DA*, pentrucă nu se vedea niciun sprijin pentru etimologia de mai sus.

---

[1]) Seria I-a din aceste cercetări o formează *Coïncidences, concordances entre le roumain et d'autres langues romanes*, publicată în revista *Langues et Littérature*, vol. I, f. II. În același spirit și după aceleași criterii am publicat și *Concordances linguistiques entre le roumain et les parlers de la zone pyrénéenne*, Cluj, 1937.

[2]) V. și *ALR* II, vol. I, p. 4, harta 8, punct 29 (jud.-Caraș): *l-o-mfermat dă per=l-o luat dă țer.*

©BCU CLUJ

Mai adăugăm că nu trebue să pornim dela lat. *in-firmare*, care are un înțeles negativ, ci dela *firmare* cum impune și forma span., ca și alte derivate din același verb latin, date în *REW*, 3318.

Prefixul *în-* este un adaos târziu pe teren românesc, prin analogie cu alte verbe compuse cu *în-*, care dă o nuanță de mai mare tărie înțelesurilor din formele de bază (comp. *înhăța*, *înfășca* etc).

Principial, este cuminte să stăm la îndoială asupra originii latine a cuvintelor românești rari, până nu le aflăm un corespondent în alte limbi surori.

2. **A lăcrăma,** în expresiile «*din ochi (că) lăcrăma, din ochi lăcrămând*» etc.; sp. *llorar de los ojos*, v. fr. *plo(u)rer dels oeils*.

Expresia românească se întâlnește în poezia populară, de unde a cunoscut-o și Alecsandri și a prins-o în *Miorița*, în cunoscutele versuri, prin care mama își spune durerea după fiul pierdut:

Dacă-i întâlni . . .
Măicuță bătrână,
Din ochi lăcrămând
Pe câmp alergând,
De toți întrebând . . .
Cine mi-a văzut
Mândru ciobănel?

DA are s. v. *lăcrăma*, mai multe exemple: *Plângeți ochi și lăcrămați* (în poezii pop.) etc. [1]).

Varianta spaniolă a expresiei acesteia este «dominantă» în *Cantar de Mio Cid*, [2]) scris pe la anul 1140. Iată un exemplu:

Lloravan de los ojos las dueñas e Albar Fáñez (vers. 2813 = plângeau, lăcrămau din ochi domnițele și A. F).

Această expresie a durerii sună curent în poemul francez «La Ch. de Roland», ca și în altele mai vechi, într'o formulă identică, *plorer des oilz*, de ex.: Rollant . . .

---

[1]) Cfr. și Păsculescu, *Lit. pop.*, 21. Șezătoarea, V, 90/10.

[2]) *Poema de Mio Cid*, tercera edición, prólogo y notas de Ramón Menéndez Pidal, Madrid 1931, p. 8. Poemul s'a păstrat într'un manuscris copiat de Pedro Abad, în 1310, cum a dovedit marele învățat spaniol în *Cantar de Mio Cid*, texto, gramatica y vocabulario, I, 1908, p. 32. Pentru expresia în discuție v. *Poema de M. Cid*, pp. 42—44, unde se dă și bibliografia chestiunii.

©BCU CLUJ

Ploret des oilz, sa blanche barbe tiret (vers 2943 și 4001, în ediția lui J. Bédier). In « La vie de Saint-Alexis », v. 222: « (Li pedre) *plore des oilz, ne s'en puet astenir* » (v. Bartsch, *Chrest.*, 1920, p. 21).

Intemeindu-se pe concordanța atât de evidentă a acestor expresii, M. Pidal crede că autorul poemului spaniol a împrumutat-o pe a sa din cel francez.

O analogie, în ce privește nuanța de pleonasm, găsim și în expresia, bine cunoscută din baladele noastre, « *din gură zicea* » (eroul cutare), întocmai ca în Cid, vers. 2288—9:

Diag Gonzales por la puerta salió,
diziendo de la boca: « non veré Carrión! »

Aceste concordanțe cu aria până în Dacia nu pot duce, cred, la altă concluzie decât că este vorba de expresii populare străvechi, cristalizate în pozeie. De unde au pornit, pe ce căi și când s'au răspândit, firește că nu se poate preciza numai pe baza câtorva date. Gândul ne poate îndrepta la epopeile homerice, în care se știe că adeseori eroii izbucnesc în plâns, când îi copleșește durerea, precum fac și urmașii lor din poemele romanice. Păstrându-se și la noi un ecou al acestei expresii, caracteristică stilului epic, nu se mai poate susținea că autorul Cid-ului ar fi luat-o din *La Chanson de Roland*, ci că ea circula în poezia spaniolă a timpului, așa precum trăește azi și la Dunăre, unde cu greu s'ar putea admite vreo influență a epicei franceze.

3. Rom. **mai mult,** v. sp. **mas mucho.**

Comparativul acesta al lui *mult* este cel obișnuit în română, ca pentru oricare adjectiv comp.: « mai frumos, mai bun » etc. și nu are corespondent identic ca sintaxă, decât în v. sp. Este atestat în Cid ediția cit. v. 1233.

« *Mas mucho* fué provechosa, sabet, esta arrancada » (= mai mult plină de câștig a fost, să știți, această biruință), care se traduce astăzi numai prin *mas*, « *mai* » *(lat. magis)*.

Pentru construcția sintactică rom. sunt concludente, între alte ex., următoarele cunoscute versuri populare, care se cântă:

Și-așa merg zilele mele,
Decât bune *mai mult rele;*
Și-așa merge viața mea,
Decât bună, *mai mult rea.*

©BCU CLUJ

Concordanța aceasta morfologică și sintactică, privește numai v. sp. și româna. Nu cunosc până acum [1]) (v. *Thesaurus* la *magis*.) alte cazuri asemănătoare.

Tot așa spunem noi « *mai puțin* » în loc de lat. *minus* (fr. *moins* it. *meno*), precum tot în Cid, v. 1268 se zice:

« Con *mas pocos* ixiemos de la casa de Bivar » = cu mai puțini ieșeam (ieșirăm) din satul (nostru) Bivar.

In spaniola de azi construcția se traduce simplu prin *menos*. In ce privește însuși adverbul *magis* « mai », se știe că este conservat cu funcțiunea de a forma comparativul, în Dacia, Iberia și în Gallia sudică.

4. Dacorom. **păstaie,** pl. **păstăi** sb. fem.; arom **pistal'e** « gousse, cosse (de haricot de fève, de pois etc.) » [2]), dacorom. *teacă (teci)* « păstaie »; sp. **caja(s),** etc.

In acest grup de cuvinte romanice este o *concordanță semantică*. In adevăr *păstaia* este o « teacă », o « cutiuță », un învăliș în formă de tub, uneori mai rotund, alte ori mai turtit, în care se cuprind boabele, semințele plantelor *păstăioase*. Insuși *teaca* < lat. *thēca* (v. gr. θήκη) are înțelesurile de « enveloppe, étui, gaine », iar în romanică, după *REW* 8699, « Schote », « Hülle », « Schote der Bohnen » etc.

De aceea în dacorom. *teacă-teci* însemnează și *păstaie, -ăi* (v. dicț. lui Tiktin, sau Candrea-Adamescu, *Dicț. encicl.*, etc.).

Păstăi sau *păstări* (sing. *păstare, -ă*) însemnează și *fasole verde*, de aceea se zice și « ciorbă de păstăi ».

Aceeași origine semantică o are și sp. *caja(s)*, care vine din lat. *capsa* « Kapsel, Schachtel », *REW* 1658. Cuvântul sp. pe lângă înțelesul general de « cutie », cu toate nuanțele legate de această imagine, îl are și pe cel de « vasillo membranoso y hueco que rodea y

---

[1]) Cfr. în Grandgent, *Intr. to Latin vulgar*, construcții asemănătoare (paragr. 56): *magis melior, plus levior*, etc.

[2]) Cfr. *CDDE* s. v., unde se pleacă dela un presupus **pistalia* < *pistare* « piler, broyer ». Înțelesul cuvântului rom. este însă foarte concret (« teacă »), cum se vede din cele spuse de mine, iar trecerea lui *i* lung la *ă* și nealterarea labialei *p* + *ī*, mai ales în aromână unde *pisare* (de unde și *pistare*) dă *kisare*, sunt piedici de netrecut. Formele alb. *pištaje, bištajë* (cea din urmă cu *b*-) se împotrivesc și ele etimologiei de mai sus. Apoi, în nicio limbă romanică, semantismul verbelor lat. citate n'a mers mai departe de ideea « zerstampfen », v. *REW* s. v.

©BCU CLUJ

encierra la semilla » — adecă « păstaie ». Un sinonim al acestuia este și sp. *vaina* « teacă » și, în regiunea Vizcaya, « judias que se comen en verde » [1]), adică « fasole verde » *(păstăi)*.

In dial montañes, *cajas* (plural) și *cachas* (lat. *capsa*) înseamnă și « judias verdes », « păstăi » [2]).

Din cele de mai sus rezultă că și rom. **păstaie** poate fi explicat semantic, tot ca o « cutie », « teacă », etc. în care stau semințele.

Astfel, cuvântul vine lămurit în chip firesc din lat. **pyxis** < gr. πυξίς « Büchse, « Schachtel » etc., din care se trag formele romanice, fr. *boîte*, it. *bussola*, etc. La baza acestora stă un acuz. « bŭxĭda », atestat în sec. al X-lea, ca o alterare a gr. πυξιδα. Forma franceză cere un **bŭxta*, fiindcă este atestat dimin. *bŭxtula* [3]).

In Italia de sud, unde influența greacă a fost mai tare, trăesc și astăzi forme ca neap. *vosseta ; piseta* « vaso di legna di bosso »; sicil. *pissidi* etc., it. *pisside* « Hostienkapsel », etc., înregistrate de G. Rohlfs în *Etym. Wb. d. unterit. Gräzität*, p. 212, ca derivate din gr. πυξίς.

Pentru forma românească, trebue să pornim dela o bază mai conservativă, cu *p-* ca în grecește, cu *-t-* în terminațiunea *-(ĭ)ta*, ca în franceză și în neapol. și cu *y* păstrat ca *ĭ (scurt)*, cum se știe că s'a întâmplat în latina vulgară cu această vocală grecească.

Astfel, baza românesculuĭ *păstaie* este un colectiv **pyxitalia* (din **pyxita*) [4]), care a însemnat « cutiuțe », « teci » și s'a aplicat imaginea și la « tecile » de fasole, mazăre, etc., așa cum se vede limpede în exemplele înșirate mai sus.

Procedând astfel, cuvântul românesc l-am așezat într'o atmosferă semantică firească și sprijinită pe un grup de sinonime.

De aceea explicarea dată de Candrea-Densusianu în *Dicț. etim. al limbii rom., elem. lat.* (vezi observațiile mele dela nota 2, p. 61), rămâne fără nicio bază, ca o simplă ipoteză.

---

[1]) Cf., pentru formele sp., *Diccionario manual e ilustr. de la lengua española* (Academia Española), 1927, s. v.

[2]) G. A. García-Lomas y García-Lomas, *Estudio del dial. popular montañes*, San Sebastián, 1922, p. 98.

[3]) Cfr. Hatzfeld-Darmesteter-Thomas, *Dict. génér.* și Bloch, *Dict. ét d. l. l. fr.*, s. v.

[4]) *-X* (*cs*)- aton trece în română la *-s-*, ca în *laxare* > *lăsa ; e* (η) după *p-* devine *pă-*, ca în *pensare* > *păsa*, iar în aromână *e* aton ajunge normal la *(p)i-*.

©BCU CLUJ

Reținem însă din spusele lor [1]) că varianta *păstare, -ă*, plur. *păstări*, presupune și un singular, în cazul nostru un lat. vulg. **pyxitalis, -em*, sau mai curând un schimb de sufix (*-are, -aie*, ca în *vânătare, -aie* etc.).

În ce privește desvoltarea lui *y* la *e* (lat. vulg. *ĭ*) aceasta s'a petrecut ca în *tămâie* < *thymiama (*thymania)*, *REW* 8722.

Două concluzii mai generale se mai pot trage din istoria cuvântului studiat aici.

Una privește concordanța semantică — imaginea de « cutie » — dintre exemplele folosite în discuție, prin care s'a putut explica și cuvântul nostru, care luat izolat, ne-ar duce, ca mai totdeauna în probleme de semantică, pe căi greșite și neștiințifice.

În al doilea rând, *păstaie* privit în aria linguistică formată de albaneză, aromână și dacoromână apare ca un element străvechi care a avut viață puternică în toată romanitatea orientală, încă din vremea latinei vulgare, când aceasta se vorbea neîntreruptă dela Adriatică la Carpați.

Ca și alte cuvinte românești, *păstaie* a pătruns și peste Carpații nordici, la Ruteni, în forma пастая « lunaria rediviva » (*CDDE* s. v.), care este o plantă cu păstăi. După Panțu (*Plantele cunoscute de poporul rom.*, 158) în românește se cheamă « lopățea ».

4. rom. a **strechia** vb., sp. **moscar.**

Aceste două verbe ajută la urmărirea felului cum se pot grupa semantic unele cuvinte, în jurul unei idei centrale, al unei imagini sau altui element provocator de expresie figurată.

A *strechia* se zice despre vite când sunt urmărite de insecta zisă *streche* și aleargă ca nebune încoace și încolo.

Verbul acesta se aplică la vite și atunci când zburdă fără pricină concretă, numai fiindcă fac mișcări ca și când ar fi turburate de insecte.

În acest fel verbul se aplică chiar și la oameni.

---

[1]) Dintre cele două forme alb. înregistrate în *CDDE*, numai *bishtajë* se găsește în Leotti, *Dizz. alb. -it.*, ceea ce arată că aceasta este cea generală, care cu *b-* inițial se leagă de corespondențe italiene cu *b-, v-*. Acest fapt ne împiedecă și mai mult să ne gândim la *pistare*, ci numai la familia lui *pyxis*, în care există și forme cu *b-* inițial.

©BCU CLUJ

Aceeași întrebuințare o are și verbul span. *dial. moscar*, derivat ca și cel românesc tot dela un nume de insectă, dela lat. *musca ;* tot așa *tábano* « molesto », « enervare » [1]).

Despre rom. a *strechia* vb. și *streche* subst. < lat. **oestric(u)lus* dim. din *oestrus*, am vorbit în *DR.* II, 824—5, unde am dat și alte exemple asemănătoare, precum sard. logud. *muskare* « a fugi nebun » (despre animalul urmărit și mușcat de streche).

Aici mai adaog că și în limba gr. οἶστρος înseamnă « taon » și figurat « aiguillon, piqûre, fureur, transport » ; iar verbul οἰστρὰω « être furieux comme l'animal piqué par un taon ».

În latină, de asemenea, pe lângă înțelesul de « taon », « mouche », *oestrus* le mai are și pe cele de « fureur prophétique, délire (în Statius), « fougue de la passion » (în Hieronymus) etc.

Tot așa se înșiră aici și alte verbe mai puțin izbitoare, cum sunt rom. a *bâzâi*, a *cârâi* (pe cineva), adică « a-l plictisi, irita » prin vorbă multă și cicălitoare precum enervează insecta « bâzâind » sau găina « cârâind ».

Astfel ochiul poporului prinde priveliști din natură, urechea lui înregistrează fenomenele acustice, onomatopeice și omul le exprimă prin creații linguistice, pornite dela obiectul concret care-i izbește simțurile. In studiul semanticei acestor creațiuni expresive, trebue deci căutat și aflat punctul inițial care provoacă fenomenul linguistic.

Câteva expresii. Unele au valoare de proverbe sau conțin o superstiție populară.

1. Rom. *Calul de dar nu se caută pe dinți.*

În spaniolă se zice în același chip.

A caballo dado no hay que mirar la boca, sau

A caballo dado no le mires el diente. Correas [2]).

Cum se știe, vârsta calului se cunoaște după dinți. De aici s'a născut expresia.

2. Rom. *Cămașa este mai aproape de piele.*

---

[1]) *Moscar*, « soliviantarse el ganado vacuno con los tabanos y con las moscas ruciniegas el caballar » (= a se întărîta vitele cornute, de tăuni și calul de mușteie « de cal »), v. Garcia-Lómas, *Est. d. dial. pop. mont.*, cit., pp. 246 și 331 ; *tá'bano* = tăun.

[2]) Correas = Gonzalo Correas, *Vocabulario de refranes y frases proverbiales y otras fórmulas comunes de la lengua castellana*, *Madrid* 1924.

©BCU CLUJ

Span. *Mas cerca esta la camisa que el sayo* (= decât sumanul). Correas, 294,

Comparația arată că un copil îți este mai drag, ții mai mult la el, decât la o rudă mai depărtată.

3. Rom. *Cuiu pe cuiu se scoate.*

Span. *Un clavo saca otro clavo ;* sau: *Un clavo arranca* (= scoate) *a otro*, Correas, 491, 495. Înțelesul general este: « rău prin rău se înlătură ».

4. Rom. *Toată pasărea pe limba ei piere.*

Span. *El mal pajarillo la lengua tiene por cuchillo* (= limba îi ține loc de cuțit). Correas 288, dă și explicația firească a proverbului: « Porque chilla y descubre su nido y donde está y cógele el cazador o el ave de rapiña (= pentrucă ciripește, cântă și își descopere cuibul sau locul unde stă și dă peste ea vânătorul sau pasărea de pradă ».

Întocmai așa pățește omul care nu știe să tacă.

5. Rom. *Nu lăsa pasărea din mână pentru cea de pe gard*, sau: *mai bine o pasăre în mână . . .* sau: *pasărea din mână să n'o dai pe cea din pădure.*

Span. *Mas vale pajaro en mano que buitre* (= vultur) *volando.*

Cu alte cuvinte, este mai practic să păstrezi un lucru pe care l-ai câștigat la un moment dat, decât să alergi după altul mai depărtat și mai greu de ajuns, care poate fi o simplă himeră.

Correas, 301 explică nașterea expresiei, din viața și din graiul vânătoresc, în care « pasărea din mână » s'ar referi la « șoim », care era folosit odinioară la vânat:

« Parece que salió este refrán (= proverb) de la volatería, en que es mejor tenerse el halcón en la mano que soltarle a un buitre y andarle volando, que es mala ave y poderosa a matar el halcón ».

Deși e real faptul că șoimul, căruia i-ai dat drumul spre un vultur, poate fi ucis de acesta, cred totuși că explicația e mai simplă precum am spus mai sus.

6. Rom. **A ține** *posturile.*

Span. **Tener** *la cuaresma* (= păresimile), esto es guardar los ayunos y abstinencias en ese tiempo prescritos. Ruiz [1]), 594.

[1]) J. Ruiz = Jose M. Aguado, Glosario sobre J. R., s. XIV, Madrid 1929.

©BCU CLUJ

Ideea aceasta de a ținea, păzi (în v. rom. *a feri*, span. « guardar » o zi de post, sau zi sfântă, stă la baza termenului rom. *sărbătoare ;* din lat. *servare*, în opoziție cu («zi) lucrătoare » (de lucru).

În ce privește rom. **a feri**, l-am explicat altădată [1]) din lat. **auferire,** pornind dela înțelesurile latine « a (se) da la o parte », a (se) păzi » de o primejdie », « a (se) feri pe sine sau pe altcineva ».

7. Rom. *A scoate pe cineva din* **țâțâni**, adică a-l scoate pe cineva din răbdări, a-l face să-și piardă cumpătul, etc., așa precum ușa scoasă din țâțâni nu mai este la rostul ei normal.

Span. *Sacar de quicio* (= țâțână) *una cosa* (violentarla o sacarla de su natural curso o estado »); *sacar de quicio a uno*, « exasperarle, hacerle perder el tino ». Expresia se poate vedea în orice dicționar spaniol.

În italiană expresia sună *uscir de gangheri* (în opoziție cu « star » in gangheri »).

În franceză, aceeași imagine: *mettre qqn. hors des gonds.*

8. Rom. *Mare cât o zi de post.* Se zice despre ceva ce pare foarte mare sau lung, etc.

Cum zice de ex. Coșbuc, în *Iarna pe uliță :*

« Uite-i, mă, căciula, frate, *mare cât o zi de post*!

Span. *Mas largo* (= lungă) que *semana de cuaresima*, sau . . . « que el Sabato santo ». Correas, 295.

9. Fraza ce urmează o cunosc și o zic copiii, la noi în țara întreagă, când își scot un dinte, la vârsta când se schimbă dinții:

Na barză, un dinte rău, de os, etc. *și-mi dă altul de oțel*! [2]) Apoi îl aruncă peste coperișul casei. Zicala aceasta are variante, după regiuni, în care barza e înlociută cu altă pasăre, de ex. cu cioara în Munții Apuseni, sau se aplică alt epitet la cuvântul dinte.

Interesantă din punct de vedere folkloric este credința cuprinsă în expresie, care la fel se întâlnește și în Spania.

Span. *Milano* (= *uliu*) *toma este diente y dame otro sano.* Correas, 313 adaugă obiceiul [2]) legat de vorbele citate:

---

[1]) DR. IV. 1554.

[2]) « Spun asta copiii, aruncând dintele pe care îl schimbă, *peste un acoperiș* — și se aplică la alte lucruri, pe care le dorim mai bune ».

©BCU CLUJ

« Dicen esto los muchachos arrojando el diente que mutan, sobre un tejado-y acómodase a otras cosas que truecan por mejores ».

Credința și obiceiul pot fi mai răspândite. N'am date la îndemână pentru a întări această presupunere firească.

Deocamdată după informații personale pot spune că există și la Unguri.

Atestarea obiceiului tocmai în Spania dovedește că în niciun caz faptul folkloric nu poate veni la noi dela vecinii Unguri, ci, fiind vorba de un fapt existent în două arii laterale, atât de depărtate, el trebue să fie foarte vechiu.

De asemenea, expresii, ca cele date mai sus, prezintă interes imediat pentru coincidența ce le unește.

O valoare mai extinsă nu li se poate atribui, fără să le cunoaștem mai multe puncte de răspândire.

Această rezervă se impune mai ales pentru proverbe, care circulă foarte repede dela un popor la altul.

Rămâne totuși de judecat concordanța unor elemente din fraze (cuvinte, comparații) cum este verbul a *ținea* dela Nr. 6, ca și comparația cu ziua de post, care sunt legate de creștinism, probabil numai prin romanitate.

Prin aceste apropieri, frazele intră în rândul celorlalte elemente studiate mai sus.

Le vom continua.

G. GIUGLEA

©BCU CLUJ

ARTICOLE MĂRUNTE ȘI ETIMOLOGII

DESPRE I FINAL

PE MARGINEA ATLASULUI LINGUISTIC

Pluralul dela *doctor* e *doctori*, cu *i* final afonizat. Harta 108 din ALR arată această rostire pe tot teritoriul dacoromân. Totuși se dă în câteva puncte și forma *doctori*, cu *i* plenison. Că aceasta a fost rostirea auzită de anchetator, reiese mai presus de îndoială din faptul că *i* e subliniat — ceea ce vrea să spună că așa a fost auzit — și că i se adaugă de cele mai multe ori, în parenteză, un [pna] adică « pluralul nearticulat ».

Cum se explică menținerea lui *i* final neafonizat la pluralul nearticulat în acest cuvânt? Să aibă oare neologismele altă soartă decât cuvintele vechi?

Nu credem, ci credem că interpretarea anchetatorului e greșită.

Întrebarea a fost: « când suferi de o boală grea, la cine te duci în târg (oraș) să te caute și să-ți scrie o rețetă, ca să te faci bine ». Pusă astfel întrebarea, nu e mirare că în punctele 461, 464, 476, 660 și 665 (în Basarabia) s'a răspuns « la bolniț », adică « la spital ». În general însă s'a dat în răspuns cuvântul dorit, adică *doctor* (cu variantele *doftor*, *dohtor*, etc., care nu interesează în cazul nostru) sau, mai rar, *medic*. Adesea răspunsul repetă și prepoziția din întrebare și lui *la cine te duci*? se răspunde *la doctor* sau *la doctoru*. Întâiul răspuns e aproape singurul care se aude în Muntenia; al doilea se aude mai ales prin Ardeal. Din această repartizare nu trebue să tragem însă concluzii asupra unor arii geografice cu privire la întrebuințarea sau neîntrebuințarea articolului după prepoziții. Lipsa sau întrebuințarea articolului în cazul acesta are o explicare de ordin mai mult social

©BCU CLUJ

și cultural. În Ardeal țăranul e mai deprins să meargă la medic decât în Țara veche. Pentru Ardelean medicul e deci o persoană cunoscută și de aceea cere articolul: *mă duc la doctoru* e construit ca *mă duc la episcopul, la prefectul, la popa*, etc.

Pentru ca să obțină pluralul, anchetatorul a întrebat: « Dacă sânt mai mulți în târg (oraș), cum le spui ? ». Răspunsul obișnuit a fost *doctori* (cu *i* afonizat) sau *doi doctori* (cu *i* afonizat). Chiar când s'a răspuns la singular cu *la doctoru*, răspunsul pentru plural a fost: *doctori* (cu *i* afonizat), de ex. în punctele 11, 35, 49, 112, 118, 136, 138, 148, 150, 158, 160, 164, 190, 231, 290, 308, 381, 445, 451, 467, 647, 658, deci în toate provinciile. Era și firesc să se dea acest răspuns, pentrucă din momentul când există mai mulți medici, nu mai e vorba de o persoană cunoscută de toată lumea, care cere articolul hotărît (chiar după prepoziții).

Dar unele subiecte au răspuns și în mod mecanic și dacă la singular au zis la *doctoru*, au zis și la plural *doctori*. Acesta e cazul în punctele 80, 170, 174. Credem deci că anchetatorul nu trebue să scrie [pna] după aceste forme, căci de fapt avem plurale articulate. Dacă în punctul 289 se notează numai pluralul *doctori* [pna], se poate ca el să fi fost provocat tot de un singular *la doctoru* rămas neexprimat (sau nenotat). Curioasă e numai notarea dela punctul 156: *doctor*, la plural *doctori* [pna].

S. PUȘCARIU

BULGĂRISME ÎN GRAIURILE CARPATO-RUSE?

Volumul XXIX (1939) din publicațiile Facultății de Filosofie a Universității slovace din Bratislava *(Spisy Filozofickej Fakulty slovenskey Univerzity v Bratislave)* cuprinde niște *Studii Carpatoruse* de V. P o g o r i e l o v, care tratează între altele despre niște pretinse bulgărisme în dialectele carpatoruse *(Bulgarizmy v dialektoch Karpatoruskych)*. Concluzia autorului e că asemenea bulgărisme, care nu se găsesc în alte dialecte « rusești », nu se pot explica decât ca împrumuturi făcute pe vremea când neamuri bulgărești ajungeau la Nord până la regiunea Tisei, mărginindu-se cu seminții carpatoruse. Aceasta ar dovedi că Carpato-Rușii au locuit pe locurile ocupate

©BCU CLUJ

astăzi, înainte de venirea Ungurilor, fiindcă tocmai invazia ungurească a fost cea care i-a împins pe Bulgari spre Sud (p. 67).

Examinând mai de aproape cele cinci probe de « bulgărisme » date de P., vedem că cel puțin patru din ele se pot explica și altfel decât ca împrumuturi dela Bulgari. Într'adevăr și formarea comparativelor cu *maj (maj dorohij)*, și exprimarea raportului de posesiune prin pronumele personal (*žona mi* « nevasta-mi »), și înlocuirea lui *kotryi* « care » prin relativul *ščo* « ce » și, în sfârșit elemente lexicale ca *brič*, *dojka*, *paziti*, *čitav* fac parte din numeroasele influențe românești la Rutenii din Carpații nordici.

S. PUȘCARIU

CLINTI

Cu privire la originea cuvântului *clinti* găsim în DA observarea următoare: « Verbul *clinti* are aparența unui cuvânt de origine slavă, care nu se poate atesta însă în limbile slave de azi. (Un **klentiti* ar putea fi rezultatul unei contaminări între *klenuti* « a mișca, a agita » și *klatiti* « a clăti »; contaminarea s'a putut produce și pe teren românesc între *clăti* și *sminti*) ». Cihac a pus cuvântul în legătură cu *clăti*, fără de a putea adăuga vreo explicare pentru forma lui deosebită, iar Tiktin arată doară că etimologia lui *clinti* este necunoscută încă. A. Scriban (« Dicționaru Limbii românești, Iași 1939) îl crede « rudă cu *cletin*, *clatin* și infl[uențat] de *scrântesc* ».

Pe *scrinti* Tiktin l-a pus în legătură cu p.-slav. *krątiti*, trimițând pentru comparație și la sârb., n.-slov. (*s*)*kretati*, n.-slov. *kretiti*, rus. *kretatj*, pol. *skręcić*. Se vede că a fost influențat de Cihac, care a mai avut ideea bizară de a-l cuprinde pe *creț*, *crunt* și *scrinti* într'o singură familie. Printre formele slave citate de Cihac dăm însă alăturea de *krątiti sę* « torqueri » și de p.-slav. *krętati* « flectere », formă asupra căreia se cuvine ca atențiunea noastră să se oprească mai mult. I. A. Candrea (Dicț. enciclopedic ilustrat « Cartea Rom. ») îl derivă pe *scrinti* dintr'un p.-slav. **sŭkrątiti*, iar A. Scriban din p.-slav. « *krentati* », alăturea de care pune forma « *sŭkrennanti* sen » [= съкрѧнѫти сѧ] « a răsuci », care se vede că trebue să-l explice pe *s-* din *scrinti*.

Berneker dă pentru cuvintele slave corespunzătoare lui *krętati* înțelesuri ca « von der Stelle bewegen, umwerfen, berühren », « wanke,

©BCU CLUJ

schwanke », refl. « sich in Bewegung setzen », « mache mich auf », « erhebe mich, bewege mich von der Stelle», «aufbrechen», înțelesuri care sunt și ale lui *clinti* al nostru.

Trebue să presupunem prin urmare că p.-slav. *krętati* a dat **crinti* (cf. *chochotati* > *hohoti*, *grajati* > *grăi*, *kajati* > *căi*, etc.), care a devenit *clinti* prin disimilarea celui dintâiu *r* din infinitivul *crintire*.

Deodată cu *krętati* se vede că am primit și o formă **sŭkrętati*, neatestată, care ni-l reamintește însă pe sârb.-croat. *skrénuti* « wegrücken » și croat. *skrenut* « in verwendeter Stellung, abgelenkt, weggerückt » (I. Filipović « Neues Wörterbuch der kroat. u. deutsch. Sprache », vol. II, 1875), deci cu înțeles dacă nu chiar identic, cel puțin foarte apropiat de cel al rom. *scrintit*. Și *scrintit* cunoaște disimilarea lui *r* în *l*, explicată de S. Pușcariu din infinitivul *scrintire* (« Limba română » I, p. 34). După harta pe care o adaugă S. Pușcariu, forma *sclintit* cu varianta *sclântit* are o arie care cuprinde partea cea mai mare a Moldovei și Bucovinei și părțile vecine ale Basarabiei, pătrunzând în Sudul acestei provincii până la Marea Neagră, apoi Maramureșul și Crișana de Nord, de unde se prelungește într'o pârtie cu tot felul de ocoluri până pe valea Oltului și pe valea Jiului și trece și prin Banatul de Sud până dincolo de Dunăre. Găsim forme cu *l* și în Sudul Bucureștilor lângă Dunăre. În cuprinsul ariei amintite sau în contact nemijlocit cu ea se găsesc vreo câteva suprafețe de tot mici în care disimilarea lui *r* a fost totală, cuvântul având forma de *schintit* cu varianta *scântit*. Prin urmare *scrinti* a avut în ce-l privește pe *r* pe o întindere mare și dintr'un capăt până în celălalt capăt al pământului românesc aceeași soartă ca și *clinti*, cel din urmă fiind lipsit însă de variante cu disimilare integrală a lui *r*.

De ce s'a generalizat la *clinti* forma cu *l* și nu și la *scrinti*, *sclinti* și ce a făcut din *l* un fonem atât de caracteristic pentru *clinti*, încât forme corespunzătoare lui cu dimislarea totală a lui *r* n'au mai putut să apară sau n'au putut să se statornicească nicăiri în uzul limbii? Societatea semantică în care se găsea se vede că l-a favorizat pe *clinti* în concurența lui cu **crinti*. De fapt *clinti* a fost adesea și mai poate fi sinonim cu *clăti*, a cărui influență a fost în cazul acesta hotărîtoare. *Clăti* și *clinti* încep deopotrivă cu *cl-*, ca și *clătina* și *clătări* din aceeași familie semantică.

©BCU CLUJ

Interesant este că și varianta veche a lui *clinti* cu *cr-* și fără de *s-* ne este atestată sub forma de *crânti*. O citează A. Scriban și o găsim după indicația lui într'un cântec din com. Peresecina, jud. Orheiu: *Murgul tău să poticnească, Mâna dreaptă să-ți crânteascâ*, formă explicată în notă prin « scrinteascâ » (« Șezătoarea », XXX, p. 204). Se vede deci că uzul șovăia odată și între **crinti* și *clinti* ca și între *scrinti* și *sclinti* și că pe urma preferinței date lui *clinti* din cauza sinonimiei sale cu *clăti*, formele cu *r* și deci și **crinti* au ajuns să reprezinte, oarecum în opoziție cu *clinti* și *clăti*, înțelesul celălalt de « scrinti ». În exprimarea acestui înțeles *r* a primit de sigur și valoare funcțională, dând cuvântului colorit onomatopeic. E sunetul mai caracteristic și pentru o interjecțiune ca *scârți* !, care imită și pârâitul oaselor când se scrintesc, ca în general sgomotul din orice încheietură — la osia roților, în țâțâna ușilor, etc. — care se aude când într'însa se produce o deplasare bruscă sau când în mișcarea ei părțile în atingere nu alunecă ușor una peste alta, ci răsunând din cauza unor asprimi ale suprafețelor lor, acestea frecându-se una de alta. (Cf. și derivatul *scârțâi*, interj. *pâr* cu verbul *pârâi* și interj. *câr* cu *cârâi*).

Variantele de felul lui *clântesc* și *crântesc*, cu *â*, trădează influența lui *krątiti*. Mai adaug aci că ALR I, vol. I, harta 148, notează pentru Sudul Basarabiei o asemenea formă și fără de *n*: *ń-an scrătit mîna di la loc* (com. Babele, jud. Ismail, punctul 680). Forma ar putea să pară un împrumut mai nou din bulgărește, cu *ă* < *ą*, dar în limba bulgară însăși n'am putut da de urmele ei.

AL. PROCOPOVICI

ADECĂTE(A), ADECĂLE(A), ADECĂTELE(A); DE-A'NCÂTELEA; UITE—UITĂ

De unde au *adecăte* și *adecăle* (= *adecă*, v. DA) terminațiunile lor *-te* și *-le*? Nu știu ca cineva să fi făcut până acuma încercarea de a-l explica pe *-te*, iar lui *-le* S. Pușcariu a crezut (DR III, p. 397 u.) că-i poate descoperi originea în lat. *libet*. Că la *câtule* am fi putut ajunge dela *quotuslibet* și *quantuslibet* și că dela interogativul *al câtule?* l-ar fi putut primi pe *-le* numeralele ordinale *doile*, *treile*, *patrule*, *cincile*, etc., este un gând foarte ademenitor. Etimologia *-le* < *-libet* nu pare cu neputință, dar însuși autorul ei n'o susține cu toată

©BCU CLUJ

hotărîrea (DA, s. v. *cât*: « în forma *câtelea* avem, poate, a face cu lat. *quotus-libet* »). Acest *libet*, lipsit de orice aspect al genului, ar face ca să apară foarte firești și vechi totodată construcții ca *al cincilea casă*, în loc de *a cincea casă*. La fel însă s'ar putea ca masc. *-le* (< *ille*) să-și fi pierdut câteodată ca sufix al ordinalului aspectul genului și să-l fi înlocuit deci cu rostul lui fundamental și pe fem. *-a* din *cincea*, etc. Prefer prin urmare explicarea din *ille* a lui *-le* al numeralelor ordinale. Mai dificil mi se pare de înțeles cum ar fi putut trece *-le* dela *câtule* și *doile*, etc. la *adecăle* și că am avea de a face cu același *-le* în *adecăle*, *aiurile*, *pururile*, *asemenele*, *așișderile*, *încășile*, etc.

L. Spitzer a fost de părerea că *-le* din *câtele* este la origine acuzativul plur. conjunct al pronumelui personal feminin de persoana a 3-a. Pornind dela fraza *așa duși pe jumătate pe altă lume hohoteau din câte* (i. e. « din răsputeri »), l-a declarat pe *de-a încâtelea* « din răsputeri » (cf. și DA s. v. *cât* I 4°) = *încât* « inwieweit » + *câte le* [putea] « wie viel er konnte » (Rev. Fil. II, p. 99). Explicarea este prea ingenioasă și prea idealistă, ca să ne poată convinge. Expresii ca *de-a'ncâtele* nu pot fi studiate decât împreună cu celelalte care au același *-le*, ca *de-a'ndoasele*, *de-a-bușile*, *de-a ascunsele* (= *de-a ascunsul* ! !), etc., în care *-le* evident că este articol, iar pentru înțelegerea lui *de-a'ncâtele* = *din câte* (v. DA) să cuvine să ținem seama și de expresii ca *a striga cât te ia gura* (« din răsputeri »), *cât te țin puterile* și de celelalte de felul acesta. Așa dar *din câte* « din răsputeri » este după toate probabilitățile = *din cât* + *te*, deci o expresie brahilogică pentru *din cât te țin puterile*, în care *cât te țin puterile* îl substitue pe *răsputeri* din *din răsputeri*, sau pentru vreo expresie asemănătoare (cf. formula de amenințare *că te...* în fraze ca *fugi, că te...*, i. e. « că te plesnesc, ucid », etc., cf. lat. *quos ego!*). Forma *câte* (< *cât* + *te*) a fost confundată apoi cu plur. *câte* și a primit în *de-a'ncâtele* articolul ca și *de-a'ndoasele*, *de-a bușile*, *de-a ascunsele*, după modelul cărora a fost plăsmuit pe de-a'ntregul acest *de-a'ncâtele*.

Totuși *-le* din *adecăle* este pronominalul *le* pe care L. Spitzer crede a-l fi descoperit în *de-a'ncâtele*, iar *-te* din *adecăte* de asemenea acuzativul conjunct al pronumelui *tu*. Găsim în articolul *iată* din DA vreo câteva exemple în care pronumele conjunct în legătură cu interjecțiunea aceasta își pierde înțelesul său inițial, devenind un element sufixal care cel puțin rostul de a indica o anumită persoană

©BCU CLUJ

nu-l mai are. Se poate astfel ca *-te* din *iată-te* să nu mai trimită la pers. a 2-a: *Dară ce folos, că iată-te sara, și cei doi fărtați au sosit dela vânat* ! Sbiera, P. 82/1 sau *Mai ducându-se ei amu cât s'au dus, iată-te că au ajuns la un pod de aramă* ib. 142/21, iar în *Impăratul feace : « Iată-vă-l-ăi pre mână, faceți cum știți !»* Dosoftei, V. S. 104/10 encliticele *-vă* și *-l* se împreună, amestecându-și rosturile, de nu le mai poți delimita și deosebi bine funcțiunile, chiar dacă analizând fraza după formulele gramaticale obișnuite am recunoaște în *vă* la origine un dativ, nu un acuzativ.

La început *adecă* a fost sinonim sau aproape sinonim cu *iată* și *uită*. Este foarte explicabil deci ca alăturea de expresii ca *iată-te*, *iată-le* sau *uită-te*, *uită-le* să fi apărut și *adecă-te*, *adecă-le* sau mai probabil chiar ca *adecă* să se fi găsit chiar dela început în asemenea tovărășie, pentrucă *ecce* (cf. *eccum* < *ecce hunc*) avea foarte adesea alăturea de sine formele enclitice ale pronumelui personal și demonstrativ (v. mai jos). Se vede așa dar că *adecă* s'a găsit într'un moment dat în pragul compartimentului linguistic în care își au locul verbele, ca și interjecțiunea *haide* (< turc. *hajde*) conjugată *haidem*, *haideți* (cf. și it. *eccomi*, *eccoti*, *eccolo*). În *adecă-te* și *adecă-le* encliticele *-te* și *-le* și-au pierdut rosturile inițiale cu atât mai mult, cu cât *adecă* și-a pierdut funcțiunea semantică veche, pentru care i-au fost preferite sinonime ca *iată*. În *adecăte* și *adecăle* « anume » a fost și a rămas cu neputință ca să i se mai atribue lui *-te* și *-le* vreo funcțiune pronominală. Cele două elemente sufixale *-te* și *-le* și apar în aceste două forme mai desăvârșit contopite decât în *iată-te*, *uită-te*, *iată-le*, *uită-le*. Că formele enclitice ale pronumelui personal își amestecă mai adese rosturile, putându-se substitui apoi una alteia, s'a mai arătat și cu alt prilej (cf. *lu Ana*, etc., vezi și studiile mele despre pronume din Rev. Fil. I—II).

Pe ce cale se poate crea putința unor confuzii de felul acesta, ne-o arată și construcții sinonime ca *uită Vasile*, *uită-te Vasile*; *uite-l Vasile*, *uită-te-l Vasile*, *uită-te-i Vasile* sau *uită-te-i vecinii*, *uită-te vecinii*, *uită-i vecinii*, *uită vecinii* sau *uită-te-le vecinele*, *uită-te vecinele*, *uită-le vecinele*, *uită vecinele*. Prin urmare din toate exemplele acestea ar putea să și lipsească encliticele lui *uită*, fără ca să li se prea schimbe înțelesul, ceea ce ar putea ușor duce și a și dus în parte la despoierea lor de cuprinsul lor. În *uită-te-l Vasile* verbul nu este intransitiv ca în

©BCU CLUJ

uită Vasile, dar nici reflexiv (cu funcțiune intransitivă) ca în *uită-te Vasile*, ci tot atât de transitiv ca în *uite-l Vasile*. În *uită-te-l* encliticul-*te* și-a pierdut așa dar rostul său inițial (cf. și S. Pușcariu « Limba română » I, p. 151—152, 277 și 41, despre verbe construite reflexiv ca *a se opinti*, *a se călători*, *a se gândi ceva*, *a se teme*, *a se mira*, *a se oua*). În *uită-te-i vecinul* și *uită-te-i vecinii* s'ar putea ca cei doi *-i* (întâiul: verb < *est*, al doilea: pronume < *illi*) să nu mai fie deosebiți unul de altul, devenind simple elemente de formarea deicticului *uită-te-i*. Apoi *-i* ar putea să împartă rolul acesta și cu *-l*, pentrucă *-i* ar apărea = *-l* în *uită-te-i vecinii* și *uită-te-l vecinul* = *uită vecinii* și *uită vecinul*, dar și cu *-le* din *uită-te-le vecinele* = *uită vecinele*. Până aici nu s'a ajuns însă. Imprejurarea că *uită* și-a mai păstrat valoare de formă verbală cu funcțiune semantică deslușită, a făcut ca în construcțiile citate elementele componente să fie deosebite încă unele de altele, ca subiectul vorbitor să nu piardă simțul raporturilor lor sintactice, deși nu mai au deplina lor claritate dela început. Altul este cazul lui *adecăte*, *adecăle* de când *adecă* a devenit « enim, nam » din « eccum ». Și la fel mă îndoiesc că Dosoftei l-a mai simțit pe *-ăi* în *iată-vă-l-ăi* din exemplul citat mai sus ca formă verbală (= *îi* = *i* < *est*), căci ce alta ar putea fi acest *ăi* la originea lui?

Verbul *a uita* are la singularul imperativului două forme, *uită* și *uite*. Dintre ele cea dintâi are terminațiunea obișnuită la conjugarea întâia, dar nu mai cunosc alt imperativ în *-e* de conjugarea aceasta, se înțelege în afară de cazurile în care *-ă* după palatală s'a prefăcut în *-e* (*taie*, *moaie*, *zgârie*). Între cele două forme s'a produs și o diferențiere semantică. Înțelesul lui *vezi* ! sau lat. *ecce* ! îl are și *uită* ! și *uite* !, pe când pe al lui *obliviscere* ! nu-l poate avea decât *uită* ! Deși se poate spune și *uită-te* și *uite-te*, cele două forme nu pot fi înlocuite câteodată una prin alta. În uzul meu, *uite-l Vasile* înseamnă numai « ecce Basilium », iar *uită-l Vasile* « obliviscere illum (în loc de *illius* din uzul clasic), Basilius ». Deodată cu deosebirea semantică a luat ființă și o deosebire de construcție și configurație gramaticală. Cu înțelesul nou de « a vedea, a privi » verbul se construește de obiceiu reflexiv: *mă uit*, *te uiți*..., numai la imperativ fiind cu putință *uită* (asemenea forme în *-ă* se aud mai ales în Ardeal și Banat) și *uită-te* s. *uite* și *uite-te*, dar cu înțelesul vechiu al lui *oblito* nu-l însoțește niciodată pronumele reflexiv; în *uită(-l) Vasile* și *uite(-l) Vasile* « ecce Basilium »

©BCU CLUJ

uită și *uite* au o funcțiune care pentru sensibilitatea subiectului vorbitor este când mai mult a unui imperativ, când mai mult a unei interjecțiuni, iar depresiunea sonoră (« pauza ») între ele și substantivul următor este ceva mai mare. Ca forme verbale *uită* și *uite* (« vezi » « ecce ») pot deveni atât de transitive chiar, încât după encliticul *-l* și *-o* să apară și *pe* al acuzativului numelor de persoane: *uite-l* (s. *uită-l*) *pe Vasile*, *uite-o* (s. *uit'o*) *pe Maria ;* dacă însă cele două forme trec în rândul interjecțiunilor, atunci sunt sinonime cu *iată* și cu *adecă* în înțelesul lui de altă dată (« iată »). *Uită* « obliviscere » își păstrează totdeauna plenitudinea sa verbală.

De unde are verbul *a uita* înțelesul de « a privi » și pe ce cale a ajuns reflexiv? În limbile vecine nu găsim nimic asemănător ca evoluție semantică și structură gramaticală. P.-slav. *ględati* « βλέπειν », « videre » n'a fost reflexiv și nicăiri nu-i putem descoperi o funcțiune semantică asemănătoare cu a lui *oblitare* (cf. Fr. Miklosich « Lexicon palaeosl.... » și Berneker). Numai p.-slav. *oględati* (*sę*) « περιβλέπεσθαι », « circumspicere, respicere » a fost de obiceiu, dar nu trebuia să fie numai decât reflexiv (cf. Fr. Miklosich, op. cit.), iar noi l-am primit cu cu totul alt înțeles decât al lui « privi », nu numai construit reflexiv, dar și cu funcțiune reflexivă: « *a se oglindi* ». Ne-am putea gândi la rut. *dyvyty sja* « schauen, bewundern, anstaunen ». (v. E. Zelechowski « Rut.-deutsch. Wörterb. »), dar cum avem de a face cu o evoluție românească veche și generalizată, ar trebui să ne întoarcem la p.-slav. *diviti sę*, atestat însă numai cu înțelesul de « θαυμάζειν », « *mirari* » și fără de continuatori în limba bulgară și cea sârbă.

Trebue să vedem prin urmare în ce tovărășie va fi ajuns verbul *uita* < *oblitare* chiar în limba românească, pentru ca în cele din urmă să poată forma un imperativ în *-e*, să devie reflexiv și să primească înțelesul de « a privi ».

Că *uită-te* a putut să devie prin armonie vocalică *uite-te*, apoi prin haplologie *uite* și că din acest *uite* s'a desprins *ui* ! ca nou cuvânt de sine stătător, este mai mult decât probabil (cf. S. Pușcariu « Etym. Wörterb. »). Totuși asimilarea vocalică din chestiune și consecințele ei n'au fost cu putință decât după ce *uită* a devenit reflexiv și a primit înțelesul de « privește, vezi ». Lucrurile trebue să se fi petrecut deci mai întâi în alte împrejurări, care ne vor face să înțelegem de ce nu s'a prefăcut și *încruntă-te*, *mărită-te*... și în deosebi *iată-te* în

©BCU CLUJ

încrunte-te, mărite-te... iate-te și de ce nu are și *iată* o variantă în *-e* ca și *uită*.

Când un copil se sperie sau are vreo sensație dureroasă și izbucnește în plâns neastâmpărat, i se arată o jucărie sau un obiect care să-i atragă atențiunea, spre a-l face să uite cauza indispoziției sale și să se liniștească. Mama îi putea spune deci *uită* (« obliviscere »), *pisica* !, arătând spre pisică, dar și *adecă* s. *iată pisica*. E una din căile pe care *uită* a ajuns în vecinătate semantică cu « caută », « vezi », « privește ». În jurul copiilor limba ia adesea aspecte hotărîtoare pentru evoluția ei. Verbul *uita* s'a întâlnit însă și cu *lua* < *levare*. « A uita » înseamnă adesea « a-și ușora sufletul de povara unei amintiri sau preocupări apăsătoare ». Chiar acesta este înțelesul vechiu figurat al lui *a se lua*, înțeles pe care îl regăsim sau recunoaștem încă și când a evoluat până la « a-și trece vremea », « a se distra » în exemple ca acestea: *mă duc la țară ca să mă mai ieu* s. *să mai ia și el cu cântecul* (A. Lambrior în « Rev. p. ist., arh. și fil. » I, p. 37); *ziua ca ziua... mă mai ieu cu caprele, dar noaptea... toate stihiile năpădesc pe mine* (Alecsandri, T. 616); *dacă ai un copil, e bine, că te mai iai cu dânsul* (T. Pamfile « Sărbătorile de toamnă », p. 210); *n'are cu ce se lua* = « n'are cu ce-și trece vremea » (« Șezătoarea » V, p. 104). Iată acum două exemple în care *lua* și *uita* se pot înlocui și să și înlocuesc de fapt unul pe altul: *Așa ne duceam băieții și fetele unii la alții cu lucrul ca să ne luăm de urât* (= « să uităm de urât ») Creangă, A. p. 63, și *se lua cu treaba și uita* (= « se lua ») *de urât*, idem, P. 140/21. *Ia-te* și *uită* trebue prin urmare să se fi întâlnit cândva devenind sinonime. Prin contagiune cu acest *ia-te* a ajuns și *uită* să fie simțit oarecum ca formă reflexivă. S'a putut spune deci și *uită-te*, iar prin simplă acomodare a lui *uită* la *ia-te* chiar și *uite*, în felul acesta fiind înlesnită și prin alt factor, de concepție gramaticală, și asimilarea *ă—e* > *e — e* în *uită-te*. În situația aceasta se pare că și tovărășia altor forme a ajutat prefacerea lui *uită* în *uite*. Imperativul *uită* se va fi găsit adesea în societatea altor imperative ca *du-te, fă-te*: *Uită, du-te* « uită și te du », interpretat ușor *uite, du-te*, adecă « iată, du-te » (și să nu se uite că *a se duce* este sinonim cu *a se lua* în asemenea cazuri: *Și mă luaiu spre apus* Alecsandri, P. P. 285/8, *Și s'a luat feciorul pe jos, du-te, du-te prin căldură...* I. Pop-Reteganul, P. II, p. 12/6, etc., deci *du-te* = *ia-te*) s. *uită și fă-te a nu ști*.

©BCU CLUJ

Că după asemenea evoluții a putut să contribue și p.-slav. *oględati sę* la generalizarea lui *a se uita*, construit reflexiv și cu înțelesul de « a privi », nu mi se pare cu neputință (cf. bulg. *ogledvam se* « sich (be)sehen (im Spiegel); um sich sehen, rund um sich schauen, sich (überall, nach allen Seiten) umsehen » Miladinow « Bulg.-deutsch. Wörterb. » 3 Aufl.). Poate că *a se oglindi* al nostru n'a putut primi și înțelesul de « a privi » prin diferențiere semantică de *a se uita*. Că *a uita* a putut să ajungă și dela sine reflexiv și să desvolte și numai din structura sa conceptuală proprie înțelesul de « a privi », că «Die Bedeutung < schauen > erklärt sich zwanglos aus < sich vergessen > », . . . « also dass rum. *se uita* ursprünglich nichts anderes besagt als < mit offenem Munde dastehen >, < gaffen >, was heute heisst: *se uita cu gura cascată* », cum spunea H. Schuchardt (ZfRPh., XXXII, p. 472—474), cred că nu se poate admite. În niciunul dintre exemplele de evoluție similară, citate din alte limbi de H. Schuchardt, verbul pentru « oblivisci » n'a ajuns să însemneze chiar « a privi ». Mai hotărîtor însă pentru atitudinea noastră față de opinia lui H. Schuchardt este faptul că nicăiri nu se pot descoperi urmele unei asemenea desvoltări românești. Nu cunoaștem exemple în care verbul să reprezinte un stadiu semantic intermediar între cele două înțelesuri ale lui. Nici bulg. *zabravjam se* pe care G. Weigand l-a descoperit cu sensul de « sich vergessen = im Anschauen verloren sein, gaffen » într'o ședință a Institutului său bulgar și pe care l-a adăugat materialului documentar al lui H. Schuchardt (K. Vollmöller « Krit. Jahresb. », XI, p. 130), nu ne spune aci nimic, oricât ar fi aflat aprobarea lui Kr. Sandfeld (« Linguistique balk. », p. 87). De altfel bulg. *zabravjam* n'ar putea avea decât foarte rar înțelesul de « gaffen », dacă n'a fost cumva un hapax legomenon în acea ședință de seminar, provocat de expunerile lui H. Schuchardt despre *a se uita*. Nu-l găsesc cu funcțiunea aceasta de « gaffen » în cele vreo câteva dicționare bulgărești pe care le am la îndemână, nici măcar în cela al lui G. Weigand.

Cum s'a ajuns la *ui* ! din *uite*, a arătat S. Pușcariu. Acest *ui* nu ține numai locul lui *uite*, ci și al lui *uită* « privește ». Dela *uită* — *ui* s'a putut ajunge și la *iată* — *ia*. Interjecțiunea *ia* ! se găsește și în limba albaneză, limba bulgară și cea sârbă; ea are corespondente care ne-o reamintesc și în Romania de Vest (v. Meyer.-Lübke, R. Wb. 2832). Departe de mine prin urmare gândul de a o explica numai

©BCU CLUJ

din *iată*, dar acesta poate să-i fi sporit frecvența, împrejurarea aceasta influențând și celelalte limbi din Balcani. În limba română ar fi putut să contribue la asemenea spor, se pare, și verbul *a lua*. Expresii ca *ia deschide, ia cântă* (cf. DA s. v. *ia* 4°) sunt echivalente cu *ia și deschide, ia și cântă*.

Că n'a putut să aibă și *iată* o variantă în *-e*, ca și *uită*, se explică din împrejurarea că un asemenea *iate* ar fi fost omonim cu *ia-te*.

Pe *adecă* l-am explicat în studiul meu cu acest titlu din *adest-eccum* (extras din vol. omagial închinat lui I. Nistor, Cernăuți 1937). Am arătat cum se explică în cuvântul acesta - *ă* < *-u*. În locul lui *adecă tu* pe care l-am invocat acolo, între altele, îl așez acum pe *adecă-te, adecă-le, adecă-mă, adecă-ne*. *Ecce* a fost doar foarte adesea însoțit de encliticele pronominale: *eccistum video*; *eccillum vides*; *video eccos*; *eccilla festinat*; *eccum video*; *eccum Parmenonem*; *eccum adest*... (cf. și DR I, p. 164). Astfel *u* din *adest eccum* numai rar se va fi găsit în poziție finală, iar cum s'a prefăcut în poziție medială în *-ă* am arătat în studiul citat (cf. și DR IX. p. 87—88).

Prin contaminare am putut ajunge și la forma *adecătele* (*adecăte* + *adecăle*), toate formele pe care le-am citat având și variante cu *i* în silaba a doua: *adicăte*, etc. și la toate putându-se adăuga un *-a* (*adicătelea*, etc.). Acest *-a* este același element deictic ca în *acela, acesta, acia, acolea, atuncea, altmintrea*, etc. Cum se amestecă *-te* și *-le* arată și compoziții ca *încă-mi-te* și *încășile* (v. DA), în care pe *încă* îl însoțește odată *-te*, altă dată *-le*.

AL. PROCOPOVICI

©BCU CLUJ

CĂRȚI ȘI REVISTE

RECENSII ȘI DĂRI DE SEAMĂ

SEXTIL PUȘCARIU, *Limba Română*, Vol. I. Privire generală. București, 1940. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II », (Biblioteca enciclopedică), p. XIV + 457 + 35 hărți, in -8.

« Ca să pătrundem în tainele unei limbi trebue să știm care e structura ei și să cunoaștem sensibilitatea linguistică a celor ce o vorbesc... linguistica trebue să-și creeze mijloace proprii de investigație și nu mai poate trăi din împrumuturi dela alții ». Pentrucă adevărurile acestea n'au fost în deajuns de cunoscute și înțelese de cei chemați să fie profesori de limba română, gramatica a devenit în școlile noastre — și lucrurile s'au petrecut la fel și pe aiurea — o disciplină aridă, lipsită de orice atracție, și a primit tot mai mult rolul cenușăresei printre materiile de învățământ. Gramatica noastră n'a ieșit încă din calapoadele ei vechi, croite de filosofii antici după măsura unor argumente extralinguistice și trecute doar prin logica scolasticei medievale. Cu un asemenea aparat gramatical, limba noastră n'a putut fi prinsă încă în disciplina unor norme sigure și luminoase. Gânduri limpezi nu pot fi stilizate în forme șovăitoare, nesigure sau chiar cu desăvârșire greșite. Problema limbii este astfel o chestiune de prestigiu, de cultură, de progres, de ordine și demnitate socială. Pornind dela raționamente de acestea, S. Pușcariu încheie că « ceea ce este necesar, înainte de toate, este să avem o expunere a limbii române, la curent cu ultimele cercetări, pentru profesori ». (« Gândirea linguistică și gândirea filosofică », extras din «Revista Fundațiilor Regale » 1938).

©BCU CLUJ

Autorul s'a însărcinat el însuși să ne dea opera aceasta, nu numai pentru profesori, ci pentru toți oamenii de cultură, o operă care în același timp se adresează romaniștilor și linguiștilor de pretutindeni. Dintre cele patru volume pe care le va avea, cel dintâiu, « Privire generală » a ieșit din tipografie în vara anului trecut. « Datoria lingvistului e să apropie din nou, printr'o prezentare plăcută și limpede, pe cititor de problemele linguistice » (p. 8). Este de fapt poate cusurul cel mai mare al cărții acesteia că se citește prea ușor. Expunerea curge sprintenă într'o sobrietate și claritate cuceritoare. În argumentare și în încheieri toate sunt reduse la linii limpezi și pe cât se poate de simple, pe care nu oricine știe să le descopere, când trebue să te lămurească asupra unor probleme dintre cele mai dificile și complexe. Totul este colorat de comparații seducătoare și de citații pline de sonorități puternice din poeți și scriitori. E parcă cele mai talentate subiecte vorbitoare i-ar avea printre ascultători pe cei mai eruditi dintre savanți. Cititorul alunecă prea ușor pe lângă fapte de toată importanța, care trebue reținute și merită zăbava unor meditații serioase. El va trebui așa dar să se întoarcă mereu la cartea aceasta și o va face cu plăcere. Cusurul e virtute în cazul acesta.

Limba nu poate fi înțeleasă în toată actualitatea ei structurală, decât dacă « ridicăm în sfera conștientului ceea ce se petrece inconștient și automat în mintea noastră când vorbim » (p. 132). Orice investigație linguistică trebue să pornească înainte de toate de aici. Concepțiile lui S. Pușcariu privitoare la factorii hotărîtori în evoluția limbilor și la metodele de investigație le cunoaștem acum mai bine din volumul « Études de linguistique roumaine » (v. și recensia mea în DR. IX 242 u.). « Limba Română » va fi așa dar mai puțin o operă de sinteză — așa cum li se pare celor care au vorbit până acum de ea — decât de aplicare a principiilor pe care autorul și le-a însușit și de punere în valoare a materialului bogat pe care l-a adunat în îndelungata și îmbelșugata sa activitate.

O prezentare de ansamblu a limbii românești ne-a dat-o mai întâi regretatul O. Densusianu în a sa « Histoire de la langue roumaine », vol. I, Paris, 1901, vol. II, 1938. Operă de adevărată sinteză, scrisă cu eleganța și cu competența care îl caracterizau pe autorul ei, cu încredere și avânt de tinerețe, cuprinde tot ce se putea spune la 1901. În volumul II, gata mai demult, deși a apărut abia la 1938,

©BCU CLUJ

toată tehnica și economia lucrării n'au mai putut fi schimbate. Opera, care de altfel și-ar fi pierdut caracterul unitar, este piatra de temelie pe care O. Densusianu și-a construit cugetarea linguistică, mereu în contact cu progresele științei și el însuși un creator de elită. Carte de temelie ne-a fost tuturora câți, în țară și străinătate, am fost preocupați de cercetări asupra limbii române.

La Iași, Al. Philippide aduna un material imens, care prin însăși greutatea proporțiilor sale trebuia să aducă soluții definitive. O vieață întreagă s'a cheltuit cu îndărătnică pasiune de cercetător pentru opera monumentală « Originea Românilor », 2 vol. Iași, 1925 și 1928. Prețioasă sinteză neogramaticală, care va fi consultată încă multă vreme — ca și « Histoire » a lui O. Densusianu —, spre a prinde faptele cuprinse într'însa în bătaia de lumină a concepțiilor mai nouă.

În deosebire de lucrările acestea, cartea lui S. Pușcariu este oarecum revoluționară. « O încercare de evadare din lanțurile manualelor tradiționale », îi spune autorul însuși (p. 8). Evadarea aceasta îndrăsneață se prezintă însă dela început prin felul de a prezenta lucrurile, prin metoda întrebuințată și prin gândurile nouă care se adaugă cugetării autorului, ca o operă de creație viguroasă. Negreșit că despre tot ce însemnează înnoirea aceasta se va putea vorbi numai după ce opera întreagă va fi gata. Deocamdată nu avem decât acest volum introductiv, « care se poate compara cu acele călătorii circulare prin orașele mari, pe care călătorul le face ca să câștige din ziua întâi o orientare repede. De sigur că după o asemenea trecere superficială din cartier în cartier nu poți avea pretenția să cunoști orașul » (p. 7). Dar noi îi simțim de pe acum pulsația de metropolă magnifică.

Aci ne apare mai întâi subiectul vorbitor ca organizator minunat al tezaurului său linguistic. « În fiecare clipă se nasc inovații, care pot fi aceleași în cele mai depărtate puncte, dar în același timp trădează un vădit spirit de imitație și de adaptare la norma colectivă... Dacă cele mai multe din inovațiile de rostire individuală se pierd, este în mare parte fiindcă cel ce le aude nu le observă, *fiind deprins să audă forma familiară lui și în graiul altuia*. Uneori însă el observă deosebirea. Atunci se pot ivi două cazuri: sau o respinge (și de obiceiu își bate joc de ea), sau comparând-o cu a sa, i se pare vrednică de imitat » (p. 33).

©BCU CLUJ

Aici intervin în deosebi doi factori de o importanță capitală: psihofonia și eufonia. S. Pușcariu, inspirat de studiile și experiențele lui A. Gemelli, insistă asupra faptului că urechea omului nu este numai un aparat de recepție, ci și un filtru; o pâlnie care nu numai strânge undele sonore, ci și alege dintre ele doar pe cele utile pentru satisfacerea curiozității noastre. Undele sonore se întregesc pe de altă parte cu ecourile imaginilor acustice cu care ne-am obișnuit, încât auzim cuvântul întreg chiar dacă n'a fost articulat precis sau n'a fost rostit în întregimea sonorității sale. Cuvântul își poate păstra astfel valoarea inițială, oricât de radical i-ar schimba înfățișarea transformările prin care trece. *Pai* urmat de *-sprezece*, în *paisprezece*, poate încă să-l evoce în mintea ascultătorului român pe *patru* (p. 78—82).

Am putea lărgi gândul acesta de o importanță capitală, declarând că nu numai urechea, ci aparatul aperceptiv întreg este un « filtru ». Subiectul vorbitor, organizându-și materialul linguistic, « filtrează » mereu. Ce alta este tulpina decât complexul fonic care rămâne dintr'un grup de forme sau cuvinte ca expresie a reprezentării comune lor, după ce toate celelalte elemente, cu alte rosturi, au fost eliminate din acele cuvinte și forme? Mi se pare că asemenea procese de filtrare continuă și succesivă apar mult mai firești în tehnica subiectului vorbitor decât procese de analiză ca ale gramaticilor și linguiștilor, care cer o acțiune conștientă și o atențiune mereu trează.

Și acum eufonia. Intrăm în capitolul acesta (p. 82—95), de intuiție sublimă în analiza Rugăciunei lui Eminescu, pe tărâmul în care se întâlnesc știința limbii și știința literaturii. După ce în altă parte ne-au fost prezentate sistemul nostru fonetic și trăsăturile caracteristice ale foneticei românești, se încearcă aici mai întâi o caracterizare a limbii noastre după frecvența relativă a sunetelor, așa cum a fost făcută aiurea și pentru alte limbi. La noi a pornit cel dintâiu, mi se pare timid încă, I. Șiadbei pe asemenea căi (« Din estetica limbii române: proporția fonemelor, Iași, 1934, p. 9). Criterii de ordin estetic firește că trebue să intervie aci. Între expresiile și formele pe care le avem la îndemână, nu toate ni se par deopotrivă de frumoase. Întrebuințăm mai cu drag unele, ocolim altele. Dacă nu putem considera, împreună cu K. Vossler principiul estetic singur stăpânitor în evoluția limbilor spre forme nouă, nu este mai puțin adevărat că în limba poetică are un rol dominant. Frumusețea stilului

©BCU CLUJ

este o chestiune de talent. S. Pușcariu nu pornește însă dela ideile școalei idealiste dela München. « Cei chemați în primul rând să descifreze enigma eufonii limbii cutărui poet, sunt poeții înșiși, dotați din fire cu un simț care lipsește altora » (p. 88). Autorul îi dă deci cuvânt lui L. Blaga într'o citație de intuiții fericite și de analiză subtilă a celor din urmă patru versuri din poezia « Peste vârfuri » a lui Eminescu. Concluziile care se impun pot fi rezumate astfel: Pe lângă structura conceptuală a cuvintelor, în poezie intră în deplină funcțiune și structura lor materială și arhitectura întreagă dată de poet reliefului sonor al frazei. În uzul de toate zilele reținem în general din cuvânt, trecându-l prin filtrul urechii, numai atât decât e nevoie ca să-i prindem înțelesul; în poezie cuvântul se cere observat, simțit și trăit și în tonalitatea sa materială, în funcție de realizare a unei anumite tonalități psihice. Și adaug: adesea muzicalitatea operei este chiar elementul primar, materialitatea fonică a operei frazate însă, deci purtătoarea acestei muzicalități, elementul secundar. Ceea ce spune Schiller despre sine, de sigur că are valoare în întregime și pentru Eminescu. În chiar însemnările sale, discutate și în parte reproduse în facsimile de S. Pușcariu, Eminescu apare mereu în căutarea formei mai potrivite de expresie a unor muzicalități și armonii interne. Iată ce citim în scrisorile lui Schiller: « Ich glaube, es ist nicht immer die lebhafte Vorstellung eines Stoffes, sondern oft nur ein Bedürfnis nach Stoff, ein unbestimmter Drang nach Ergiessung strebender Gefühle, was Werke der Begeisterung erzeugt. Das Musikalische eines Gedichtes schwebt mir weit öfter vor der Seele, wenn ich mich hinsetze es zu machen, als der klare Begriff vom Inhalt, über den ich oft kaum mit mir einig bin », și în altă parte: « Bei mir ist die Empfindung anfangs ohne bestimmten und klaren Gegenstand; dieser bildet sich erst später. Eine gewisse musikalische Gemütsstimmung geht vorher, und auf diese folgt bei mir erst die poetische Idee » (citat după Herbert Cysarz « Schiller », Max Niemeyer Verlag, p. 183). Ce s'a spus însă până acuma despre muzicalitatea operelor poetice se întemeează pe impresii cărora nu li s'au putut găsi încă verificări obiective. S. Pușcariu a izbutit să ne prezinte grafic unul dintre aspectele cutremurătoarelor armonii ale Rugăciunii lui Eminescu: Profilul muzical, despre care ne-a vorbit mai întâi în « Gândirea » din Aprilie 1940.

©BCU CLUJ

O largă aplicare găsesc în cartea aceasta teoria categoriilor lingvistice și a « golurilor ». Există categorii lingvistice, iar acestea se disting după particulele interogative, creații ale limbii însăși, la care răspund. *Unde?* (sau *încotro?*) este întrebarea pentru categoria locală, *când?* pentru categoria temporală, *a cui?* pentru categoria de proprietate ș. a. m. d. Genul de ex. nu formează o categorie lingvistică, pentrucă nu are și el o întrebare corespunzătoare. El este doar un instrument gramatical (p. 135), ca și morfemul sau morfonemul ș. a.

Desigur este foarte necesar ca să facem distincția cuvenită între categoriile lingvistice, logice, psihologice, etnografice, etc. Deosebirile de felul acesta sunt însă numai ale omului de știință. Subiectul vorbitor nu prea cunoaște hotare despărțitoare între categoriile din natură, cele psihologice, lingvistice, etc. În trăirile lui, natura, imaginația, raționamentul, fantazia, afectul și ce-o mai fi într'însele, oricum și gestul și cuvântul, se împreunează în așa intimă împerechere și în acțiune atât de integral unică, încât lui nu-i mai apar nicăiri hotarele ideale care despart, unele de altele, realitățile naturii înconjurătoare și realitățile psihice, logice, afective, lingvistice ș. a. m. d. De aceea copilul venit la școală rămâne de obiceiu foarte nedumerit, încurcat și nelămurit când învățătorul îl învață că în *vaca paște pe imaș*, vaca este subiect, închipuindu-și cel mult că, în deosebire de ceea ce știa de acasă, vaca nu dă lapte numai, etc., ci este sau poate fi și subiect. Profesorii știu ce surprindere se produce în clasă, chiar și în clase cu elevi mai mari, de liceu sau de școală normală, când îi fac să deosebească între vaca-animal, reprezentarea « vaca-animal », cuvântul *vaca* și reprezentarea acestui cuvânt. Iată că lucruri care se amestecau se despărțesc și se așează în trei categorii deosebite: 1. Unul dintre lucrurile acestea este o realitate care aparține naturii înconjurătoare și face parte din categoria animalelor. 2. Două altele dintre lucrurile acestea sunt realități psihice și aparțin categoriei noțiunilor. 3. Al patrulea dintre lucrurile acestea este o realitate lingvistică și aparține categoriei cuvintelor. Subiectul vorbitor nu prea delimitează aceste categorii. Cu adevărat linguistic, cred că poate gândi numai linguistul.

Totuși n'aș putea tăgădui că particulele interogative « trădează limitele curiozității lingvistice și marchează implicit drumurile principale ale gândirii lingvistice » (p. 133), că ne ajută în cazul acesta

©BCU CLUJ

să descoperim « ceea ce se petrece inconștient și automat în mintea noastră ». Paginile la care mă refer aici pun în lumină rolul însemnat pe care particulele acestea îl au pentru felul în care grupăm materialul nostru linguistic și învederează particularități caracteristice pentru limba română, în deosebire de alte limbi.

Care este subiectul în fraza *călătorului îi șade bine cu drumul* sau în *iată-l pe moș Vasile că pleacă*, ce este propoziținea, ce este subiectul sau complementul, ce sunt verbele personale sau unipersonale, verbele transitive sau intransitive? Definițiile încercate până acuma s'au dovedit de mult insuficiente. Terminologia gramaticală întemeiată pe criterii de domeniul logicei și al filosofiei ne-a ținut încătușați în prejudicii de care numai acum începem să ne eliberăm. « Nu există propoziținc (frază) fără de subiect și predicat », este totuși pentru mulți încă o dogmă de care n'ai voie să te atingi. Termenii consacrați ai gramaticii clasice nu trebue înlăturați, dar trebue să li se dea înțelesul lor adevărat, potrivit cu realitățile linguistice (cf. p. 156). S. Pușcariu își însușește ingenioasa teorie a « golurilor » a lui K. Bühler (p. 149—161), extrem de folositoare pentru mai buna pricepere a lucrurilor. În paginile citate ale lui S. Pușcariu se lămuresc un șir de aspecte interesante și se pun probleme care își așteaptă încă deslegarea.

Dacă termenul « gol », împrumutat dela psihologul vienez, este o plăsmuire norocoasă și din punct de vedere linguistic, este o chestiune la care n'aș vrea să răspund de pe acuma, înainte de a-i cunoaște aplicările din volumele următoare. Mi se pare că nu limpezim vederile noastre împărțind « golurile » din jurul verbelor în « exterioare » (care provocă întrebări ca *unde*?, *când*?, *cum*?, *de ce*? și « interioare » (întrebările: *cine* s. *ce*?, *pe cine* s. *ce*?, *cui*?), dacă declarăm cu privire la cele din urmă că « nominativul umple în mod normal golul d i n a i n t e a tuturor verbelor personale; acuzativul golul care în mod normal se găsește î n u r m a tuturor verbelor transitive; dativul al doilea gol, care în mod normal se găsește î n u r m a unora din verbele transitive » (sublinierile sunt ale mele). La urma urmelor, în jurul tuturor entităților se găsesc goluri în care pot încăpea tot felul de lucruri. Aș descoperi goluri mai degrabă doar în actul comunicării (care nu este identic cu fraza, ci înglobează pe lângă aceasta și gestul și elementele care se înțeleg dela sine din context și situație, cf. p.

©BCU CLUJ

125—126), când acesta se cere întregit, ca să cuprindă tot ce a vrut să spună vorbitorul sau ce vrea să știe ascultătorul.

« Gândirea omenească este de obiceiu fragmentară și b r e v i l o c v e n ț a este exteriorizarea vorbirii noastre obișnuite » (p. 126). Considerațiile în legătură cu teoria « golurilor » și expunerile lui S. Pușcariu asupra brevilocvenței și elipsei au lichidat, cred, definitiv anumite erezii și păreri învechite asupra frazei și a părților ei componente. Fraza nu trebue să aibă forma gramaticală a ceea ce numim și nu prea știm în una sută patruzeci de definiții date ce este « propozițiune » și niciuna din funcțiunile sintactice ale acesteia (subiect, predicat, etc.) nu este indispensabilă ființării ei.

În toate paginile acestea ne întâmpină bucuria autorului de a-și desăvârși instrumentele de investigație. N'o face numai pentru sine, ci pentru noi toți. « Farmecul cercetării științifice nu-l dă aflarea, ci căutarea luminii, iar strădуința noastră de fiecare clipă trebue să fie perfecționarea armelor cu care combatem întunerecul » (p. 2). Când știința se înnoiește sclipitoare ca în cartea aceasta, în umbra ei răsar și nedumeriri și multe probleme mari și mărunte se arată vederilor. Pentru lămurirea lor ne vom folosi bucuroși de armatura lui S. Pușcariu. Și pentru el se potrivește cuvântul lui M. Friedwagner, spus despre H. Schuchardt: « Regii construesc doar prin alții, și construesc și pentru alt viitor » (ZFRPh, XLVIII, p. 250). Numai că acești regi ai noștri au înțeles să coboare singuri pe șantier și să fie cei dintâi și neîntrecuți printre lucrătorii pe care îi îndrumează.

« Dacă e adevărat că omul vorbește așa cum cugetă, nu e mai puțin adevărat că omul cugetă după cum s'au deprins să vorbească înaintașii lui » (p. 10). Toată vieața noastră de-a-lungul veacurilor și cadrul în care s'a desfășurat răsună și astăzi în limba noastră și deci în gândurile noastre și imaginația noastră (cf. și p. 349—364). Condițiuni geografice și istorice asemănătoare și influențe culturale identice au creat o « forma mentis » comună Românilor și popoarelor balcanice, iar astfel aceleași inovațiuni au putut să prindă rădăcini atât de adesea și să se generalizeze în limbile lor (p. 169—175). Substratul, superstratul și adstratul, toate ne-au încrestat limba. Capitolele în care S. Pușcariu ne vorbește de toate acestea sunt de o masivitate documentară și de un meticulos discernământ critic, cum nu-l mai întâlnim nicăiri în prezentarea lucrurilor acestora. Ele ne feresc

©BCU CLUJ

de aberații din alte publicații prea prezumțioase. Tot ce s'a dovedit informație sau concluzie științifică mai utilă despre Sciți, Sarmanți, Agatirși, Celți, Avari, Greci, Albanezi, Germani, Slavi, Unguri, Turci, etc., se adună aici. La fel se prezintă capitolele de caracterizare a limbii române ca limbă romanică și a dialectelor ei. Problema teritoriului pe care s'a format poporul român și a continuității lui în Dacia e prinsă în bătaia a tot ce a fost mai luminos în cercetările de până acum, cercetări în care autorul însuși a fost un mare creator și un spirit conducător. Poziții sigure se consolidează, ipoteze fantastice și interesate se reduc la adevărata lor lipsă de valoare științifică. « Românii au locuit un teritoriu extins, care în Sud se întindea până unde crește *smochinul* și *castanul*, încălecând Dunărea, al cărei *țărm* era într'o vreme « hotar » de țară, și se întindea în regiunile cu terenuri petrolifere și băi de aur din Carpații, unde păștеau turmele de *bouri* » (p. 253). « Șesul muntean și o parte din Moldova erau regiuni mai apropiate de Peninsula Balcanică decât de Transilvania » (p. 343). « Din Moesia, nu din Dacia Traiană, era administrat acest ținut » (după F. Altheim, ib.). Și astăzi încă se deosebește prin anume aspecte linguistice, care evident că sunt de origine suddunăreană, ca *chior*, *năduşeală*, *bojoc*, *rinichiu* pentru (în Transilvania) *orb*, *sudoare*, *plămâni*, *rărunchiu* (ib.). « Noi stăm înfipți cu toate rădăcinile noastre, de mii de ani, în neîntreruptă continuitate, în solul în care oasele strămoșilor noștri albesc alături de ale neamurilor care au râvnit la bogățiile țării noastre » (p. 417).

Un material bogat și foarte variat trece pe dinaintea ochilor noștri, iar autorul ne îndreaptă mereu privirile și asupra potrivirilor între mărturiile istoriei, geografiei linguistice, etnografiei și toponimiei. Niciodată n'am avut mai vie și mai puternică emoția că în sfârșit începem să așezăm semnele veșniciei noastre pe toate hotarele pământului românesc, oricare ar fi vremelnica lor soartă, ca citind cartea aceasta a lui S. Pușcariu.

Limba română a trecut în începuturile ei printr'un larg proces de rusticizare (cf. p. 347—349). În veacul XIX se produce mișcarea de revoluționare a limbii în sens opus. Neologismul este martorul acestei prefaceri mari. Lui și istoriei lui, care începe totuși mult mai de vreme, îi este închinat capitolul din urmă « Influențe culturale » (p. 364—414) al acestui volum introductiv.

©BCU CLUJ

Operele înfăptuite cu scânteietor talent de creație sunt totdeauna un prilej de înviorare și de înălțare sufletească. Cartea este de neprețuită valoare pentru știința limbii românești, pentru romanistică și pentru linguistica generală. Pentru noi Românii are însă acum și mai puternice vibrații de îmbărbătare și de eminesciană rugăciune:

« Din valul ce ne bântue
Înalță-ne, ne mântue ».

AL. PROCOPOVICI

N. CARTOJAN, *Istoria literaturii române vechi*, I. Dela origini până la epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu. București, 1940, p. 94.

În preajma catedrei lui N. Cartojan s'au format un șir de cercetători harnici și talentați ai istoriei literaturii noastre vechi. « Cercetările literare », pe care le conduce și îndrumează, sunt mărturia unui devotament admirabil în serviciul catedrei universitare, risipit cu stăruitoare pricepere pedagogică. În paginile revistei acesteia se adună recolta unei activități bogate și roditoare. Școala aceasta, cu toate aspectele caracteristice ei, se va face simțită multă vreme încă prin elevii ieșiți dintr'însa. Cunoașterea cursului prin care și-au făcut pregătirea teoretică pentru specialitatea lor, ne va ajuta deci mult ca să-i pricepem mai bine.

Cartea pe care N. Cartojan ne-o dă acuma, după numeroasele lui monografii de o valoare netăgăduită și în de obște recunoscută, aș numi-o, cel puțin după cum ni se prezintă în acest volum începător, mai de grabă o operă sintetică decât de sinteză. Din pagină în pagină simțim că într'însa se leagă curs de curs, cu îndreptările care i s'au adăugat din an în an. De aici, de sigur, numeroasele repetări, fără îndoială foarte folositoare într'un curs făcut studenților, și un șir de inadvertențe mărunte.

Istoria literaturii noastre vechi pune încă filologiei o mulțime de întrebări de toată greutatea și de capitală importanță pentru înțelegerea rosturilor pe care literatura aceasta a avut-o pe vremuri, a întregii ei evoluții și a valorii ei funcționale în desvoltarea culturii românești. A fost Neagoe Basarab de fapt cel dintâiu scriitor voievodal, când și unde începe istoriografia noastră, care este raportul între cele dintâi cronici scrise în limba slavonă oficială a bisericii și cancelariilor

©BCU CLUJ

domnești de atunci sau cuprinse în vreo versiune în altă limbă, unde, când și în ce împrejurări au văzut lumina zilei cele dintâi cărți românești, etc. etc.? Întrebările acestea pare că vor rămânea fără de răspuns pentru cei îndârjiți de a recunoaște valoare probatorie deplină numai documentului istoric, când confirmă faptele în formule care prin ele însele sunt revelatoare și nu mai admit nicio răstălmăcire.

Pentru cele dintâi traduceri românești talentul lui N. Iorga ne-a dat soluția ingenioasă și erudită a obârșiei lor husite. Concluziunile lui nu s'au învrednicit de o aprobare unanimă din partea filologilor, dar examinarea atentă a argumentelor lor, în care se amestecă raționamente de ordin filologic și de ordin istoric, arată, cred, că cele dintâi îi dau dreptate deplină. Cercetătorul fără de pretenții de a risipi îndoielile acelora care nu-și mai pun nădejdea decât în descoperirea unor mărturii directe, va trebui să-și întemeieze certitudinile pe investigații făcute cu o temeinică pregătire filologică.

De când a fost descoperită de Olgierd Górka cronica lui Ștefan cel Mare în redacția ei germană dela München, începuturile istoriografiei noastre apar într'o lumină cu totul nouă. Cronica aceasta ar putea fi numită și « moldo-germană », întocmai precum cronicii trecute prin mânile lui Nicolae Brzeski, dar traduse de vreun alt Polon, îi zicem « moldo-polonă ». Am putea să deosebim deci trei grupuri de cronici anterioare letopisețelor scrise în limba română: 1. Cronicile voievodale, sobre și obiective (Bistrița, Putna, etc.); 2. Cronicile panegirice, scrise pentru premărirea unor anumiți domni și în bombastic și înflorit stil bizantin (Macarie, Eftimie, Azarie); 3. Traduceri făcute după cronici din grupul întâi pentru străini și străinătate (Cronica lui Ștefan cel Mare și cea moldo-polonă). Cronicile interne au fost scrise toate în limba slavonă oficială și ar putea chiar toate să fie redactate, în versiunile în care ni s'au păstrat, de călugări și în mănăstiri, iar începuturile istoriografiei noastre nu mai pot fi căutate prin vechi pomelnice. Cele dintâi însemnări istorice, cu forma lor seacă și lapidar sacadată în ordinea anilor, au fost făcute după modelul bizantin al mult răspânditelor χρονογραφικά σύντομα, după cum a arătat V. Grecu în « Omagiu lui I. Bianu », Buc. 1927, p. 217—223, studiu care se cuvine să nu fie uitat, când ne ocupăm de asemenea problemă. Se pare că la început redactarea cronicilor domnești a fost de atribuțiile marelui-logofăt sau cel puțin a cancelariei

©BCU CLUJ

lui. Cronica lui Ştefan cel Mare, scrisă după toate probabilităţile chiar la curtea lui, în cancelaria aceasta pare să fi fost alcătuită. Obiceiul se vede că a fost mult mai vechiu, căci şi însemnările pentru vremurile anterioare lui Ştefan cel Mare, în deosebi cele privitoare la Alexandru cel Bun, poartă pecetea contemporaneităţii. Macarie a scris din porunca lui Petru Rareş şi a marelui-logofăt Teodor, Azarie din porunca lui Petru Şchiopul şi a marelui logofăt Ioan Golia. Ce rost mai are pe lângă porunca Domnului şi aceea a marelui-logofăt, care nu i se prea adaugă, pe cât ştiu prin alte documente? Intervenţia aceasta a marelui-logofăt este însă perfect motivată, dacă el a avut din partea Domnului însărcinarea ca să grijească de redactarea cronicii, însărcinare pe care o putea încredinţa prin delegaţie altui cărturar. Şi Mihai Viteazul l-a avut cronicar pe logofătul Teodosie Rudeanu. Nimic mai firesc decât ca şi voievozii noştri să fi dorit să-şi aibă cronicile lor oficiale, scrise la curţile lor, urmând pilda altor domnitori străini. Cât despre cronica lui Ştefan cel Mare, Ion Const. Chiţimia, elev al lui N. Cartojan, a lămurit într'un studiu vrednic de toată lauda multe probleme de amănunt (v. « Cercetări literare » III, p. 219—293), rectificând erori grave ale lui O. Górka, deşi armatura d-sale filologică suferă de insuficienţe care au mai fost relevate de alţii.

În marele controverse ca cele de care am pomenit, N. Cartojan rămâne precaut şi nehotărît. În avânt spornic şi cu atent discernământ critic adună şi coordonează faptele, însoţindu-le de o desăvârşită informaţie bibliografică. Peste masivitatea operei se răsfrânge din belşug podoaba unor ilustraţii din care cititorul se împărtăşeşte cu emoţii de retrăire a vremurilor de altă dată în înfăţişările lor de mai multă distincţie intelectuală şi artistică.

Volumul, care începe fără de prefaţa obişnuită, de lămurire între cititor şi autor, se încheie cu capitolul închinat cronicii lui Mihai Viteazul. Nu suntem aci la pragul dintre două epoci şi aşteptăm continuarea operei care şi-a asigurat de pe acuma locul ei de cinste între istoriile literaturii române vechi.

AL. PROCOPOVICI

P. P. Panaitescu, *Octoihul lui Macarie* (1510) *şi originele tipografiei în Ţara Românească*. Bucureşti 1939. (Extras din « Biserica ortodoxă

©BCU CLUJ

română » LVII). P. 28 + 2 foi în fototipie. (Studiul a fost publicat și în limba germană în « Südostforschungen » V, Juni 1940, p. 46-70).

Studiile lui P. P. Panaitescu sunt în întregul lor una dintre cele mai alese podoabe ale literaturii noastre științifice contemporane. Precizia documentării istorice se împerechează la el cu o largă pricepere filologică, în deosebi în domeniul slavisticii. Subt acest raport opera d-sale ar trebui să fie pilduitoare pentru toți câți pornesc să lămurească probleme privitoare la raporturile româno-slave și la tot ce s'a scris la noi în limbă slavonă.

Și lucrarea pe care o semnalăm aci este bogată în rezultate și pune începuturile tiparului nostru într'o lumină cu totul nouă: Macarie n'a venit la noi din Cetinje, unde și-a încheiat activitatea de tipograf când în 1496 Gheorghe Cernoevici, alungat din scaun, s'a refugiat la Veneția. Mitropolitul Maxim, fiul lui Ștefan Brancovici cel Orb trebue să-l fi adus din Veneția la noi, în alaiul lui Solomon, fiul mai mare, pe atunci minor încă, al lui Gheorghe Cernoevici. Maxim și cu Gheorghe Cernoevici au fost veri primari, mamele lor fiind surori, fiice ale dinastului albanez Gheorghe Arianiti Topia. Tipografia pe care a înființat-o Radu cel Mare nu poate să fi funcționat în niciun caz la Bistrița olteană. Mai probabil pare că și-a avut sediul la Snagov, unde mama lui Radu cel Mare și a lui Vlăduț trăia retrasă în viața monahală. Materialul acestei tipografii este altul decât acel de care s'a folosit Macarie la Cetinje. Limba cărților imprimate în capitala Muntenegrului este slava bisericească de redacție sârbă, pe când redacția cărților muntenești ale lui Macarie este medio-bulgară. Octoihul din 1510 nu este o completare a celui din 1494, care a fost întregit printr'un octoih pentoglasnic chiar la Cetinje. Octoihul lui Macarie din 1510 prezintă « o formă mixtă, extrem de rară și de neașteptată » între octoihul mare și cel mic: glasul întâiu cuprinde vecerniile și utreniile pentru toate zilele săptămânii, celelalte șapte glasuri numai pentru zilele de sâmbătă și de duminică. El are un epilog aproape identic cu prefața Octoihului din Cetinje. Un exemplar din Octoihul nostru dela 1510, aproape complet — îi lipsesc numai cele dintâi două foi — singurul din țara noastră și uitat până acuma, se găsește la Blaj. P. P. Panaitescu l-a studiat în comparație cu octoihul

©BCU CLUJ

muntenegrin din 1494 și-și întemeiază concluziunile de înviorătoare claritate înainte de toate pe deosebirile și asemănările dintre cărțile acestea.

AL. PROCOPOVICI

ȘTEFAN PAȘCA, *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea : Cel mai vechiu ceaslov românesc. Studiu istoric-literar și de limbă*. Academia Română, Studii și cercetări, XXXVI, București 1939. P. 121 + 9 foi reproducând inițiale, mărci de fabrică de hârtie și pagini din textul studiat.

Autorul supune unei cercetări minuțioase o tipăritură munteană necunoscută până acuma. El îi analizează caracterul tipografic și limba, comparând-o cu trei alte texte de același cuprins sau cuprins similar și dă atențiunea cuvenită și faptelor istorice în legătură cu chestiunile la care și-a propus să răspundă. În istoria scrisului nostru a apărut astfel o nouă tipăritură românească, una dintre cele dintâi din epoca lui Matei Basarab. Încheierile lui Șt. Pașca au darul de a convinge, chiar dacă unele amănunte pot fi sau trebue interpretate altfel. « Ceaslovul » acesta a fost tipărit, după părerea lui, la Govora în 1640, după Pravila din același an, de egumenul mănăstirii de acolo, Meletie Macedoneanul, pretendent la scaunul mitropolitan de Alba-Iulia. Lucrarea se încheie cu reproducerea textului în transcriere cu litere latine.

AL. PROCOPOVICI

TACHE PAPAHAGI, *Din morfologia limbei romîne*. București, 1937. P. 22.

Cunoaștem hărnicia lui T. Papahagi. Am admirat Țara Moților în fotografiile cu care s'a întors din Munții Apuseni (« Cercetări în Munții Apuseni » în « Grai și suflet » II), am găsit o comoară de material dialectal în « Graiul și Folklorul Maramureșului » (Buc. 1925) și ne-am bucurat de frumusețea și de valoarea documentară a albumelor d-sale etnografice (« Images d'ethnographie roumaine » I—III, Buc. 1928—1934). Mult mai greu mi-a fost adesea să-i pot înțelege raționamentele asupra faptelor linguistice. În aceeași situație mă găsesc și în fața acestei încercări a d-sale de a face mai lămurite vreo câteva probleme de morfologie.

©BCU CLUJ

Autorul se ocupă mai întâi de *ă* pentru *a* al tulpinei în pluralele feminine în *-i*. Nu pricep de ce ar dovedi forme ca *barbe*, *gauri*, *laturi*, etc., citate din cronicarii noștri, că pluralele cu *ă* ca *bărbi*, *nări*, *fălci* nu pot fi străromâne (p. 3—4). Am putea afirma la fel că forme de pers. 1-a la imperfect ca *lăudam* nu sunt nici ele străromâne, pentrucă în textele rotacizante nu-l au pe *-m* și pentrucă forme fără de *-m* se mai aud și astăzi? Că « în dacoromâna avem *case* și *căsĭ* — nicăiri *căse* » (p. 5) este foarte adevărat, dar dăm totuși și de câte o formă cu *ă* înainte de *-e*, ca *vrăjbe*, *zăbăvei*, *păcei* la Neculce, pe care T. Papahagi îl citează de repetite ori, și chiar și în uzul dialectal al zilelor noastre (cf. DR, IX, p. 69). Cu asemenea temeiuri șubrede nu se poate adăuga nimic, nici măcar « o sugestie » la tot ce s'a spus în chestiunea aceasta până la publicarea lucrării acesteia a autorului.

El mai crede că postpunerea articolului definit este o inovațiune a Romaniei orientale, căci în latina vulgară n'ar fi fost cu putință decât topica *ille lupu* și *illa aqua* (p. 6), îl explică pe arom. *niscântu* din *ne-ex-quantum* (p. 13), pe *acesta* pentru *acest* prin fonetică sintactică: *acest auzi* > *acesta auzi* sau *acest a(u) zis* > *acesta a(u) zis* (p. 19), etc. Cum aș mai putea deci să izbutesc a înțelege ce spune despre encliza articolului definit, despre articularea numeralului și despre pronume?

AL. PROCOPOVICI

C. Daicoviciu, *Problema continuității în Dacia. Câteva observații de ordin istorico-archeologic*. Cluj, 1940. Tip. Cartea Românească, p. 72 + 2 pl., in -8. (Extras din « Anuarul Institutului de Studii Clasice », vol. III). (Ediția românească a lucrării apărute și în limba franceză în « Revue de Transylvanie ». Tome VI, nr. 1, p. 3—72).

Archeologul trebue să spună, autorul are toată dreptatea, cuvântul de mai multă greutate și mai hotărîtor în chestiunea continuității noastre în Dacia. Oricât de evidente ar fi rezultatele la care au ajuns istoricii, cercetând veacurile de-a-lungul evului mediu, și mai ales încheierile linguiștilor, când metodele lor de investigație au ajuns neîndoielnice prin continua lor desăvârșire, o anumită miopie și sensibilitate afectivă se va îndârji să nu recunoască putere convingătoare decât documentului istoric. Bietul document istoric! Dar și el e susceptibil de interpretări foarte subiective, iar ori de câte ori se

©BCU CLUJ

întâmplă să vorbească un graiu hotărît și deslușit, omul de știință nu mai are nimic de adăugat. Când probleme mai dificile trebue lămurite, luciditatea vederii și talentul rămân elementele esențiale care îl ajută pe cercetător și îi asigură adeziunea cititorilor săi. C. Daicovici posedă și una și alta, într'o măsură mult mai mare chiar de cum fraza și stilul lui ne îngăduie uneori să întrevedem. El mai are însă și o neîntrecută intuițiune și experiență archeologică. În Ardealul nostru în deosebi, el însuși este un descoperitor norocos, dar și animatorul unei mișcări arheologice foarte vii, care s'ar cuveni să se bucure de mai mult sprijin material și moral din partea autorităților. Cu colaboratorii săi din țară și în contact cu prietenii săi din străinătate săvârșește o operă pe care o dorim cu toții cât mai temeinic organizată.

Cei care vor să se întemeieze cu orice preț pe documente istorice și probe materiale, par a fi uitat că problema continuității începe cu întrebarea dacă pentru cele dintâi veacuri ale evului mediu se poate face dovada că graiu, suflet și viață romană au continuat în Dacia și după ce provincia aceasta a fost pierdută de Romani. In ce împrejurări ar mai fi putut să dispară din ținuturile Daciei vechi acest popor geto-dac-latin, dacă prezența lui în părțile acestea numai în veacurile IV—VI ar fi neîndoielnică? Arheologia este chemată să spună aci cuvântul hotărîtor.

C. Daicovici ocupând poziții ale căror temelii au fost puse de Th. Mommsen, J. Jung, C. Patsch, L. Homo, Fr. Altheim și învățații români, pornește în investigații la curent cu tot ce s'a scris despre continuitatea noastră de susținătorii și adversarii ei, cu o informație de erudite proporții. Vorbind de Dacia preromană ne înfățișează poporul geto-dac ca un element de « străveche și permanentă fixare » pe meleagurile ei, cu darul de asimilare a formelor nouă de civilizație ce pătrund la el și cuprinzând într'o unitate politică și de civilizație ținuturile întinse din munții Transilvaniei până în șesurile Moldovei, ale Munteniei și ale Olteniei. « În starea aceasta de viață politică și culturală îi atinge pe Daci influența covârșitoare romană prin a doua jumătate a sec. II, sau cel mai târziu pe la începutul secolului I a. Chr. ». « Nu ne mai îndoim deloc de putința ca unele triburi dacice din Sudul Carpaților să fi știut latinește și să trimită mesagii scrise în această limbă împăratului Traian, la începutul primului războiu

©BCU CLUJ

(Cassius Dio, 68, 8)». Legenda exterminării poporului dac prin războaiele cu Romanii o desmint între altele necropolele și alte descoperiri arheologice dela Căsolț, din Munții Zlatnei, dela Cristești (lângă Tg. Mureș), dela Brețcu, la intrarea de Vest a pasului Oituz, dela Comălău, dela Drajna de sus, Vârțu, etc. Autorul supune apoi unui nou și foarte judicios examen critic știrile din Eutropius, Rufius Festus, Iordanes, Orosius și din Vita Aureliani și invocă un șir de alte fapte de toată importanța. «Nu Dacia e obiectivul principal al năvălirilor, ci Sudul Dunării (Moesia și Iliricul), iar calea cea mare a incursiunilor duce prin Moldova de jos și Muntenia». În Dacia de după Aurelian «Roma e prezentă... în două forme: direct și indirect. Direct, prin intervențiile de ordin politic și militar pe care le face *permanent* la Nord de Dunăre, până prin sec. VI și prin *romanitatea* lăsată aici sub forma acelei populații autohtone romanizate Indirect, prin influența culturală și civilizatorie pe care o răspândește, pe cale de schimb, cu teritoriile dela Nord, teritorii ce trec cu mult peste vechile hotare ale provinciei». Adevărul acesta îl mărturisesc «fortărețele dela Bărboși, Gura Ialomiței, Oltenița, Turnu-Măgurele, Frumoasa, Sucidava (Celei), Zăvalu, Dessa, Drobeta, Dierna, Constantia, databile între sec. IV și sec. VI», «valurile ce străbat Oltenia și Muntenia dela Vest spre Est», cele două poduri peste Dunăre dela Celei (de piatră) și dela Oltenița, «mulțimea de obiecte romane și byzantine» și «tezaurele de monete, ca și monetele aflate izolat», «descoperite prin săpături sau întâmplător, aproape pe tot cuprinsul României de azi», iar «în Gothia, cui putea să predice Wulfila în limba latină, dacă nu unei populațiuni ce pricepea această sau numai această limbă?», pe lângă că «nu avem mărturii directe (epigrafice) despre o populație refugiată din Dacia Traiană în Dacia Aureliană».

Tradiția locală se manifestă mai puternică în ceramică. Între ceramica din cele dintâi veacuri de după Aurelian și cea din timpul stăpânirii romane este cea mai desăvârșită continuitate. Lucrul acesta a fost observat mai întâi de arheologul ungur Șt. Kovács și a fost relevat, cu problemele în legătură cu el, în «Getica» lui V. Pârvan. «Continuitatea directă între civilisația geto-dacă și cea daco-romană medievală timpurie (prin civilizația *romană*), a observat-o cu multă agerime învățatul preistorician vienez, d-l Ed. Beninger».

©BCU CLUJ

Comoara arheologică a Daciei Traiane și a celei postaureliane este departe de a fi descoperită, cunoscută și studiată în întregime. De aceea declară C. Daicoviciu în capitolul introductiv al lucrării sale că n'a vrut decât să aducă vreo câteva « precizări noi și lămuriri suplementare » privitoare la « aspectul antico-arheologic al chestiunii continuității ». Pe căile pe care a pornit și în pragul unor campanii nouă arheologice, ne-a făcut să așteptăm cu nerăbdare contribuțiile d-sale nouă la opera pe care trebue s'o desăvârșească împreună istoria, arheologia, etnografia și linguistica. Am cuprins deocamdată în această dare de seamă faptele pe care și linguistul trebue să le aibă mereu în vedere.

AL. PROCOPOVICI

ERNST GAMILLSCHEG, *Zur Herkunftsfrage der Rumänen* (în « Südostforschungen » V, Juni 1940, p. 1—21).

În jurul continuității noastre norddanubiene, și în deosebi în ținuturile ardelene, tălăzuesc încă pasiunile, mai tumultuoase acolo unde alte interese decât cele științifice determină atitudinile, conștient sau subconștient. Ele dau până și erudiției o notă stridentă și-ți tulbură farmecul pe care îl au cercetările în legătură cu o problemă atât de grea.

Cu atât mai mare e plăcerea cu care se citesc pagini ca cele scrise de E. Gamillscheg în Südotforschungen. Lajos Tamás a adunat în « Romains, Romans et Roumains dans l'histoire de la Dacie Trajane », Budapest 1936, o informație bogată și pune probleme a căror discuție nu trebue ocolită. Pornind însă dela afirmații a căror temeinicie trebuia dovedită de abia, își împleticește expunerile, cu un remarcabil talent, în contraziceri.

Cu privirea clară și cu cumpătul savantului pe care nu-l abat din calea sa considerații străine de râvna adevărului, temeinic cunoscător și al realităților noastre linguistice și istorice, descopere E. Gamillscheg contrazicerile acestea una câte una și le analizează. Știm care sunt argumentele lui L. Tamás și n'avem intențiunea să le înșirăm aici din nou, după ce E. Gamillscheg le-a arătat șubrezenia atât de strălucit.

Articolul lui E. Gamillscheg îmi pare a anunța o lucrare de mai mari proporții pe care o pregătește și pe care avem tot motivul să o

©BCU CLUJ

așteptăm cu nerăbdare și cu sensația că va aduce și îndruma limpeziri importante în chestiuni atât de controversate până acuma.

Părerile d-sale despre obârșia norddanubiană a Istroromânilor, ceea ce ne spune despre numele Dunării, de origine traco-dacă și cunoscut în forma aceasta numai Românilor, din stânga și din dreapta fluviului, felul în care judecă împrumuturile limbii maghiare din limba română și prezența unui element romanic printre Unguri în veacul XI, pe care ei l-au împins spre Sud, interpretările pe care le-a dat hărților Atlasului nostru linguistic și atâtea altele dintre observările lui ne sporesc și întețesc curiozitatea de a-i cunoaște cugetarea întreagă din opera pe care o așteptăm. Dintre linguiștii din afară de Ungaria și România pare că nime n'ar putea interveni în discuția aceasta cu mai multă autoritate și competență.

AL. PROCOPOVICI

Dicționarul Limbii Române, tomul I, partea a II-a, fascicola a XIII-a: *Cuiuț-Cvoțient*. Tipografia Ziarului *Universul*, București, 1939.

În preafața acestui volum, d-l S. Pușcariu, conducătorul lucrării, ne spune (la 15 Noemvrie 1939) că a avut drept colaboratori pe C. Lacea, care lucrează la dicționar dela începutul acestuia și până astăzi, cu un « devotament fără pereche », apoi pe I. Costea, I. Chinezu, C. Diculescu, I. Gherghel, Lia Manoilescu, T. Naum și Ștefan Pașca. Revizia ultimă a manuscrisului a făcut-o I. A. Rădulescu-Pogoneanu, iar traducerea franceză a fost revăzută și completată de Yves Auger, profesor de limba și literatura franceză la Universitatea din Cluj.

D-l Y. Auger este acum redactor permanent pentru definițiile redate în limba franceză. Munca grea a d-lui Auger este înlesnită prin faptul că d-sa și-a însușit temeinic limba românească, nu numai pe cea literară, dar și pe cea populară, prin dese călătorii în țară și prin contact direct, mai ales cu țărănimea ardeleană. De aceea socotim colaborarea sa la dicționar ca o adevărată binefacere. Nici nu văd astăzi pe altcineva care ar putea face ca d-sa această delicată lucrare.

Din fascicola ce o înfățișăm aici reiese continuarea planului ce și-a tras S. Pușcariu, de a da un tesaur al limbii române, care să cuprindă tot cuvântul ce s'a scris, se scrie, sau se găsește atestat în dacoromână. Intră deci în dicționar și multe provincialisme, unele

©BCU CLUJ

foarte rari, care vor pieri curând din limba noastră, fiindcă puterea limbii literare, prin toate organele vieții de stat, va slăbi și va scoate din circulație multe din cuvintele luate de noi prin contactul cu neamurile de altă limbă, care aveau însă odinioară prestigiul autorității de dominatori: Ungurii în Transilvania; Rușii și Rutenii, în Basarabia și în Bucovina) [1]).

Să căutăm valoarea, puterea de viață și de circulație a unor cuvinte din această fascicolă:

Cujbă are ca înțeles de temei și mai larg cunoscut, pe cel dat la punctul 3, tradus concret prin fr. « cremaillère », care este însoțit de altfel și de cele mai multe atestări. Totuși articolul începe cu înțelesul (nr. 1) de « nuia răsucită », etc., fiindcă pe baza etimologiei (: sârb: gužba) acesta se socotește a fi înțelesul dintâi al cuvântului. Rămâne de explicat *c-* inițial față de *g-* sârbesc și unguresc (comp. însă și *cujeică*). În ce privește sensul dela *c*, eu cunosc în părțile dunărene (Ialomița) forma *ujbă* (la luntre), cu înțelesul de « gânj », « curea de fixat vâslele », care trebue luat în considerare pentru explicarea lui *cujbă*.

Culare nu e « stuf ». Acesta nu este altceva decât cuvântul *Culare* (*colare*) din fascicola XII s. v., a cărui etimologie bună (lat. *collare*) a dat-o S. Pușcariu în DR, IV, 681, deși se întemeia atunci pe foarte puține date.

Există cuvântul și în Bălțile Dunării, unde e dus de păstorii transilvăneni. Aceștia înțeleg prin *colare* un lac, sau locul fără vegetație, după ce-a secat lacul, înconjurat de stuf. Cuprinde deci ideia de « rotund » « ocol », « cerc » etc. și acest înțeles șerpuește apoi în zeci de nuanțe semantice care în adevăr pot încurca pe cercetător. De aceea propoziția citată din Antipa P. 676, trebue cetită așa: *La stuf* (apoi virgulă), în *culare, se pornește atunci când intră în el* (= ea) *peștele de baltă* (adecă intră în lacul ocolit de stuf). Firește, acest fel de a prinde înțelesul unui cuvânt este foarte explicabil și nu se poate aduce nicio vină celor, ce vorbind cu pescarii, aud dela aceștia fraza: « a intrat *peștele acolo la stuf, în culare* », din care se poate deduce că e vorba de « stuf », de « întinderea cu stuf », iar nu numai de « ocolul », « brâul », « împrejmuirea de stuf » sau « lacul », de obicei în formă rotundă.

[1]) Aceste rânduri au fost scrise în Mai 1940.

©BCU CLUJ

Tot înăuntrul acestei idei se vor pricepe și nuanțele de înțeles (bot de deal cu strașină rotundă, brazdă de fân ce seamănă a brâu desfășurat etc.) ce are cuvântul la munte, de unde am cules mai multe variante care ne duc la aceeași bază. Toate vor trebui alăturate semantic de ideea de *brâu* și de *balț*. Astfel cade și etimologia lui I. A. Candrea (< *cubilare < cubile; cu *-ī-* lung) și fiindcă înțelesul acestuia este departe de acela a lui *culare-colări*.

Culisă p. 966, ar trebui înregistrat numai la plural, cum se aude în graiul viu și scris, la noi.

Cumpăt și *cumpăta* cred că se pot explica mai ușor din *compĭtus* și **compito* (< computo) *CDDE* s. v. În ce privește expresia *pe supt cumpăt* « pe ascuns » etc., eu o explic ca izvorîtă mai ales din viața păstorească, dela numărătoarea vitelor. Vita care scapă nenumărată, nesocotită, trece drept « fugită pe furiș », *pe su(pt) mână (> cumpăt)*, precum este cazul și cu ascunderea, sau trecerea turmei (în trecătorile munților), « pe de lături » de locul unde trebuia să se facă numărătoarea pentru plata taxelor și dărilor cuvenite. (Comp. și numele muntelui *Cumpătul*, în drumul Mocanilor Săceleni spre Țara Românească, în jud. Prahova) . Ne împiedecă să pornim dela *compĭtu* (răspântie) și împrejurarea că acesta nu e viabil în limbile romanice, pe când *compitare* există în toată romanitatea; iar ca înțeles a *cumpăta* este ușor de explicat prin apropierea cu sinonimul său *a socoti*, care poate să-l înlocuiască pe celălalt mai în toate accepțiunile date de DA.

Unele mici observații: La *curcubeu* p. 1018, nu e necesară presupunerea înlocuirii lui « arc » prin « cerc », fiindcă *circus* s'a păstrat în romanitate cu *-i-* nu cu *-u-*, iar *arc* (cum am arătat la locul citat de DA) se găsește în numele romanice ale curcubeului (fr. arc-en-ciel etc). Curcubeul este « arc pe cer », nu cerc.

La *Custură*, 1045, derivatul *costorit* « curățit, îngrijit », cu *-o-*, este, cred, derivat dela *cos(i)tori*, « a spoi o căldare » « a o face frumoasă » și trebue deci pus la articolul « cositor », p. 823.

Ca peste tot în DA și aici cititorul găsește material din belșug pentru tot felul de probleme lexicale. Comp. articolele a *culca*, *culege*, *culme*, *cum* (care cuprinde 12 coloane), *cuvânt*, etc. Acesta este unul din marele foloase ce le poate câștiga cineva din faptul că se înregistrează în DA tot ce este atestat cu privire la graiul nostru,

©BCU CLUJ

iar nu numai ceea ce ar voi aceia care ar dori lăsarea la o parte a elementelor crezute neviabile sau fără valoare românească literară (comp. *culevrină* = fr. *couleuvrine*, atestat numai la N. Bălcescu și de sigur că altcineva nu-l va mai întrebuința vreodată, dar el este atestat într'un bun și mare scriitor român). DA va servi astfel ca o arhivă pentru timpurile viitoare și în el va putea căuta oricine și oricând orice fapt cultural și de civilizație proprie românească, sau de împrumut bine împământenit, ori numai efemer, precum și sufletul poporului nostru așa cum s'a putut el exprima de veacuri, sau cum s'a păstrat, ca expresie lingvistică, până astăzi.

Firește vor mai fi de făcut adausuri, în suplimente viitoare, prin material nou ce se va culege, fiindcă nu poate fi strânsă niciodată în chip absolut toată comoara lexicală a unei limbi vii. Aceasta este în desvoltare continuă și prin urmare și capabilă de îmbogățire crescândă, dar și de a putea arunca dela sine ceea ce simte ca netrebnic sau potrivnic firii sale seculare.

G. GIUGLEA

Anuarul Arhivei de Folklor, vol. V, publ. de I. Mușlea. București, 1939.

Este bine — am spus și altădată — că avem această revistă condusă de cineva care s'a pregătit să studieze științific folklorul nostru. Mai spuneam cândva că este mare vraiște în acest câmp de probleme privitoare la viața poporului nostru. Strângerea datinilor, superstițiilor etc., și mai ales a poeziei populare, a devenit și ea sport ca atâtea alte îndeletniciri care ar trebui să fie mânuite de oameni pregătiți ca în alte țări. Astfel de ex. revista provincială *Izvorașul*, pe care o urmăresc regulat, în loc să culeagă, și mai ales să *culeagă* material folkloristic din popor, cu grija și după regulele care se pot găsi și în Arhiva aceasta publicată sub auspiciile Academiei Române, își umple coloanele cu articole și pseudostudii venite dela « amatori ». Lăudăm intențiile bune și ceea ce din când în când vedem strâns cu grije și precizie de-a-dreptul din popor, dar intențiile bune nu pot înlocui documentele bune, reale, ce le așteptăm dela folkloriști.

În acest Anuar I. Mușlea vorbește în pp. 1—5, despre ceea ce a însemnat pentru folklor mult regretatul O. Densușianu, care alături de filologie, se știe și știm mai ales foștii lui elevi cât a ajutat această

©BCU CLUJ

disciplină prin sfaturi, culegeri și studii făcute cu metoda lui severă și minuțioasă prin care a pătruns și lămurit atâtea taine ale folklorului nostru.

N'ar fi stricat, măcar cu titlu de indicație bibliografică, să se amintească și alte pomeniri care s'au făcut despre O. Densușianu, oricât de modeste ar părea acelea.

În cercetarea lui N. P. Smochină, *Din literatura populară a Românilor de peste Nistru* (p. 7 și u.) găsim la p. 9—10 poezii care par atinse puțin de intervenția « cultă » a cuiva. În cele culese de însuși d. S. (p. 14 și u.) cititorul poate constata tonul și stilul cunoscute în genere din poezia noastră populară.

Elemente lexicale ca « munte, brad, urși, Prut » etc. arată un substrat mai vechi de folklor venind din spre Moldova, odată cu expansiunea Românilor până dincolo de Nistru. Amintiri din vremea când erau Transnistrienii una cu Basarabenii se văd în cântecele unde este vorba de facerea serviciului militar în orașe ca Bender, Chișinău, etc.

Ca note psihologice locale amintesc *Diligația la Dumnădzău*, p. 47, cu un vădit ecou al revoluției bolșevice.

Mai originale par « oratiile » de nuntă, care firește sunt identice cu cele din Basarabia (v. și mica mea culegere *Din literatura populară a Basarabiei*, Buc. 1919).

Glosarul e prea sumar făcut. Probabil n'a înțeles nici culegătorul unele cuvinte, ceea ce trebue însă spus la fiecare caz în parte. Astfel ar trebui lămurite ca înțeles formele (le înșir cum urmează pe pagini): *aninâ* (= arină, nisip) 14; *apî vad*?, 14; *vazonu* 15; *postoronca* 16; *di rode*, di nu *rode* (sic) 16, care trebue să fie imperfectul dela a *rodi*; prăsad(ă) 32 (în Basarabia înseamnă « păr, pară »); Aștonții 35 e n. de persoană? etc. etc.

În privința transcrierii observ că lipsa accentului îngreunează înțelesul unor versuri, unde avem de a face cu imperfecte: *mîngîie* (trebuia transcris mîngâè, ori mîngîé) 17, (fuior) *torce*, (fusul) *învîrte* 18; (cu coasa) *cosă* 49 etc. etc. Sunt foarte multe cazuri de acestea.

Din punct de vedere românesc și moldovenesc munca d-lui S. merită toată lauda și recunoștința noastră pentru materialul acesta folkloristic.

©BCU CLUJ

Tovărășiile de Crăciun ale feciorilor Români din Ardeal, de Tr. Gherman, cuprind câteva obiceiuri (tovărășii pentru petreceri) practicate de tineretul satelor din Transilvania, de când începe iarna și mai ales dela Crăciun la Bobotează. Culegerele sunt făcute cu ajutorul învățătorilor. Par cam fragmentare. Se dă și terminologia legată de aceste obiceiuri și unele cuvinte explică rostul obiceiurilor: « a intra la bute, la lădoi, la cămară » sau se numesc « bere »... « un fel de bere », care arată retragerea în case odată cu venirea frigului care îndeamnă la petrecere cu băutură, etc.

În privința terminologiei autorul trebuia să fie și mai darnic și să le zică pe nume, în grai popular, tuturor nuanțelor de expresie, prin care trebue să se arate amănuntele acestor obiceiuri. Oare nu au feciorii satelor cuvinte proprii, caracteristice, pentru toate particularitățile înșirate în articol? Expresia face parte din realitatea folkloristică ce este menită publicității. Astfel ar fi trebuit să se dea corespondențele populare (de valoare folkloristică și ele) ale unor termeni ca: *organizare*, *remarcăm*, să *reușească* (petrecerea), *constitue* (trebue să fie un termen pentru această ideie), *ordine*, *recompensă*, *cotizații* (!), *farfurie* de varză (în Transilvania, la obiceiuri de acestea sătești?).

Acest principiu trebue ținut în seamă de orice folklorist sau etnograf. Nu este lucru tocmai ușor, dar altfel rămâne cercetarea mult știrbită.

D-l I. Breazu, cu priceperea sa cunoscută de istoric literar și cu multă grije dă un șir de « *Versuri populare în manuscrise ardelene vechi* » (p. 79—110). Cele mai multe din « versuri » sunt din întâia jumătate a sec. XIX. Valoarea lor literară este foarte puțină. Ca limbă se găsesc în ele elemente ce pot interesa istoria culturii (influențe ungurești, cărturărești etc.). Ar fi trebuit scoase la iveală într'un glosar, unele trebuind explicate (astfel: *arădui*, p. 84, primianită, p. 95).

Ecoul poeziei populare (din bocete, orații, etc.) se simte pretutindenea alături de tonul limbii bisericești.

Câteva observații: la p. 103, trebue cetit *lemn*, *tu*, *pălăcios*, nu *tupălăcios*, fiindcă mai jos revine forma ultimă. Variante ale temei « cum s'au mustrat teiul cu bradul » mai sunt și în alte colecții nu numai la G. Dem. Teodorescu (v. Colecția Giuglea-Vâlsan, *Dela Românii din Serbia*, p. 178). La p. 104, *orită*? este de sigur « horită » dela, « a hori ».

©BCU CLUJ

Folklor dela Moții din Scărișoara (pp. 111—175) dă E. Petrovici, cu grija filologului priceput în prinderea cuvântului și a lucrului (cu fotografii) precum este și exact în transmiterea textelor. Glosarul bogat îl poate lua ca model orice folklorist. Reținem din constatările lui E. P. păstrarea rotacismului la Moți, geograficește restrâns și păstrat mai ales în graiul femeilor, care rămân mai conservatoare prin faptul că ele nu rătăcesc ca bărbații prin toate unghiurile țării. Este același fenomen etnografic pe care-l știm și dela alte grupuri de Români precum sunt Săcelenii și semenii lor în păstorit, din ținutul Sibiului. E. P. mai constată de asemenea și o poezie populară locală, însă aceasta se vede pătrunsă de împurmuturi din afară, aduse de rătăcitorii Moți, bărbați.

Cuvintele, alături de lucrurile descrise (le cunosc și eu din desele mele umblete printre Moți) sunt bine redate. Când se înregistrează însă numai fraza cu definiția țăranului, rămâne uneori înțelesul neclar. De ex. nu se înțelege explicarea dela p. 115: rasaturili cęlęa d'i mați, pt'elea d'i pi burtúșû »(?) pentru a glosa pe «...faci (chiag) și d'i porcŭ».

Lipsește un indice aparte, de « nume și lucruri », foarte folositor la asemenea cercetări.

Urmează *Bibliografia Folklorului românesc* pe anii 1936—37.

În Raportul anual 1937—38 se arată creșterile materialelor folklorice și ale bibliotecii. Dar nu înțelegem ce vrea să însemneze « stipendiații Arhivei », când e vorba și de un profesor universitar care a contribuit cu material folkloric la tesaurul « Arhivei ».

G. GIUGLEA

AL. PROCOPOVICI, *Limbă și viață*, Cluj, 1939.

În această lecțiune de deschidere a cursurilor sale, pe care a ținut-o la 15.XI.1938, după transferarea sa dela Cernăuți la Cluj, eminentul nostru coleg înfățișează cu fapte și argumente bine alese legătura dintre limbă, ca mijloc de expresie, și dintre sufletul omenesc în năzuințele sale artistice și de gândire. Pe măsură ce sufletul omenesc se înalță spre culmi de desvoltare, și limba se va resimți în înmulțirea și perfecționarea factorilor ei, chemați să comunice dela om la om, ori dela grup social la alt grup, progresele ivite înlăuntrul tainițelor sufletului omenesc.

©BCU CLUJ

Ceea ce se întâmplă în mare, în macrocosmosul unei limbi se poate vedea și în picătura microcosmică — în cuvânt. P. amintește astfel cuvinte, precum *cap*, *foc*, etc. care în limba latină apar mai sărace față de bogata lor semantică de astăzi, din limbile neolatine.

În 2000 de ani un cuvânt ca și un copac devine tot mai stufos, iar limba de azi poate reda, prin traducere, o operă a unui autor vechi, dar ar lipsi multe mijloace de expresie unei limbi clasice pentru a-l înfățișa deplin pe un scriitor modern.

Cu astfel de ilustrări concrete își desvoltă P. ideia până la capăt, dând astfel o lecție bună despre ceea ce gândește astăzi lingvistica despre legăturile dintre viață și limbă. În cadrul acesta mai larg, arată cum se simte puterea și valoarea națională, etnică a limbii noastre, care formează și ține mereu o ambianță de armonie sufletească între membrii unui popor. Interesante sunt exemplele de diferențiere expresivă între limba română și germană, apoi concordanțele limbii noastre cu albaneza precum și bine alesele exemple din alte limbi, dela p. 12.

Cât a simțit absolut trebuincios, P. amintește firește pe unii lingviști la care se pot vedea expuse idei tratate în această lecțiune.

G. GIUGLEA

T. PAPAHAGI, *Contribuții lexicale*, București 1939 și *Etimologii*, București, 1940.

Întâia publicație cuprinde 55 pagini de cuvinte strânse cu multă migăleală din diferite texte vechi și nouă. Se dă indicația la fiecare cuvânt când nu este înregistrat în dicționarele noastre cele mari sau dacă îi lipsește acolo înțelesul găsit de autor. Cele mai multe sunt elemente rari sau care au dispărut din limba vie. Uneori afli cu surprindere că în Dicționarul « Universal » al d-lui Candrea-Adamescu lipsesc cuvinte ca *op*, prea cunoscut din textele noastre vechi. Cele mai multe cuvinte sunt streine (turcești, grecești, slave) dar se întâlnesc și forme latine (derivate: schema, arom. *șclim*, <ex-*clamare*); *rumâni* (*a*) se găsește și în glosarul întocmit de mine, la colecția *Dela Românii din Serbia*. În explicarea cuvintelor de origine turcească și neo-greacă, autorul este la largul său, fiindcă cunoaște bine aceste limbii. Păcat că definițiile — din lipsă de spațiu, — sunt de multe ori prea sumare.

©BCU CLUJ

Din introducere scot prea interesantul nume *Spiroasa* din Basarabia (azi Schinoasa), atestat într'un document din 1502. Deci se pare că pe atunci încă nu începuse « alterarea labialelor » în regiunea unde astăzi stăpânește acest fenomen, dar mai stăruia rotacismul, cel puțin în toponimie. *Bohor* (= bour) din poezia populară vine în sprijinul explicațiunii ce am dat pentru *Bihor* (dintr'un vechiu rom. *buhăr*, trecut la Slavi, înainte de venirea Ungurilor). Este una din rarele numiri ce vorbesc de existența Românilor în sec. X—XI, în Transilvania (v. « Gând Românesc », I-II, 1938, p. 106; și « Carpații », 1938, Aprile, p. 123). Unele etimologii se pot clătina (: *cacea* = turc. *quatchmaq*? « fuir », dar comp. « ciac(a)-ciac(a) prin copac »; *leșe* nu poate fi slav. *leža* « allée », fiindcă e vorba de tufiș, mărăciniș. Cuvântul îl cunosc sub forma *leș* (cfr. *leasă*). Discuția se poate continua, fiindcă citirea variatelor forme lexicale stârnește multe sugestii.

În a doua publicație, în 24 pagini, Tache Papahagii dă explicații etimologice pentru câteva cuvinte daco-aromâne și face apropieri sau arată coincidențe cu ceea ce se găsește în alte limbi: alb. *Kallónj* « accendere » lângă dr. *călóni*, care însă are înțeles precis în românește, de « hogeac »; alb. *Karabáshe :* dr. *cărăbuș*, poate prin schimb de sufix; *jder* nu e « dragon »; *pici* = turc. *pitch* « bâtard », iar ca sens comp. *copil ;* pt. *turluc* p. 3, evident turcesc, nu se arată unde este atestat în aromânește; *ber* « beler », ar arăta un lat. belare, alături de *sbiera* (sghiera) < *verres* REW 9239, unde se dă sp. *berrar* « brüllen » etc.; pentru *bóra* adv. « pêle-mêle » comp. dr. bram-*bura*. Din aromână: *brecúșe* « large pantalon » este evident alb. brekushke; *brustur* n'are nicio legătură cu *bróștu* = vsl. *brošti*; pentru dr. *brustur* derivarea din v. german **brust* a fost dată de mine (la *MLR*, 1924) și a fost propusă și de Gamillscheg în Romania-Germanica II, p. 250; în *cára* adv. « quand » și « alors donc » poate fi luat « hora », ca în sp. agora, fr. encore etc. REW 4176; *gărniș* sb. n. « foudre » = alb. *gremisje* « rovina » nu se înțelege ușor; pentru « kirséne » « disc » ?, e mai curând potrivită legătura semantică cu « *circus* » și dr. *cearcăn*; este interesant *lînghiᴧă* « pâtisserie soufflée », *lalanghită*, *nalănghită* etc. = turc. lalangua « sorte de pâte faite avec des oeufs battus et farine » prin intermediul grec. Λαλαγγῆτα, fiindcă explică și forma dr. *nalangâte*, pe care o cunosc din Ialomița cu înțelesul de « clătite mai mici și groscioare ca papanașii », făcute din ouă făină și lapte; pentru *luńida:*

©BCU CLUJ

v. gr. ὁ μίδας, trebuesc luate în vedere multele forme date de REW s. v. la*certa*; *mușeat* din *fur-mușat* (< *formosus*), analizat ca *fur* («hoț») + partea a doua izolată mai târziu ca un cuvânt independent nu se poate admite, oricât ar fi de impresionabilă înfățișarea unui «fur»; *sazmă* «tapis de poil de chèvre» ca formă duce la vgr. ξάσμα «laine cardée» (pănură, țol) din vb. ξαίνω, «carder, peigner, tisser».

Repet, ca încheiere, că T. P. este nevoit din lipsă de mijloace să prezinte prea sumar aceste cercetări. Dar oricâte critici i s'ar putea face — lucru firesc în materie de etimologie și lexicografie — nu pot să nu scot în evidență marile sacrificii materiale ce le-a făcut acest filolog cu publicațiile sale, între care acele admirabile *Images d'ethnographie roumaine*», utilizate și de savanți străini, l-au costat 841.000 de lei (v. introducerea dela «Contribuții lexicale»). Când alții se laudă prin toate ziarele cu «paternitatea» unor opere, pentru care au avut norocul să fie inițiați și puși pe cale de a culege materialul lingvistic, foarte bogat de sigur, dar strâns în călătorii făcute cu automobilul și cu bani din belșug, nu se poate să nu prețuim munca atât de *desinteresată* pentru care cineva își dă și ultimul ban ce-l poate câștiga din greu.

Dicționarul aromân (v. Etimologii, p. 4) pe care T. P. îl are alcătuit, trebue neapărat să-l publice cineva, mai ales pentru materialul inedit ce-l va fi strâns d-sa personal și la fața locului, ca un călător neobosit ce este.

G. GIUGLEA

PETRE COMAN, *Glosar Dialectal*, publicat de Academia Română, 1939.

Fostul elev al Facultății de Litere din Cluj și al «Muzeului Limbii Române», a strâns în acest glosar un șir destul de mare (87 pagini) de cuvinte culese mai ales din satul său natal *Mățău* (Muscel), sau scoase din materialul lexical trimes de către diferiți corespondenți ai MLR. Bine face Petre Coman că-și ia răspunderea numai pentru ceea ce a cules el personal, fiindcă explicațiile de înțeles venite dela corespondenți sunt mai întotdeauna vagi și necomplete.

Iată câteva observații: lucru *de aflat* trebue mai simplu glosat cu lucru «de găsit»; *alicnit* e suspect (cfr. «*alină*»-piciorul); la *arătură*

©BCU CLUJ

« scărpinătură », e de sigur vorba de « arătură slabă », când numai se sgârie pământul; *baeră* « căldură mare », e foarte vag; *Băiétă* (= băiata) e suspect; *botroană* « fântână mică dintr'o groapă în pământ », dacă este bine cules, duce la it. *borro* (*borrone*) (<v. gr. βόθρος cu suf. din cotlon, -oană, bulboană etc.); interesant este « loian », în expresia « curgea butea, sângele *loián* », căci explică pe « noian » (de ape) < alb. *llohë* « pioggia » (v. *Diz.* Leotti), și dacă este exact dat ca sinonim a lui « *caloian* », atunci în partea a doua a acestuia este ideia de ploaie, apă, pentru care se practică obiceiul « (s)caloianului ».

Interesant ca sens este *cáuteș* « care se uită cruciș », pieziș », dela ideia de « cu băgare de seamă », « cu bănuială », « precaut », (lat. caveo-cavitus > rom. căutá etc.). *Chiorcuș*, *cioruș*, *chionc*, *ciocuș(ă)* « care se uită șașiu, chiorâș »; ultimul e dat pentru Ardeal și de ALR și, cum am spus la MLR, este de pus în legătură cu latinescul *caecus*+suf. *-uș*, contaminat cu celelalte forme cu înțeles analog, cum sunt și *chiomb* și *cionc* p. 20, « diformat la ochi »; *ciulă* nu este prescurtat din *căciulă*, ci este adj. *ciul(ă)* (cf. pălărie bearcă », mică, plioștită»); la *cramponà* trebuia adăugat că se simte ca un neologism prea izbitor (la Mățău !); la *crivină* « pământ humos », e un caz tipic de definiție foarte vagă, (e vorba de sigur de un loc afund și umed).

Cumpărțele, *cumpărțit*, « merge cu-âmpărțitul, depomană » (trebuia scris « cu'mpărțele »). La *cunchi*, glosă « detornit »(?) trebuia explicată și ea; *cujeică* este « nuia, vargă », nu « lemn »; *dăsgurzi* (« înmuia tortul de cânepă ») este negativul lui *a îngurzi* (gurguiul opincii); *durătură*, « așchii, talași » e bine glosat și mi-l confirmă și elevul meu, d-l Maniu din Năsăud. Este derivat din *dura* < lat. *dolare* « a ciopli » etc.; *gruie* « gâște sălbatece » este lat. *grus*, *-gruem*, confundându-se numele cocorilor cu cel de « gâște sălbatece », fiindcă acestea sboară noaptea pe sus și cârăie ca și cocorii, fără a putea fi văzute; *șăștină*, « adâncitură »(?) este loc șes, jos, pe valea râului, derivat ca și *doștină* « partea nesorită a muntelui » (< dos) etc. Se pot aduce astfel multe alte adaușuri și lămuriri.

Mă opresc aici și pot încheia că este interesant Glosarul și ar fi fost și mai util, dacă s'ar fi dat explicații mai amănunțite. Observațiile mele le fac ca să poată folosi și altor glosatori, pentru a da mai multă atenție la redactarea definițiilor cuvintelor culese, fiindcă altfel ești silit să le privești cu îndoială și cu regretul că unele forme, care

©BCU CLUJ

par vechi și deci însemnate pentru istoria limbii noastre, pierd astfel din valoarea ce ar putea-o avea. Lipsurile de soiul celor amintite (la Coman sunt puține) le constat la cele mai multe din glosarele dialectale care mi-au căzut în mâini, de câțiva ani încoace.

G. GIUGLEA

G. POPA-LISSEANU, *Limba română în izvoarele istorice medievale*. Academia Română, Memoriile secț. lit., seria III, tom. IX, mem. 10, București 1940.

După ce a adus marele serviciu științelor noastre istorico-filologice, punându-ne la îndemână în bune traduceri cele 15 volume de « Fontes historiae Daco-romanorum », în lucrarea de față P. L. își strânge observațiile sale de interes lingvistic. Nu uită însă a mărturisi cu multă înțelepciune, că nu pentru a rezolva singur problemele grele de istorie și de limbă a făcut traducerile, introducerile și cercetarea din urmă, ci pentru a le semnala ca dătătoare de idei.

Arătăm aici, ținându-ne de firul expunerii sale, observațiile noastre.

Datele din inscripțiile latine dinainte de s. IV—VI (cum este *segnai*), cum s'a mai spus, nu pot fi privite, decât ca latine vulgare, lămuritoare firește și pentru cursul următor al limbii noastre.

P. L. s'a gândit bine, căutând și forme vechi de limbă română (aș zice mai curând de romanitate orientală) în textele dela Procopius încoace, mai ales în ce privește numirile topice date de acesta.

Intre particularitățile vulgare scoase din scrisul lui Jordanes, forme ca *inito* = *initum*, *Romanos* pt. *Romani*; *longo* pt. *longum* sunt (cele cu *o* < *ŭ*) de caracter latin vulgar apusean. La noi s'a păstrat *ŭ* scurt; dar *desinet* = *desinit* cu ultimul *i̯* > *e* este și roman oriental ca și formele *in Ravena(m)*, « *pos* » (*post*) etc. (p. 8).

Impresia că ar putea fi o urmă de articol românesc în numirile dela p. 13 (*Dionoia*, *Lutzulo* etc.) nu văd motive s'o pot împărtăși. E mai curând vorba de sufixe, fiindcă de ex. în *Turules*, dacă este plur. lui Turus, ne-am aștepta la **Turuli*, **Turulos*. Nu este apoi nevoie să vedem *ă-â* românești acolo unde găsim un *y*, fiindcă alternanța v. gr. *y*: lat. vulg. *ŭ* etc. este cunoscută.

©BCU CLUJ

În *Zanes* p. 17 eu văd un *I(oh)anne(m)* păstrat în rom. *Sân-Z(i)ene* < **Sân-Zane* < **Sanctum Iohannem* (dela 24 Iunie), care ajungând să însemne astăzi nume de flori, a fost înțeles ca un pl. *Sân-Z(i)ene*, cu desvoltarea lui *ĭ* după *z*, mai ales că pare și ca un derivat onomastic cu sufixul *-ian*. Și numele *Zane* poate fi *Iohanne* (cf. fr. *Jean*, sp. *Juan* etc.).

Constatarea schimbului *o* > *u*, în formele dela p. 15:

In Ρω—, Ρουμισιάνα etc. este evidentă, dar nu știm care vocală a fost originală. În —μόντες, Γεμελλμοῦντες etc. este o cunoscută formă l. vulg. a grupurilor *-ont*, *-ond*, *unt-und*.

În numirile dela p. 15—16 în adevăr ζ poate reprezenta pe *c* (*e*, *i*) l. vulg. târziu, fiindcă se cunosc asemenea exemple din inscripții, iar d. p. d. v. românesc ar arăta desvoltarea din aromână a lui *ț* (*țer* < *caelum* etc.), precum în apus, târziu în s. VI, se atestă de ex. *ressurecsionis* (în Gallia), care arată începutul transformării fonetice *-ti* + *o* gallo-romane. (Pentru acest fenomen v. și ex. date de P. L. pt. *t* + *i*, la p. 17).

Dar de ce πετρίζην p. 15 să fie *Petriceni*? Poate fi și influența unei pronunțări grecești în transcrierea acestor cazuri, fiindcă mai jos κοβέγκιλες păstrează pe *ci*(*ki*) clasic latin. Sau acesta era un nume mai cunoscut celor ce scriau în limba latină? Să se compare și exemplele distinse de P. L. cu c(K) și date mai departe (πισκίνααι, etc.).

Părerea lui Skok, că în românește s'ar fi palatalizat velarile *c* și *g* după venirea Slavilor, o respinge d-l P. L. pe drept cuvânt. Altfel s'ar fi petrecut același lucru și cu cuvintele slave intrate la noi, dar nu avem asemenea cazuri. Cred că face greșală d-l P. L. când alături de unele numiri atestate, pune presupuse derivate românești. De ce de ex. πόντζας p. 17 ar fi *Punți*? Acesta e un plural românesc, târziu și analogic.

Este însă reală pentru acea vreme Ραζάρια = *Ratiaria* p. 17 n. (din Hieracles) care și în dacorom. ar da **Rățară*. Tot așa se explică și Γενζανα dela p. 16 (cu *-ti-* = ζ, adecă *tz*).

Pentru *d* = *z* (înainte de *e* + *o*, *a*, *u*), este reală constatarea și fenomenul e cunoscut din lat. vulg. a inscripțiilor. Aceasta arată începutul desvoltării lui *z* în românește. Dar Ζάνες este, credem, *Iohannes*, nu *Diana*, care s'ar fi transcris ˣΖανας (iar *a* + *nn*, se păstrează în română: *annus* = *an*). De ce Ζέρνες = *Zârne*? (p. 17).

©BCU CLUJ

Aceste glosări topice ar trebui lămurite și cu precizări pe hartă. E vorba de un nume *Zârne* existent azi acolo, în fostul ținut *Aquae*, unde a existat *Zernes*? N'avem dovezi.

Pierderea consonantelor finale *-m* și *-s* în lat. vulg. este exactă (p. 18). Dintre numirile socotite streine p. 19, dar cu sufixe latine, trebue scos *Piscina* care e lat., iar *Nogeto*, a fost glosat la p. 16 cu rom. *Nucet*, care iarăși e de origine lat. În faimosul nume *Scepte-casas*, glosat ca *Septem casae*, nu se poate înțelege cauza introducerii lui *c* (*K*) după *s*, care a provocat ideia că ar fi vorba de alterarea lui *s*+*ę* (*sie*). Un cuvânt latin ca *septem*, atât de frecvent, nu se putea altera în transcriere, în chip atât de bizar. Numirea, fiind în ținutul *Aquae* (eu nu pot ști dacă acela era și inundabil) s'ar putea explica din grec. σκητός « lancé avec force », iar ca subst. « orage » etc., iar, din familia acestuia, verbul σκήπτω are și înțelesul de « tomber ». *Sceptecasas* ar fi deci « case prăbușite » (de apă, de furtună, sau de puhoaie). Alte lămuriri: *Stenes*, p. 21 un pl. ca și *Aquae*, nu poate fi nici decum *Stână*, ci duce mai curând la gr. στενός « strîmt » (loc strîmt, defileu).

Etimologia καστοῦλα p. 25: rom. *căciulă* este ispititoare în ce privește înțelesul de « glugă », dar formal imposibilă, fiindcă *-l-* ar fi devenit *-r-* în românește (solem > soare). Cuvântul are însă altă însemnătate. M. Lübke în REW, 1752, pentru unele limbi romanice dă forma cunoscută și din alte izvoare, *casŭbla*. Prin urmare, din forma citată de P. L. *casula*, ar reieși că în s. al VI-lea *b* + *cons*. dispăruse, ori se vocalizase în *u*, ca în *subula* > *sulă*. Astfel văzut, cuvântul « casula » poate fi vechiu românesc. În discuția aceasta intră poate și *Cucullus* care în toponimie îl avem și noi în forma *Cuciulata* și *Căciulata*. O asemenea contaminare e probabilă. Baza normală a românescului *căciulă*, ar fi trebuit să fie **caciubla* (cu *-iu-* ca v. gr. υ) ori **caciulla* **catiulla* (unde *c* + *iu* în albaneză ar fi ajuns la *-s-*, căci însuși *-s-* ar fi devenit în alb *-š-*. Forma alb este *këssulë*).

Torna, *torna* (*fratre*), în forma aceasta, arată firește că și în armata bizantină balcanică putea exista acest verb cunoscut în limbile romanice, cu înțelesul de « a se (în)turna, retrage » și putea să existe și în graiul populațiunii rurale romanice din Balcani, de vreme ce s'a păstrat până astăzi în limba română. Tot așa stau lucrurile și cu *fratre* (p. 26 și u.).

©BCU CLUJ

În termenii latini (dela p. 39 și u.) atestați în texte grecești, găsim fenomene latine vulgare: *tabla, furkizo*, în care *-izo* poate fi cunoscutul sufix. lat. *-itius*; în *staulon* cu *-bl-* > *ul* este situația fonetică din *casoula*. *Sculca*, p. 40—41, rămâne obscur. *Sclavinii* sunt numiți *Geți* după numele vechiu al țării, ca și Moldovenii noștri, în loc de « Români din Moldova ». Probabil nici strămoșii noștri din Dacia n'au fost pomeniți pe nume în Evul Mediu din cauza acestui obiceiu de a se numi un popor și după numele țării pe care o locuește.

Sunt ciudate, chiar neînțelese explicațiile unor cuvinte din Porphyrogenitos: Inger-angelus(?), *frintza-frondes*(?), p. 44—45 la P. L.

Și de ce *fossatum* ar fi dat *sat*? Reiese de undeva? Etimologia ce s'a dat cuvântului *sat* presupune un înțeles neatestat pentru lat. *fossatum*.

Eu am spus altădată că nu se poate admite pierderea silabei, *fu-*, deoarece n'avem niciun alt asemenea exemplu în limba noastră. Spuneam atunci, într'o lecție ținută la Universitate (v. DR. II, 642) că, potrivit altor termeni analogi, precum slav. *selo*, germ. *Siedelung*, lat. *mansio*, fr. manor, sp. *posada* < *pausata*, v. rom. *păsoniu* « casă » (DR. II cit.). Rom. *sat* se poate explica și formal mai bine din participiul lui *fixare*, *fixatum*. Așa ar fi mai ușoară de înțeles pierderea lui *i*, deoarece cuvântul ar fi devenit, în o a doua fază de desvoltare,' **(fi)fsatu* alb. *fšat* (comp. alb. *kofshë* < *lat. coxa*).

În ce privește încheierea ce o face P. L. în jurul unor idei desbătute astăzi referitoare la locul și timpul de formație a limbii române, nu e locul să vorbesc aici. Este o chestiune prea complicată. Ea cere timp și răscolire de zeci și zeci de probleme. Șirul de sugestii și « enunțări », cum le-a zis d-l Popa-Lisseanu cercetărilor sale, sunt foarte bun prilej și îndemn pentru a ținea trează preocuparea lingviștilor față de problema originii Românilor. Aceasta a căpătat în anii din urmă o nouă înviorare.

Dar, pentru studiul onomasticei și toponomasticei, pentru care P. L. a adus neprețuite servicii prin publicarea celor 15 izvoare istorice medievale, în traducere românească, va trebui odată să se formeze și la noi un indoeuropenist bun. Acesta va avea sarcina să cearnă toate numele de persoane și de localități atestate în inscripțiile vechi din orientul romanic.

©BCU CLUJ

Atunci și numai astfel se va putea face puțină lumină cu privire la raporturile lingvistice dintre substraturile autohtone și limba română.

De un secol de când se tot scarmănă această problemă, printre atâția bursieri dubioși, s'ar fi putut trimete în streinătate un tânăr și pentru asemenea studii, care astăzi apar dojenitor de actuale.

G. GIUGLEA

SABIN OPREANU, *Die Szekler* (Eine völkische Minderheit inmitten des Rumänentums), cu 9 hărți. Sibiu 1939.

Profesorul de geografie dela Facultatea de Științe din Cluj se ocupă de mai multă vreme cu studierea Săcuilor, în număr de 400.000 de suflete.

În afară de bogatele date cu privire la întinderea și bogățiile solului locuit de ei și la circulația lor în diferitele părți ale țării (v. hărțile științific întocmite), pe noi ne interesează aici mai ales procesul de amestec cu Românii care au fost înghițiți în decursul vremilor de către această populație, grație unei situațiuni de inferioritate politică și administrativă care a apăsat asupra noastră în regiunile unde am trăit împreună cu ei.

Se folosesc pentru documentare firește și numirile topice și de persoane românești (94 sqq.), din care trebuesc scoase unele ca nesigure. (: *Balint*, *Berza* = ?, *Majer* p. 94; *Zarug* = ?, *Bencze*, p. 95; *Mágovics* = ? p. 96). Altele cer explicație lingvistică. Aceasta trebue s'o facă un filolog. D. Opreanu, firește, nu putea ca geograf să intre în amănunte. A făcut bine că le-a strâns după intuiția sa de Român și etnograf. Numirile topice dela p. 105 sqq., luate de pe hărți, vor trebui neapărat identificate și la fața locului, cu pronunțarea reală de astăzi. Altfel multe din ele rămân neînțelese: comp. *Gittera* = ?; *Bergia* = ? p. 110; V. *Hiorbii* = ? p. 111; *Bakta*, p. 112; *Csülemér*, p. 113, de ce ar fi românești? *Uz*, p. 115 poate fi turanic; *Võrõs* (láz) e curat săcuiesc, p. 114. Cele prea evident românești ca *Lespede*, *Paltin* etc. n'au firește nevoie de explicații.

Ar fi fost bine să se dea la urmă un indice alfabetic al tuturor acestor numiri pe care autorul le crede românești, fiindcă ar prezenta un mijloc mai lesnicios pentru studiul problemei toponimice în ținutul secuiesc.

©BCU CLUJ

Ca origine, S. O. se oprește la părerea susținută și de învățați unguri că Săcuii sunt de neam mongol și nu dintr'un trunchiu cu Ungurii.

În ce privește numirile râurilor Mureș, Olt, Someș, Ampoi, Criș, numai cel din urmă poate fi socotit că a rezistat în formă fonetică românească până astăzi. Celelalte așteaptă o deslegare lingvistică, în ce privește schimbările formale prin care au putut trece dela Romani încoace. Problema este foarte grea și se poate spune hotărît că nicio limbă ce cunoaștem și cât o cunoaștem că s'a vorbit în Dacia, nu poate revendica pentru ea, păstrarea numai prin ea a acestor denumiri.

În capitolul « Rumänische Einflüsse auf die Volkskunst bei den Szeklern », pp. 67—71, se dau evidente probe de influență românească asupra Săcuilor, citate după autori unguri. Aici observăm, din acest punct de vedere, că termenul *jucată* (*zsukáta*) *cu zs-*, pare pătruns la Săcui, într'un timp și loc, unde se pronunța *j* (*ž*), nu *ǧ* ca în limba veche românească.

În privința sângelui Săcuilor — după indexul biologic — este de reținut concluzia prof. Gh. Popovici: « Les Szeklers ressemblent beaucoup plus aux Roumains de la même région qu'à leurs compatriotes de la plaine hongroise, qui sont plus asiatiques » (p. 65).

De aceea, cum am spus, și raporturile lingvistice între Săcui și noi, pot duce la concluzii importante.

Studiul lui S. Opreanu este un prețios și bogat izvor de informație asupra Săcuilor. Unele probleme, precum originea, valoarea amestecului lor cu noi, toponimia și numirile de persoane trebuesc supuse unor cercetări mai amănunțite, întrucât până acum nu vedem destule fapte și date scoase la iveală pentru acest scop.

Pentru vechimea Săcuilor la noi, sau pentru vechimea raporturilor lor cu noi, va trebui să se cerceteze amănunțit și împrumuturile de limbă ce s'au făcut dela unii la alții. Pentru aceasta trebue să apară un specialist bine pregătit din punct de vedere lingvistic. Am susținut această idee în mai multe rânduri în consiliile Facultății de Litere, căutând să arăt și necesitatea pur științifică a pregătirii unuia s'au mai multor specialiști cari să studieze raporturile lingvistice româno-ungare, pentru a ne scutura de diletantismul ce domnește în acest domeniu, atât la noi cât și la Unguri.

G. GIUGLEA

©BCU CLUJ

ATLASUL LINGUISTIC ROMÂN, publicat sub Înaltul Patronaj al M. S. Regelui Mihai I, de *Muzeul Limbii Române*, sub conducerea lui *Sextil Pușcariu*. Partea II *(ALRM II)* Vol. I. A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de *Emil Petrovici*, Sibiu-Leipzig 1940.

Cu acest volum a început publicarea părții a doua din *ALR*. Aceasta va continua paralel cu tipărirea părții I *(= ALR I)* care cuprinde materialul linguistic adunat de S. Pop. Primul volum din *ALR I* a apărut acum doi ani și este cunoscut în lumea linguiștilor. Și unul și celălalt sunt alcătuite din câte un « atlas mare » și altul « mic ».

Structura plănuită pentru *ALR II*, pe care îl publică E. Petrovici, se poate vedea din prefața dela atlasul mare *ALR II* și din introducerea dela atlasul mic, colorat, *ALRM II*.

Nu vom face aici o analiză amănunțită a atlasului *ALR II*, fiindcă aceasta cere spațiu mai mare și cercetări migăloase, pe sute de hărți, cu mii de forme și semne.

Vom arăta numai câteva fapte ochite în întâia cetire.

E. Petrovici a folosit în anchetele sale un chestionar « desvoltat », cu 4800 întrebări. Al lui S. Pop a avut circa 2200 și i s'a zis « normal », adecă alcătuit din întrebări privitoare la noțiuni generale.

Materialul din *ALR II* este cules din 84 de localități, dintre care 76 românești și 8 neromânești (minoritare) [1]).

Anchetele privitoare la graiurile românești din sudul Dunării (trei la număr) au fost făcute de d-nii Th. Capidan și Șt. Pașca. Numărul localităților anchetate de E. P. este mult mai mic decât cele (301) ale lui S. P.

In schimb în *ALR II* putem întreprinde studii de familii de cuvinte sau de grupuri care privesc părți din viața poporului nostru (ocupații, obiceiuri etc.). De aceea E. P. n'a avut în vedere numai un singur subiect ci a întrebat, în toate localitățile, mai mulți

[1]) In 4 localități românești au fost anchetate și graiurile minoritare. Numărul total al anchetelor este deci de 88.

©BCU CLUJ

informatori, după cum unul sau altul era cunoscător în vreo meserie specială (plugar, dulgher etc.). « Cuvântul și lucrul » pot fi astfel urmărite mai concret, iar scociorîrea mănunchiurilor de cuvinte și fraze strânse împrejurul unei idei, vor scoate la iveală felurite fenomene de semantică și stilistică.

Firește materialul cules este mult prea mare decât ar putea fi cartografiat. De aceea E. P. a tipărit, în spațiul liber de pe hărțile atlasului mare, materialul necartografiat *(MN)*. De asemenea *ALRM II* (cel mic) cuprinde hărți colorate cu material necartografiat, urmărindu-se « prezentarea intuitivă și în linii generale a unor fenomene linguistice ». Atlasul mic nu poate înlocui pe cel mare și orice fapt din hărțile colorate trebuesc urmărite și în atlasul mare, pentru a li se vedea întinderea și valoarea linguistică.

Iată acum câteva din faptele ce m'au izbit, fie prin noutatea lor, fie prin alte particularități demne de reținut.

1. Harta 87 *ALRM II*, p. 22 în cel mare.

La întrebarea 6949, cum se zice la « partea dinapoi a capului » s'a răspuns și cu termenul compus din prepoziție și substantiv, *DUPĂ CAP*.

Atât întrebarea cât și răspunsul s'ar părea la prima vedere că nu prezintă ceva deosebit, ci numai o obișnuită construcție cu prepoziția *după*, ca în « a se ascunde după deget », « merge după cineva » etc. Răspunsul însă a fost repetat în 17 puncte, care cuprinde Banatul, Aradul, Turda, Hunedoara, Târnava Mică, Cluj, Someș, Bihor, Bucovina, Orhei. In p. 928 s'a răspuns cu *după gât*, în 260 (Someș) cu *după ceafă* și *după grumaz* în 64 (Arad).

De asemenea în *ALR I*, harta 36, întrebarea 357 (grumaz), găsim termenul *după cap* în p. 28 (Banat), 347 (Maramureș), 406 (Hotin), 418 (Botoșani) și 870 (Dolj).

Ceafă, la care se gândește oricine, când e vorba de întrebarea de mai sus, nu este cartografiată, iar în *ALRM II*, pe harta 2, s'a urmărit numai pluralul acestui termen. Totuși răspunsul *după cap* arată ca și pentru ceafă ar fi fost posibil.

L-am întrebat pe E. P. cum a ajuns să pună asemenea întrebare și mi-a răspuns că știa dela el de acasă (Banat) că *după cap* are valoarea de termen special pentru partea mai de jos a cefei, căci *ceafă* se zice acolo numai la partea de sus (sub cap).

©BCU CLUJ

Importanța și noutatea termenului născut prin compoziție, ies la suprafață, comparându-l cu forme romanice corespunzătoare.

După cap este cosemantic cu span. *pescuezo*, portug. *pescoço* « Nacken », « Hinterkopf »; span. *pesterejo* « Nacken », *REW*, 6683. Toate formele au în partea întâi pe lat. *post* (: rom. *după* < *de-post*), iar în a doua cele span. au pe * *cocceu* < * *cocca* de unde vine span. *coca* « găoace ». Trebue înțeleasă aici imaginea de « *țeastă* ». In forma portug. avem compoziția *post* + *orejo* (<*auricula*) « după ureche » (v. M. Pidal, *Manual de gramática histórica española*, ed V, p. 52).

Astfel apare și valoarea termenului românesc *după cap*.

Numai ceva lipsește. Nu putem ști din ceea ce se vede pe hărți dacă *după cap* este sau nu articulat, așa ca « în *după amiaza* zilei de joi », sau ca fr. *lendemain* (=l' + *en* + *demain*), *l'après-midi*; it. *pomeriggio* (subst.).

O compoziție asemănătoare cu cele de sus găsim în *ALRM II*, harta 344, unde la întrebarea *bătătura* (casei) s'a răspuns și cu *dinaintea ușii* în 7 localități. In Hunedoara s'a răspuns *între [=* lat. *ante] ușă*, iar în istrorom. *trușa* (punctul 02). In aceasta din urmă compoziția este bine închegată și propoziția nu se mai distinge.

Harta 38 *ALRM II*, p. 10 în cel mare, întrebarea 6879 *răgușit*. In cele mai multe localități s'a răspuns cu același cuvânt; apoi cu *amorțit*, adecă « om cu voce slăbită, stinsă » întrucâtva, de răceală, fiindcă se zice și « a amorți », « a înțepeni » de frig.

Consemantismul merge mai departe și îl găsim în răspunsul *răgorit*, *rogorit*, în două puncte din Banat. Forma nu e atestată până acum în dicționare sau texte. Există acolo, după o comunicare a lui E. Petrovici și verbul *a (se) răgori* « a răgușì ». Astfel cuvântul ne duce la lat. *rigor*, *-orem* « roideur (surtout causée par le froid), « immobilité », « froid » etc. Ca derivat se aseamănă cu *a (se) răcori* <*răcoare*, din lat. *recens* (rom. *rece*). In romanică se păstrează urme din lat. *rigescere* și *rĭgĭdus* *REW* 7312 a, 7314.

Astfel iese la iveală un nou element latin din dacoromână. Se poate ca și în *răgușì*, în partea întâi să fie tot o urmă din *rigeo*, *rigor*, iar în a doua o contaminare cu *gușă*, fiindcă cei ce au gușă vorbesc uneori cu voce alterată. Părerea aceasta se întemeiază și pe forma *gâșăit* din punctul 514 (Vaslui), unde se aude și *răgușit*.

©BCU CLUJ

Harta 137 *ALRM II*; *stat*, *statură* « taille » p. 47 în atlasul mare; în materialul necartografiat *(MN)*, întrebarea 2255 « *mic*, *mare de statură* ».

S'a răspuns cu *stat* < lat. *status*, în 28 de puncte, peste tot cuprinsul țării. In alte părți avem *statură*, formă mai nouă.

In punctul 182 (Cernatu-Săcele, jud. Brașov) s'a înregistrat *statură*. Dar în Săcele, al căror graiu îl cunosc din copilărie, se zice *stat* mai ales când e vorba de măsură: « apa, groapa etc. este adâncă d'un *stat* de om ».

Cu această nuanță de înțeles *stat* am auzit în multe părți, mai ales în Muntenia. Găsim astfel o concordanță cu span. *estado* « medida longitudinal tomada [luată] de la estatura regular del hombre ». In *REW* nu este înregistrat lat. *status*, care avea totuși și nuanța de « înălțime ». Probabil Meyer-Lübke l-a socotit ca participiu al verbului *stare*.

Formele span. și dacorom. arată că trebue să pornim dela lat. *status* subst. masc. « taille, stature »; « hauteur, élévation » (en parlant des végétaux).

Păcat că în atlas nu avem nicio indicație despre pluralul cuvântului.

Problema lui trebue deci să fie văzută cu adausurile ce le-am făcut aici.

Tot la punctul 182 (Cernatu-Săcele) unde am văzut înregistrată forma *statură* deși acolo există și *stat*, cetind harta 155 *ALRM II*, p. 51 în cel mare, pentru întrebarea 2295 *odihnă*, găsim răspunsul *odihnă* cu fonetism literar. De sigur subiectul întrebat a fost atins de influență cultă. Acolo se zice *ŭodină*, ca și în alte puncte arătate în aceeași hartă. Mie îmi răsună și azi în urechi o strigătură din Săcele, care începe cu versul *ușurel și pă ŭodină*... Verbul este a se *ŭodini*.

Pe harta 217 *ALRM II*, p. 84 în atlasul mare, întrebarea 2702 *a răposat*, constat forma dacorom. primitivă *răpăusat* în punctele 334, 346 (Sălaj, Satu-Mare). In restul țării se întind fazele mai nouă (cu *ău* aton devenit *o*,*u*) *răposat*, *răpusat*. Am arătat în critica ce am făcut cărții lui A. Rosetti. *Ist. limbii române*, ed. II-a, (v. revista *Langue et Littérature*, vol. I, f. II), că în dacoromână trebue să pornim dela *răpăusa*, nu dela **răpăsa*, ca pentru aromână (cu căderea lui *u* aton).

©BCU CLUJ

In critica amintită m'am întemeiat pe formele vechi românești (cu *ău*, *ăo*, *oo*, etc.).

Acum și harta (geografia linguistică) arată același adevăr: în nord (arie conservativă) se mai păstrează faza veche *răpăusa*, iar în restul țării urmează cea evoluată.

O problemă însemnată iese din hărțile 64 *ALRM II*, p. 95 A. M. [= atlasul mare], întrebarea 2743 (v. și *MN*, p. 111); p. 110 ibid, întrebarea 2805, cu răspunsul *Sânți* (9 Martie); p. 113 *Sântoader*; p. 105 *Sâmedru*; harta 213, pag. 107 *MN*, punct 4 (Serbia) *Sâźordz* și aproape în toată Transilvania; *Sântion*, *Sintion*, harta 200, p. 100 *MN*. (= Sf. Ion Botezătorul), atestat în Transilvania.

Sâmpietru (*Sinchetru* etc.), *Sântămărie* sunt generale în dacoromână. Celelalte forme (lângă care trebuesc adăugate și formele *Sânziene*, *Sânicoară*, *Sânvăsii* și poate altele) se aud numai în Transilvania, Banat și *Sânźordz* (Sanctus-*Georgius*) chiar în Serbia.

O concluzie firească mi se pare că iese din geografia acestor numiri de sfinți și de sărbători. Anume că religia creștină s'a răspândit întâi prin Serbia și Banat în Transilvania, încă din secolul IV—V, în epoca latinei vulgare.

Numai așa se explică păstrarea lui *sanctus* în atâția termeni creștini, atestați în Transilvania. Chiar și numele personale de sfinți (— *Mărie*, — *Pietru*, — *Z(î)ene* din Sânziene < *Sanctus (dies) — Iohanne —)*.

De asemenea — *źordz*, — *Žordz* etc. din *Sâ(n)źordz* etc., prezintă evoluția fonetică normală din — *Georgius* (ca în *osânză* < *axungia*).

Faptul că se găsește *Źordz* și în Serbia (la Românii dintre Timoc și Morava) și că apoi raza lui se întinde prin Banat spre Transilvania, arată calea sau una din căile principale a pătrunderii creștinismului în Dacia. Acesta a înaintat, cum am spus aiurea (rev. *Langue et Litt.*, cit.), ca un fenomen de folklor și de aceea, cum se afirmă de arheologi, nu se găsesc în Dacia monumente romane-creștine, de caracter oficial, din epoca de dinaintea părăsirii Daciei. După aceea creștinismul s'a întărit în viața poporului, ca o religie de caracter pur etnografic, cu tot alaiul ei de obiceiuri, credințe etc.

Despre această mare problemă ca și despre multe altele care bat la poarta linguistului, din cuprinsul atât de bogat al *ALR II*, pe care a început să-l publice E. Petrovici, vom vorbi și în alte volume ale Dacoromaniei.

©BCU CLUJ

Faptele discutate aici sunt totuși destul de grăitoare pentru a îndemna pe linguist să intre mai adânc, mai cu răgaz și firește cu înțelegerea cuvenită, în materialul din atlas.

G. GIUGLEA

KARL JABERG, *Der Rumänische Sprachatlas und die Struktur des dacorumänischen Sprachgebiets*. Extras din *Vox Romanica*, V (1940), pp. 49—86.

ERNST GAMILLSCHEG, *Über die Herkunft der Rumänen*. (Extras din *Jahrbuch der Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, 1940).

G. REICHENKRON, *Der rumänische Sprachatlas und seine Bedeutung für die Slavistik*. (Zeitschrift für slavische Philologie, 1940, vol. XVII, fasc. 1, p. 143—168).

G. REICHENKRON, *Die Bedeutung des rumänischen Sprachatlas für die ungarische und türkische Philologie*. (*Ungarische Jahrbücher*, 1940, vol. XX, fasc. 1—2, pp. 7—34).

Apariția întâielor volume ale *Atlasului Linguistic Român* au prilejuit până acum publicarea mai multor lucrări întemeiate pe materialul Atlasului. Să amintim în primul rând încercarea lui K. Jaberg de a compara « structura » teritoriului linguistic dacoromân cu aceea a teritoriilor limbilor romanice centrale, italiana și franceza, precum și cu aceea a teritoriului limbii germane, așa cum a schițat-o, cu mână de maestru, autorul Atlasului linguistic italo-elvețian, în foarte interesanta și instructiva lucrare întitulată *Aspects géographiques du langage* (Paris, 1936).

Occidentul e caracterizat, după Jaberg, printr'o desvoltare linguistică continuă. Organizații de stat statornice au asigurat popoarelor din Europa occidentală și centrală un traiu relativ liniștit. În aceste state au luat naștere și au fost fixate și îmbogățite limbi literare cu adânci și întinse efecte asupra graiurilor populare.

În țările românești situația a fost cu totul alta. În cursul veacurilor, peste pământul românesc s'au înstăpânit numeroase înjghebări politice străine și dușmănoase, au trecut valuri de culturi deosebite purtate de tot atâtea limbi deosebite lăsând în mijlocul teritoriului românesc enclave străine care mai dăinuesc și astăzi. În astfel de împrejurări vitrege unitatea limbii române nu a fost determinată, ca în occident, de o tradiție literară atotputernică, ci de puteri etnice,

©BCU CLUJ

« Volkskräfte », fără ajutorul influenței culturale a unor pături sociale superioare.

Accentuarea atât de insistentă asupra deosebirii fundamentale în desvoltarea linguistică dela noi și cea din Europa occidentală și centrală este unul din meritele lucrării romanistului din Berna.

Foarte interesante sunt observațiile pe care le face autorul, bazat pe materialul oferit de ALR I, vol. I și ALARM I, vol. I, asupra « structurii » teritoriului linguistic dacoromân. România « ciscarpatică », Oltenia, Muntenia, Dobrogea, Moldova, Basarabia, e caracterizată prin arii întinse, iar România « transcarpatică » (Ardealul, Banatul, Crișana și Maramureșul), prin compartimentări mărunte regionale. Drept ilustrare citează ca tipică harta TÂMPLĂ din ALR I, vol. I, Nr. 14 (ALRM I, vol. I, harta 20).

Bazându-mă mai cu seamă pe hărțile care prezintă arii fonetice, de exemplu harta GEANĂ din ALR I, vol. I, Nr. 20 (ALRM I, vol. I, harta 32) aș caracteriza și eu România « transcarpatică » prin arii mici regionale, dar numai în ceea ce privește Ardealul. Mai spre apus se întind iarăși arii mari. Teritoriul dacoromân are prin urmare, după părerea mea, următoarea « structură »: La Sud și Est de arcul Carpaților două arii întinse, pe de o parte Muntenia (cu Oltenia și Dobrogea), pe de altă parte Moldova (cu Basarabia și Bucovina). La apus de munții vestici ai Transilvaniei iarăși două arii, pe de o parte Banatul (cu Sârbia orientală), pe de altă parte Crișana (cu Sălajul și Sătmarul). Ardealul propriu zis se împarte în arii mărunte locale sau se alătură la cele patru arii mai întinse, Sudul mergând cu Muntenia, Estul cu Moldova, Sud-Vestul cu Banatul și Nord-Vestul cu Crișana, Sălajul și Sătmarul [1]).

Explicația acestor patru arii ar fi, după părerea mea, următoarea: Cele patru masive de munți care înconjură platoul transilvan au format fiecare câte un centru de iradiere a populației românești și a graiului românesc. Revărsarea s'a făcut totdeauna pe ambele versante ale munților, dar arii întinse nu s'au putut constitui decât în afara « cetății » de munți a Transilvaniei, pe regiunea de dealuri și pe câmpiile înconjurătoare.

---

[1]) V. harta alăturată la articolul *Transilvania, vatră linguistică a românismului Nord-Dunărean* apărut în *Transilvania*, anul 72, Nr. 2, pp. 102—106.

©BCU CLUJ

În interiorul Transilvaniei cele patru valuri de expansiune românească s'au întâlnit și s'au amestecat, dând acestui ținut, din punct de vedere al geografiei linguistice, aspectul fărămițat, cu arii mărunte regionale.

K. Jaberg se întreabă dacă starea de azi se datorește unor curente centrifugale sau centripetale. Răspunsul nostru este că, din « cununa » muntoasă care înconjură platoul transilvan, mișcarea a fost dublă, centripetală, spre centrul Transilvaniei și centrifugală, spre câmpiile înconjurătoare.

E adevărat că cele două arii de Vest sunt mai mici decât cele dela Sud și Est. Spre cursul inferior al Dunării și spre Nistru expansiunea românească a întâlnit o rezistență mai slabă din partea Slavilor, Cumanilor, Pecenegilor, etc. care nu aveau așezări prea temeinice în aceste locuri. Spre Vest însă, un popor nomad la început, dar care de timpuriu primește forme de viață occidentală, Ungurii, au pus stavilă coborîrii românești spre Tisa.

A existat și al cincilea centru de expansiune dacoromână: Maramureșul. De aici au pornit Românii amintiți în secolele trecute în Galiția și Moravia. Dacă nu s'ar fi slavizat, am fi avut probabil a cincea arie întinsă dacoromână.

În fond trei din aceste patru arii dialectale dacoromâne se acopăr cu cele trei « dialecte » dacoromâne stabilite de Weigand (v. *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes*, Leipzig, 1909, harta Nr. 65): cel muntean, cel moldovean și cel bănățean. La aceste trei am adăugat « dialectul » din Crișana, Sălaj și Sătmar. De fapt graiurile din părțile acestea nord-vestice ale teritoriului dacoromân prezintă multe particularități linguistice care ne îndreptățesc să le grupăm într'un « dialect » aparte. Însuși K. Jaberg constată (v. *Vox Romanica*, V, p. 55, nota 1) că aceste regiuni merg adeseori pe căi independente față de restul teritoriului dacoromân.

De altfel cele două arii din Vestul teritoriului, din Banat și Crișana — Maramureș — Nordul Transilvaniei, le-a văzut și N. Jaberg (*ibid.* p. 80, 83). E foarte adevărată în schimb observația pe care o face că diferitele arii se întretaie adeseori în aceste regiuni vestice unde numai Mureșul formează o graniță dialectală mai pronunțată.

©BCU CLUJ

Se poate spune, prin urmare că între concepția noastră despre structura teritoriului linguistic și cea a lui Jaberg nu există o deosebire fundamentală.

Cu totul altfel par a sta lucrurile în ce privește felul cum vede E. Gamillscheg formarea graiurilor dacoromâne.

Se știe că distinsul romanist din Berlin a studiat, în seminarul condus de d-sa, foarte atent și amănunțit hărțile Atlasului L. R. apărute până acum. O serie de observații făcute cu acest prilej l-au îndemnat chiar să atace problema atât de grea a originei Românilor pe care va tratat-o într'o lucrare voluminoasă. Unele concluzii foarte interesante le-a publicat în articolul de care ne ocupăm acuma. Mi se pare foarte ispititoare teoria celor trei vetre (Kerngebiet) din care s'au răspândit graiurile românești peste teritoriul ce-l ocupă astăzi. Două din aceste vetre s'ar afla, după E. Gamillscheg, la Nord de Dunăre: una în Munții Apuseni, iar a doua între Giurgiu și Cernavoda pe ambele țărmuri ale Dunării.

Cu toate că teoria « structurii » teritoriului dacoromân schițată de Jaberg și teoria celor trei vetre a lui Gamillscheg par a fi ireconciliabile, totuși cred că între amândouă se poate dura o punte de trecere. Cele trei vetre stabilite de Gamillscheg au existat la începutul evului mediu: romanistul german le numește « frühmittelalterliche romanische Kerngebiete ». Structura teritoriului linguistic dacoromân așa cum a schițat-o Jaberg s'a constituit spre sfârșitul evului mediu. Cele patru centre din care s'au format cele patru « dialecte » dacoromâne le-ași numi prin urmare « spätmittelalterliche dacorumänische Kerngebiete ».

Între sec. VII și sec. X s'a întâmplat întâia roire a graiurilor românești spre Sud și spre Nord. Pe timpul venirii Ungurilor, după spusele Anonimului regelui Bela, Românii erau coborîți în văile Ardealului, căci înjghebaseră, împreună cu Slavii, o oarecare organizație de stat.

E de presupus că încă de pe atunci și versantele munților care înconjură platoul ardelean erau locuite de români — natural amestecați cu alte neamuri. Niketas Choniates Akominatos pomenește că, în anul 1164, niște Români l-au omorît pe Andronic Comnenul la hotarele Galiției.

În urma așezării Ungurilor și a Sașilor în interiorul cetății de munți a Ardealului, Românii s'au putut menține numai la periferie,

©BCU CLUJ

în cununa muntoasă înconjurătoare. Atunci s'au format, prin sec. X — XII, cele patru centre de expansiune dacoromână.

Vedem deci că concepția vetrelor romanice dela începutul evului mediu nu exclude pe aceea a centrelor de expansiune dacoromână dela sfârșitul evului mediu.

G. Reichenkron, care a luat parte la studiul hărților Atlasului L. R. în Seminarul condus de G. Gamillscheg și care admite întru totul teoria acestuia despre vetrele romanice la Sud și la Nord de Dunăre, în cele două articole pline de observații juste publicate în *Zeitschrift für Slavische Philologie* și în *Ungarische Jahrbücher*, constată, pe baza răspândirii pe teritoriul dacoromân a elementelor slave de nuanță bulgară, ruteană, sârbă și « dacoslavă », precum și a elementelor ungurești de nuanță nordică și sudică, în fond tot patru arii care de altfel se acopăr aproape punct cu punct cu ariile stabilite de Weigand și Jaberg.

Nașterea acestor arii e prezentată de Gamillscheg—Reichenkron altfel decât era în deobște admis până acuma. De ex. despre teritoriul muntean se crede că populația lui de astăzi e coborîtă dela munte, ceea ce ar arăta chiar numele de « Munteni » al locuitorilor. Gamillscheg o crede răspândită de-a-dreptul din vatra romanică de pe Dunăre. Cred că cele două teze se pot împăca așa cum am arătat mai sus: la începutul evului mediu, din vatra romanică de pe Dunăre — pe care eu n'aș mărgini-o pe un teritoriu relativ mic, între Giurgiu și Cernavoda, ci care a trebuit să se fi întins de-a-ungul întregului curs inferior al Dunării, să zicem dela Vidin la Isaccea — strămoșii Muntenilor și ai Românilor din Sudul Transilvaniei s'au așezat pe cele două versante ale Carpaților sudici; coborîrea dela munte, atât în spre interiorul Transilvaniei, cât și spre câmpia Munteniei, s'a întâmplat mai târziu, spre sfârșitul evului mediu.

La munte, după cum arată toponimia, romanicii au conviețuit cu Slavi care vorbeau un graiu înrudit cu graiurile numite mai târziu bulgărești. Dela acești Slavi au împrumutat Românii un cuvânt ca *zăpadă* pe care l-au răspândit apoi peste toată Muntenia, până în Dobrogea. Stratul « bulgăresc » despre care vorbește Reichenkron (*Z. f. sl. Ph.*, XVII, pp. 152—156) nu e nevoie să-l credem întins dela Dunăre la Alba-Iulia: e destul să presupunem că el forma un

©BCU CLUJ

« interstrat » (*Ung. Jahrb.*, XX, p. 31) în vatra sudică dacoromână, pe cele două versante ale Alpilor Transilvaniei.

După întemeierea principatului muntean au contribuit la constituirea « dialectului » muntean de astăzi, precum spune Jaberg (*Vox Romanica*, V, p. 76), și forțele de expansiune, nivelatoare, emanate din centrele politice și culturale care au fost capitalele consecutive ale țării. Totuși mi se pare că efectele acestor forțe de expansiune n'au fost simțite și peste munți. Astfel influența turcească atât de puternică în Muntenia, nu s'a răspândit la Nord de Carpați (v. *Ung. Jahrb.*, XX, p. 23) [1]).

Tustrei autorii de care ne-am ocupat în aceste rânduri recunosc că rezultatele la care au ajuns au un caracter provizoriu. La fel trebue judecate și observațiile făcute de mine. Numai după apariția celorlalte volume ale ALR se vor putea da rezultate definitive.

E. PETROVICI

ILIE BĂRBULESCU, *Istoria literaturii și gramatica limbii bulgare vechi.* Iași, 1930.

După cum spune autorul, cartea « este un scurt manual de *Istoria literaturii și gramatica limbii bulgare vechi* adaptat la cunoștințele și trebuințele studenților dela Facultățile noastre de Litere ».

Nu înțelegem de ce, la sfârșitul carierii sale, autorul adoptă termenul de « bulgară veche » pentru « paleoslovenică », cum i-a zis până acum. Dintre toți slaviștii numai filologii bulgari, din mândrie națională, mai țin cu încăpățânare la termenul de limbă « veche bulgară ». Toți ceilalți zic « altkirchenslavische Sprache », « vieux slave », « drevne-cerkovno-slovjanskij jazyk » (rus.), « starosłowiański język » (pol.), « staroslověnský jazyk » (ceh.), « veche slavă » (bisericească), etc. Românește putem să-i zicem scurt: « paleoslavă ».

Nu termenul de « veche slavă bisericească » e « impropriu și fals », ci acela de « bulgară veche ». Limba din jurul Salonicului pe care frații Chiril și Metodie au ridicat-o, în a doua jumătate a secolului al IX-lea, la rangul de limbă literară, nu se numea pe vremea aceea

[1]) Un element turcesc ca *cioban* a fost dus în Ardeal de păstori transhumanți (v. DA. s. v.).

©BCU CLUJ

«bulgară», ci simplu «slavă» *(slověnĭskŭ)*. Sub termenul de «bulgară» se înțelegea pe atunci limba turcică vorbită la curtea hanului [1]) Bulgariei de boerii de origine turcică ai acestuia. Apoi limba literară a apostolilor Slavilor, servind la traducerea textelor bisericești, a imitat în sintaxă, topică și în expresii limba textelor originale grecești. Deoarece traducerile le-au făcut (poate cu excepția textului evangheliei) în Moravia pentru Slavii de acolo, au primit în limba lor multe «moravisme». Toate acestea au dat celei mai vechi limbi literare a Slavilor un caracter «artificial», îndepărtând-o de graiul viu din jurul Salonicului care i-a servit de temelie.

Dar numele dat limbii lui Chiril și Metodie nu are nicio importanță. Nenorocirea este că manualul lui B. mișună de greșeli, încât nu poate fi pus în mâinile studenților. Astfel pe o singură pagină, a 6-a, pot fi constatate următoarele inexactități: B. pretinde că, în Dalmația, Croații trăiau amestecați cu «Italieni». Dar romanicii din Dalmația și insulele dalmatine, descendenții Ilirilor romanizați, nu pot fi confundați cu Italienii. De altfel însuși B. știe despre acești «Romani», deoarece îi amintește în nota a 2-a în josul aceleiași pagini.

Biserica creștină nu era încă organizată în Croația în sec. VII cum învață B. Arhiepiscopia din Spalato cu cele șapte episcopii care îi erau subordonate nu erau ale Croaților, ci ale romanicilor din orașele și insulele dalmatine pe care B. îi numește «Italieni». (De altfel aceste orașe și insule locuite de romanici nu aparțineau Croației, ci imperiului bizantin). Întâia episcopie croată a fost întemeiată mai târziu la Nin (Nona).

B. scrie consecvent Spalatto, Cataro, Ravena, Raguza în loc de Spalato, Cattaro, Ravenna, Ragusa [2]).

O supărătoare lipsă de cunoștințe istorice și geografice apare din toate paginile cărții lui B. E inutil să ne oprim la fiecare. Pentru ca să ne facem definitiv o idee despre cultura generală a autorului

[1]) Acesta era titlul lui Boris al Bulgariei; în slavă «kŭnędzĭ», adică principe, iar nu «țar» cum îi zice B. la p. 30. Numai fiul lui Boris, Simeon, își ia titlul de «țar», ceea ce ar fi egal cu titlul de rege. (Și regelui actual al Bulgariei i se zice «țar»).

[2]) Înțelegem să se scrie Pannonia cu un *n*, dar numele de localități rar întrebuințate de Români trebue să-și păstreze ortografia originală.

©BCU CLUJ

acestui manual, e destul să citäm o frază de pe pagina 20 din care se vede ce a înțeles B. din cearta dogmatică dintre biserica de răsărit și cea de apus pe chestia purcederii Duhului Sfânt. B. spune că preoțimea germană din Moravia învinovățește pe frații Chiril și Metodie la Papa că sunt eretici, « că ar fi predicând, împotriva dogmelor creștine: că nu trebue să se recunoască 'fiul lui D-zeu', pe 'filioque' ».

Dar poate că autorul manualului știe mai multă slavă decât istorie. Ca să ne lămurim și asupra cunoștințelor de slavă ale lui B. să ne mărginim iarăși la o singură pagină a cărții. La p. 184, unde tratează despre sintaxă, B. dă câteva exemple de fraze paleoslave cu traducerea lor românească. Țin să remarc că exemplele sunt luate din Vondrák, *Altkirchenslavische Grammatik*, ed. 2-a. Berlin, 1912, pp. 579—638. Vondrák, pe lângă exemplul paleoslav, dă și fraza grecească pe care o traduce cea paleoslavă și arată și locul din Noul Testament de unde e luat exemplul. Astfel *otĭcĭ . . . dastŭ duxŭ svętŭ* îi corespunde grecescului ὁ πατὴς . . . δωσει πνεῦμα ἅγιον Luca, 11, 13 (*op. cit.*, p. 586). B. traduce fraza astfel: (Tatăl) . . . « dă (dădu) duhul Sfânt ». *Dastŭ* are însă sens de viitor, fiind un prezent al unui verb perfectiv și îl traduce pe δωσει, iar B. îl traduce cu prezentul și aoristul [1]).

La fel fraza *ona že abie ostaviša korabĭ i otĭca svojego*, Matei, 4, 22 (Vondrák, *op. cit.*, p. 596), unde e vorba de cei doi frați Iacob și Ioan, fiii lui Zevedeu, e tradusă de B.: « ea însă îndată părăsind corabia și pe tatăl său ». B. l-a înțeles pe *ona* ca pe un feminin singular. Dar participiul pret. activ I *ostaviša* nu poate fi un fem. sg. nom. care are forma *ostavivši*, ci e un nominativ dual masculin (v. Vondrák, *op. cit.*, p. 453) [2]).

Singură partea gramaticală, fonetica și morfologia, urmând de aproape modelele clasice, e utilizabilă, cu toate că și aici terminologia și stilul sunt tot așa de supărătoare ca în celelalte opere ale lui B.

E. PETROVICI

---

[1]) În cel mai nou text biblic românesc, fraza e tradusă astfel: « Tatăl..... da-va Duhul Sfânt..... »

[2]) Textul biblic românesc are: « Care (Iacob și Ioan) îndată lăsând corabia și pe tatăl lor » .....

©BCU CLUJ

AL. ROSETTI, *Istoria limbii române, III, Limbile slave meridionale.* București, 1940.

Și al treilea volum al *Istoriei limbii române* a lui Al. Rosetti se remarcă, întocmai ca primele două, printr'o prezentare ordonată a materialului, prin bibliografia bogată la curent cu ultimele cercetări și printr'o conciziune adeseori excesivă care, după părerea noastră, e în desavantajul clarității expunerii.

Influența slavă asupra limbii române a fost insuficient studiată până în prezent. Se simte mai ales lipsa unor cercetări de amănunt. Aceasta explică de ce încercarea de a studia în ansamblu această influență, făcută de un cercetător a cărui specialitate nu este slavistica, prezintă greșeli de detaliu care ar fi putut fi evitate, dacă autorul nu s'ar fi lăsat călăuzit, în desișul greu de descurcat al raporturilor slavo-române, adeseori de o călăuză foarte puțin sigură ca B. Conev și dacă nu ar fi înlocuit unele explicații vechi, admise de toți cercetătorii, cu altele personale care nu vor putea fi acceptate de nimeni (v. mai jos cazul sufixului *-anie*).

Din cauza acestor defecte suntem ispitiți să regretăm că, după expunerea lui Ovid Densusianu din *Histoire de la langue roumaine*, vol. I, despre care R. spune că « constitue o încercare onorabilă de a înfățișa problema, dar autorul pare tot timpul strâmtorat și nu domină materia », lucrarea de față arată, în unele privințe, un regres. Ovid Densusianu știa foarte bine acum patruzeci de ani care e originea sufixelor *-anie*, *-enie* și felul cum s'au format în limbile slave [1]); nu confundă funcția prefixului *prě-* care formează superlative cu aceea a prefixului verbal *prě-* [2]); n'ar fi prezentat, luându-se după Conev, elemente latine sau albaneze ca elemente slave *(splină, gușă, rânză)* [3]), etc., etc.

Să sperăm că la a doua ediție a acestui volum aceste greșeli de amănunt foarte supărătoare vor fi îndreptate.

Dăm mai jos observațiile noastre în ordinea paginilor lucrării:

Dominația romană în provinciile dunărene nu s'a sfârșit în a doua jumătate a secolului al IV-lea d. Chr. (p. 21), ci mult mai târziu,

[1]) V. Densusianu, *Hist. de la l. roum.*, tom. I, p. 251.

[2]) *Ibid.*, p. 248.

[3]) *Ibid.*, pp. 352, 353.

©BCU CLUJ

la sfârșitul secolului al VI-lea, pe la anul 600 d. Chr., pe vremea domniei împăratului Mauricius (582—602). Atunci sunt amintite pentru ultima dată orașele romane de pe Dunăre dela Singidunum la vale [1]).

Rosetti afirmă (p. 22) că cele mai vechi împrumuturi slave din limba română nu sunt semnalate și în albaneză, deci contactul dintre Slavi și Români s'a produs într'o regiune îndepărtată de patria primitivă a Albanezilor. Dar cel mai vechiu împrumut slav în limba română, care datează din epoca latinei balcanice, e însuși numele Slavilor: *Șchei* < lat. *Sclavi*, < sl. *Slověne* [2]). Acesta este și astăzi numele Bulgarilor la Albanezi: *shkja*, pl. *shkje* « Slave, Bulgare » [3]).

Și în alte împrumuturi slave, albaneza și româna prezintă un *a* în loc de *o* slav, ceea ce dovedește că s'a făcut de timpuriu, înainte de sec. al IX-lea [4]). Astfel alb. *magule* < sl. *mogyla* [5]), *gatuaj* (*gatí* « gata ») < sl. *gotovŭ* [6]).

Nazala slavă *ǫ* are, atât în albaneză, cât și în română, două reflexe: alb. *un*, *ën*, rom. *un*, *în*. Astfel alb. *dumré* < sl. *dǫbrava* [7]), *sundój* < sl. *sǫditi* [8]), *orëndí* « sculă » < sl. *orǫdije*, *pëndar* < sl. *pǫdarĭ* [9]).

O seamă de elemente slave sunt comune albanezei, dacoromânei și meglenoromânei [10]): *babë*, *darovís* (rom. *a dărui*), *gradinë*, *kosë* (rom. *coasă*), *koçán* (rom. *cocean*), *kuláç* (rom. *colac*), *lopatë*, *obór*, *policë*, *prak* (rom. *prag*), *rogós*, *sitë*, *vërsë* (rom. *vârstă*), *vërtit* (rom.

---

[1]) V. Jireček, *Geschichte der Serben*, Gotha, 1911, vol. I, p. 88.

[2]) V. Petar Skok, *Slověninŭ > Sclavus* în *Mélanges A. Thomas*, Paris, 1927, pp. 413—416.

[3]) V. Weigand, *Albanesisch-deutsches und deutsch-albanesisches Wörterbuch*, Leipzig, 1914, s. v.

[4]) V. Ernst Schwartz, *Zur Chronologie von asl. a > o* (*AfslPh.*, vol. 41, pp. 124—136).

[5]) *Ibid.*, p. 134.

[6]) V. Norbert Jokl, *Zur Geschichte des alb. Diphthongs -ua-, -ue-*. (Extras din *Indogermanische Forschungen*, vol. IL, pp. 274—300, vol. L, pp. 33—58).

[7]) Cf. DR. VII, p. 348.

[8]) Cf. rom. *osândi* < *osǫditi*. Cf. și derivatele *sundím*, *sundimtár*.

[9]) Cf. rom. *pândar*.

[10]) Cf. Capidan, *Elementul slav în dialectul aromân*, București, 1915, pp. 25—27.

©BCU CLUJ

a învârti). Th. Capidan [1]) dă o listă de 44 cuvinte de slave din limba albaneză care se găsesc în aromână și dacoromână.

Toate aceste elemente par a aparține celei mai vechi pături slave din albaneză și română. Despre acelea care sunt considerate și mai vechi, ca de ex. *jupân*, *smântână*, *stăpân*, *stână*, *stâncă*, nu se poate spune cu siguranță că sunt de origine slavă [2]) sau că sunt așa de vechi, ca de ex. *stâncă* (v. mai jos).

Deci populația romanizată din provinciile dunărene, atunci când a împrumutat cele mai vechi elemente slave, era în contact și cu Albanezii undeva, în părțile centrale ale Peninsulei Balcanice [3]).

După Al. Rosetti, « Slavii au învățat românește, pentrucă limba română participa la prestigiul civilizației romane » (p. 25, 27 și Rosetti, *Istoria limbii române*, II, p. 41). Romanitatea Sud-Estului european, începând cu sec. al VII-lea, era reprezentată printr'o populație formată în majoritate din păstori transhumanți fără pătură cultă superioară, fără organizație de Stat, coborîtă la un nivel foarte scăzut de civilizație. Nu se poate deci vorbi de un « prestigiu » al limbii acestor țărani și păstori. După cum spune K. Jaberg [4]), poporul român s'a format cu ajutorul a ceea ce dânsul numește « Volkskräfte ». Dacă prestigiul civilizației romane i-a făcut pe Slavi să se romanizeze, atunci ne putem întreba de ce nu s'a întâmplat aceasta la Sud de Dunăre, unde civilizația romană a înflorit mai mult timp.

Dimpotrivă, limba slavă, ca limbă a bisericii și a Statului, a avut un prestigiu mult mai mare decât limba romanică. De aceea a și triumfat la Sud de Dunăre. La Nord, organizația bisericească și de Stat sub formă slavă a fost mult mai slabă. Aici limba romanică s'a putut menține, primind însă, pe lângă o mulțime de elemente lexicale slave, și unele caractere neromanice în însăși structura ei.

Prin urmare nu simbioza (p. 27) a Românilor și Slavilor a fost cauza introducerii caracterelor slave în structura limbii române, ci

---

[1]) *Op. cit.*, pp. 28—29.

[2]) De altfel două din ele se găsesc și în albaneză: *stopán și stan*.

[3]) Cf. Nandriș, *Despre influența slavă în limba română* (Extras din *Revista istorică română*, vol. II, fasc. IV, București, 1932), p. 23 și DR., VII, p. 348.

[4]) *Vox Romanica*, V, p. 69.

©BCU CLUJ

prestigiul limbii slave [1]). Căci simbioză a fost și la Sud de Dunăre, unde o mulțime de romanici au fost slavizați și cu toate acestea sârbo-croata n'are în structura ei caractere neslave, romanice. Aci limba romanică, vorbită de straturi inferioare ale populației, deci lipsită de prestigiu, a dispărut aproape fără urme.

În schimb în părțile răsăritene ale Peninsulei Balcanice romanicii au jucat un oarecare rol politic pe timpul frământărilor care au dus la întemeierea țaratului al doilea bulgar (imperiul româno-bulgar). Sub stăpânirea bizantină s'a întâmplat o nivelare a diferitelor pături sociale din fostul imperiu bulgar; Slavii și romanicii au simțit la fel jugul bizantin. În răscoala izbucnită la anul 1186 au luat parte și Slavii și romanicii; se pare chiar că aceștia din urmă ocupau posturile de conducere. E deci explicabil cum a putut bulgara să împrumute unele caractere neslave din limba acestor romanici, pe când sârbo-croata a rămas aproape neinfluențată de limba romanicilor de pe domeniul ei.

Cred deci că tot Pușcariu are dreptate când socotește că Românii erau mai numeroși decât Slavii în regiunile unde i-au asimilat pe aceștia din urmă.

De asemenea ne putem întreba, dacă unele « maniere » slave de a pronunța anumite sunete (iotacizarea lui *e* inițial, consonanta *h*) trebue explicate în sensul că Slavii, învățând românește, le-au introdus din graiul lor în limba română și că tot ei au reprodus « forma internă » a unor cuvinte slave în unele cuvinte românești (p. 28). Aici aș aminti observațiile pe care le-am făcut la Românii din județele Sătmar și Sălaj care au învățat dela Unguri să pronunțe vocale lungi și vocalele *ö* și *ü* [2]) și au decalcat o mulțime de expresii ungurești

[1]) În general, puternica influență slavă asupra limbii române se explică mai ales prin prestigiul de care s'a bucurat slava printre romanici. Însuși P. Skok, care a întrebuințat mai întâi termenul de simbioză vorbind despre Români și Slavi, spune că cele mai vechi slavisme ale limbii române coincid, în ce privește epoca împrumutării lor, cu întemeierea celor mai vechi state slave balcanice (DR, IX, p. 215, nota 5). Nu însemnează aceasta că păturile sociale care vorbeau slava, având rol conducător în stat, au câștigat în prestigiu și că acele clase sociale inferioare care vorbeau graiuri romanice au împrumutat, cum se întâmplă întotdeauna, din graiul claselor conducătoare?

[2]) V. ALR II, vol. I, p. 80, harta 160, numărul cartografic 325 și p. 81, hărțile 161, 162, numărul cartografic 325.

©BCU CLUJ

fără ca să fi asimilat un singur Ungur. Românii fiind uniți, iar Ungurii reformați, nu există căsătorii mixte între ei.

Grupul slav comun **dj* n'a dat în sârbo-croată *dž* (p. 36 și 65). Africata care s'a născut din **dj* e notată de alfabetul croat printr'un *d* tăiat care se găsește numai în puține tipografii. În lipsa acestei litere croate, africata rezultată din **dj* trebue redată prin *dź*. Se știe că sârbo-croata are două serii de africate, de altfel ca polona. Dacă notăm partea ocluzivă a africatelor prin *t*, *d*, atunci cele patru africate sârbo-croate și polone le-am nota *tś*, *dź* și *tš*, *dž*. Întâiele două au ca element spirant câte un *ś* sau *ź* « moale », pe când cele din urmă au câte un *š*, *ž* « dur » [1]). Africata moale *dź*, notată oficial de Croați (și în general de slaviști) cu un *d* tăiat [2]), derivă din **dj* slav comun (sau dintr'un *dj* secundar sârbo-croat), pe când *dž*, notat chiar așa de slaviști [3]), s'a născut din asimilarea lui *tš* (notat *č*) la o consonantă fonică următoare: *otačbina* > *otadžbina* « patrie » [4]).

Auxiliarul viitorului în bulgară nu are forma *ke*, *če* (p. 36), ci *šte* (*šte ida* « voiu merge ») [5]). Forma paleoslavă e *xoštetŭ*. În slava comună forma aceasta avea un **tj*; de aici formele cu *k*, *ć*, *č* din apusul și centrul Peninsulei Balcanice și cu *št* din bulgară și paleoslavă. Formele *ke idem* și *če idem* « voiu merge » pe care le-a luat R. din *Rocznik Slawistyczny*, IX, p. 196 sunt din dialectele Sârbiei orientale, deci din graiuri considerate de unii sârbești (de ex. slavistul dela Belgrad A. Belić [6]) tocmai fiindcă au *k*, *č* pentru protoslavul **tj* și nu *št* ca în bulgară [7]).

La înșirarea consonantelor și vocalelor dure și moi (p. 40), după *k*, *t*, pol. *ł*, r. *lŭ* și după *č*, *c*, *t'*, trebue adăugat câte un etc. De fapt consonantele dure și moi sunt mai multe. Dure: *p*, *b*, *v*, *t*, *d*, *k*, *g*, *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, *z*, *x*; moi: *p'*, *b'*, *v'*, *t'*, *d'*, *č*, *ž*, *l'*, *m'*, *ń*, *r' s'*, *z'*, *š*, *j*.

Nu cred că opoziția între consonantele dure și cele moi *(an-ani)*, care joacă un rol așa de important în morfologia românească, a fost introdusă în limba română după model slav (p. 41). Opoziția aceasta

[1]) V. Olaf Broch, *Slavische Phonetik*, Heidelberg, 1911, pp. 62—64.

[2]) În ortografia obișnuită în cărți literare și în gazete se întrebuințează pentru acest sunet *dj* sau *gj*.

[3]) Oficial *ǵ*, v. *Rječnik*-ul Academiei din Zagreb, vol. III, p. 527.

[4]) V. A. Leskien, *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache*, Heidelberg, 1914, p. 40.

[5]) V. Léon Beaulieux, *Grammaire de la langue bulgare*, Paris, 1933, p. 339.

[6]) V. A. Belić, *Dijalekti istočne i južne Srbije*, Beograd, 1905, p. LXXXIV.

[7]) Aceste graiuri au de altfel și *u* pentru *ǫ* slav comun. Mladenov le numește « Übergangsmundarten » (v. *Rocznik Slawistyczny*, IX, p. 194).

©BCU CLUJ

în limbile slave n'are niciun rol în morfologie asemănător aceluia pe care îl joacă în morfologia românească. Pe urmă limbile slave cu care limba română a fost în contact mai intim, adică limbile slave de Sud, nici nu au această opoziție; ceea ce se constată în graiurile bulgărești orientale e fără importanță. Apoi ceea ce în ortografia oficială românească se notează cu un *i* final nu e identic cu înmuierea din limbile slave [1]). În limbile slave se întâlnește în orice poziție în cuvânt, pe când în limba română numai în poziție finală. Căci « înmuierea » consonantelor finale în limba română se datorește procesului de dispariție treptată a unui *i* final. Din fostul *i* final n'a mai rămas decât « înmuierea » consonantei finale: *par-par' (pari)* [2]). În cazul sufixelor *-tor*, *-ar*, *-er*, în majoritatea graiurilor dacoromâne *r* e palatal și la singular, astfel că vechea opoziție sg. *văcar'*-pl. *văcari* (cu *i* plenison) a dispărut: sg. *văcar'*—pl. *văcar'* [3]).

Și în alte cazuri s'a întâmplat același lucru; procesul de dispariție a lui *i* final poate să ajungă până la dispariția totală chiar a înmuierii consonantei finale, de ex. după *ș*, *j*, *ț*, *z*. *Cosaș*, *praj*, *hoț* sunt forme de singular și de plural în același timp.

De altfel consonantele finale în multe graiuri dacoromâne și în aromână, mai prezintă o corelație de timbru în afară de cea care se manifestă prin opoziția « înmuiere-neînmuiere », anume opoziția « labializare-nelabializare ». Și în cazul acesta suntem în prezența procesului de dispariție a unei vocale finale, adică a lui *u* final, din care a rămas numai labializarea consonantei finale, rotunzirea buzelor care însoțește articularea, mai cu seamă explozia, consonantei finale. În foarte multe cazuri un singular nu se deosebește de pluralul său sau persoana întâia sg. a prezentului unui verb, de persoana a 2-a a aceluiași prezent, decât prin această rotunzire. Ceea ce dialectologii notează fonetic *un măsarĭŭ*, *doi măsarĭ*; *un învățătorĭŭ doi învățătorĭ*; *ieu rîzŭ*, *tu rîz* trebue notat fonologic *un măsar°*; *doi măsar'*; *un învățător°*, *doi învățător'*; *ieu râz°*, *tu râz* [4]). În același

[1]) V. BL, VI, p. 15, nota 1.

[2]) V. Philippide, *Originea Românilor*, vol. II, p. 66.

[3]) V. ALR II, vol. I, p. 114, harta 220 (ZIDAR), p. 115, hărțile 221, 222 (DULGHER, TÂMPLAR).

[4]) V. Philippide, *Op. cit.*, p. 87. Cu ° notăm rotunzirea consonantelor (v. TCLP, 4, p. 108, nota 12).

©BCU CLUJ

graiuri vom avea sg. *soț*°—pl. *soț*, sg. *cosaș*°—pl. *cosaș*, sg. *praj*°—pl. *praj*, sg. *oḱ*°—pl. *oḱ*, sg. *bač*°—pl. *bač (baciu—baci)*, *ieu spuĭ*°—*tu spuĭ*, *ieu simț*°—*tu simț*, etc. [1]).

[1]) ALR notează labializarea consonantelor finale printr'un *u* mic scris la umărul acestora. De obiceiu subt acest *u* se găsește și o liniuță perpendiculară prin care se arată afonia. Pe o mulțime de hărți, atât din ALR I cât și din ALR II, se pot stabili două arii unde s'a păstrat *u* final: o arie în Transilvania, din Bihor și Țara Oașului până la Sibiu și Făgăraș și a doua arie în Estul Munteniei și Sudul Moldovei.

După A. Rosetti acest *u* final e de origine fonetică (BL, I, pp. 58—88), deoarece se întâlnește și în cuvinte care n'au avut vreo vocală finală în latină sau în slavă. Cazul lui *sîntu* < lat. *sint*, eu *yestŭ* < lat. *est* se explică foarte ușor: finala *-u* fiind terminațiunea persoanei întâi sg. a prezentului, va fi adăugată la orice verb, de orice origine ar fi, deci și la *sint*, *est*. Acest *-u* se va găsi și la sfârșitul verbelor de origine slavă: *ieu mă hodinŭ*. Din același motiv a primit forma *est* un *-e* la a treia persoană sg. a prezentului indicativului: *este* (ca *face*, *tunde*, etc.).

Despre *u* final la substantivele și adjectivele de origine slavă v. mai jos p. 138.

Și lipsa lui *u* final din numele românești descoperite în documentele ungurești și sârbești din sec. XIII și XIV e ușor de explicat. Se poate că numele acelea provin din graiuri românești care încă de pe atunci au pierdut orice urmă de *u* final. Dar chiar să fi existat o labializare a consonantei finale asemănătoare aceleia din ariile sus-amintite, grămăticul ungur sau sârb n'ar fi știut cum să o noteze. Se știe că ungara și sârba n'au consonante finale labializate. Reproducând un cuvânt românesc, Ungurii și Sârbii vor reda consonantele finale labializate românești cu consonantele proprii nelabializate. (Am încercat odată să obțin dela un Ungur un *p* final românesc labializat și unul înmuiat; trebuia să pronunțe *un lup*°, *doĭ lup'*. Neavând în graiul propriu nici *p*° și nici *p'*, Ungurul a pronunțat *un lup*, *doĭ lup*. Dânsul era convins că așa pronunț și eu). De altfel nici Românii care nu sunt originari din ariile cu *u* final, nu reușesc să pronunțe corect o consonantă labializată. Dacă nu li se atrage atenția, nici nu-și dau seamă de existența acestui fel de consonante.

La documentele slavone trebue să ținem seamă și de următorul fapt: Limbile slave au și ele terminațiunile lor la substantive, adjective, verbe, etc. Un cuvânt împrumutat trebue să intre într'o categorie existentă în slavă. Un nume propriu bărbătesc de origine românească terminat în consonantă labializată va putea să intre numai în categoria masculinelor având la nominativ singular terminațiunea zero. Un nominativ terminat în *-u* e imposibil în slavă; o astfel de formă în *-u* a unui nume de bărbat ar fi simțită în slavă ca un dativ. Un nume ca *Tăutul*, foarte obișnuit în documentele lui Ștefan cel Mare, are la dativ forma *Tăutulu*, la genitiv-acuzativ forma *Tăutula*. Nominativul va avea și el terminațiunea slavă așteptată, adică zero, notată cu un ier: *Tăutulъ*.

Cu toate acestea grămăticilor le-au scăpat masculine românești scrise cu *u* final la nominativ în documentele slavone din Moldova (v. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, pp. 610—611).

©BCU CLUJ

Prin urmare în multe graiuri românești corelația de timbru a consonantelor se manifestă nu numai în caracterul moale sau dur al consonantelor (sg. *par*—pl. *paŕ*), ci și în caracterul labial sau nelabial al lor (sg. *caŕ*°-pl. *caŕ* = *cariu-cari*) [1]).

Corelația de timbru a consonantelor e principalul indiciu care caracterizează « uniunea (Sprachbund) fonologică a limbilor eurasiatice » stabilită de Jakobson [2]). Româna, cu toate că la origine era o limbă europeană (din punct de vedere fonologic), ar fi devenit deci o limbă eurasiatică « introducând », cum zice R. (p. 41), dela Slavi corelația « înmuiere—neînmuire ». Dacă aceasta este adevărat, atunci și corelația « labializare—nelabializare » trebue să fi fost « introdusă » în limba română tot din limbile eurasiatice, limbile caucaziene de Nord [3]), căci alte limbi eurasiatice mai apropiate n'o au.

Prin urmare corelația de timbru a consonantelor n'a fost introdusă, n'a fost împrumutată în limba română din limbile slave. Cu aceasta nu vreau să zic că româna nu participă la afinitatea fonologică a limbilor « eurasiatice ». Convergența fonologică între două limbi n'o explică nici adepții școalei fonologice din Praga numai decât prin împrumut, imitație, prin amestecul celor două limbi. Există tendințe colective convergente comune mai multor limbi învecinate de origini diferite. Cum se propagă aceste tendințe, încă n'au reușit fonologiștii să ne-o arate [4]).

E adevărat că, în sistemul fonetic românesc, vocalele prepalatale au mai mare importanță decât în sistemele fonetice ale celorlalte limbi romanice. Aceasta însă nu se datorește influenței slave (p. 41), deoarece exista înainte de contactul Românilor cu Slavii. Pe când în celelalte limbi romanice vocalele prepalatale au palatalizat numai velarele (cu excepția sardei și a dalmatei unde nici acestea nu s'au

---

[1]) Terminologia e cea întrebuințată de școala fonologică din Praga, v. TCLP, 4, p. 316.

[2]) V. *Evrazija v svete jazykoznanija*, Praga, 1931, pp. 7—12 și TCLP, 4, pp. 234—240. E interesant de observat că Jakobson socotește numai limba « moldovenească, adică reprezentanta orientală a grupului românesc » ca făcând parte din această « uniune ». (În *Universul Literar* din 7 Iunie 1941 R. afirmă că Jakobson nu opune nicăieri dialectul moldovenesc limbii noastre literare).

[3]) V. TCLP, 4, pp. 104, 108, 114.

[4]) V. R. Jakobson, *Actes IV Congr. ling.*, 55 sq.

©BCU CLUJ

palatalizat în întregime), în limba română au fost aficiate de *ī* și de *ĕ* și dentalele *(dīco > zic, tĕneo > ţin, sĕdeo > şed, annī > ai)* și, în parte, labialele *(pĕctus > k'ept, bĕne > ģine, vīnea > yie, fīat > h'ie, mīhi > ńie)*. În împrumuturile slave, dentalele (și în parte labialele) au rămas neatinse. Prin urmare, dacă a fost influență, n'a fost din partea limbilor slave [1]).

Nu înțeleg de ce amintește R. la p. 41 trăsătura caracteristică a fonetismului limbii slave comune (și al paleoslavei) de a avea silabe deschise. Aceasta nu are niciun raport cu niciun fenomen fonetic românesc.

E adevărat că *h* a fost împrumutat în limba română din limbile slave (p. 42, 62). În cele mai multe graiuri românești *h* nu e o postpalatală, ci o fricativă laringală, o simplă aspirație (v. ALR II, vol. I, p. 17, harta 34 și p. 94, MN [2741]). Fonetic ar trebui notată cu un spiritus asper. Nu poate fi deci susținută teza că existența acestui *h* «a permis crearea prepalatalei *h*, provenită din alterarea lui *f*, înaintea unei vocale prepalatale: *fie > hie*» [2]). Dar chiar dacă ar fi identică articularea celor două sunete, și atunci teza lui R. nu poate fi admisă. Căci ne-am putea întreba ce a permis crearea prepalatalei provenită din alterarea lui *v* înaintea unei vocale prepalatale *(vie > ýie)*. De asemenea am putea întreba ce a permis crearea africatelor de tipul lui *č, ǧ* în limbile romanice provenite din alterarea velarelor sau a dentalelor înaintea unei vocale prepalatale sau unui iod *(gener > ǧinere, rogationem > rugăčune)*. În cursul evoluției unei limbi se creează necontenit sunete nouă, inexistente într'un stadiu mai vechiu al acestei limbi și fără ca aceste sunete să fi avut un prototip în vreo limbă învecinată. Din punctul de vedere al latinei, sunetele românești *ă, î, k', č, ģa, ģ, ǧ, ĭ (pomĭ), j, ǫa, ş, ţ, v, z* sunt cu totul nouă. Cele mai multe dintre ele *(k', č, ģ, ǧ, ş, ţ, z)* s'au

---

[1]) Palatalizarea labialelor, trebue să fie veche. E sigur însă că palatalizarea nu a ajuns decât târziu (sec. XVI) la stadiul *k', g', h', n'*. Până în sec. XVI palatalizarea labialelor trebue să fi fost în stadiul în care se găsește astăzi în Estul Munteniei, notat de ALR *pʰ'i̯, pʰ', ph', bʏ, fʰ', vʏ, mi̯ⁿ*, etc. Aceste labiale palatalizate nu puteau și nu pot fi notate cu chirilice decât: п, б, ф, в, м.

[2]) Notația e greșită. În niciun sistem de transcriere fonetică, fricativa palatală afonică nu e notată *h*, ci *ç* (Association Internationale), *χ', h'* (ALR). E așa numitul «*ich*-Laut».

©BCU CLUJ

născut datorită palatalizării, întocmai ca *h'*. E nevoie să presupunem pentru toate aceste sunete tot atâtea prototipuri străine?

În ce privește mutarea accentului de pe vocala finală accentuată cu o silabă spre începutul cuvântului în elementele slave ale limbii române (pp. 43—44), v. în acest volum al Dacoromaniei pp. 36—38.

Se spune: *a* slav final neaccentuat, întocmai ca *o* slav în aceiași poziție trece la *ă* (pp. 44, 46—47) sau că ierurile finale au dispărut sau au dat *-ă*, *-e*, *-ie* în limba română (p. 52). În ce privește vocalele finale ale cuvintelor variabile trecute din limbile slave în limba română trebue făcută următoarea observație: Cuvintele variabile (substantive, adjective, verbe), trecând dintr'o limbă într'alta, intră în categoriile existente în limba în care trec, adică primesc terminațiunile limbii din urmă. La fel s'a întâmplat și cu elementele slave din limba română. Un verb ca *a ceti (citi)* are din slavă numai radicalul *čĭt-*; toate terminațiunile sunt însă românești (*-i* al infinitivului, *-esc*, *-ești*, *-ește*, *im*, *-iți*, *esc* la prezentul indicativului, *-eam*, *-eai*, etc. la imperfect, *-ii*, *-iși*, *-i*, etc. la perfectul simplu, etc., etc.). Așa dar *a ceti* a intrat în categoria lui *a înflori*. La fel un adjectiv va primi cele patru terminațiuni românești, la masculin singular terminațiunea zero (în multe graiuri consonanta finală e însoțită de rotunzirea buzelor, rest din *-u* de odinioară), la masc. pl. palatalizarea consonantei finale, rest din *-i* de odinioară (păstrat în scriere), la fem. sg. *-ă* iar la fem. pl. *-e*. Un adjectiv ca *slab-* a intrat în categoria lui *bun*. La fel *mądr-* > *mândru* a intrat în categoria lui *negru* (din cauza grupului final *-dr-*), *ljut-* (pl. sl. *ljutŭ*) > *iute* în categoria lui *mare* cu două terminațiuni (din cauza adverbului *ljutě* > *iute*).

Substantivele nu fac excepție în privința aceasta. *Slúžba* (acuzativ *slúžbǫ* = *slúžbă*), *brazdá* (acuzativ *brázdǫ* = *brázdă*), *síto* (pl. *síta*), *grebló* (pl. *grébla*), *pĭklŭ*, *cĕpŭ*, *bŭtŭ* (> *bâtă*), *bolĭ*, *cĕvĭ* (> *țeavă*), *skrĭbĭ* (> *scârbă*), *napastĭ* (> *năpastă*), etc. au intrat în categoria femininelor terminate la sg. în *ă*, iar la pl. în *e* sau în *i*. Oare în toate cuvintele de mai sus s'a ajuns pe cale fonetică dela *-a*, *-á*, *-o*, *-ó*, *-ŭ*, *-ĭ* la *-ă*? Vocala *-ă* este o terminațiune românească. De ce a fost aleasă tocmai această terminațiune trebue cercetat pentru fiecare caz aparte. Astfel în cazul lui *brazdá—brázdǫ=brázdă*, și mai ales a lui *slúžba—slúžbă* e evident că asemănarea cu *casa* (articulat)—*casă* era foarte mare. Aici n'avem nicio dificultate. În cazul lui *-o* să nu

©BCU CLUJ

uităm că singularele *sită*, *greblă*, *slovă*, etc. au putut fi refăcute din plurarele *site*, *greble*, *slove*, etc. Nu *-o* slav deschis a fost redat în limba română prin *-ă*, ci substantivelor slave terminate în *o* a trebuit să li se găsească o terminațiune românească, și cea mai apropiată s'a găsit să fie *-ă*. De altfel însuși R. spune că « în altă situație [decât în poziție finală] timbrul lui *o* rămâne de obicei neatins », (p. 46). Pentrucă în poziție finală nu e o trecere a lui *-o* la *-ă*, ci o substituire de terminațiune, o schimbare de sistem gramatical din cel slav în cel românesc. La fel și în cazul lui *țeapă*, *bâtă*[1]), *boală*, *țeavă*, etc. să ne gândim la pluralele *țepe*, *boli*, *bâte*, *țevi*, etc. din care au putut fi refăcute singularele respective.

Substantive ca *zǫbrŭ* au intrat în categoria lui *codru* (v. mai sus cazul lui *mǫdru* > *mândru*). *Rędŭ*, *kotĭcĭ* (> *coteț*), *kokošĭ*[2]), etc. au intrat în categoria masculinelor cu terminațiunea zero (în unele graiuri consonanta finală fiind labializată), pentrucă și în slavă terminațiunea era zero. Dar să nu ne închipuim că terminațiunea slavă zero este identică cu terminațiunea românească zero. În multe graiuri românești de azi, iar în trecut în toate graiurile românești, la masc. sg. al susbstantivelor și adjectivelor, la pers. 1-a sg. și a 3-a pl. a prezentului indicativ și conjunctiv (atunci când terminațiunea este zero), consonanta finală este labializată, adică are un *-u* foarte scurt, foarte redus, afonic, un *-u* mimat. Poate și terminațiunea zero a limbilor slave a avut ceva asemănător înainte de dispariția fără nicio urmă a lui *-ŭ*.

În sfârșit alte substantive slave ca *věstĭ*, *pověstĭ*, *vrěmę*, *molĭ*, *prašta*, *prěmeždije*, etc. au intrat în categoria femininelor de tipul lui *parte*, *funie*. Unele ezită între tipul *casă*, tipul *parte* și tipul *funie* : *năpastă* sau *năpaste*, *țeavă* sau *țeve*, *prăpaste* sau *prăpastie*. În aromână *praștie* se zice *proaști*.

E deci greșit să se spună că ierurile finale au dispărut în regulă generală; *ŭ* sau *ĭ*, terminațiuni la nominativ sg. masc. și fem. ale substantivelor și adjectivelor slave, au fost înlocuite cu terminațiuni românești: la masc. sg. cu un *-u* sau cu zero (în unele graiuri cu rotunzirea buzelor), la fem. sg. cu *-e*, *-ie* sau *-ă*.

---

[1]) Există și singulare ca *țep*, *bât*.

[2]) În slavă *kokošĭ* e feminin și însemnează « găină ».

©BCU CLUJ

Dropie nu e din s.-cr. (p. 52), ci mai de grabă din bulg. *droplja*.

Cuvântul general dacoromân *osie* nu derivă din s.-cr. *osje* (p. 52), ci dintr'un mai vechiu *osĭ* (cf. *propastĭ* > *prăpastie*, *molĭ* > *molie*, *prŭtĭ* > *pârtie*, etc.). De altfel s.-cr. *osje*, neutru plural, însemnează mustața, barba spicelor de grâu, de orz, etc.

Diftongul *ęa* a fost monoftongizat în *a* (înaintea lui *a*, *ă* din silaba următoare) numai dacă a fost precedat de o consonantă labială (p. 45).

În cuvintele *pribeag*, *primejdie*, *prisacă*, etc., nu e nevoe să presupunem că prefixul slav *prě-* a fost înlocuit cu prefixul latinesc *per-* (Nandriș, RIR, II, 407). Însuși R. dă la p. 91 două forme slave pentru *pribeag : prěbĕgŭ* și *pribĕgŭ*. În ce privește pe *primejdie*, *prisacă*, etc. e de observat că în bulgară, mai cu seamă în graiurile de Est, din cauza pronunțării închise a lui *e* (și a lui *o*) neaccentuat, sufixele *pre-* și *pri-* se confundă în pronunțare. Foarte mulți scriu adeseori *pri-* unde ar trebui *pre-* și invers. Îndreptarele ortografice bulgare [1]) reglementează scrierea cu *pre-* și cu *pri-* ținând seamă de funcția prefixului: *pre-* exprimă ideea de trecere, transportare dela un loc la altul, de trecere a măsurii în ceva, de întrerupere sau de repetare a acțiunii, de îndepărtare dela un obiect; *pri-* exprimă ideea de apropiere, de alăturare a unui lucru la altul. De altfel și în forme de origine latină avem alternarea *e-i : precep—pricep*.

Cuvântul *stâncă* n'ar trebui grupat cu *jupân*, *smântână*, *stăpân*, *stână* (pp. 53, 54). În cele patru din urmă avem un *a* urmat de *n* final sau de un *n* + vocală, pe când în *stâncă*, *n* e urmat de o consonantă. Se prea poate apoi ca în *stâncă* să nu fi avut la origine un *a*, ci un *ĕ* (cf. bulg. *stĕna*, s.-cr. *stijèna*, ceh. *stěna*, *stěnka*, rus. *stěná*). O formă slavă de Sud **stěnka* (cf. ceh. *stěnka*) ar fi dat în limba română **stincă*, de unde, din cauza lui *st-*, s'a ajuns la *stâncă*.

La p. 57, rândul 6 de sus, trebue scris « v. sl. *mǫdrŭ* », așa cum e scris la p. 92.

Tratamentul dublu al lui *ǫ* în limba română *(un, în)*, întocmai ca în albaneză *(un, ën)* [2]) cred că trebue explicat geografic și nu cronologic (p. 58). În adevăr teritoriul slav din Peninsula Balcanică

[1]) Cf. Bojadžieva, *Pălen bălgarski pravopisen rečnik*, Sofia, 1931, p. 285.

[2]) V. mai sus p. 129.

©BCU CLUJ

poate fi împărțit în două printr'o linie curbă care pleacă dela marginea teritoriului dacoromân, de pe râul Timoc, lângă orașul Zaječar, merge spre Est, Sud-Est pe lângă orașul Belogradčik, o ia spre Sud, pe la Vest de Sofia și Kjustendil, se întoarce apoi spre Vest, pe lângă Skoplje, Tetovo, și atinge teritoriul albanez la Prizren. La Vest de această linie *ǫ* slav comun e redat prin *u*, iar la Est de ea, prin *ă* (secundar *a*, *o*) [1]). Înainte de denazalizarea vocalelor nazale în limbile slave de Sud, *u* și *ă* erau, firește, nazali. E sigur că regiunile centrale ale Peninsulei Balcanice, tocmai unde se întâlnesc cele două tratamente sudslave ale lui *ǫ* protoslav, aparțineau teritoriului pe care a luat naștere limba română. E adevărat că nu putem răspunde la întrebarea de ce unele cuvinte au fost împrumutate dela vecinii dela răsărit cu *ăn*, *ăm*, și de ce altele, dela vecinii dela apus cu *un*, *um*. Dar tot așa de puțin putem răspunde de ce unele cuvinte ar fi fost împrumutate într'o epocă mai veche (cele cu *un*) și de ce altele, într'o epocă mai nouă (cele cu *ăn*). Și dacă admitem cazul din urmă, împrumuturile tot par a fi fost făcute « dintr'un capriciu al limbii ».

Tratamentul *ę* > *în* (p. 58) se explică, pe lângă lipsa unei vocale prepalatale în silaba următoare, și prin acțiunea consonantei precedente: labială, *s*, *st*, *r* (v. Byhan, *Jahresbericht*, V, pp. 346—348).

E adevărat că tratamentul din elementele slave ale limbii române al grupurilor **tj*, **dj* slave comune reproduce fonetismul bulgarei de Est (p. 65), dar nu trebue uitat că același tratament îl au aceste două grupuri și în slavona bisericească. Din limba bisericii au intrat multe elemente având *št*, *žd* în sârbă și rusă [2]). Tocmai aceste grupuri formează cel mai sigur indiciu că elementele respective sunt de origine slavonă bisericească în limbile sus-amintite. Astfel în rusă pot fi recunoscute următoarele elemente slavone bisericești cu ajutorul acestui criteriu: *mošči* (cf. rom. *moaște*), *peščera* (cf. rom. *peșteră*), *svěščnikŭ* (cf. rom. *sfeșnic*), *prašča* (cf. rom. *praștie*), *obščestvo* (cf. rom. *obște*), *tovariščŭ* (cf. rom. *tovarăș*), *odežda* (cf. rom. *odăjdii*), *nadežda* (cf. rom. *nădejde*) etc. Formele rusești populare ar trebui să fie *moči*, *pečera*, *svěčnikŭ*, *poroča*, *občestvo*, *tovaričŭ*, *odeža*,

[1]) V. harta teritoriului limbii bulgare dela sfârșitul cărții lui Mladenov, *Geschichte der bulgarischen Sprache*, Berlin-Leipzig, 1929.

[2]) În rusă *št* a fost înlocuit cu *šč*.

©BCU CLUJ

nadëža. Toate aceste cuvinte, din elemente savante au devenit cu timpul elemente populare în rusă. E sigur că și la Români s'a întâmplat la fel. O mulțime de termeni bisericești împrumutați din limba literară slavonă de cărturari sunt astăzi populari, ca de ex. *moaște*, *odăjdii*, etc. Dar *sfeșnicul* nu e și el un obiect bisericesc? Cântărind bine lucrurile ajungem la concluzia că, dintre toate elementele slave din limba română având *št*, *žd*, poate numai *grajd* e un termen de origine sigură populară. Toți ceilalți pot fi de origine savantă.

Prin urmare caracterul bulgăresc al influenței slave meridionale asupra limbii române poate că provine mai ales din slavona bisericească întrebuințată secole de-a-rândul în țările românești ca limbă a bisericii, a administrației, a diplomației și a literaturii în general.

La p. 67, ultimul rând, în loc de « bulgară » trebue scris « slavă » sau « veche slavă ».

Prefixul *pre-* nu are valoarea latinescului *ex-* din *efficio* (p. 70). Acesta din urmă exprimă ideea de mișcare dinăuntru în afară sau din jos în sus, ideea de ducere la sfârșit, de îndeplinire, etc. Prefixul *pre-* românesc exprimă ideea schimbării de poziție *(predau, preiau)* sau ideea repetării acțiunii, adeseori altfel, mai bine de cum a fost făcută la început (megl. *primărit* « mă mărit din nou », *pritorn* « mă întorc înapoi », dacor. *prefac o haină* « fac haina a doua oară mai bine » [1]).

În limbile slave prefixul *prě-* se întrebuințează cu verbe și cu adjective (sau adverbe). Ca prefix verbal indică ideea de schimbare de poziție, de trecere dincolo, peste ceva (bulg. *prenesá* « transport », s.-cr. *prebroditi* «a trece peste un râu»), ideea de a face din nou acțiunea, mai bine sau mai rău (bulg. *pretvarjam* « transform, prefac », s.-cr. *prečiniti* « reficere, transformare »), ideea îndeplinirii unei acțiuni peste măsura cuvenită (s.-cr. *presoliti* «a săra o mâncare prea tare »), etc. [2]).

Cu adjective (și adverbe) sufixul slav *prě-* formează superlative (v. cele două exemple date de R.). În această funcțiune a trecut în limba română sub forma *prea-*: plsl. *prěbogatŭ* « preabogat », *prěvyšij* « preaînalt ». Din forme ca cele din urmă s'a format, pe teren

---

[1]) V. E. Petrovici, *Anuarul Arhivei de Folklor*, III, pp. 38—39, nota 1.

[2]) V. mai sus p. 139 și Beaulieux, *Grammaire de la langue bulgare*, Paris, 1933, p. 173.

©BCU CLUJ

românesc, adverbul *prea ;* acesta nu derivă deci din v. sl. *prě* (p. 68) care există numai ca prefix, și nu ca adverb independent [1]).

Sufixul românesc *-anie* nu are nimic de a face cu sufixul slav *-anja* (p. 73). Acesta din urmă nu formează nume de acțiune cum pretinde R. S.-cr. *putànja* « Fussteig », slov. *drvánja* « Holzgegend » nu sunt nume de acțiune. Apoi *-anja* se găsește numai în s.-cr. și slov. Maretić (*Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Zagreb, 1899, p. 301) spune despre el că e rar. Gramaticianul croat dă numai trei exemple dintre care întâiul e *kòpanja* care corespunde românescului *copaie.* Însuși R. amintește cuvântul din urmă la p. 61 unde tratează despre *ń* în elementele slave ale limbii române și unde spune că *n* muiat slav a fost tratat ca *n* muiat latinesc, adică a dispărut într'o parte a domeniului dacoromân. Prin urmare slavul *-anja* e redat în limba română prin *-aie.*

Sufixul *-anie* nu poate fi tratat separat de sufixul *-enie.* Țin să observ că *-anije, -enije* nu se găsesc în lista sufixelor slave dată de Vondrák, (*Vergleichende Slavische Grammatik.* Göttingen, 1924, vol. I, pp. 504—671) deoarece aceste două sufixe nici nu există în limbile slave [2]). În *-anije, -enije* sufixul e **-ịo-* cu ajutorul căruia se formează dela orice participiu preterit pasiv un abstract verbal (n o m e n a c t i o n i s) [3]). Substantivele verbale formate cu sufixul **ịo-* țin oarecum de conjugarea fiecărui verb. Unele gramatici le și dau la paradidigmele diferitelor conjugări [4]).

Iată cum se face derivarea acestor abstracte verbale: Dela un verb ca *pisati* « a scrie » se formează, cu sufixul *-no-* adăugat la tema infinitivului *(pisa-),* participiul preterit pasiv *pisanŭ* « scris », iar dela acesta, cu sufixul **-ịo-*, substantivul verbal *pisanije*, din care apoi devine *pisanije* în urma acțiunii lui iod asupra lui *i.* La fel dela *izbaviti* « a izbăvi » participiul preterit pasiv este *izbavljenŭ* « izbăvit », iar abstractul verbal *izbavljenije* « izbăvire ».

---

[1]) V. *Rječnik*-ul Academiei din Zagreb, s. v. *pre.*

[2]) Întâmplător sufixul **-anie-* (Vondrak, *Op cit.*, vol. I, p. 548) seamănă cu *-anie* al nostru. Am văzut însă mai sus că *-anja*, forma feminină a lui **-anie-*, a dat în limba română *-aie.*

[3]) V. Vondrak, *op. cit.*, vol. I, pp. 509—510.

[4]) Astfel Meillet-Vaillant, *Grammaire de la langue serbo-croate*, Paris, 1924, pp. 198—226.

©BCU CLUJ

Pentru sufixul *-enie* R. trimite la Pascu (*Sufixele românești*, p. 241). La fel trebuia să facă și pentru *-anie* (*ibidem*, p. 225 sq.).

În sufixele *-anije*, *enije*, *i* e redus, deoarece provine dintr'un *ĭ* urmat de iod, și ar fi trebuit să aibă aceiași soartă ca orice ier neintens, adică să dispară. Aceasta s'a și întâmplat în formele populare ale abstractelor verbale din toate limbile slave. Numai în limba popoarelor ortodoxe care au avut ca limbă literară slavona bisericească, adică în rusă, bulgară, sârbă și română (dacoromână), sufixele *-anije*, *-enije* l-au păstrat pe *i* redus și se pronunță «artificial, literar» în trei silabe, dar numai în elemente savante. În elementele populare, după dispariția lui *i* redus, *n* a ajuns în contact cu iodul următor și s'a palatalizat. Astfel formele s.-cr. populare ale acestor două sufixe sunt *-aṅe*, *-eṅe* (scrise *-anje*, *-enje*) în două silabe. În rusă și bulgară e la fel: sufixele abstractelor verbale au două forme, una savantă în trei silabe și una populară în două silabe [1]).

În legătură cu sufixul *-anie*, R. trimite — greșit — la sufixul feminin *-ynja*. Dar acesta, după cum arată forma *pustynja* (mai vechiu *pustynji*) > *pustie*, având un *n* muiat, devine în cele mai multe graiuri dacoromâne *-ie*. E vorba de dispariția lui *ń* tratată de R. la p. 61 [2]).

Sufixul *-ci* (fonetic ar trebui să se scrie *-č*) nu derivă dela *-čiji* slav (pp. 74—75) [3]). Acesta din urmă formează nume de profesiuni: *krŭmičiji* «cârmaciu», *sokačiji* «bucătar», *lovičiji* «vânător», *korabičiji* «corăbier», *šaričiji* «pictor», *kŭnjigŭčiji* «cărturar», etc. Sufixul *-čiji* e de origine turcică, protobulgară [4]), și corespunde sufixului nostru de origine turcă *-giu* care formează la fel nume de profesiuni: *sacagiu*, *lustragiu*, *laptagiu*, etc. În *corneci*, *podeci*, *murgoci*, avem de fapt sufixele *-eci*, *-oci* (fonetic *-ečʼ*, *-očʼ*), cu totul deosebite de *-čiji* [5]).

[1]) Pentru rusă v. Šachmatov, *Očerk sovremennogo russkogo literaturnogo jazyka*, Leningrad, 1925, pp. 38 și 41. Pentru bulgară v. Mladenov, *op. cit.*, p. 107. Pentru sârbă v. Djordjić, *Iz istorije našeg književnog jezika* în *Naš Jezik*, IV, pp. 100—107. Pentru română v. E. Petrovici, *Les éléments slaves d'origine savante en roumain et les suffixes -anie, -enie* în *Balcania*, I, pp. 83—87.

[2]) Tot la p. 61 sufixul *-enije* e scris greșit *-ěnije*. Numai verbele care au tema infinitivului egală cu radicalul în *-ě* (de ex. *pě-ti* «a cânta») au abstractul verbal în *-ěnije* (*pěnije* «cântare»).

[3]) R. scrie *-čiji*.

[4]) V. Mladenov, *op. cit.*, p. 17.

[5]) V. Pascu, *op. cit.*, pp. 307 și 340.

©BCU CLUJ

Sufixul *-iță* nu formează nume de agent (p. 78), ci feminine dela nume masculine de profesie: *poartă — portar* (nume de profesie) *— portăriță*, etc.

Sufixele *-u-* și *-ă-* (p. 79) trebue scrise *-ui-*, *-ăi-*, (fonetic *-uị̯-*, *-ăị̯-*). *Dărui*, *dăruesc*, *sfârăi*, *sfârăesc* se pronunță de fapt *dăruị̯i*, *dăruiesc*, *sfârăị̯i*, *sfârăiesc*. Nici în vechea slavă sufixele acestea nu erau *-u-*, *-a-*, *ci -uje- /-ujo-*, *-aje-/ -ajo-*.

Limba română, cu excepția dialectului istroromân, nu cunoaște aspectul verbal morfologic. De aceea pe un Român nu-l poți face, cu ajutorul unor exemple românești, să înțeleagă ce este un verb imperfectiv sau unul perfectiv. De obiceiu se dau ca exemplu verbele *dormi* și *adormi*. Întâiul ar fi imperfectiv, iar al doilea perfectiv. Dar ideea de *a adormi* poate fi concepută sub amândouă aspectele. De fapt limbile slave au două verbe, unul imperfectiv și unul perfectiv, pentru a exprima noțiunea aceasta, de ex. bulg. *zaspavam* imperf., *da zaspá* perf.; rus. *usypát'* imperf., *usnút'* perf.; pol. *usypiać*, *zasypiać* imperf., *usnąć*, *zasnąć* perf.; ceh. *usínati* imperf., *usnouti* perf. La fel și în limba română *a adormi* poate fi conceput și ca imperfectiv, ca un proces care durează și se desvoltă (*adorm* « je suis en train de m'endormir »), și ca perfectiv, având în vedere numai procesul în sine, fără considerare de durată (*a adormit* « il s'est endormi »).

Procedeul slav de perfectivare [1]) a verbelor nu a fost introdus în toate dialectele românești (p. 81), ci numai în istroromână. Prefixele verbale de origine slavă în limba română au aceiași funcție ca cele de origine latină: nici unele nici altele nu perfectivează verbele, ci numai le schimbă sensul. *Preface* (*< face*) e absolut analog cu *străbate* (*< bate*). Forma dintâi nu e mai perfectivă decât cea din urmă.

Termenul *gușă* (p. 92) nu e din bulgară, cum îl crede Conev [2]), ci *guša* bulgăresc (și s.-cr. *gȕša*, rutean. *guši*) e împrumutat din română (v. Berneker, *Slav. etym. Wörterb.*, p. 363).

Rom. *rânză* (dial. *rândză*) « pipotă, stomac » (p. 92) nu are nicio legătură cu *rânsă* « mățișor (de salcie, etc.) » *<* sl. *ręsa* (Weigand,

---

[1]) E vorba de aspectul morfologic, care e așa de caracteristic pentru limbile slave, și nu de cel semantic care există în toate limbile (v. Skok, DR, IX, p. 216 sq.).

[2]) Conev, *Ezikovni vzaimnosti meždu Bălgari i Români*, p. 88.

©BCU CLUJ

Jahresbericht, XVI, 227). Și aici, ca în cazul lui *splină*, R. s'a luat după Conev [1]). Formele rotacizate, la Moți și în Istria, ale lui *splină* și formele dialectale cu *dz* ale lui *rânză* (v. ALR II, vol. I, p. 39, MN [2212]) ar fi putut să-l facă pe R. să se îndoiască de originea slavă a acestor două cuvinte [2]).

Lanț (p. 93) trebue apropiat de s.-cr. *lánac*, sloven. *lânec*, etc. (v. Berneker, *Slav. etym. Wörterb.*, s. v. *lano* și DA, s. v. *lanț*. Din rut. *lanćug*, *lanćuch* derivă formele dialectale *lănțug*, *lănțuh* (DA, s. v.).

Deoarece R. n'a vrut să înșire la sfârșitul lucrării (pp. 91—97) toate elementele slave din limba română, ci numai « să dea o idee generală despre vocabularul de origine slavă din limba română », îi era ușor să aleagă numai acei termeni a căror origine slavă e absolut sigură. Trebuia prin urmare să omită din această listă pe *gușă*, *splină*, *rânză*, amintiți mai sus. De asemenea *ciumă* (p. 94) nu e de loc sigur că e un împrumut slav în limba română, ci mai de grabă, invers, Slavii l-au luat dela Români (v. Berneker, *op. cit.*, s. v. *čuma*).

Termenul slavon bisericesc *s(ŭ)pasiti*, *s(ŭ)pasti* « a mântui » a fost împrumutat în limba bisericii sub forma *a spăsi* cu același înțeles (cf. *Spăsitor* « Mântuitor », sl. bis. *S(ŭ)pasitelĭ* « *id* »; *spăsenie* « mântuire », sl. bis. *s(ŭ)pasenie* « id.»). Verbul *a ispăși* (p. 96) are alt etimon, dar cu înțelesul de « a mântui » a fost apropiat de *a spăsi* (DA, s. v. *a ispăși*).

Pentru formele *citi*, *ceti* (p. 96) e mai bine a le compara cu formele bulgărești, decât, cum face Skok, cu formele s.-cr. De fapt în bulgară avem *četá* < *čitǫ* și *(pro)-čitam* < *čitati*.

Numele de localitate s.-cr. care corespunde românescului *Craiova* nu e *Kraljev* (p. 104), ci *Kraljevo*.

Toponimicul *Ludaș* [3]) (p. 105) din jud Bacău ar putea fi mai de grabă ung. *Ludas* (< *lud* « gâscă »+ suf. *as*).

Pluralul dela *vlaxŭ* nu e *vlaši* (p. 106), ci *vlasi*. *Vlașca* trebue derivat dela un adjectiv feminin bulg. *vlaška*, s.-cr. *vlȁškā* « românească » < *vlašiska* < *vlax-iska* [4]).

---

[1]) *Ibid.*, p. 90.

[2]) V. mai sus p. 128.

[3]) Cf. *Ludoș* în jud. Sibiu și *Luduș* în jud. Turda.

[4]) Fricativa velară urmată de o vocală prepalatală (*e*, *ě*[1], *i*[1], *ĭ*, *ĭę*, *ĭl̨*, *ę*) se palatalizează devenind *ś* (întâia palatalizare); urmată de foști diftongi (**oi*, **ai* > *ě*[2], *i*[2]) devine *s* (pl. **volxǫi* > *vlasi* = a doua palatalizare).

©BCU CLUJ

Turcologul ungur se scrie Németh nu Neméth (pp. 31 și 112). Harta anexată conține foarte multe greșeli de transcriere a numelor de localități slave, astfel Gerna Dřumajo în loc de Gorna Džumaja, Kanobat în loc de Karnobat, Tundza în loc de Tundža, etc., etc.

E. PETROVICI

GĂZDARU, D., *Mici controverse istroromâne*. I. *La ce epocă se referă știrile lui Domenico Mario Negri despre Morlachii din Dalmația?* II. *Articolul anonim « I Rumeni dell'Istria » din anul* 1883. În « Arhiva » (Iași) XLIV (1937), p. 95—101.

I. D. Găzdariu, căruia îi datorăm informațiuni și rectificări prețioase în legătură cu trecutul Românilor apuseni așa cum apare în literatura italiană, comentează pasajul cunoscut din lucrarea apărută la 1557 a geografului Domenico Mario Negri, în care se arată că Morlachii ce locuiau în Croația până la râul Cetina se numeau ei înșiși Români, și vorbeau românește. Bazat pe mărturia geografului italian, J i r e č e k (*Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* I, 1902, p. 40) susținea că Vlahii de pe coasta croată a Adriaticei mai vorbeau românește în sec. XVI. D. G. arată că deși tipărite la 1557, *Comentariile* lui Domenico Mario Negri, în care se vorbește de toate ținuturile cunoscute pe atunci, au fost scrise pe la 1500 sau chiar și mai devreme, căci nu cuprind informațiuni asupra Americei. Prin urmare « știrile acestui geograf sânt valabile pentru sec. XV, nu pentru 1557, cum credea Jireček » (p. 97).

II. În « Junimea Literară » (XVI, 1927, p. 55—56) L. Morariu și-a exprimat bănuiala că autorul anonim al articolului apărut în 17 Dec. 1882 (p. 275—276) în revista săptămânală romană *La Confederazione Latina* și în vol. II (1883, p. 95—96) din *Archivio storico per Trieste, l'Istria e il Trentino* despre Românii din Istria a fost M. S t r ă j a n u. Găzdaru susține cu argumente foarte serioase că acest anonim a putut să fie A n t o n i o I v e, care se ocupa tocmai în epoca apariției articolului cu etnografia, folclorul și dialectologia Istriei. Articolul amintit împărtășea cititorilor tocmai o tradiție istorică despre originea Jeiănenilor și cită studiul lui Miklosich

©BCU CLUJ

(*Über die Wanderungen der Rumunen*) în care au fost utilizate texte dialectale istroromâne pe care i le furnizase chiar Ive. Un argument în sensul paternității de mai sus este, după G., caligrafierea lui *a*, asemănător în scrisul lui Ive cu *u*, ceea ce a făcut ca zețarul să-l citească uneori *a*, alteori *u*. În redacția articolului apărută în « Archivio Storico » s'a cules *busèrica* (pentru *basérica* din *La Confederazione Latina*). Pușcariu (*Studii istrorom.*, III, p. 48) citează tot dela Ive: *pluga* (pentru *plugu*), *răčuna* (pentru *răčunu*).

ȘT. PAȘCA

IROAIE P., *Alte cântece populare istroromâne*. În « Arhiva » (din Iași) Anul XLVII, nr. 1—2, 1940, p. 1—30.

Am prezentat în vol. IX al « Dacoromaniei » (p. 330—334) colecția de *Poezii populare istroromâne* (din 1936) a lui P. Iroaie. Fruct al unor cercetări ulterioare, colecția de față mai prezintă un număr de 26 de « stihuri » istroromâne, numerotate în continuare (CXXIII—CXLVII) față de cea din 1936.

Textele, redate ca și în întâia colecție, într'o ortografie mult simplificată, sunt traduse în graiu dacoromân [1]), încât pot fi utilizate cu ușurință, pentru studii comparative, și de folcloriștii care nu cunosc dialectul istroromân. O inovație fericită față de ceealaltă colecție este metoda de prezentare a « notelor », prin gruparea lor după categorii (fonologie, morfologie, etc.) și prin așezarea după alfabet a cuvintelor și formelor, ceea ce ușurează putința de orientare grabnică a cetitorului.

În « Nota introductivă » (p. 1—2) Iroaie subliniază că unele din « stihurile » populare pe care le dă la lumină « scânteiază de seculară viață trăită pare că aiurea », că unele din versurile bătrânești « desvăluie o viață intens și îndelung trăită, moștenită dela buni strămbuni și selecționată 'n sclipitoare și ingenioase îngemănări de vorbe ». Lipsite de cuvenita exemplificare, afirmații categorice ca acestea sunt vorbărie goală.

---

[1]) « Textele sânt susceptibile și de alte interpretări pe care numai studiul aprofundat le va stabili », scrie Iroaie (p. 16).

©BCU CLUJ

Unele din « versurile » culese de Iroaie « par rimări ocazionale » (ca d. ex.: *neca zice cirevâ : ţirima mę tire vâ* [CXXV] sau: *neca zice cirevâ : ţo voĭ fęta ănsurâ* [CXXVI]; altele — zice Iroaie — se datoresc faptului că « aşa s'a nimerit cuvântul » (ca d. ex. *muşâta, muşâţiţa ca şi udobiţa* [CXLI], sau: *codru cu codru nu pote, ma jensca cu omu pote* [CXLVII], exemple indicate de culegător, la care s'ar mai putea adăuga şi altele, ca d. ex.: *cu oĭle renche ĭe şi cu cuţu dupa ĭe* (CXXVII). Este naiv să se spună că cele de mai sus sunt « versuri » şi încă mai ridicol să se scrie că « indică pozitiv facultatea poetică înăscută şi experimentată a graiului cirebir ».

După câteva « Consideraţii asupra cântecului cirebir » (p. 2—6), urmează « Marginalii la Cântece populare istroromâne » (p. 6—15) în care se răspunde la unele observaţii ce s'au făcut publicaţiei sale din 1936, de către V. I. C a t a r a m ă (« care în realitate se distinge ca cercetător serios şi obiectiv »[1]), p. 7), apoi de subsemnatul (ale cărui observaţii « lasă mult, foarte mult de dorit » (p. 8), căci, « Paşca îmbată lumea cu apă rece », etc., etc.) şi de P. C a r a m a n.

* * *

Am citit cu nedumerire şi cu surprindere pasagiile care mă privesc din « marginaliile » lui Iroaie. Nu mă aşteptam nici la tonul agresiv şi necuviincios şi nici la atitudinea plină de sine pe care o adoptă.

Dar să examinăm câteva din întâmpinările lui Iroaie la ceea ce am scris despre colecţia sa de *Cântece populare istroromâne*. Aş vrea să-i atrag dela început atenţia asupra unui lucru: în activitatea mea de până acuma m'am silit din toate puterile să respect datoria elementară a oricărui cercetător, de a fi de bună credinţă în interpretarea şi preţuirea muncii altora şi de a-mi recunoaşte fără şovăire greşelile pe care cineva mi le arată cu omenie. Atunci însă, când unele din aceste greşeli — care prin caracterul lor elementar se arată a fi induceri în eroare sau scăpări din vedere lipsite de rea credinţă — sunt stigmatizate prin nişte calificative tari ca « denaturare »,

[1]) Câteva date s u m a r e asupra « obiectivităţii » şi « seriozităţii » lui Cataramă se pot cunoaşte din « Dacoromania » IX, 329—330, nota.

©BCU CLUJ

« mistificare », « falsificare » [1]), să mi se îngăduie să afirm cu conștiința împăcată că e nedrept, tendențios.

Am greșit scriind că ir. *rând* e un adjectiv, când de fapt e un adverb. Ceealaltă eroare pe care I. (după L. Morariu) o remarcă în recensia mea e de a fi susținut că dânsul a considerat drept verb pe *mânânțę* din *da-i-oi sare mănănțę*, citat ca exemplu dacoromân spre a ilustra formula topică: verb auxiliar + pronume + verb predicativ. Această « inadvertență » (cum o numește binevoitor d-l L. Morariu) a lui Iroaie, care trebuia să stabilească astfel formula topică: verb predicativ + pronume + verb auxiliar, și pe urmă greșala de a-l fi considerat pe Iroaie ca cercetător serios în stabilirea unei « regule » gramaticale, au produs inducerea mea în eroare, « falșul »: « regula [= formula topică] e inexactă pentru exemplul dacoromân... în ce privește ordinea stabilită de I.: *da(-i-oi)* nu e un auxiliar, ci predicativ » spuneam în recensia mea. Spre a-și scuza « inadvertența », Iroaie susține acuma că « fișa venită

---

[1]) Cum face d-l L. Morariu în « Monitorul Oficial » din 19.III.1940, p. 1260—1261, în Raportul asupra activității mele științifice cu ocazia unui examen de concurs. Observ aci faptul că în acest Raport, din tot ce am lucrat până la 1939, se face menționea unui singur studiu din cele publicate și a câtorva recensii, din care d-l L. Morariu spicuește numai lipsurile și erorile. Mi se impută faptul că în studiul despre *Cel mai vechiu ciaslov românesc* (Buc. 1939) n'am citat unele din lucrările d-sale, că în recensia la publicația lui Iroaie, elev și asistent al d-sale, am « falșificat » unele pasagii, că în altele nu mă ridic « la nivelul filologiei literare », comit « repetări moleste », « cacofonii », etc. Nu vreau să intru în discuția amănunțită a « Raportului », el constituind în împrejurarea dată un act oficial. Este surprinzătoare totuși și — pentru mine desigur — dureroasă pornirea d-lui Morariu. Mărturisesc însă că n'aș îndrăzni să susțin că Raportul amintit e o « denaturare » voită, o « mistificare », o « falșificare » a activității mele în totalitatea ei, deși îmi dau seama că misiunea unui examinator este mai asemănătoare cu aceea de judecător fără patimă decât cu aceea de procuror. Și dacă citez la acest loc Raportul d-lui L. Morariu, o fac din două motive: *a)* mă izbește tonul și atitudinea cu totul particulară față de celelalte rapoarte (publicate la același loc) semnate de specialiști de seamă și oameni de mare autoritate; *b)* constat că tonul și atitudinea (chiar unele expresii) din Raportul profesorului Morariu se regăsesc în răspunsul asistentului său, Iroaie. Acesta din urmă știm demult de altfel că este fascinat de scrisul profesorului său: « minunea minunilor însă o aflăm cu tot sublimul ei, în L[eca] Mor.[ariu], *Dela noi*, 94—99 », exclamă Iroaie în *Cântece pop. istror.*, p. 72.

©BCU CLUJ

spre verificarea unei anumite topice, se dovedește cât de colo că și-a greșit adresa, trebuind să cadă 'n altă rubrică ». În care, nu precizează.

Vorbind de cauzele dispariției cântecului popular la Istroromâni, I. scrie în « marginalii » (p. 8): « nu e adevărat că noi socotim *ridiculizarea* din partea Croaților ca **singura** [1]) cauză pentru dispariția din circulație a cântecelor cirebire ». Eu scrisesem textual: « Autorul are dreptate **numai în parte** când atribue dispariția cântecului istroromân faptului că Croații îl ridiculizează » (DR. IX, 331). **Nu** am spus deci că « ridiculizarea » amintită e s i n g u r a cauză și nici că ea nu are nici o importanță pentru dispariția din circulație a cântecelor istroromâne. Întrebările pe care mi le puneam (ib.) în legătură cu aceasta **nu** puteau fi o e x p l i c a ț i e, ci expresiunea unei îndoieli asupra afirmațiunilor categorice ale lui Iroaie (cf. *Cântece pop. istrorom.* 9). Redusul număr al populației, moda, cultura streină, ambianța socială etc., sunt cauze mai logice de dispariție din circulație a acestor cântece, și deci nu mai era necesar să le remarc în cuprinsul unei scurte recensii, fiindcă nu erau doar « descoperiri » originale ale autorului.

I-a pricinuit mare supărare lui Iroaie observația mea în legătură cu ceea ce spunea în « notele » la colecția sa de *Cântece* (p. 62—63) despre pretinsele « iterative » dacoromânești *chezășlui*, *comîndălui*, *coteli*, *gândului*, *găzdălui*, *gustări*, *lehămetui*, *prețălui*, *pustului*, *spovedui*, care « se desvoltă dela verbe a căror ultimă silabă se dublifică [sic !] prin intervenția [sic !] unui *l* epentetic [sic !, cf. *gustări*, *lehămetui*, *spovedui*], urmat de cele mai multe ori de *u* [sic !, cf. *coteli*] și câteodată preces de *u* [sic !] ». Autorul mai trimetea și la o « altă serie de iterative, cu alte forme » pe care le dăduse la lumină mai înainte (cf. *Cernăuțul folcloric*. Extras din « Făt-frumos », 1934, p. 17): *ciocăni*, *bortili*, *încolatăci*, *pălălăi*, iar acuma (în « Arhiva », l. c. 9) mai adaugă *pârpăli*. Am scris în recensia mea (referindu-mă la derivatele în *-ului*, *-ălui* din lista de mai sus): « formele considerate de Iroaie ca iterative sunt cuvinte regionale, împrumutate mai recent, cf. ung. k e z e s e l n i [2]), ...r e n d e l n i, g o n d o l n i » și mai adaug

[1]) Sublinierea este a subsemnatului.

[2]) Am greșit (după DA. s. c h e z ă ș l u i) citând forma ungurească de mai sus. În adevăr, în ungurește nu există această formă, ci *kezeskedni* (derivat cu suf. -k e d (- n i), din k e z e s « garant »).

©BCU CLUJ

acuma p r o b á l n i (> *probălui* alături de *probă*), p u s z t u l n i, (> *pustului*), s z á m o l n i (> *sămălui* alături de *sămui*), t a l p a l n i (> *tălpălui* alături de *tălpui*), v á m o l n i (> *vămălui* alături de *vămui*), iar « după analogia acestora s'au format *găzdălui*, *prețălui*, etc. » Dacă avem deci în dacoromână dubletele de mai sus, alături de *chezăși*, *comanda*, *gândi*, *găzdui*, *prețui*, *pustii*, *proba*, *sămui*, *tălpui*, *vămui*, ele se explică fie ca împrumuturi mai recente directe din limba ungurească, fie — cealaltă parte — ca formațiuni analogice după cele împrumutate din ungurește. În exemplele citate, deci, nu poate fi vorba de un a s p e c t iterativ al verbului, aspect ilustrat formal printr'un distinctiv derivativ, *-(u)lui* [1]), și nici măcar de un s e n s iterativ, căci nici în ungurește formele respective nu sunt iterative [2]). Dar printre « iterativele » citate de Iroaie se mai găsesc și alte formațiuni. Astfel, *coteli*, care însă nu e un derivat din *coti* ci e fie un împrumut din s.-cr. k o t i l j a t i (s e) (cf. P. S k o k, în « Dacoromania», III, 835), fie un derivat din c o t e a l ă (< c o t i, DA. s.v.) s. din **c o t e a l ă* (< c o t a < c ă u t a, CDDE), ca și *codăli* (în Munții Apuseni) « a se *codi* dela lucru » din *codeală*. Forma *gustări*, care fusese remarcată (în « Dacoromania », IV 735) alături de mai multe altele, cu s e n s iterativ, nu derivă din *gusta*, ci din *gustare*, tot așa cum multe altele terminate în *-ări* au un raport de derivațiune directă cu alte forme decât cu acele de infinitiv scurt românesc. Astfel: *căscări* (: *căsca*)< c ă s c a r e, *fugări* (: *fugi*)< f u g a r, *frigări* (: *frige*) < f r i g a r e, *îmbucări* (: *îmbuca*) < î m b u c a r e, *pușcări* (: *pușca*) < p u ș c a r, *urmări* (: *urma*) < u r m a r e, după analogia cărora s'au luat: *bălăcări* (: *bălăci*) < (radicalul) b a l a c-, *cățelări* (: *cățeli*) <

---

[1]) În ungurește, de altfel, există următoarele sufixe deverbale ce dau derivatului o nuanță de sens iterativă: *-gat*, *-get*, *-z*, *-ál*, *-gál* (*-gél*), *-dogál* (*-degél*, *-dögél*), *-dál* (*-dal -del*), *-kál*, *-csál*, *-ász* (*-ész*), *-dos* (*-des*, *-dös*), *-kod* (*-ked*, *-köd*) și *-ng* (Dr. I. S z i n n y e i, *Ungarische Sprachlehre*, Berlin-Leipzig, 1912, p. 89—90), care însă nu se găsesc și în românește.

[2]) Forma « iterativă » *împungăli* (alături de *împunge*), neatestată de DA., dar cunoscută mie din Munții Apuseni și citată de K u r t S c h u f f e r t (*Die Verbalsuffixe im Dakorumänischen*, în « XIX—XX Jahresbericht », p. 170) este probabil o contaminare între *împunge* și un alt verb pe care nu-l pot indica. O asemenea contaminare avem de ex. în *uimăci* (față de *uimi*) (ib. 152), contaminat din *uimi* + *zăpăci* (cf. și *buimăci*), *zmăcina* (față de *zmâci*) (ib. 187) din *zmâci* + *zdruncina*.

©BCU CLUJ

c ă ț e l, *clătări* (: *clăti*) < c l ă t- (s. mai curând din s. cr. k l a t a r i t i s e, cf. DA. s. v.), *cocări* (: *coace*) < c o c-, *lingări* (: *linge*) < l i n g- [1]), etc., etc., (G r a u r, în « Bulletin linguistique », IV, 65—69). Lista acestor « iterative » se îmbogățește cu forme provenite din derivate cu suf. *-(t)or*, *-(t)oare*, *-(t)ură*, *-(t)uri*: *sărbători* (: *serba*) < s ă r b ă t o a r e, *strâmtora* (: *strâmta*) < s t r â m t o a r e, *răcori* (: *răci*) < r ă c o a r e; *ajutora* s. *ajutori* (: *ajuta*) < a j u t o r; *aruncături* (: *arunca*) < a r u n c ă t u r ă, etc. (cf. id. ib. VI (57—158, 162—164) [2]).

În lista verbelor « iterative » citate de Iroaie se mai găsesc și forme în *-ui* [3]): *lehămetui*, *spovedui*. Ultima, *spovedui*, provine din psl. i s p o v ě d o v a t i, pe când dubletul *spovedi* din psl. i s p o v ě d a t i (i s p o v e d a t i), ambele având același sens.

Forma *lehămetui* nu derivă din *lehămeti*, ci și una și alta din l e h a m i t e. *Borti* și *bortili* sunt identice ca înțeles, dar cel dintâiu derivă din slav. b o r t i t i « a găuri », cel de al doilea e o contaminare între b o r t i + s f r e d e l i, tot așa cum *încolătăci* provine din contaminarea între î n c o l ă c i + î m p l e t e c i (DA. p. v.); *ciocni* derivă în românește dintr'un radical slav (cf. DA. s. v.), *ciocăni* e derivat din c i o c a n (tot așa cum *croncăni* e derivat din c r o n c a n). Crede Iroaie că e suficient ca două verbe să fie apropiate ca formă pentru ca unul din ele să se considere ca iterativ derivat din celălalt? Cu ce scop amintește ca iterativ pe *pârpâli* (< p â r l i + p ă l i) față de *pârli*?

Dar să ne întoarcem la « răspunsul » lui Iroaie. Dânsul susține că dubletele *chezășui* / *chezășlui*, *gândi* / *gândului*, *rândui* / *rândului*; *gusta* / *gustări*; *coti* / *cotili*, etc. « mai au și sens dublu, pe care nu-l cunoaște și nu vrea să-l recunoască empirismul filologic al d-lui Pașca » (p. 9), citând pentru documentare dubletele *coti* / *cotili*, pe care le cunoaște din satul său natal « lipsit de « recente » influențe

---

[1]) Forma *lingări* (alături de *linge*) cred că provine dintr'o apropiere de *lingură*, după cum arată forma *linguri*.

[2]) Pentru alte exemple, cuprinzând sufixul *-r-* (*-ări*, *-uri*) cu sens iterativ în românește, cf. studiul amintit al lui K. S c h i f f e r t, p. 175—183.

[3]) Asupra circulației în românește a sufixului *-ui* (< slav. -u j o-), *-ăi* (< slav. -a j e-), cf. P u ș c a r i u, în « Dacoromania », I, 91 ș. u., Al. G r a u r, în « BL. », VI, 147 ș. u., K ř e p i n s k y, în « Slavia », XVI/I, 20 ș. u.

©BCU CLUJ

ungurești sau slave », dar mai ales *gândi / gândului*, pe care le găsește alături într'o poveste din colecția lui Vasiliu (*Povești și legende*, Buc., 1928), spusă de același ins: *Pe când se gânduluia așa, iată că vede lupul viind...* (p. 149), apoi *Ileana când o scos capul din apă și s'o uitat la spini s'o văzut că nu i-s straiele, o țipat odată de gândeai că s'o rupt inima dintr'însa* (ib. 156). Iroaie se pare că nu poate să facă distincție între acțiunile exprimate de verbe, adică între aspectul imperfectiv și iterativ. De aceea îmi îngăduiu să-l sfătuesc să citească ceea ce scrie d-l Pușcariu — pe care de altfel I. îl ia de mărturie despre existența în românește a iterativelor — și la pag. 251 (din *Studii istroromâne*, II) și nu numai la pag. 252, din care citează pasajul privitor la verbe cu înțeles iterativ în românește și unde se spune răspicat că noi, Dacoromânii « n'avem posibilitatea ca printr'un element derivativ să formăm dintr'un verb oarecare (perfectiv sau imperfectiv) o formă iterativă ». Evident încercarea lui Iroaie de a modifica, prin exemplele culese de dânsul, concluzia d-lui Pușcariu, rămâne în vânt. Forma *gândului* din exemplul de mai sus reprezintă o acțiune imperfectivă, a *gândi* o acțiune perfectivă. Nu este același cazul cu celelalte exemple date de Iroaie. Unele din ele exprimă prin natura lor o acțiune de nuanță iterativă: *gustări, bălăcări, bl(e)otocări, clătări, ciupări, lingări, slugări, văicări* (cf. Pușcariu, « Dacoromania », IV, 735), apoi *cocări, tâlhări*; *căscări, petecări, pușcări*, etc. (cf. A. Graur, «Bl.» IV, 65—69), *ajutora, bătători*, etc. (ib. VI, 157—164); *ciocăni*, etc., fără să aibă raport direct cu forma nederivată. Altora, până la alte probe, serioase, pe care ni le va aduce I., nu le simțim sensul și nu le simțim forma de iterative [1]).

În legătură cu observația mea asupra ir. *bivșit*, pe care Iroaie îl apropia de ital. *biviad*, când forma ir. e luată din croatul bivati, se răspunde că forma ital. « e citat[ă] de noi comparativ, fără tendință concluzivă » (p. 11). De ce n'a mai căutat Iroaie asemenea forme comparative și în spaniolă, sau în altă limbă, fiindcă, poate, mai găsea. Cu siguranță, dacă-și lua osteneala, dădea în dicționar peste forma croată de mai sus și, poate, se ferea de trimiterea la forma dialectală italiană.

---

[1]) Cum o simțim însă în derivate ca: *înfuleca, orbeca, sorbeca, urmeca*, etc. Cf Schiffert, în « Jahresbericht », XIX—XX, p. 149.

©BCU CLUJ

Afirmam în recenzia mea (p. 33) că textul XVI, compus din două strofe, cuprinde două creațiuni independente, căci n'au legătură de sens între ele. Iată-l:

Ănsurar-me, mâia mę,
Pir-ăi urę și vręme.
Se tu n-er mire-nsură
Io m-oi mâre strămbę flă.

Dę-m fętițę, șcârele
Che mń-oi peri potal'ă !
Când va frâieru veri,
Roja-m va cu drâcu îi.

Iroaia răspunde că afirmația mea în legătură cu « strofele fără legătură de sens... îl privesc pe recensent » (11). Comod, scurt. Același lucru mi se spune și despre îndreptarea sau interpretarea ce o făcusem formei (*anuntru*) *d-er l-a-ncl'ide* < *de-l rę* [s. *ra*] *ăncl'ide* (> *de r-l-ăncl'ide*), care oglindește o desvoltare fonetică cunoscută în ir., Iroaie, sigur că cititorii « marginaliilor » sale nu-și vor lua osteneala să controleze spusele mele, îmi spune înfumurat că m'aș putea « edifica asupra citatei structuri sintactice la Al. Philippide... și S. Pușcariu...». Nu e de bună credință: nu era vorba în nota mea de « structura sintactică », ci de ceva mai elementar: de o desvoltare fonetică (prin fonetică sintactică) și de o eroare de analizare și redare grafică pe care o consideram ca pe o greșală de tipar: *d-er l-a-ncl'ide* pentru *de r-l-ăncl'ide* (< *de-l rę* (s. *ra*) *ăncl'ide*), tot așa cum consideram și ortografierea: *nu-l'ra fi râd* pentru *nu-l' ra fi râd*. Dacă Iroaie ține cu tot prețul să fie de altă părere decât subsemnatul chiar în față cu evidența, « îl privește ».

I. regretă că n'am înregistrat eu pe note melodiile populare istroromâne, căci dânsul era nepregătit din acest « p. d. v.». Îi răspund că eu nu am cercetat pe Istroromâni spre a le nota cântecele, ci în alt scop.

Mă asociez la regretul lui I. că n'am avut până acuma prilejul de a reveni asupra unor pasagii din ceea ce am scris în « Dacoromania » vol. IX. Sunt mulțumit că pot să o fac acuma, în volumul următor al aceleiași publicațiuni.

* * *

©BCU CLUJ

Textele pe care le dă Iroaie la lumină prin « Arhiva » prezintă unele aspecte interesante. În « notele » care le însoțesc (p. 26—30), autorul le grupează în diferite categorii și le discută, lămurind multe din ele. Remarcăm nota privitoare la deplasarea accentului din motive ritmice: *lópâta* pentru *lopâta*, *iâ'rbițe* > *iârbi'țe*, etc.; expresia *ca i-ș tu* (p. 27) = « ca și tine », explicată prin d i s i m i l a r e t o t a l ă (?) cere lămuriri ulterioare. Interjecția *fric*! *frac* ! (p. 28) explicată ca o creațiune spontană, are legătură cu slov. f ř k, idem. Verbul *ănsurâ* = « a mărita » e un calc după it. *sposare*, care însemnează « a lua de bărbat sau de soție ». Înțelesul lui *âto* din *Căn fusèri mę, âto nu-ĭ putè* tradus « când vei fi a mea, *mai mult* nu-i putea » (p. 17 și 28) este identic cu acela cunoscut pe Mureș: *altu nu mai merg*; *nu mai duhănesc altu*, tradus greșit de DA. cu « adică, la dreptul vorbind, de altfel ». Pentru forma *gomńâc* = gândac (p. 28), cf. croat. g o m o l j a k (< g o m o l j « gămălie »). Greșală de tipar (?): *Plăng* c h e s *bolna* (p. 20).

ȘT. PAȘCA

GÁLDI LADISLAS, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'Époque des Phanariotes*. Magyar-Görög Tanulmányok szerkeszti M o r a v c s i k G y u l a. Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetemi Görög Filológiai Intézet. Budapest, 1939, pp. 270, in 8°.

În legătură cu așa numita, — în istoriografia noastră —, « Epocă a Fanarioților », noi Românii am păstrat, în genere, amintiri rele. Aproape în unanimitatea lor, și istoricii români ca și străini, și vechi și mai noi, care s'au ocupat de această epocă, îi recunosc abia două calități: 1) de a fi fost un slab preludiu, în cultura română, al influențelor occidentale — mai ales franceză — din secolul următor (al XIX-lea), și 2) de a se fi încercat câteva reforme sociale bine intenționate, dar care n'au fost duse niciuna până la capăt.

Domnitorii greci, care s'au succedat în acest interval de timp (1711—1821) pe tronurile celor două Principate, cu numerosul lor anturaj grec: funcționari de toate gradele, negustori, călugări, profesori, etc., au exercitat asupra unei părți a societății românești din acea epocă, mai cu seamă a păturii de sus, o influență pe care n'au

©BCU CLUJ

socotit-o nici cronicele vremii și pe care n'o socotește nici istoriografia noastră modernă din cele mai binefăcătoare.

L. Gáldi nu putea, de sigur, în calitatea sa de Ungur, (și mai ales de Ungur adoptiv ce este), să-și formeze decât păreri mai bune ca istoricii români despre Fanarioți și influența lor asupra noastră, după cum nu putea să aibă decât păreri defavorabile despre noi. « Fanarioții, spune d-sa, au învățat pe Români multe lucruri. Ei ar fi putut însă să-i învețe mult mai multe dacă terenul ar fi fost mai bine pregătit pentru venirea lor, dacă nivelul culturii intelectuale a poporului român ar fi fost mai ridicat și dacă anumite predispoziții sentimentale nu i-ar fi făcut pe Români neîncrezători față de tot ce le venea dela Greci. Imigranții aceștia detestați sunt însă cei care au făcut să se simtă și în aceste provincii înapoiate suflul secolului luminilor... Noi suntem convinși că fără intervenția acestor spirite luminate n'ar fi fost cu putință nicio încercare de reformă » (pp. 49—50) [1]).

Voind să aducă « câteva contribuțiuni la o cunoaștere sinceră și absolut desinteresată *(era nevoie s'o spună?)* a Epocii Fanarioților », Gáldi studiază influența neogreacă exercitată în această epocă asupra limbii române, fiind « convins că numai examinarea limbii române din secolul al XVIII-lea este în stare să aducă o lumină nouă asupra acestei probleme atât de discutate a istoriei Sud-Estului European » (p. 20). Cercetând o mare parte din textele epocii respective, autorul stabilește un număr de 1100 de cuvinte neogrecești (cam 800 de substantive și adjective și 200—300 de verbe) intrate în română în decursul celor 110 ani cât a durat Epoca Fanariotă, cuvinte pe care le studiază din punct de vedere fonetic, morfologic, semantic, din punctul de vedere al răspândirii și circulației lor și pe care, în a doua parte a studiului, ni le dă într'un glosar. Cea mai mare parte din aceste cuvinte se raportă la viața de stat (administrație, jurisdicțiune),

[1]) Pentru cât de pregătiți au fost Românii pentru tot ce au putut aduce pe atunci Grecii aceștia în Principate, pentru ce am putut însemna noi pentru întreaga lume ortodoxă a Răsăritului în epoca aceea, pentru ce a însemnat contribuția noastră pentru viața, idealurile și realizărilor Grecilor înșiși din acea vreme, cf. acum în urmă Al. Procopovici, *Limpeziri* (grecism, fanariotism, slavonism, românism, întâietăți regionale. Extras din volumul omagial *I. Lupaș*. București, « Imprimeria Națională », 1941). Pp. 18.

©BCU CLUJ

la vieața socială, intelectuală și religoasă. Foarte puține dintre ele se raportă la vieața materială (comerț, industrie) și la vieața militară, a căror terminologie era, în epoca respectivă, și în neogreacă, de origine turcească. Cele mai multe din cele 1100 de cuvinte au intrat în română numai în ultimii 50 de ani ai Epocii Fanariote (1770—1820). Ele au intrat — ne arată autorul — aproape toate pe cale literară, prin administrație și școală. Foarte puține au intrat prin graiu viu. Între 1821, anul reacțiunii prin arme împotriva regimului fanariot, și 1830, deci în decurs de 9 ani! dispar — e constatarea lui Gáldi — cele mai multe din cele 1100 de cuvinte, fenomen, prin rapiditatea lui, interesant, nu însă foarte ciudat: cuvinte ale unei epoci cu un regim atât de puțin popular, ele au dispărut odată cu regimul. În limba română de azi, autorul mai regăsește, dintre aceste cuvinte, în diverse scrieri moderne, un număr de 150 (a căror listă o dă la pagina 87), fiind întrebuințate în graiul mai vulgar, « adesea în sens ironic sau chiar pejorativ », ceea ce, adaugă Gáldi, « reflectează puțina stimă pe care Românii, eliberați de 'condominionul greco-turc', o păstrează pentru foștii lor stăpâni » (p. 89). Am dat lista celor 150 de cuvinte mai multor cunoscuți de ai mei din Vechiul Regat, profesori universitari, profesori de liceu, studenți, rugându-i să-mi spună câte și care dintre aceste cuvinte le sunt uzuale. Numărul obținut variază între 25—35 de cuvinte.

Astfel stând lucrurile este, de sigur, o exagerare din partea lui Gáldi de a vedea în această atât de superficială influență linguistică și culturală neogrecească exercitată în Vechiul Regat, pe de o parte, iar pe de alta, în influența linguistică și culturală ungurească, aproape tot așa de superficială și mărginită tot numai cam la pătura suprapusă, exercitată în Transilvania sub un regim și mai puțin simpatic Românilor, argumente pentru o teză pe care i-o știm sieși și compatrioților săi foarte dragă, că anume, vechia graniță de pe culmile Carpaților ar fi fost vreodată și graniță linguistică între Români și nu cum ne arată atât de limpede hărțile noului « Atlas Linguistic Român » că, indiferent de seculara graniță politică, Carpații au fost tocmai dimpotrivă « șira spinării » neamului nostru răspândit pe ambele versante ale lor și în neîntreruptă comunicație (cf. Sextil Pușcariu, *Les enseignement de l'Atlas Lingustique de Roumanie*, în « Revue de Transylvanie », tome III, 1936, nr. 1, Cluj, pp. 13—22 + 15

©BCU CLUJ

hărți; id. *Contribuția Transilvaniei la formarea și evoluția limbii române*, în « Revista Fundațiilor Regale », anul IV, 1937, nr. 5, București, pp. 296—323 + 8 hărți, publicat și în traducere franceză: *Le rôle de la Transylvanie dans la formation et l'évolution de la langue roumaine*, în « La Transylvanie », ouvrage publié par l'Institut d'Histoire Nationale de Cluj, în colecția « Academie Roumaine. Connaisance de la terre et de la pensée roumaines » II, București, 1938, pp. 37—69; id., *Limba Română*, vol. I, București, 1940, pp. 208—217). Cu acest scop perfid fiind scrisă cartea — linguistica și istoriografia actuală ungurească se fac aproape exclusiv cu scopuri similare (cf. E r n s t G a m i l l s c h e g, *Zur Herkunftsfrage der Rumänen*, în « Südost-Forschungen », V. Jahrgang, 1940, Heft 1, pp. 1—21) — nu ne miră faptul că, într'o carte scrisă în limba franceză, toate numirile orașelor din Transilvania sunt date în ungurește, și nici faptul că autorului nu-i place deloc numirea de « Dacoromâni » *(fiindcă ea amintește Dacia care însemnează și Transilvania?)*, numire care corespunde tot așa de mult adevărului istoric și geografic și care e tot așa de demult consacrată în istoria și în linguistica română și romanică ca și numirile de « Aromâni », « Meglenoromâni » și « Istroromâni », pe care le întrebuințează ! În locul ei, preferă numirea vagă de « Români nordici ». Ni se pare ciudată însă, din partea unui linguist, mirarea lui G á l d i, pe care și-o exprimă în fruntea studiului său (p. 15), că linguiștii români s'au ocupat și se ocupă așa de mult de « vechiul fond latin al limbii române » *(care fiind elementul de bază al limbei noastre ne pune infinite probleme !)* și n'au studiat tot așa de mult influențe atât de superficiale ca cea fanariotă, ungurească, etc.

DIMITRIE MACREA

SOMMERFELT, ALF, *Les formes de la pensée et l'évolution des catégories de la grammaire*, în « Journal de psychologie normale et pathologique », XXXV (1938), nr. 3—4, pp. 170—184.

Constatările foarte interesante pe care le conține acest articol sunt făcute pe baza limbii a r a n t e asupra căreia autorul ne-a dat, în același an, o magistrală monografie: *La langue et la société. Caractères sociaux d'une langue de type archaïque* (Oslo și Paris, 1938).

©BCU CLUJ

Tribul australian care vorbește această limbă este unul din cele mai înapoiate triburi cunoscute în zilele noastre. Aranții trăiesc în felul hoardei. Nu cunosc aproape nicio diviziune ierarhică. Singura divisiune a muncii pe care o cunosc e cea între bărbat și femeie: bărbatul e vânător, femeia adună mici animale și plante, poartă poveri și îngrijește de copii. Nu cunosc deloc agricultura, nici ceramica. Singurul animal domestic pe care-l cunosc e cânele, iar singurul comerț pe care-l fac este schimbul în natură. La fel de rudimentare, gândirea și limba lor sunt icoane fidele ale stadiului lor de civilizație și ale stării lor sociale. Nediferențierii sociale în care se află îi corespunde aceeași lipsă de diferențiere de categorii în limbă și de concepte în gândire. Aranții văd, aud și simt fenomenele din jurul lor ca « mișcări » și « stări ». Atât exprimă și limba lor: « mișcări » și « stări ». Ea este alcătuită din cuvinte-rădăcini. Structura unei rădăcini arante e din cele mai simple. O formează una din vocalele, singurele care există în această limbă, *a*, *i*, *u*, precedată fie de una din oclusivele *p*, *t* *k*, fie de una din lichidele *l*, *r*, de una din nazalele *n*, *m*, de una din semivocalelor *w*, *j*, de africata *č*, sau, în fine, de un grup de două dintre aceste consonante. Două sau mai multe rădăcini aglutinate formează un alt cuvânt, exprimă o nouă idee. Fraza însăși poate fi formată dintr'o singură rădăcină, din două sau mai multe aglutinate. Rădăcina subiect a frazei se află totdeauna la început. Topica restului rădăcinilor aglutinate ca să formeze fraza e liberă. Întrucât Arantul vede, simte și aude fenomenele din jurul lui ca « mișcări » și « stări », cuvintele limbii lui neexprimând decât atât, pot fi apropiate, nu însă identificate, de categoria noastră a verbului. Având cea mai rudimentară noțiune de diviziune a timpului — n'au expresie nici pentru an, nici pentru lună, nici pentru săptămână — e firesc ca Arantul să n'aibă în limba lui, expresie pentru fixarea în timp a « mișcărilor » și « stărilor » lui. Ca logică urmare a conceptelor de « mișcare » și « stare », pe care le au ei despre lume, au, în schimb, ceva asemănător cu ceea ce numim noi aspect, pe care-l exprimă prin rădăcini-morfoneme speciale. Ca o urmare, dovedită de mult de Durkheim, a lipsei de diviziune a muncii și de ierarhie socială, Aranții n'au noțiunile de calitate, cantitate, obiect, și deci nici expresie pentru ele, adică adjectiv, adverb, substantiv, gen, etc. Fiindcă n'au nimic care să poată fi numărat — nu cunosc comerțul, nu cunosc animalele domestice, n'au

©BCU CLUJ

armată — e firesc să le lipsească categoria numeralului. Ei numără numai până la cinci, cu expresii care-și păstrează și înțelesul lor primitiv. « Doi », spre exemplu, se spune *ta-ra*, care însemnează « eu și el ». Aranții nu sunt lipsiți de inteligență și nici limba lor de logică. Logica lor și a limbii lor e însă cea pe care le-o permite stadiul lor de civilizație și evoluție socială.

DIMITRIE MACREA

SEXTIL PUȘCARIU, *Gândirea logică și gândirea filosofică*, în « Revista Fundațiilor Regale », V (1938), nr. 4, pp. 76—93.

E știut de toată lumea cât de puțin și cât de rău se învață gramatica în școlile noastre de toate gradele. Studiul lui Pușcariu e, în această privință, un foarte îndreptățit strigăt de alarmă. Răul e încă destul de răspândit și în alte țări de mult mai veche cultură decât a noastră. Cauza lui de căpetenie e pretutindeni aceeași: însăși baza gramaticelor « sistematice » actuale, bază care, precum se știe, e logica filosofilor greci, a lui Aristotel în primul rând și a școalei sale, — morfologia utilizând tabloul categoriilor filosofice (substanță, calitate, cantitate, relațiune), iar sintaxa, analiza (subiect, predicat) din logica lui Aristotel. Potrivită limbilor clasice, greacă și latină, cărora a fost mai întâiu aplicată, această bază e cu totul necorespunzătoare limbilor foarte analitice europene moderne și cu atât mai puțin limbilor din alte familii, cu structuri fundamental deosebite, din celelalte continente, pentru care ea a fost totuși adesea întrebuințată. Răul e cu atât mai grav cu cât e și cauza confuziei dintre două lucruri foarte deosebite: gândirea logică cu cea linguistică. Abia în a doua jumătate a secolului trecut s'a ridicat, în numele linguisticei moderne nou creată, întâiul glas autoritar — al linguistului german Steinthal — împotriva acestei confuzii și a dogmatismului gramatical cu baza lui artificială. Chestiunea, în măsura în care a progresat linguistica și filosofia modernă, a fost mereu reluată, fără să se fi putut totuși, până azi, ajunge: nici la precizarea indiscutabilă a raporturilor dintre gândirea logică și cea linguistică, nici la înlocuirea vechii gramatici « filosofice » cu gramatica « linguistică ».

Arătând câteva diferențe care există, la noi, între gândirea logică și cea linguistică, Pușcariu ajunge, — desvoltând cu marea lui limpezime

©BCU CLUJ

de spirit și putere de pătrundere o idee a linguistului psiholog vienez Karl Bühler, anume așa numita idee a « golurilor » din jurul verbelor —, la o teorie nouă, luminoasă și cuprinzătoare, a frazei, și să schițeze noul plan după care trebue scrisă o gramatică mare « linguistică » a limbii române, care să poată servi de bază viitoarelor gramatici școlare. Nu e nevoie să intrăm acum noi în detalii. Întâiul volum din această nouă mare gramatică, scrisă după acest nou plan, îl avem proaspăt ieșit de sub tipar și ni-l dă însuși Pușcariu, iar în acest volum al « Dacoromaniei » ne vorbește pe larg de el Al. Procopovici.

DIMITRIE MACREA

AL. PROCOPOVICI, *Problema gramaticei în țara și în școala românească*, în « Revista de Pedagogie », VIII (1938), pp. 151—155.

Același strigăt de alarmă dat de Pușcariu în articolul menționat mai sus îl dă, cu aceeași autoritate, în acest articol, Alexe Procopovici.

« De mult, spune d-sa cu toată dreptatea, gramatica a devenit cenușereasa învățământului nostru de toate gradele. Dar de o bucată de vreme am rămas foarte îngrijorați de cum se poate scrie și vorbi în țara aceasta, de ce aberații stilistice și gramaticale mișună prin lucrările candidaților la diferite examene, de incapacitatea școalei de a-i deprinde pe elevi să se exprime în forme ireproșabile ». Relevând adevărul că anarhia gramaticală a fost și va rămâne întotdeauna unul dintre aspectele caracteristice ale lipsei de disciplină socială, autorul citează cazul clasic al latinei: « Limba latină clasică din epoca de înflorire a imperiului roman a fost de pilduitoare unitate și disciplină gramaticală. Când semne de tot felul au început să vestească destrămarea imperiului acestuia, printre ele a apărut mai năvalnică o tot mai haotică învălmășeală a limbii ».

Pentru a face ca gramatica să-și poată îndeplini rolul în învățământul și societatea românească trebue să-i împrospătăm cu desăvârșire cuprinsul și metodele potrivit cu progresele științei de care gramatica noastră a rămas cu multe zeci de ani în urmă. Gramatica, spune Procopovici, « trebue să fie un prilej de observare și de comparație a formelor obișnuite de expresie, un prilej de înțelegere că și

©BCU CLUJ

în limbă ca în toate așezămintele și raporturile sociale există comandamente pe care toți se cuvine să le respecte » și al căror scop este « de a spori talentul nostru de a ne exprima pe cât se poate de limpede, de sugestiv și de estetic ». Ea trebue să dea elevului « cât mai multă pricepere pentru mecanismul limbii și al frazei, pentru aspectele și subtilitățile lor », să-l facă « mai stăpân pe acest aparat al limbii, pe care își va cânta o viață întreagă dorurile, gândurile și simțirile și prin care și le va îmbogăți ».

DIMITRIE MACREA

CAPIDAN, THEODOR, *Le bilinguisme chez les Roumains*, în « Langue et Littérature ». Académie Roumaine. Bulletin de la Section Littéraire rédigé par Th. Capidan et D. Caracostea. Vol. I, nr. 1. București, 1940. Pp. 73—94.

Bilinguismul, adică facultatea indivizilor vorbitori de a folosi o limbă străină tot așa de curent ca limba proprie și de a gândi în ea la fel de ușor, este unul din factorii a cărui mare importanță, în studiul științific al limbilor, începe să fie înțeleasă cu adevărat de linguiști abia în zilele noastre.

În forma lui « naturală », rezultând din viața în comun a două populațiuni diferite (cum e la noi cazul în unele localități româno-ungurești de prin Transilvania, în localități româno-rutenești de prin Bucovina și Basarabia și mai ales la Românii din Sudul Dunării care trăiesc la un loc cu Slavi sau Greci), în forma lui « voită » sau « cultivată », rezultând din necesități culturale (cum e cazul la noi, mai ales, cu limba franceză), sau în forma lui « dialectală », când e vorbit și dialectul și limba comună (de ceea ce la noi Românii din Nordul Dunării, unde diferențele dialectale sunt în genere neînsemnate, putem mai puțin vorbi, e însă cazul obișnuit, de exemplu, al Aromânilor stabiliți printre noi) — fenomenul e pretutindeni frecvent. În nicio altă parte a Europei nu se găsesc, poate, atâtea cazuri de cunoaștere a mai multor limbi ca în Peninsula Balcanică. Prin vastele sale cunoștințe de linguistică balcanică, Theodor Capidan era, de sigur, cel mai indicat dintre linguiștii noștri ca să ne lămurească asupra acestui fenomen, atât ca factor linguistic în genere cât și asupra rolului pe care acest factor l-a putut avea în evoluția de până acum a limbii

©BCU CLUJ

române. Niciunul dintre linguiștii noștri n'a avut, cred, prilejul să observe atât de direct, și în atâtea cazuri, procesul de bilinguism, cum a avut Capidan, în îndelungatele sale anchete, întreprinse la fața locului, asupra graiurilor Românilor, aproape prin excelență bilingui, din Sudul Dunării, anchete din care au rezultat acele monumentale monografii ale sale: *Meglenoromânii* (I—III, București, 1925—1936), *Fărșeroții* (« Dacoromania », VI (1931), pp. 1—210), *Aromânii* (București, 1932) etc. — Fenomenul, în acest articol, e studiat în deosebi în raport cu marea chestiune, din linguistica noastră, a influenței slave.

Într'o serie de studii recente asupra raporturilor linguistice slavo-române, învățatul romanist croat Petar Skok (« Slavia », VI, p. 762 ș. u., VIII, p. 778 ș. u., « Glasnik zem, muzeja za B. i. H., XXX, p. 310 ș. u.) susține că simbioza cu Slavii ar fi creat, în evul mediu, și la noi la Dacoromâni, o stare de bilinguism, căreia i-am datora pe de o parte, numărul mare de cuvinte slave din limba română, iar pe de alta, introducerea și păstrarea, atâta vreme, a limbii slave în administrația și biserica noastră. Bilinguismul slavo-român ar fi încetat, după Skok, abia în secolul al XVI-lea, ceea ce a avut ca urmare apariția, în sfârșit, de monumente literare și documente în limba română.

Capidan — și, de curând, independent, și tot așa de frumos, Sextil Pușcariu, în *Limba română* (București, 1940, vol. I, pp. 204—208, cf. și pp. 277—287) — răstoarnă întreaga argumentație a lui Skok.

Că și între Românii din Nordul Dunării și Slavii care se așezaseră aici va fi existat și bilinguism « natural » ca și bilinguism « voit », atât Capidan cât și Pușcariu cred că e un lucru neîndoios. Cum însă bilinguismul, în deosebi cel « natural », duce întotdeauna la desnaționalizare — pe acest drum se află astăzi aproape toți Românii, în cea mai mare parte bilingui, din Sudul Dunării și pe acest drum au ajuns să-și piardă naționalitatea marele număr de Români care trăiau, în evul mediu, amestecați printre Slavi, în întreg Nord-Vestul Peninsulei Balcanice — și cum în Nordul Dunării, nu noi Românii ci Slavii de aici sunt cei care și-au pierdut naționalitatea, amândoi învățații români conchid — și fără îndoială cu toată dreptatea — că nu noi Românii care ne-am păstrat-o ci Slavii care și-au pierdut naționalitatea au fost aici bilingui. În orice caz, numărul, destul de mare, de cuvinte slave pe care le avem în limba română nu este prea

©BCU CLUJ

în măsură să formeze un argument pentru teza lui Skok. Vocabularul este partea, prin excelență nestabilă, a oricărei limbi. El se reînoește fără încetare. Cuvintele noi se introduc, într'o limbă, de sigur, și prin bilinguism, însă și prin nenumărate alte căi, dintre care, suverană e, în deosebi, civilizația. Contraargumentul linguistic cel mai pozitiv, împotriva opiniei lui Skok, adus de Capidan și Pușcariu este că așa numitele « sisteme închise », adică mai cu seamă morfologia și fonetica, ale dacoromânei au rămas aproape neatinse de influența slavă, ceea ce dacă adevărul ar fi de partea învățatului linguist croat, nu s'ar fi întâmplat, cum ne-o arată dialectele noastre transdanubiene, pe cale de dispariție, — în deosebi istroromân și meglenit —, unde și aceste părți, cu toată natura lor rezistentă, sunt din ce în ce mai grav atinse.

În ce privește bilinguismul « voit » sau « cultivat », el a fost, de sigur, din partea noastră, când slava ne-a fost limbă a bisericii și a administrației. Alături de preoți și copiști slavi, vor fi existat, fără îndoială, și preoți și copiști români care știau bine slavonește. Marea masă a poporului român însă nu știa, în acea epocă, nici scrie nici citi, deci influența slavă din limba română pe care o datorăm acestui din urmă fel de bilinguism n'a putut, în niciun caz, să fie prea masivă, cum n'a putut nici influența neogrecească, oricât de bine scria și vorbea grecește pătura noastră suprapusă din Epoca Fanariotă, să se fa că aproape deloc simțită asupra limbei poporului, și cum, chiar influența franceză din zilele noastre, se datorește mai puțin bilinguismului, fiind mai mult un fapt de civilizație.

DIMITRIE MACREA

GROOT, A. W. DE, *Wort und Wortstruktur*, în « Neophilologus », anul 24 (1939), fasc. 3, pp. 221—233.

Dacă, cu toate încercările care s'au făcut și se fac, nu s'a putut încă ajunge la o definiție a noțiunii de « cuvânt » care să se potrivească tuturor limbilor, cauza e — ne arată subtilul și totdeauna sugestivul linguist olandez A. W. De Groot — că această denumire cuprinde elemente « mai mult sau mai puțin independente » care sunt de feluri diferite chiar înăuntrul aceleeași limbi.

Având în vedere mijloacele diferite prin care sunt realizate aceste « unități mai mult sau mai puțin independente » și funcțiunea lor,

©BCU CLUJ

De Groot, referindu-se în deosebi la germană, olandeză, franceză, engleză și latină, distinge, înăuntrul fiecăreia din aceste limbi, « cuvinte »: *ortografice*, *fonetice*, *fonologice*, *morfologice*, *semantice*, *sintactice*, etc., — care, dacă uneori pot și să coincidă, de cele mai multe ori sunt deosebite unul de altul.

Astfel, spre exemplu, în fr. *je ne l'ai pas vu* (exemplu pe care De Groot îl citează după J. Vendryès, *Le langage*, p. 103), avem 6 cuvinte *fonologice:* « je », « ne », « le », « ai », « pas », « vu », care fac 4 cuvinte *semantice:* « je », « ne... pas », « le », « ai... vu », și numai un singur cuvânt *fonetic:* « je ne l'ai pas vu ». Cuvinte ca, spre exemplu, germ. *Hausarbeit*, *hörte*, etc., a căror unitate și funcțiune este realizată pe cale sintactică, fiindcă numai ca atare combinate au înțelesul respectiv, le numește De Groot cuvinte *sintactice*. Acele cuvinte sintactice, care sunt în același timp și fonologice, sunt ceea ce numește De Groot cuvinte *morfologice*.

Indiferent de mijloacele prin care este realizat — fonetice, fonologice, sintactice, etc. — orice element-cuvânt are totdeauna la bază, în mod direct sau indirect, cuvântul *semantic*.

Ca structură, elementul-cuvânt, în deosebi cel fonologico-sintactic (= morfologic), este « un microcosm de frază », — la origine, fiind contopit cu fraza, din care s'a desprins ulterior ca « o unitate mai mult sau mai puțin independentă ».

DIMITRIE MACREA

GEMELLI, AGOSTINO, *L'analyse électro-acoustique dans l'étude de la psychologie du langage*, în « Journal de psychologie normale et pathologique » XXXV (1937), nr. 9—10, pp. 643—671.

Reușind să perfecționeze metoda electroacustică de analiză a sunetelor vorbirii, A. Gemelli a adus atât foneticei cât și psihologiei un neprețuit serviciu. Mijloacele pe care le punea la dispoziție, pentru studiul limbajului, fonetica experimentală a abatelui Rousselot erau prea rudimentare pentru a se putea obține prin ele date utilizabile de către psihologie. Aceasta, în adevăr, nu dispunea până acuma, — ne sunt probă în această privință toate lucrările mai recente și bune de psihologie a limbajului (Delacroix, Bühler, Gelb, etc.) —, decât de câteva date pe care i le ofereau linguistica și patologia. Cercetările

©BCU CLUJ

pe care le întreprinde Gemelli cu ajutorul electroacusticei sunt, — odată cu posibilitatea celei mai admirabile precizii în cunoașterea fonemelor —, completarea acestei mari lacune, și deci, posibilitatea unei mai adevărate înțelegeri a naturii fenomenului limbajului. A. Gemelli este cel dintâi care a reușit să ne dea înregistrări reale, în care fiecare fonem să fie prins așa cum se află el în realitatea vorbirii, — este cel dintâi care a reușit să înregistreze real vorbirea, în exacta și bogata ei complexitate. Câștigul este enorm pentru fonetică: avem, în sfârșit, cea mai reală posibilitate de studiu a naturii, timbrului, duratei, puterii fonice a fiecărui fonem, cea mai reală posibilitate de studiu a accentului, a melodiei frazei, a foniei și eufoniei limbii, etc. El nu e mai prejos pentru linguistică și psihologie. Rezultatele la care ajunge Gemelli în aceste două privințe sunt de o rară frumusețe: « Analiza electroacustică îngădue să considerăm vorbirea ca un tot constituit din diferite sunete dintre care fiecare se contopește astfel în acest tot că-i influențează fizionomia dar și el se modifică, la rându-i, profund. Aceste influențe reciproce variază dela subiect la subiect și dela un moment la altul de așa fel că limbajul perceput ni se prezintă ca un tot viu creat de ansamblul a diferite mișcări care se contopesc și se organizează diferit după legi determinate. Foneticienii și fonologiștii discută asupra realității silabei și a fonemului; noi nu voim, de sigur, să punem la îndoială nici importanța observațiilor lor nici avantajele acestor separațiuni artificiale. Din punct de vedere psihologic, unde ne-am plasat noi, limbajul studiat pe oscilograme nu permite diviziuni similare. În realitate nu există nici silabe, nici cuvinte, nici fraze; există numai o serie de mișcări variate cărora le corespund sunete având o semnificație; această serie de mișcări nu e însă o serie uniformă; mișcările sunt astfel unite ca să poată constitui unități de diferite ordine, în mod diferit legate între ele și diferit structurate. Acestor unități și organizări de mișcări, al căror joc constitue limbajul, le corespund, la cel care percepe, alte unități și organizări perceptive. Unificarea și organizarea aceasta permite să atribuim fiecăreia din aceste unități și ansamblului lor un anumit sens și să ajungem astfel la înțelegerea limbajului, înțelegere care e intim legată de perceperea sunetelor ».

DIMITRIE MACREA

©BCU CLUJ

MENZERATH, PAUL, *Der Diphtong, sein Wesen und sein Aufbau,* în « Forschungen und Fortschritte, 16 Jahrgang, nr. 19/20, 1940, pp. 209—210.

Simplă în aparență, problema diftongului este una din cele controversate ale foneticei. Dovadă e numărul mare de teorii și divergențele dintre ele. Reluând experimental chestiunea, Menzerath arată că niciuna din aceste teorii nu e de reținut. Autorul, înregistrând exemplele de studiat pe filme, a reușit să despartă cu exactitate cele două elemente ale diftongului, ceea ce era una din marile greutăți ale problemei. Aceste două elemente sunt, după Menzerath, sau două vocale, sau o consonantă și o vocală. Menzerath exclude cu desăvârșire din fonetică noțiunile de semivocală și semiconsonantă. Între cele două elemente ale diftongului nu există niciun sunet de tranziție. Aceasta e o altă noțiune pe care o exclude Menzerath din fonetică. În ce privește durata și culoarea diftongului, autorul arată că ele pot fi de toate nuanțele, depinzând de vorbitor și de debitul vorbirii. Diftongul este în foarte strânsă funcțiune de silabă, neputând avea ființă decât numai înăuntrul unei silabe. El este un foarte clar exemplu de ceea ce numește Menzerath coarticulație, adică articularea concomitentă a fonemelor diferite care formează o silabă, un cuvânt sau chiar o frază, și care, în concepția lui Menzerath, este un factor de care trebue să ținem seamă în explicarea tuturor evoluțiilor fonetice.

DIMITRIE MACREA

•

SCHÜRR, FRIEDRICH, *Umlaut und Diphthongierung in der Romania.* Sonderabdruck aus « Romanische Forschungen », Band 50, Heft 3, 1936, pp. 275—316 + 1 hartă.

SCHÜRR, FRIEDRICH, *Nochmals über « Umlaut und Diphthongierung in der Romania ».* Sonderabdruck aus « Romanische Forschungen » Band 52, Heft 2/3, 1938, pp. 313—318.

Schürr reia într'o foarte amănunțită cercetare problema diftongării (Diphthongierung) și a metafoniei (Umlaut) în limbile romanice. Problema preocupă de multă vreme pe romaniști. Părerea celor mai mulți e că fenomenele își au originea în latina vulgară. Alții, printre

©BCU CLUJ

care a fost și cel mai de frunte dintre romaniști, Wilhelm Meyer-Lübke, au susținut dimpotrivă că fenomenele se pot explica în fiecare limbă independent și de latina vulgară și de celelalte limbi. În adevăr, dificultățile pentru prima ipoteză sunt numeroase și mari.

Schürr distinge, — ceea ce e foarte firesc și de ceea ce se ținuse seamă și înainte —, două feluri de diftongări: 1) condiționată de o palatală sau velară următoare, categorie în care intră și metafonia; și 2) spontană, cea în silabă deschisă (in freier Silbe), foarte caracteristică, spre exemplu, în franceză. Urmărind fenomenele în geograf linguist și în perfect fonetician, în toate limbile romanice, Schürr conchide că diftongarea spontană s'a produs în mod independent în diferitele limbi romanice, în timpuri diferite și în măsură diferită, iar diftongarea condiționată și metafonia sunt cel puțin așa de vechi ca să poată avea începuturi comune preromanice (wenigstens in der Anlage noch gemeinromanische Erscheinung anzusehen). Centrul din care au iradiat aceste două fenomene din urmă este Sudul Italiei.

DIMITRIE MACREA

©BCU CLUJ

BIBLIOGRAFIA OPERELOR LUI NICOLAE DRĂGANU *)

1906

1. *A román szóösszetétel* [Compunerea cuvintelor în românește] (disertație de doctorat), Bistrița, Tip. G. Mateiu, 1906. 95 [—100] p., in -8°.

1907

2. *Hasdeu Petriceicu Bogdan* (1836—1907), în *Nyelvtudomány* (Budapesta), vol. I, 1907, p. 274—277.

3. *Dr. Sextil Pușcariu, Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen,* Heidelberg, 1905, în *Nyelvtudomány* (Budapesta), vol. I (1907), p. 225—232.

4. *Dr. I. G. Sbiera, Contribuiri pentru o istoriie soțiială, cetățenească, religionară bisericească și culturală literară a Romînilor dela originea lor încoace pînă în Iuliu 1504.* Volumul I. Cernăuți, 1906, în *Revista Bistriței* (1907), nr. 3, p. 1—2 (foiță).

1908

5. *A. Candrea* și *O. Densusianu, Dicționarul etimologic al limbei române. Elemente latine,* fasc. 1 și 2 (A-fân), București, 1907, în *Nyelvtudomány* (Budapesta), vol. II (1908), p. 150—159.

6. *Const. C. Diculescu, Originile limbei române. Studii critice-Rezultate nouă* (Prefață, Priviri generale, Vocalismul), Analele Academiei Române, Seria II, Tomul XXIX, 1906—1907; p. 513—673, în *Nyelvtudomány* (Budapesta), vol. II (1908), p. 60—67.

1909

7. *Cum trebue să fie un dicționar bilingv?*, în *Lupta* (Budapesta), III (1909), nr. 14, p. 6.

8. *Limbă și istorie*, în *Transilvania* (Sibiu), XI (1909), nr. 2 și 3, p. 106—114, 158—179.

---

*) După un manuscris al regretatului *N. Drăganu*, revăzut și completat de Pia Gradea și I. Pervain.

©BCU CLUJ

1910

9. *Ana Câmpeanu-Veronica Micle?*, în *Luceafărul* (Sibiu), IX (1910), nr. 5, p. 126—127.

10. *Asperităţi sintactice*, în *Transilvania* (Sibiu), XLI (1910) nr. 1—6, p. 5—13, 85—95, 172—183, 335—354, 414—433 (şi în extras).

11. *Flori*, în *Transilvania* (Sibiu), XLI (1910), nr. 1—2, p. 47—48.

12. *Latin elemek a román nyelvben* [Elemente latine în limba română], în *Nyelvtudomány* (Budapesta), vol. III (1910), p. 123—126.

13. *Mestec, Suvintrez*, în *Transilvania* (Sibiu), XLI (1910), nr. 6, p. 461—462.

14. *Principiile cari ne-ar putea servi de bază la studierea şi clasificarea cuvintelor compuse*, în *Raportul* pe anul şcolar 1909/10 al gimnaziului superior fundaţional din Năsăud, p. 1—19.

15. *Prof. Dr. Gustav Weigand, Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes, herausgegeben auf Kosten der rumänischen Akademie in Bukarest.* Leipzig, Joh. Ambr. Barth, 1909, în *Nyelvtudomány* (Budapesta), vol. III (1910), p. 67—72.

1911

16. *Sextil Puşcariu, Zur Rekonstruktion des Urrumänischen.* Sonderabdruck aus Festschrift Meyer-Lübke. I. Halle. a. S. M. Niemeyer, 1910, în *Nyelvtudomány* (Budapesta), vol. III (1911), p. 220—223.

17. *Sextil Puşcariu, Zur Rekonstruktion des Urrumänischen.* Sonderabdruck aus der Festschrift Meyer-Lübke. I. Halle, a. S. M. Niemeyer, 1910, în *Transilvania* (Sibiu), XLII (1911), nr. 1, p. 67—70.

1912

18. *A plăsă*, în *Transilvania* (Sibiu), XLIII (1912), nr. 1—2, p. 157—158.

19. *Sportul la cei vechi şi întru cât a servit el ca bază sportului modern*, în *Raportul* pe anul şcolar 1911/12 al gimnaziului superior fundaţional din Năsăud, p. 1—29.

20. *Dr. Sztripszky Hiador és Dr. Alexics György. Szegedi Gergely énekeskönyve XVI. századbeli román fordításban.* Budapest, 1911, în *Transilvania* (Sibiu), XLIII (1912), nr. 3—4, p. 273—277.

21. *Ştiră şi sterp, Sfârdi*, în *Transilvania* (Sibiu), XLIII (1912), nr. 6, p. 531—533 şi 556.

1913

22. *Ceva despre compusele parasintetice*, în *Orientul român* (Cluj), I (1913), nr. 6—8, p. 264—268.

23. *Istoria şcoalelor Năsăudene scrisă cu prilejul jubileului de 50 ani de existenţă (1863—1913) a gimnaziului superior fundaţional din Năsăud. Cu 17 ilustraţiuni.* Năsăud, Tip. G. Matheiu (Bistriţa), 1913, 8°, 414 p. [In colaborare cu Virgil Şotropa].

24. *La jubileul gimnaziului din Năsăud*, în *Solia Satelor* (Cluj), II (1913), nr. 41 şi 42, p. 1—3, 4—5.

©BCU CLUJ

25. *Serbările jubilare dela Năsăud*, în *Luceafărul* (Sibiu), 1913, nr. 20, p. 638—642.

1914

26. *Bârsa*, în *Pagini Literare* (Arad), I (1914), nr. 4, p. 33—36.

27. *Două manuscripte vechi: Codicele Todorescu şi Codicele Marţian. Studiu şi transcriere*, Bucureşti, Ediţiunea Academiei Române, 1914, 245 [—247] p. + 6 pl. h. t., in -8°.

28. *Furcă-cugeică (cujăică)*, în *Transilvania* (Sibiu), XLV (1914), nr. 5, p. 192—193.

29. *Romulus Ionaşcu, Gramaticii români, tractat istoric despre evoluţiunea studiului gramaticei limbii române dela 1757 până astăzi*, Iaşi, 1914, în *Transilvania* (Sibiu), XLV (1914), nr. 5, p. 191—192.

30. *Jubileul de 50 de ani de existenţă a gimnaziului din Năsăud* (1863—1913), în *Raportul* pe anul 1913/14 al gimnaziului superior fundaţional din Năsăud, p. 1—22.

1916

31. *Calvinismul şi literatura românească. O carte necunoscută de pe vremea lui Gheorghe Rakoczy I* (1639), în *Pagini literare* (Arad), I (1916), nr. 2—3, p. 41—43, 60—62.

32. *Dr. Const. Lacea, Cercetări filologice* (Filologiai kutatások) (Brassoi román fögimnázium ért. XXV—XXX), în *Egyetemes philologiai* közlöny (Budapesta), XL (1916), fasc. VIII-IX, p. 602.

33. *Metă, Minciuna, Ocoanică, Plouros*, în *Pagini Literare* (Arad), I (1916), nr. 8, p. 165.

1920

34. *Cele dintâiu traduceri ale lui Coşbuc*, în *Gazeta Transilvaniei*, LXXXIII, (1920), nr. 75.

1921

35. *Accentul şi formele duble ale câtorva cuvinte*, în *Lui N. Iorga Omagiu*, Craiova, Ramuri, [1921], p. 121—126.

36. *G. Coşbuc poetul liceului grăniceresc din Năsăud*, în *Transilvania* (Sibiu), LII (1921), nr. 9—12, p. 837—860.

37. *Cuvinte şi etimologii de rectificat (foamene, čer, cintură, oberca, ghiftui şi ciumurlui, heredie-hurueală, feleştioc*, în *Dacoromania*, I, p. 312—320.

38. *Din vechea noastră toponimie*, în *Dacoromania*, I—1920—1921, Cluj, 1921, p. 109—146.

39. *Etimologii (lince, cujeică, cânjeu, cunoştinte şi neştinte, îmbăigiva-imbăigina, întrulp, leaca, ocit, a păula, premătariu, săraf, suslă, utrinde, zadie, zgâmboiu (zgâmb, zgâmbău), zo te cuşte*, în *Dacoromania*, I, p. 293—312.

40. *O rectificare*, în *Dacoromania*, I—1920—1921, Cluj, 1921, p. 352—356.

©BCU CLUJ

41. *S. Pușcariu, Istoria literaturei române. Epoca veche*, vol. I, Sibiiu, 1921, în *Dacoromania*, I, p. 442—449.

42. *Un pasaj din Evangheliarul dela* 1560—61 *al lui Coresi rău înțeles până acum*, în *Dacoromania*, I—1920—1921, Cluj, 1921, p. 349—352.

1922

43. *Asbóth Oszkár*, în *Dacoromania*, II, p. 896—898.

44. *I. Bianu* și *N. Cartojan, Pagini de veche scriere românească*, București, 1921, în *Dacoromania*, II, p. 753.

45. *Dr. Bitay Árpád, A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése*, Alba-Iulia-Gyulafehérvár, 1922, în *Dacoromania*, II, p. 757—761.

46. *Catechisme luterane*, în *Dacoromania*, II—1921—1922, Cluj, 1922, p. 582—592.

47. *Cea mai veche carte Rákóczyană*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, I—1921—1922, Cluj, 1922, p. 161—278 + 4 pl.

48. *Critica științifică în filologia noastră actuală*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, I—1921—1922, Cluj, 1922, p. 363—378.

49. *Etimologii (Deciurică*, « *In piezi* » cu « *Dumnezeu a 'nvis* », *spuriu (șpuriu)*, *jioară* ori *vioară*, în Dacoromania, II, p. 610—623.

50. *Hereghie (Heredie)*, în *Cronica numismatică* (București), III (1922), nr. 1—2, p. 12—15.

51. *Latyák Sándor, Néhány Dioscorides-féle dák növénynévről*, Cluj, 1919, în *Dacoromania*, II, p. 755—757.

52. *C. Martinovici* și *N. Istrati, Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, 1921, în *Dacoromania*, II, p. 753—755.

53. *Originea Ardealului*, în *Evoluția* (Cluj), II (1922), nr. 5, p. 6—9.

54. *Alexe Procopovici, Introducere în studiul literaturii vechi*, Cernăuți, 1922, în *Dacoromania*, II, p. 748—753.

55. *Vasile Ranta Buticescu*, în *Dacoromania*, II, p. 892—893.

56. *Un fragment din cel mai vechiu molitvenic românesc*, în *Dacoromania*, II—1921—1922, Cluj, 1922, p. 254—326 + 1 pl.

1923

57. *Limba noastră*, în *Conștiința națională* (Cluj), I (1923), nr. 2 (foileton).

1924

58. *Andrei Bârseanu, Catehismul luteran românesc*, București, 1923 și *A. Rosetti, Les catéchisme roumains du XVI-e siècle (Romania*, nr. 191 din Iulie 1922, p. 321—334); *Dr. Borbély István, Erdélyi irodalmi szemle, LVI*, anexa nr. 1, Ianuarie 1924, p. 54—59, în *Dacoromania*, III, p. 929—937.

59. *Ferdinand Brunot, La pensée et la langue. Méthode, principes et plan d'une théorie nouvelle du langage appliqué au français*, Paris, 1922, în *Dacoromania*, III, p. 942—943.

60. *Conjuncțiile* de *și* dacă *(Un capitol de sintaxă românească)*, în *Dacoromania*, III—1922—1923, Cluj, 1924, p. 251—284.

©BCU CLUJ

61. *Etimologii*: *Horgoș (Hergoș)*, în *Buletinul societății numismatice române*, XVIII (1923), București, 1924, nr. 48, p. 97—98.

62. *Etimologii* (a. Elemente latine: 1. *cea! ceala!* 2. *cinioară*, 3. *cinteză*, 4. *genate*, 5. *a păcà*, 6. *a părà* și *a depărà*, 7. *a se șușta; b)* Elemente slave: 1. *Cârmoaje*, 2. *cănărhaciu*, 3. *clasibocru*, 4. *cleanț*, 5. *clinț*, 6. *guști - huști - huște - huscă*, 7. *hânsă*, 8. *hârdoa!* și *hârdoc; c)* Elemente germane și săsești: 1. *Cioflânc*, 2. *claus*, 3. *climune*, 4. *hanț*, 5. *hip*, 6. *Hoia*, 7. *șteap*, 8. *țandură; d)* Elemente ungurești: 1. *atârnați*, 2. *birgă*, 3. *bumbic*, 4. *chelteu*, 5. *cincădi*, 7. *cionae*, 8. *cioplău*, 9. *cleștar*, 10. *dugleș*, 11. *făcăleț (făcălete, făclău, făcău, făcălui, făcăli, făcăi)*, 12. *Filendriș (felendreș, feleandrăș)*, 13. *fosodic—posidic (posodec, posodic, pojidic, pojodic, posondic; boșandic, boșindoc, boșândoc, poșârlic)*, *pojganie*, 14. *ghitrui-gitrului*, 15. *hârgoiu*, 16. *hațcadău*, 17. *hebereu* 18. *hopșă*, 19. *horă*, 20. *melesteu-melestui*, 21. *poncă (poancă, ponciu, poncie, ponce)*, 22. *răgădui-a se răcădui*, 23. *vigădui*, în *Dacoromania*, III, p. 692—724.

63. *Jubileul unei bănci ardelene* — 50 ani dela înființarea băncii « Aurora » din Năsăud —, în *Cosinzeana* (Cluj), VIII (1924), nr. 11, p. 127—128.

64. *Kisch G., Zur Etymologie landeskirchlicher Ortsnamen* în *Prinosul adus episcopului Dr. Fr. Teutsch la aniversarea a 70-a*, p. 275—289; *Zur Wortforschung* în *Prinosul adus lui Sievers*, p. 39—47; *Korrespondenzblatt*, 1923, p. 27—30, 46—47, în *Dacoromania*, III, p. 938—942.

65. *Manuscrisele liceului grăniceresc « G. Coșbuc » din Năsăud și săsismele celor mai vechi manuscrise românești*, în *Dacoromania*, III—1922—1923, Cluj, 1924, p. 472—508.

66. *Monografia Societății de împrumut și păstrare « Aurora » din Năsăud (1873—1923)*, Cluj, 1924, 146 p.

67. *Pagini de literatură veche* (O colecție de cărți populare într'un manuscris din jumătatea a doua a secolului XVIII), în *Dacoromania*, III—1922—1923, Cluj, 1924, p. 238—251

68. *Dr. Thót-Szabó Pál, A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon*, Budapest, 1917, în *Dacoromania*, III, p. 909—929.

69. *Toponimie și istorie*: 1. *Ardeal*. 2. *Vechiul castru dela Rodna și toponimia Văii Someșului de Sus*. 3. *Păguior, Păgaie*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională* (Cluj), II—1923, București, 1924, p. 233—260.

70. *Verbele derivate cu sufixul* -ĭnare (-ĭnare, -anare) *și postverbalele lor*, în *Dacoromania*, III—1922—1923, Cluj, 1924, p. 509—514.

1925

71. *Ardeal (Răspuns D-lui I. Marțian)*, în *Societatea de mâine* (Cluj), II (1925), nr. 4—5, p. 62—68.

72. *Considerațiuni asupra examenului de bacalaureat*, în *Societatea de mâine* (Cluj), II (1925), nr. 43, p. 754—755.

73. *Examenul de bacalaureat*, în *Tribuna Nouă* (Arad), II (1925), nr. 223 și 224.

©BCU CLUJ

74. *Fost-a vre-odată Ardealul al Cazarilor Evrei înainte de venirea Ungurilor?*, în *Societatea de mâine* (Cluj), II (1925), nr. 38, p. 656—657.

75. *Iarăşi Ardeal*, în *Societatea de mâine* (Cluj), II (1925), nr. 19—24, p. 339—340, 357—358, 382—383 şi 405—407.

76. *Martian román nyelvü röpiratai « Erdély » nevének eredetéröl »* (= Foile volante în româneşte ale d-lui Marţian despre originea numelui Ardealului), Cluj, 1926, în *Erdélyi irodalmi szemle*, II (1925), nr. 8, p. 319—326.

77. *I. I. Nistor-Vasile Grecu, Codrul Cosminului*, Buletinul Institutului de istorie şi limbă, I (1924), Cernăuţi, 1925, în *Societatea de mâine* (Cluj), II (1925), nr. 26—27, p. 447—449.

1926

78. *Catechismul din manuscrisul dela 1719 al lui Silvestru Amelio, copie după al lui Vito Pilutio tipărit la 1677*, în *Făt-frumos* (Suceava), an. I (1926), nr. 2, p. 34—38.

79. *Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan, Voevodul Moldovei. Studiu şi transcriere*, în *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*, III—1924—25, Cluj, 1926, p. 181—254 + 3 pl. h. t.

80. *Din cele dintâiu încercări poetice ale lui G. Coşbuc*, în *Arhiva Someşană* (Năsăud), 1926, nr. 5, p. 11—27.

81. *Dr. Egon Hajek, Die Hecatombe Sententiarum Ovidianarum des Valentin Franck von Franckenstein* (Institutul pentru studiul Europei sud-orientale. Secţiunea Sibiiu. Secţia germană, I), Sibiiu, 1923, în *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*, III—1924—1925, Cluj, 1926, p. 730—732.

82. *Ultimul cuvânt*. Rostit la mormântul lui Vasile Bogrea, în *Societatea de mâine* (Cluj), III (1926), nr. 39—40, p. 629.

83. *Un nou « Tatăl nostru » unguresc scris cu slove chirilice*, în *Anuarul Institutului de Istorie Naţională*, III — 1924—1925, Cluj, 1926, p. 561—563.

84. *Versuri vechi*, în *Junimea literară* (Cernăuţi), XV (1926), nr. 1—2, p. 6—7.

1927

85. *I. Bianu, Texte de limbă din secolul XVI*: I. *Intrebare creştinească* tipărită de diaconul Coresi în Braşov la 1560 în timpul episcopului Sava al Ardealului şi al Mitropolitului Efrem al Ţării Româneşti; II. *Pravila Sfinţilor Apostoli* tipărită de diaconul Coresi în Braşov între 1570—80 (Fragment); III. *Manuscript dela Ieud*: 1. Scriptura Domnului Hristos către oameni căzută în piatra din ceriu. 2. Invăţătură la Paşti. 3. Invăţătură la cuminecătură, Bucureşti, 1925, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1091—1101.

86. *I. Bianu şi N. Cartojan, Album de paleografie românească* (scriere chirilică), Bucureşti, 1926, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1101.

87. *Dr. Bitay Árpád, Az erdélyi románok a protestáns fejedelmek allatt*, Diciosânmărtin, 1925, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1126—1128.

©BCU CLUJ

88. *Șt. Ciobanu*, I. *Biserici vechi din Basarabia*, II. *Din bibliotecile rusești*. Extras din *Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Secția Basarabia*, Chișinău, 1924, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1123—1126.

89. *N. Cartojan*, *Legendele Troadei în literatura veche românească*, București, 1925, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1101—1106.

90. *Cuvinte și obiceiuri* (etimologii: *bricelà, bricilui, brișcăli, prișcăla, prișcăli; bricelă, brișcală, prăștilă; vergelà, vergel; priciu; frișcă și șod, șotie, șotios, șotier)*, în *Revista filologică* (Cernăuți), I (1927), p. 105—116.

91. *O. Densusianu*, *Manuscrisul românesc al lui Silvestro Amelio din 1719, Grai și suflet*, vol I—1924, fasc. 2, p. 286—311, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1106—1107.

92. *Despre ce Psaltire și Liturghie vorbește Pavel Tordași la 1570?*, în *Dacoromania*, IV—1924—1926 (partea 2), Cluj, 1927, p. 913—915.

93. *Despre ł > u și dispariția acestuia în românește*, în *Omagiu lui I. Bianu*, București, Cultura Națională, 1927, p. 137—154.

94. *Etimologii*: (*a.* Elemente latine: 1. *alergină* (scris *alercină)*, 2. *buciu,-e*, 3. *codălat-bucălat*, 4. *grăcina*, 5. *mărăsân (meresân)*, 6. *mărina (a se-)* — *mărini* (a se-) — *mărin*, 7. *presân,-ă*, 8. *părească; b.* Elemente slave: 1. *broancă*, 2. *troahnă (truahnă, trahnă, rahnă, troagnă, troacnă, troană)*, 3. *troinic; c.* Elemente ungurești: 1. *alciu-aciu*, 2. *aletiu*, 3. *adevăsi (adăvăsi, adevesi, dăvăsi, tăvăsi, adevesti)*, 4. *bogărel,-ea*, 5. *but*, 6. *coltosi*, 7. *continații și continătii*, 8. *fee-rastafee; fiu-rastafiu*, 9. *fulăș*, 10. *grioù*, 11. *giridic (giritic)*, 12. *giurui*, 13. *hăbădic (habatic, hapatic, hebetic)*, 14. *părnăbai*, 15. *hadă*, 16. *păhuiu-păguior*, 17. *tălălău-teleleu; d.* Elemente săsești: 1. *gheisă*, 2. *rablă*, în *Dacoromania*, IV, p. 739—774.

95. *George Coșbuc la liceul din Năsăud și raporturile lui cu grănicerii*, [Bistrița, Tip. G. Matheiu, 1927], 80 p. [Apărut întâi în *Anuarul* pe 1926/27 al liceului G. Coșbuc din Năsăud].

96. *Em. Grigoraș*, *Criptografia și istoria românească*, Cultura Națională, [fără loc și dată], în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1117—1120.

97. *Iarăși « de » și « dacă »* (Răspuns d-lui Al. Rosetti), în *Dacoromania*, IV—1924—1926, Cluj, 1927, p. 916—922.

98. *N. Iorga*, *Istoria literaturii românești*. I. Literatura populară. — Literatura slavonă. — Vechea literatură religioasă. — Intâii cronicari (1688), Ediția a II-a revăzută și larg întregită, București, 1925, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1134—1152.

99. *N. Iorga*, *O tipăritură românească la Upsala*, București, 1926, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1121.

100. *Constantin I. Karadja*, *Despre lucrul apostolesc al lui Coresi dela 1563*, București, 1924, și *Al. Rosetti*, *Lexicul Apostolului lui Coresi comparat cu al Codicelui Voronețean, Grai și Suflet*, vol. I, fasc. 1, București, 1923, p. 100—106, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1113—1115.

101. *Iosef Macůrek*, *Prameny k dějinam československým v archivech a knihovnách sedmihradských*. Extras din *Věstniku Král. Čes. Společ. Nauk. Tř.* I. a. 1924, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1121—1123.

©BCU CLUJ

102. *Mihail Halici (Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII)*, în *Dacoromania*, IV — 1925—1926, Cluj, 1927, p. 77—168 + 6 pl. h. t.

103. *Tache Papahagi, Graiul şi Folklorul Maramureşului*, Bucureşti, 1925, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1063—1091.

104. *Sextil Puşcariu, Derivarea cu sufixe dela tulpina pluralică.* Extras din *Homenaje a Menéndez Pidal.* Tom. III. Madrid, 1925, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1115—1116.

105. *Sextil Puşcariu, Une survivance du latin archaïque dans les langues roumaine et italienne.* Extras din « Omagiul A. Thomas », în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1116—1117.

106. *Dr. Iacob Radu, Manuscriptele bibliotecii episcopiei greco-catolice române din Oradea-Mare.* Studiu bibliografic, Bucureşti, 1923; *Doi luceferi rătăcitori, Gheorghe Şincai şi Samoil Micu Clain*, Bucureşti, 1924, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1128—1129.

107. *Răspuns la un răspuns (Graiul şi folclorul Maramureşului)*, în *Junimea literară* (Cernăuţi), XVI (1927), nr. 5—7, p. 164—174.

108. *Mario Roques, Les premières traductions roumaines de l'Ancien Testament, Palia d'Orăştie* (1581—1582). *Préface et livre de la Genèse*, Paris, 1925, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1107—1113.

109. *Preotul V. Ursăcescu, Psaltirea slavonă* (1577—1580), Bucureşti, 1926, în *Dacoromania*, IV (partea 2), p. 1121.

110. *G. Weigand, Ortsnamen in Ompoly und Arányos (sic) Gebiet, Balkan-Archiv*, I, Leipzig, 1925, p. 1—42, în *Dacoromania* IV (partea 2), p. 1129—1134.

1928

111. *Cuvinte şi obiceiuri* (etimologii: *căpeleş-căpăluş; cergălău; corinteu; mătcălău-mătcuţă; lucină*, în *Revista filologică* (Cernăuţi), II (1928), p. 73—78.

112. *Date privitoare la istoria comunei Zagra (Rânduri pentru « Cartea de aur » a bisericii gr. cat. din Zagra)*, în *Arhiva Someşană* (Năsăud), 1928, nr. 9, p. 65—78.

113. A) *Etimologii*: 1. *Intuneca*, 2. *întonca* (*tunca*); *mişiţă, mişeniţă, mişină, mişină (muşină), muşinoiu (muşunoiu, muşuroiu*, etc.), *mişui (mâşâi), muşlui*; B) *Chestiuni sintactice*: 1. *(cu, de, în) totului tot* şi *(cu, de, în) totuluşi tot*; 2. *Formele de dativ şi genitiv cu* ali *şi* al *prepus în daco-română*; 3. *Câte « je » distributiv*, în *Revista filologică* (Cernăuţi), II (1928), p. 291—317.

114. *Răpciune (Răpciuni, Răpciun)*, în *Studii Rumeni* (Roma), vol. III (1928), p. 1—6.

115. *Toponimie şi istorie*, Cluj, Biblioteça Institutului de Istorie Naţională, I, 1928, [II] + 178 p. + 1 facs. in -8°.

116. *Versuri vechi*, în *Dacoromania*, V—1927—1928, Cluj, 1928, p. 505—522.

1929

117. *Karl Bühler, Kritische Musterung der neueren Theorien des Satzes*, în *Indogerm. Jahrbuch*, VI—1919, p. 1—20; *Vom Wessen der Syntax*, în *Idealistische*

©BCU CLUJ

Neuphilologie, Festschrift für Karl Vossler, Heidelberg, 1922, p. 54—84; *Les lois générales d'évolution dans le langage de l'enfant*, în *Jurnal de Psychologie norm. et pathol.*, XXIV—1926, p. 597—607, în *Dacoromania*, V, p. 677—679.

118. *Cea mai veche «slavoslovie» (doxologie) românească*, în *Transilvania* (Sibiu), an. 60 (1929), nr. 4—5, p. 311—315.

119. *Cei dintâi studenți români ardeleni la universitățile apusene*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională* (Cluj), IV—1926—1927, București, 1929, p. 419—422 (și în extras).

120. Etimologii *(Ariuș-ă, hircă-ghircă; arvon, arvun, arvune, iarvant, arvant, arvânt, arpun; boscorodi; bitușă-botoașă-butușană; bodârlău (bodârlău); bolfă, gâlcă; galfăd-calfăd-chealfed-gâlfed; botoș; buzumăni; căilat,-ă; cărăzui; cârță; gâță; chichilean; chiurăreasă; cineș, -ă; cocor (cucor); colceriu, colceriță; deletnic, îndeletnic, deletnici, îndeletnici, + deletni, îndeletni, deletnicie, + îndeletici, + îndeleci, îndelete; + priîatnic, + nepriîatnic; doichișel; ferchеș, ferchezui (ferchezuit -ă, ferchezuială); ferie (herie); ferâie (herâie); foroșag; fufează (fufază, fofează); fofelniță; fugău; ghes (ghest), înghesui; (în) dupăci; ghiosoli; hăghieciu, hăghiece; hândal, hondoală (händal, Hondol); hatalău, hatălău; hedeșel; herleș, -ă; hopritan; horpos; iergălaș; însăila; lepângău; prebăt (preabet); prevedea; rămf (remf, rimpf); surchidi, surchidelă; tăpșan, tăpși (tepși, tepșui); tapșă; târșej, târșejie, târșag; telciu, (telciui); terteleac; tintiuroiu; vâj; viscoli, viscol (vicol, gigul)*, în *Dacoromania*, V, p. 328—378.

121. *J. B. Hofmann, Lateinische Umgangssprache*, Heidelberg, 1926, în *Dacoromania*, V, p. 704—706.

122. *Heinrich F. J. Junker, Die indogermanische und die allgemeine Sprachwissenschaft*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft*. Festschrift für Wilhelm Streitberg, Heidelberg, 1924, în *Dacoromania*, V, p. 683—690.

123. *E. Lerch, Historische französische Syntax*. Erster Band, Leipzig, 1925, în *Dacoromania*, V, p. 698—703.

124. *Marguerite Lips, Le style indirecte libre*, Paris, 1926, în *Dacoromania*, V, p. 714—718.

125. *Adolf Noreen, Einführung in die wiessenschaftliche Betrachtung der Sprache*, Beiträge zur Methode und Terminologie der Grammatik, vom Verfasser genehmigte und durchgesehene Übersetzung ausgewählter Teile seines schwedischen Werkes «Vårt Språk» von *Hans w. Pollak*, Halle (Saale),. 1923, în *Dacoromania*, V, p. 680—682.

126. *Kr. Nyrop, Grammaire historique de la langue française*, Tome cinquième, Copenhague-Leipzig-New-York-Paris, 1925, în *Dacoromania*, V, p. 697.

127. *Walter Porzig, Aufgaben der indogermanischen Syntax*, în *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft*. Festschrift für Wilhelm Streitberg, Heidelberg, 1924, p. 126—151, în *Dacoromania*, V, p. 690—697.

128. *Povești îm versuri de Gh. Coșbuc* publicate sub îngrijirea lui *N. Drăganu*, Biblioteca populară a Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român «Astra», nr. 171, Sibiu, 1929.

©BCU CLUJ

129. *Preocupări la « Petru Maior »*, în *Almanahul societății academice « Petru Maior »*, al societăților pe Facultăți și Academii al cercurilor studențești regionale din Cluj, Cluj, Cartea Românească, 1929, p. 22—23.

130. *Elise Richter, Wie wir sprechen* (Aus Natur und Geisteswelt, 354 Band), Zweite, volständig umgearbeitete Auflage, Leipzig u. Berlin, 1925, în *Dacoromania*, V, p. 698.

131. *John Ries, Was ist Syntax? Ein kritischer Versuch*, Zweite, um einem Anhang vermehrte Ausgabe, Prag, 1927, în *Dacoromania*, V, p. 718—719.

132. *Albert Sechehaye, Essai sur la structure logique de la phrase*, Paris, 1926, în *Dacoromania*, V, p. 706—714.

133. *F. Sommer, Vergleichende Syntax der Schulsprachen* (Deutsch, Englisch, Französisch, Griechisch, Lateinisch) mit besonderer Berücksichtigung des Deutschen, ed. II, Leipzig u. Berlin, 1925, în *Dacoromania*, V, p. 697.

134. *Leo Spitzer, Stilstudien.* I. *Sprachstile;* II. *Stilsprachen.* München, 1928, în *Dacoromania*, V, p. 719—726.

135. *Un nou exemplar de Mântuirea păcătoșilor*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională* (Cluj), IV—1926—1927, București, 1929, p. 423—427 (și în extras).

1930

136. *N. Cartojan, Cărțile populare în literatura românească*, vol. I. Epoca influenței sud-slave, București, 1929, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, V—1928—1930, Cluj, 1930, p. 543—561 (în nota de pe p. 552—555 despre *Dan I. Simonescu, Sibilele în literatura românească.* (Extras din *Contribuțiuni privitoare la istoria literaturii române. Epoca veche)*, București, 1928, și despre *Eufrosina Simionescu, Monumente literare vechi, Codicele dela Cohalm* 1592, Iași, 1925).

137. *Grănicerești*, în *Arhiva Someșană* (Năsăud), nr. 13 (1930), p. 359—361.

138. *G. Kisch, Das Banat im Spiegel seiner Ortsnamen*, în *Banater Deutsche Kulturhefte*, II. Jahrgang, Heft 3, Temesvar, 1928; *Siebenbürgen im Lichte der Sprache*, Ein Beitrag zur Kulturgeschichte der Karpattenländer, în *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, Neue Folge, LIV Band, 1 und 2. Heft, Hermannstadt, 1929, p. 33—328, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, V—1928—1930, Cluj, 1930, p. 561—575.

139. *Un evangheliar românesc la 1552?* (Rectificare), în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, V—1928—1930, Cluj, 1930, p. 458—460.

1931

140. *Ampoiu*, în *Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*, Cluj, Editura Institutului de Istorie universală, 1931, p. 134—137 (și în extras).

141. *Atribut superlativ*, în *Dacoromania*, VI, p. 366.

142. *Care (mai) de care*, în *Dacoromania*, VI, p. 364—365.

©BCU CLUJ

143. *Câteva cuvinte născute din subiecte ori complemente partitive*, în *Dacoromania*, VI, p. 360—363.

144. *Etimologii*: *(aleveș ; alnic ; apesti ; aret (arăt), rătui ; artic, artig ; artan (hartan, hârtăn) ; bagin ; berbeniță, berbință ; beșteli ; boteău (boteu, botău, botâu) ; buzdugan ; buzur ; călăbaș ; cart ; cercală ; ceuc ; chiorc, ceucuș, chiorcuș ; închiorcoșa ; chercheli (chirchili*, etc.); *cicăli ; crintă ; fărcane (?) ; fleură (fleaură, flear, fleară, freală, freli) ; foișor ; foiofiu ; forgașă ; găvănaș (?) ; ghiduș ; bândură, bandor, îmbondori ; bondriș, îmbondroji, îmbondroja ; hărjate ; ieruncă ; iete ! ; ijog, ojoc, ilaciu, -ă ; îmbinde ; împila și împili ; împujăică, împulăi ; încondură ; închiondorà ; încujlui (încușlui) ; Inoc, inuc ; lepăda ; ochelar ; ochier ; opșag ; pliuhă ; prihod, ului (urlui) ; zvârcoli (a se-) ; vaide !)*, în *Dacoromania*, VI, p. 245—305.

145. *Vechimea Clujului și a Românilor din Cluj*, Conferință ținută la festivalul dat în onoarea societății « Tinerimea Română » în 23 Mai 1931, *Societatea de mâine* (Cluj), VIII (1931), nr. 10 și 11, p. 244—246 și *Tinerimea Română*, an. XLVIII (1931), p. 4—10.

1932

146. *Dare de seamă asupra anului școlar* 1931/32 *citită în ședința festivă de deschidere a anului* 1932/33, *din ziua de* 8 *Noemvrie* 1932, în *Anuarul Universității Regele Ferdinand I.* Cluj (1931—32), Cluj, 1932, p. 17—36.

147. *Discurs inaugural rostit în ziua de* 25 *Octomvrie* 1931, *cu ocazia deschiderii solemne a anului universitar* 1931/1932 *(Cei dintâi studenți români la Universitățile apusene)*, *în Anuarul Universității Regele Ferdinand I.* Cluj, (1931—32), Cluj, 1932, p. 5—16.

1933

148. *Cuvinte și obiceiuri* (Material pentru o conferință ținută în cadrele « Extensiunii Universitare, în Cluj, 27 Ianuarie 1933), în *Anuarul Arhivei de Folklor*, București, II (1933), p. 1—19 (și în extras).

149. *Numele proprii cu sufixul -șa*, Biblioteca Dacoromaniei, nr. 7. Cluj, [Tip. « Cartea Românească », București], 1933, 37 p.

150. *Românii în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticei*, București, Ediținea Academiei Române, 1933, 682 [—686] p. + 1 hartă.

1934

151. *Donum natalicium Schrijnen.* Verzameling von Opstellen door oudleerlingen en bevriedende vakgenooten. Nijmegen-Utrecht, 1929, în *Dacoromania*, VII, p. 302—305.

152. *Etimologii*: *bua (boa*: *abua, aboa și abuă) ; cicic ; cidiu ; cioplaș ; ciorâng ; circăli ; cirmoiu ; izână (izâni, izânit) ; înfărma ; înjârda ; înjărdălui (a se-) ; Lacea ; lanț ; meredeu ; a țipa ; vertep și vertepaș*, în *Dacoromania*, VII, p. 131—139.

©BCU CLUJ

153. *Karl v. Ettmayer, Zu den Grundlinien der Entwicklungsgeschichte der Syntax. Germanisch-Romanische Monatsschrift*, XX—1932, p. 208—209, în *Dacoromania*, VII, p. 287—289.

154. *Karl R. v. Ettmayer, Zur Intonation der Romanen, Neusprachliche Studien*, în *Festgabe, Karl Luick zu seinem sechzigsten Geburtstage dargebracht von Freunden und Schüllern* (= fasc. 6 din *Die Neueren Sprachen*, Marburg, 1925), în *Dacoromania*, VII, p. 285—287.

155. *Karl Ettmayer, Zur Theorie der analitischen Syntax des Französischen* (Akademie der Wissenschaften in Wien. Phil.-hist. Klasse. Sitzungsberichte, 209. Band, 3. Abhandlung), Wien u. Leipzig, 1929; *Analytische Syntax der französischen Sprache mit besonderer Berücksichtigung des Altfranzösischen*, I. Halle (Saale), 1930, II—1921—1934, în *Dacoromania*, VII, p. 289—295.

156. *Henri Frei, La grammaire des fautes*, Paris-Genève-Leipzig, 1929, în *Dacoromania*, VII, p. 296—299.

157. *Göbl László, A magyar szótárirodalom hatása az oláhra* (Extras din *Nyelvtudomány Közlemények*, vol. XLVIII, Budapest, 1932), în *Dacoromania*, VII, p. 264—266.

158. *Gombocz Z., Leiró Nyelvtan, történeti nyelvtan* (în *Magyar Nyelv*, XXIII—1927, nr. 1—2, p. 1—6), în *Dacoromania*, VII, p. 266—270.

159. *Wilhelm Havers, Handbuch der erklärenden Syntax.* Ein Versuch zur Forschung der Bedingungen und Triebkräfte in Syntax und Stilistik. Heidelberg, 1931, în *Dacoromania*, VII, p. 295—296.

160. *Louis Hjelmslev, Principes de grammaire générale*, Kobenhavn, 1928, în *Dacoromania*, VII, p. 299—300.

161. *Împrumuturi și reîmprumuturi ungaro-române, în Dacoromania*, VII—1931—1933, București, 1934, p. 191—194.

162. *Th. Kalepky, Neuaufbau der Grammatik als Grundlegung zu einem wissenschaftlichen System der Sprachbeschreibung*, Leipzig u. Berlin, 1928, în *Dacoromania*, VII, p. 279—285.

163. *Eugen Lerch, Hauptprobleme der französischen Sprache.* I. Allgemeineres. II. Besonderes. Braunschweig-Berlin-Hamburg, 1930 și 1931, în *Dacoromania*, VII, p. 300—301.

164. *Einar Löfstedt, Syntactica*, Studien und Beiträge zur historischen Syntax des Lateins. Erster Teil, Über einige Grundfragen der lateinischen Nominalsyntax (Skrifter Utgivna Av. Kungl. Humanistika Vatenskapssamfundet I. Lund X: 1. Acta Reg. Societatis Humaniorum Litterarum Lundensis. X: 1, Lund-Oxford-Paris-Leipzig, 1928), în *Dacoromania*, VII, p. 279.

165. *Melich János, A honfoglaláskori Magyarország*, Budapest, 1925—1929 și *Németh Gyula, Nyelvtudományunk és a történetirás* (în *Homán Bálint, A magyar történetirás uj utjai*, Budapest, 1931, p. 365—396 , în *Dacoromania*, VII, p. 224—259.

166. *Alfons Nehring, Studien zur Theorie des Nebensatzes*, I, *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, 57—1929, p. 118—158, în *Dacoromania*, VII, p. 275—278.

©BCU CLUJ

167. *Á. Nehring, Zur Begriffsbestimmung des Satzes, Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, 55—1927, p. 238—279, în *Dacoromania*, VII, p. 275.

168. *Hedvig Olsen, Étude sur la syntaxe des pronoms personnels et réfléchis en roumain.* Kobenhavn, 1928, în *Dacoromania*, VII, p. 271.

169. *Fr. Paulhan, La double fonction du langage*, Paris, 1929, în *Dacoromania*, VII, p. 272—275.

170. *Quelques remarques historiques*, în *Revue de Transilvanie* (Cluj), I (1934), nr. 1, p. 90—97.

171. *Kr. Sandfeld, Syntax du français contemporaine*, I. *Les Pronoms*, Paris, 1928, în *Dacoromania*, VII, p. 270—271.

172. *Dan I. Simonescu, Sibilele în literatura românească* (Extras din: *Contribuţiuni privitoare la istoria literaturii române: epoca veche*), Bucureşti, 1928, în *Dacoromania*, VII, p. 305—306.

173. *Dr. Margareta Ştefănescu, Cronica lui Manasses şi literatura româno-slavă şi română veche* (Extras din *Arhiva*, XXXIV—1927, nr. 3—4, p. 150—186), în *Dacoromania*, VII, p. 307.

174. *C. Tagliavini, Despre « Lexicon Marsilianum », Dicţionar latin-român-maghiar din secolul al XVII-lea*, Academia Română, Mem. Secţ. lit., S. III, T. IV, Mem. 7, Bucureşti, 1929; *Il Lexicon Marsilianum, Dictionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII*, Studio filologico et testo, Academia Română, Studii şi cercetări, V, Bucureşti, 1930, în *Dacoromania*, VII, p. 261—264.

175. *Carlo Tagliavini, L'influsso ungheresse sull'antica lessicographia rumena* (în *Revue des Études Hongroises*, Janvier-Mars, 1928 şi în extras, 33 p.), în *Dacoromania*, VII, p. 259—261.

176. *Treml Lajos, A románság őshazája és a kontinuitás.* A Jancsó Benedek Társaság kiadványa, Budapest, 1931, în *Dacoromania*, VII, p. 218—224.

177. *L. Treml, Die ungarischen Lehnwörter im Rumänischen.* I. în *Ungarische Jahrbücher*, VIII—1928, p. 25—51, II. *ibid.*, IX, 1929, p. 274—317, în *Dacoromania*, VII, p. 195—218.

178. *Vechimea şi răspândirea Românilor pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Vălenii-de-Munte, Datina Românească, 1934, 58 p. + 1 hartă, in -8°.

1935

179. *Ceva despre vechimea Românilor din judeţul Cluj*, în *Naţiunea Română* (Cluj), IX (1935), nr. 20, p. 5.

180. *Cum trebue înţeleasă revoluţia lui Horia*, în *Dimineaţa*, 1 Martie 1935.

181. *Cuvânt înainte. În memoria lui G. Bogdan-Duică*, Facultatea de Litere din Cluj, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1935, p. 3.

182. *Grănicerii clujeni şi chestiunea administrării averii comunelor grănicereşti năsăudene*, Cluj, [1935].

1936

183. *Ion Bianu* (1856—1935), în *Dacoromania*, VIII, p. 487—491.

184. *Prof. Dr. Gh. Ciuhandru, Bogomilismul şi Românii.* Retipărire din *Revista Teologică*, Sibiu, 1933, în *Dacoromania*, VIII, p. 221—223.

©BCU CLUJ

185. *Etimologii*: *Bărăgan; barancă; bedearcă; boacănă; mont*, în *Dacoromania*, VIII, p. 132—137.

186. *Zoltán Gombocz* (1877—1935), în *Dacoromania*, VIII, p. 491—493.

187. *Vasile Grecu, Influența bizantină în literatura românească.* Conferință ținută la Universitatea Liberă din București, în ziua de 23 Noemvrie 1932, Cernăuți, 1933, în *Dacoromania*, VIII, p. 230—231.

188. *Gr. Nandriș, Contribuție la traducerea evangheliilor* (L, II, 14). Extras din volumul *In memoria lui Vasile Pârvan*, București, 1934, în *Dacoromania*, VIII, p. 232—233.

189. *G. Popa-Lisseanu, Izvoarele istoriei Românilor*, vol. I—VIII, București, 1934—1935, în *Dacoromania*, VIII, p. 233—238.

190. *Lucian Predescu, Diaconul Coresi*, București, 1933; *Intre nepricepere și știință*, București, 1935; *Dan Simonescu, Diaconul Coresi (note pe marginea unei cărți)*, București, 1933; *Errare humanum... perseverare diabolicum*, București, 1933; *J. Byck, O lucrare despre Coresi*, în *România Literară*, nr. 73, Sâmbătă 8 Iulie, 1933 (și în broșură, București, 1933); *D. R. Mazilu*, Diaconul Coresi. Contribuții. Ploești, 1933, Institutul de Istorie Literară și Folclor, în *Dacoromania*, VIII, p. 225—230.

191. *Const. Solomon, Biblia dela București (1688)*. Contribuțiuni nouă istorico-literare. Tecuciu, 1932, în *Dacoromania*, VIII, p. 223—225.

192. *Treml Lajos, A magyarországi latin š-ezés az oláhban.* Extras din *Magyar Nyelv*, XXIX, 1933, în *Dacoromania*, VIII, p. 231—232.

193. *Un manuscris calvino-român din veacul al XVII-lea*, în *Fraților Alexandru și Ion I. Lăpădatu la împlinirea vârstei de 60 de ani XIV—IX.MCMXXXVI*, București, 1936, p. 279—301 (și în extras).

1938

194. *Ilie Bacinschi, Problèmes de linguistique balkanique. I. Un aspect de l'article défini, en ro[u]main*, în *Omagiu lui I. Nistor* 1912—1937, Cernăuți, 1937, p. 83—93, în *Dacoromania*, IX, p. 312—314.

195. *Etimologii: Colcăci(?); colboti (colbot), cloboti (clobot), coloboti, coloboți; colotău; comur; contoman; copciolog; jebruică; jetui; jib; jmâc; joaie; joștări; jubră; jufă (jofă, julfă, jolfă*, etc.); *lăbădui; lăcăsteu*, în *Dacoromania*, IX, p. 206—212.

196. *Ernst Gamilscheg, Zum romanischen Artikel und Possesivpronomen.* Sonderausgabe aus dem Sitzungsberichten der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Phil.-Hist. Klasse, 1936, XXVII;

Sextil Pușcariu, Zur Nachstellung des rumänischen Artikels. Extras din *Festschrift Karl Jaberg zugeeignet zur Wollendung des 60. Semesters seines akademischen Lehramtes 24. April* 1937, p. 112—146 [= Z. R. Ph., LVII, 1937], Halle-Saale, p. 240—274;

A. Graur, Autour de l'article postposé, Bulletin linguistique publiée par A. Rosetti, V, Paris-București, 1937, p. 204—218, în *Dacoromania*, IX, p. 273—312.

©BCU CLUJ

197. *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle*, în *La Transylvanie*, Bucureşti, 1938, p. 599—665 (şi în extras, 69 p.).

198. *L'ancienneté et l'expansion du peuple roumain d'après la toponymie, l'onomastique et sa langue.* I. Le territoire de formation du peuple roumain et de la langue roumaine; II. Les Roumains de la Pannonie et de la Moravie, *Balcania* (Bucureşti), I (1938), p. 25—54.

199. *Stanislas Lyer, Syntaxe du gérondif et du participe présent dans les langues romanes.* Paris, 1934, în *Dacoromania*, IX, p. 257—273.

200. *Karin Ringenson, Le rapport d'ordinaux et de cardinaux dans les expressions de la date dans les langues romanes*, Paris, 1934, în *Dacoromania*. IX, p. 314—315.

201. *Un manuscris de apocrif religios ardelean din sec. al XV-lea?*, în *Dacoromania*, IX—1936—1938, Bucureşti, 1938, p. 219—224.

©BCU CLUJ

BIBLIOGRAFIA PUBLICAȚIILOR PRIVITOARE LA LIMBA ROMÂNĂ (1936, 1937, 1938, 1939 și 1940)

de ILIE V. CONSTANTINESCU

Prescurtări de publicații: Ac. Rom. = Academia Română. — A. D. = Analele Dobrogei. — An. Arh. Folkl. = Anuarul Arhivei de Folklor. — A. I. N. = Anuarul Institutului de Istorie Națională. — An. Inst. St. Cl. = Anuarul Institutului de Studii Clasice. — A. S. N. S. = Archiv für das Studium der neueren Sprachen. — A. O. = Arhivele Olteniei. — Arch. Eur. Centr. O. = Archivum Europae Centro-Orientalis. — Arch. Rom. = Archivum Romanicum. — A. Tehn. Graf. = Artă și Tehnică Grafică. — B. O. R. = Biserica Ortodoxă Română. — Bul. Fil. = Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide».— Bull. Ling. = Bulletin Linguistique. — Cerc. Lit. = Cercetări Literare. — C.

NOTĂ. — Din cauza evenimentelor, nu putem publica în acest volum al *Dacoromaniei* bibliografia noastră analitică. Dăm totuși o *bibliografie de titluri cu privire la limba și linguistica română*, rămânând ca bibliografia, în forma ei obișnuită în buletinul nostru, să fie continuată când împrejurări mai prielnice vor îngădui aceasta.

Întrebuințăm prescurtările și împărțirile vechi, spre a păstra continuitatea; totuși au survenit unele modificări, cerute de forma în care se prezenta materialul, care vor fi observate de cercetător, dar care nu-i vor stânjeni munca.

Din cauzele pomenite mai sus, unele articole nu le-am avut în mână, servindu-ne, în indicațiile bibliografice, de alte bibliografii din reviste române sau străine. La acestea lipsesc uneori: *editura, numărul de pagini* sau *formatul*. Între a sacrifica o carte ce nu se poate bibliografia complet și a o indica totuși cercetătorilor am preferat soluția din urmă.

Tot așa ne-au lipsit, din anul 1940, unele numere de reviste, puține de altfel, mai ales din cele apărute în străinătate. Vom completa lipsurile în numerele noastre viitoare.

©BCU CLUJ

Cos. = Codrul Cosminului. — C. L. = Convorbiri Literare. — DR. = Dacoromania. — E. M. = Erdély Muzeum. — Et. Hong. = Études Hongroises. — E. O. = L'Europa Orientale. — F. Fr. = Făt Frumos. — Gn. Rom. = Gând Românesc. — Gn. = Gândirea. — G. S. = Grai și Suflet. — Îns. Ieș. = Însemnări Ieșene. — J. L. = Junimea Literară. — Langue et Lit. = Langue et Littératures. — Lb. Ph. = Literaturblatt für germanische und romanische Philologie. — Nph. M. = Neuphilologische Mitteilungen. — Preocup. Lit. = Preocupări Literare. — R. F. R. = Revista Fundațiilor Regale. — R. I. = Revista Istorică. — Rev. Ist. Rom. = Revista Istorică Română. — R. Et. Ind.-Europ. = Revue des Études Indo-Européennes. — R. H. = Revue Historique du Sud-Est Européen. — Rev. Et. Balk. = Revue Internationale des Études Balkaniques. — R. Lg. Rom. = Revue de Linguistique Romane. — Rev. Trans. = Revue de Transylvanie. — Rom. Forsch. = Romanische Forschungen. — Sieb. V. = Siebenbürgische Vierteljahrsschrift. — Sociol. Rom. = Sociologie Românească. — St. It. = Studii Italiene. — Südostd. Forsch. = Südostdeutsche Forschungen. — Ț. B. = Țara Bârsei. — U. J. = Ungarische Jahrbücher. — V. R. = Viața Românească. — V. K. R. = Volkstum und Kultur der Romanen. — Vox Rom. = Vox Romanica. — Z. N. F. = Zeitschrift für Namenforschung. — Z. R. Ph. = Zeitschrift für romanische Philologie. — Z. SL. PH. = Zeitschrift für slavische Philologie.

CHESTIUNI GENERALE LINGUISTICE

1. ANCEL, JACQUES, *L'unité balkanique*. În *Rev. Et. Balk.*, 1934, I, tom. I, p. 117—139. — Recensie de BODIN, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1935—1936, V—VI, p. 474.

2. ARBORE, ALEX. P., *Caracterul etnografic al Dobrogei sudice din epoca turcească până la* 1913. În *A. D.*, 1938, XIX, vol. II, p. 77—120.

3. *Balcania, I*, 1938. — Recensii de: IORGA, N., în *R. Hist. Sud-Est Europ.*, 1939, XVI, p. 169—174; ZAMFIRESCU, ION, în *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 1, p. 180—182.

4. BALOTĂ, ANTON, *Poporul românesc s'a născut în sate*. În *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 11, p. 411—417.

5. BARTOLI, MATTEO, *Questioni linguistiche e dritti nazionali*. În *Annuario della R. Università di Torino*, 1933—1934, p. 15—26. BARTOLI răspunzând recensiei lui D. BODIN (din *Rev. Ist. Rom.*, 1934, IV, p. 343—346) trimite o scrisoare lui AL. ROSETTI, care o publică în *Rev. Ist. Rom.*, 1935—1936, V—VI, p. 417—418.

6. BELIĆ, A., *La linguistique balkanique aux Congrès internationaux des Linguistes*. În *Rev. Et. Balk.*, 1936, II, tom. I—II (3—4), p. 167—171.

7. BERTONI, GIULIO, *Filologia romanza. Lingua romena*. În *Nuova Antologia*, 1937, LXXII, fasc. 1556, p. 244—247. — Recensie de BODIN, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1937, VII, fasc. I—II, p. 238.

8. BERTONI, GIULIO, *Il latino di Roma e le lingue neoromanze*. În *Arch. Rom.*, 1936, XX, p. 317—326. — Recensie de BODIN, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1937, VII, fasc. I—II, p. 238.

©BCU CLUJ

9. BLAGA, LUCIAN, *Spațiul mioritic*, (ed. II). București, f. a. 233 p., in -8°. — Recensie de IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1937, IV, p. 253—256.

10. BOGACI, GH., *Lingvistica românească în U. R. S. S.* În *Ins. Ieș.*, 1940, V, vol. XIII, p. 170—171.

11. BOGACI, GH., *Note lingvistice.* În *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 197—205.

12. BOGACI, GH., *Păreri rușești despre Hasdeu și Gaster.* În *Ins. Ieș.*, 1940, V, vol. XIII, p. 171—172.

13. *Buletinul Institutului de Filologie Română* (Iași), II, 1935. — Recensii de: FOR-T[UNESCU], C. D., în *A. O.*, 1936, XV, Nr. 86—88, p. 482. — ~ III, 1936. Idem, în *A. O.*, 1938, XVII, Nr. 95—96, p. 181—182. — ~ IV, 1937. Idem, *ibidem*, p. 182—183. — ~ V, 1938. Idem, în *A. O.*, 1939, XVIII, Nr. 104—106, p. 520; G[RAUR], A., în *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 8, p. 156—158; LOMBARD, ALF, în *Vox. Rom.*, 1940, Bd. V, Nr. 1—2, S. 254—258. — ~ VI, 1939. Nesemnat în *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 8—9, p. 198.

14. *Bulletin Linguistique*, I, 1933. — Recensie de GIESE, W., în *Z. R. Ph.*, 1936, LVI, S. 234—235. ~ III, 1935. — Recensii de: POP, MIHAI, în *Sociol. Rom.*, 1936, I, Nr. 2, p. 42—43; TAMÁS, L., în *Lb. Ph.*, 1938, LXI, Nr. 5—6, S. 199—201. ~ IV, 1936. — Recensie de KÖGLER, K., în *Z. R. Ph.*, 1939, LIX, S. 364—366; nesemnată în *R. F. R.*, 1937, IV, Nr. 2, p. 477—478. ~ V, 1937. ~ VI, 1938. — Recensie de IORGA, N., în *R. I.*, 1939, XXV, p. 185—186. ~ VII, 1939. — Recensie de GRAUR, AL., în *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 5, p. 144—145. ~ VIII, 1940.

15. BURILEANU, C. N., *Între «frunză verde» și doină.* București, 1937. — Recensie de IORGA, N., în *R. I.*, 1937, XXIII, p. 372.

16. CAPIDAN, TH., *Le bilinguisme chez les Roumains.* În *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 73—94.

17. CAPIDAN, TH., *Bilingvismul la Români și modificările de limbă.* În *C. L.*, 1939, LXXII, p. 509—532. (Com. făcută la Ac. Rom. Ședința 5 Mai 1939).

18. CAPIDAN, TH., *Limba noastră națională. Limbă și Națiune. Limbă și mentalitatea unui popor.* În *Gn.*, 1940, XIX, p. 140—148.

19. CAPIDAN, TH., *Romanitatea Balcanică.* Ac. Rom., Disc. Recep. LXVII București, 1936. M. Of. Imprimeria Națională, 68 p., in -8°. — Recensii de: DUMITRESCU, MARIA I., în *G. S.*, 1937, VII, p. 332—333; F[ORTUNESCU], C. D., în *A. O.*, 1937, XVI, Nr. 92—94, p. 466—468; FRIEDWAGNER M. în *Lb. Ph.*, 1938, LIX, Nr. 7—8, S. 282—284.

20. CAPIDAN, TH., *La romanité balkanique.* (Com. faite au IV-e Congrès International de Linguistes. Copenhague, août 1936). În *Balcania*, 1938, I, p. 47—54. — Recensie de ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 469.

21. CARACOSTEA, D., *Specificul românesc.* În *Gn.*, 1940, XIX, p. 65—77.

22. CAZAN, I. C., *Texte de folklor medical.* În *Cerc. Lit.*, 1936, II, p. 55—78.

23. ÇABEJ, EQREM, *Parallele Ausdrücke und Redensarten in den Balkansprachen.* În *Rev. Et. Balk.*, 1936, II, tom. I—II (3—4), p. 226—231.

24. CIUCHI, EUGEN, *Despre bogăția unei limbi.* În *Preocup. Lit.*, 1938, III, p. 309—312.

©BCU CLUJ

24 a. *Codrul Cosminului*, VIII, 1933—1934. — Recensie de V[ALJAVEC], F[RITZ], în *Südostd. Forsch.*, 1939, IV, H. 3—4, S. 871.

25. COLLIAS, G., Τόρνα — ἐπιχώριος γλῶσσα (Torna limba ţării). În 'Επετηρὶς 'Εταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 1938, XIV, p. 295—299. — Recensie de CAMARIANO, NESTOR, în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 396—397.

26. CRĂCIUN, I., *Bibliographie de la Transylvanie Roumaine* 1916—1936. (Capitolul: *Littérature, Philologie, Linguistique*). În *Rev. Trans.*, 1937, III, p. 680—725.

27. CSÜRY, BÁLINT, *Egy és más a moldvai csángók nyelvéröl.* (Câte ceva despre limba Ciangăilor din Moldova). În *Pásztortüz*, XXI, p. 140—141. — Recensie de TODOR, A. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1935—1936, V—VI, p. 610—611.

28. *Dacoromania*, VIII, 1934—1935. — Recensie de RICHTER, ELISE, în *Rom. Forsch.*, 1938, 52, H. 1, S. 168—170. ~ IX, 1936—1938. — Recensii de: BRATEȘ, RADU, în *C. L.*, 1940, LXXIII, p. 283—284; [FORTUNESCU, C. D.,] în *A. O.*, 1939, XVIII, Nr. 101—103, p. 231—232; PETROVICI, E., în *Gn. Rom.*, 1939, VII, p. 380—383.

29. DAMASCHIN, V., *Limba și estetica lui Hasdeu.* În *Floare de foc*, 1936, III, Nr. 5, p. 5

30. DENSUSIANU, OVID, *Evoluția estetică a limbii române.* Epoca contemporană. Continuare. Universitatea din București, Facultatea de Litere și Filosofie, 1937—1938. Curs resumat și litografiat de Al. Vasiliu, 256 p., in -8°.

31. DENSUSIANU, OVID, *Evoluții semantice.* Universitatea din București, Facultatea de Filosofie și Litere, 1936—1937. Curs resumat și litografiat de Al. Vasiliu, 54 p., in -8°.

32. DENSUSIANU, OVID, *Histoire de la langue roumaine*, tom. II, fasc. III: Le seizième siècle. (Morfologie, syntaxe, lexique). Paris, 1938. Ernest Leroux, p. 321—575, in -8°. — Recensie de GAMILLSCHEG, E., în *Südostd. Forsch.*, 1939, III, H. 4, S. 865—866.

33. DENSUSIANU, OVID, *Limba română în secolul al XVII-lea.* Universitatea din București, Facultatea de Filosofie și Litere, 1935—1936. Curs rezumat și litografiat de Al. Vasiliu, 195 p., in -8°.

34. DRAGOMIR, N., *Oierii mărgineni și transhumanța lor în Dobrogea de sud.* În *A. D.*, 1938, XIX, vol. II, p. 121—137.

35. DRAGOMIR, S., *Scriitorii raguzani și refrenul colindelor noastre.* În *An. Arh. Folkl.*, 1937, IV, p. 5—11.

36. FLORESCU, PETRE, *Elementele românești în limbile slave.* În *Timocul*, V, Nr. 1—4.—Recensie de PAPADOPOL, PAUL I., în *Preocup. Lit.*, 1938, II, p. 372—373.

37. FURTUNĂ, ECON. D., *Cinci cărți de blestem din Moldova.* În *B. O. R.*, 1936, LIV, Nr. 7—8, p. 423—432.

38. FURTUNĂ, ECON. D., *Introducerea definitivă a limbii române în cultul divin subt Cuza-Vodă.* În *B. O. R.*, 1939, LVII, Nr. 7—8, p. 446—450.

39. GAMILLSCHEG, ERNST, *Die altgermanischen Bestandteile des Ost-romanischen* (Romania Germanica II. Berlin-Leipzig, 1935, p. 233—266). — Recensie de ASTĂRĂSTOAEI, V., în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 313—318.

©BCU CLUJ

40. GAMILLSCHEG, ERNST, *Romania germanica.* Sprach- und Siedlungsgeschichte der Germanen auf dem Boden des alten Römmerreichs. Bd. I—III. Berlin und Leipzig, 1934—1936, Walter de Gruyter et Co.— Recensie de SKOK, P., în *Rev. Et. Balk.*, 1938, III, tom. II (6), p. 586—591.

41. GIUGLEA, G., *Concordances linguistiques entre le roumain et les parlers de la zone pyrénéenne.* Cluj-Roumanie, 1937. Tip. « Cartea Românească », p. 23 + 1 h., in -8°. — Recensii de: [FORTUNESCU, C. D.,] în *A. O.*, 1938, XVII, Nr. 97—100, p. 424; MACREA, D., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 378—379.

42. GIUGLEA, G., *Coresi face cea dintâi apropiere între « Romani » și Rumâni.* În *B. O. R.*, 1936, LIV, p. 226—228.

43. GOTTSCHALK, WALTER, *Die bildhaften Sprichwörter der Romanen.* I. *Die Natur im romanischen Sprichwort.* Heidelberg, 1935, XVI + 279; II. *Der Mensch im Sprichwort der romanischen Völker.* Heidelberg, VIII + 356. — Recensie de IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 206—210.

44. GOTTSCHALK, WALTER, *Die bildhaften Sprichwörter der Romanen.* III. *Schlusskapitel und Register.* Heidelberg, 1938, VII + 468 p., -8°.— Recensie de IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 271—274.

45. *Grai și Suflet*, VII, 1937. — Recensie de FORTUNESCU, C. D., în *A. O.*, 1938, XVII, Nr. 95—96, p. 179—180; KÖGLER K., în *Z. R. Ph.*, 1939, 59, S. 373—374.

46. GRAUR, AL., *Acta linguistica.* În *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 12, p.66—68.

47. GRAUR, AL., *Certuri de limbă.* În *V. R.* 1939, XXXI, Nr. 6, p. 72—75.

48. GRAUR, A., *Coup d'oeil sur la linguistique balkanique.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 31—45.

49. GRAUR, AL., *Limbi artificiale și internaționale.* În *R. F. R.*, 1938, V, Nr. 6, p. 578—602.

50. GRAUR, A., *Mélanges linguistiques.* Paris-București, 1936, 120 p., in -8°. — Recensie de LĂZĂRESCU, IOAN, în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 228—230.

51. GRAUR, AL., *Metoda istorică și comparativă.* În *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 3, p. 92—94.

52. GRAUR, AL., *Necesitatea limbii franceze.* În *R. F. R.*, 1936, III, Nr. 8, p. 367—373.

53. GRAUR, A., *Notes sur le bilinguisme.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 179—180.

54. HANEȘ, PETRE V., *Latinitatea limbii și culturii noastre din nou actuală.* În *Preocup. Lit.*, 1936, I, vol. I, p. 67—72.

55. HASDEU, B. P., *Cuvente den bătrâni.* Texte alese cu o introducere și note de J. BYCK. București, 1937. Cultura Națională, 272 p., in -8°. — Recensii de: CROITORU, V., în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 331—335; G. în *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 8—9, p. 143—144.

56. IONESCU-GION, GH. I., *Cum vorbim.* (Publicat de P. V. Haneș). București, [1935]. Tip. « Române Unite », 111 p., in -12°. — Recensie de ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1937, VII, fasc. III—IV, p. 464.

57. IORDAN, AL., *Contribuțiuni lingvistice la bibliografia veche românească.* În *Preocup. Lit.*, 1938, III, Nr. 7, p. 295—308. (Și extras: 16 p., in -8°).

©BCU CLUJ

58. IORDAN, AL., *Preocupările lingvistice și gramaticale ale lui V. Alecsandri.* În *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 1, p. 111—127.

59. IORDAN, IORGU, *Anul filologic* 1936—1937. În *Ins. Ieș.*, 1938, III, vol. V, p. 309—316.

60. IORDAN, IORGU, *Anul filologic* [1938], (despre Atlasul Linguistic Român). În *Ins. Ieș.*, 1939, IV, vol. IX, p. 304—313. (Și extras: Iași, 1939. Inst. de Arte grafice « Brawo », 12 p., in -8°).

61. IORDAN, IORGU, *Anul filologic* [1939] (despre Drăganu N., p. 129—132). În *Ins. Ieș.*, 1940, V, vol. XIV, p. 129—135.

62. IORDAN, I[ORGU], *Le quelques traits caractéristiques du roumain*, 12 S., Genève. Extrait des Mélanges Bally. (Apud *Neuerschienene Bücher*, în *Lb. Ph.*, 1940, LXI, Nr. 1—2, S. 79).

63. IORDAN, IORGU, *Introducere în studiul limbilor romanice. Evoluția și starea actuală a linguisticei romanice.* Iași, 1932. Institutul de filologie română, VIII + 480 p., in -8°. — Recensii de: LOMBARD, ALF, în *Lychnos*. 1937, p. 507; Nesemnată în *R. F. R.*, 1939, VI, Nr. 2, p. 423—424. Apărută și în engleză: *An introduction to romance linguistics.* Revised, translated and in parts recast by JOHN ORR. London, 1937. Methuen et Co., XI + 403 p., in -8. — Recensii de: G. în *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 2, p. 144—145; D. MACREA, în *DR. IX*, p. 380; GIESE, WILHELM, în *Lb. Ph.*, 1939, LX, Nr. 9—10, S. 326; J[UD], J., în *Vox. Rom.*, 1938, III, Nr. 2, p. 329—332; LERCH, EUGEN, în *Rom. Forsch.*, 1939, 53, H. 3, S. 356—358; W[ARTBURG] în *Z. R. Ph.*, 1939, 59, S. 108—109.

64. IORDAN, IORGU, *Limba lui Creangă.* În *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 11, p. 71—75.

65. IORDAN, IORGU, *Limba lui Eminescu.* În *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 5, p. 334—352.

66. IORDAN, IORGU, *Preocupări lingvistice în opera lui G. Ibrăileanu.* În *V. R.*, 1936 XXVIII, Nr. 4, p. 45—55.

67. IORGA, N., *Poporul românesc și Marea.* (Conf. ținută la Liga Navală Română). Vălenii de Munte, 1938, 19 p., in -8°. — Recensie de G[IURESCU], C. C., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 333.

68. IORGA, N., *Romanitatea din jurul Brașovului.* (Conferință ținută la Liga Culturală din Brașov). În *R. I.*, 1939, XXV, p. 358—367.

69. IVĂNESCU, G., *Note linguistice.* Extras: *Bul. Fil.*, 1934, I. — Recensie de G. C. în *Arch. Rom.*, 1936, 20, S. 136—137.

70. JOKL, NORBERT, *Balkanlateinische Untersuchungen.* 1. Lt. sagitta auf der Balkanhalbinsel; 2. Lt. *retina auf der Balkanhalbinsel; 3. Lt. subterraneum und die Frage der ballkanlt. Schicksale von — pt —, — ct —; 4. Das Balkanlt. als Vorlage für das alb. Übersetzungslehnwort. În *Rev. Et. Balk.*, 1936, II, tom. I—II (3—4), p. 44—82.

71. LANGE-KOWAL, ERNST-ERWIN, *Rumänische Philologie* (Literaturbericht.) În *A. S. N. S.*, 1939, 94, Bd. 176, H. 1—4, S. 43—55.

72. LANGE-KOWAL, *Rumänisches.* Sitzung vom. 11 Mai 1937. În *A. S. N. S.*, 1938, 93, Bd. 174, H. 1—2, S. 93—95.

©BCU CLUJ

73. LĂZĂREANU, BARBU, *Bogăția unei limbi.* În *Preocup. Lit.*, 1938, III, p. 145—154. — Observațiuni de MIHĂESCU-NIGRIM, N., în aceeași, p. 155—156.

74. LITTMANN, M., *Bogăția sau sărăcia unei limbi. (O problemă de psihologie a popoarelor).* În *Preocup. Lit.*, 1938, III, p. 157—159.

75. LUDESCU, SERGIU, *Succinte considerații asupra Moților.* În *C. L.*, 1938, LXXI, p. 427—434.

76. MALASCHOFSKY, ALFRED, *Einflüsse des Hirtenlebens auf die Entwicklung von Volk und Staat in Rumänien.* În *Südostd. Forsch*, 1939, III, H. 4, S. 810—822.

77. MEHEDINȚI, S., *Ce este Transilvania?* În *Rev. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 1—79.

78. MEHEDINȚI, S., *Der Zusammenhang der rumänischen Landschaft mit den rumänischen Volke.* (Vom Leben u. Wirken der Romanen, II. Rumänische Reihe, H. 7, S. 29 + 6 K). Jena u. Leipzig, 1936. — Recensii de: BODIN, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1935—1936, V—VI, p. 533; SOMEȘAN, L., în *Rev. Trans.*, 1937, III, p. 398—400.

79. MICHAELIS, FRANZ, *Der sächsische Ursprung der ersten Druckschriften in rumänischen Sprache.* În *Sieb., V.*, 1937, 60, H. 4, S. 273—282.

80. MORARIU, CONSTANTIN Preotul, *Lupta pentru apărarea limbii noastre.* — Pagini inedite rămase dela Preotul Constantin Morariu. În *F. Fr.*, 1937, XII, p. 124—126; 191—193.

81. MORARIU, LECA, *Filologie compilată.* În *F. Fr.*, 1940, XV, p. 105.

82. MORARIU, LECA, *Folklor aservit filologiei?!* (Extras: *Freamătul Literar*). Siret, 1936. — Recensie de ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1937, VII, fasc. III—IV, p. 468.

83. MORARIU, LECA, *Principii linguistice răscolite într'un oarecare incident cotidian.* În *C. Cos.*, 1936—1939, X, p. 597—599.

84. MUREȘIANU, AUREL A., *Originea Ciangăilor din Săcelele Brașovului. Contribuții istorice documentate la vechimea elementului românesc în Țara Bârsei.* Satulung-Săcele, 1937. — Recensie de IORGA, N., în *R. I.*, 1937, XXIII, p. 380.

85. MUSTIAȚĂ, P., *Pro movu rumyn u rannij periodich istorij.* (Despre limba Românilor în perioada veche a istoriei lor). Kiev, 1936. *Movoznavstvo*, Nr. 7, p. 81—105. — Recensie de BOGDAN, DAMIAN P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 328—331.

86. NANDRIȘ, GR., *The earliest contacts between and Rumanians.* Londra, 1939, 13 p. (Extras: *The Slavonic Review*, XVIII, Nr. 52. — Recensie de P[ANAITESCU], P. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 398—399.

87. NANU, M., *Ienăchiță Văcărescu și variantele aromâne.* În *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 2, p. 101—106.

88. NICANOR et CO., *Campania noastră pentru limbă.* În *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 8—9, p. 123—126.

89. OLSCHKI, LEONARDO, *Struttura spirituale e linguistica del mondo neolatino.* Bari, 1935. Biblioteca di cultura moderna, 232 p., in -8°. — Recensii de: BODIN, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1937, VII, fasc. I—II, p. 238—239; CARAGAȚĂ, G., în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 215—219; HANEȘ, P. V., în *Preocup. Lit.*, 1939, IV, p.

©BCU CLUJ

263—268; IORGA, N., în *R. Hist. Sud-Est Europ.*, 1936, XIII, p. 90—91; ONCIULENCU, TEODOR, în *F. Fr.*, 1936, XI, p. 207—211.

90. ORTIZ, RAMIRO, *Manualetto rumeno*. Bucarest, 1936. « Bucovina », p. 238 + XXXIV tavole, in -8°. — Recensii de: BODIN, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1935—1936, V—VI, p. 598; IVAȘCU, G., în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 235—237.

91. PANAITESCU, P. P., *Istoria slavilor în românește în secolul al XVII-lea*. În *Rev. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 80—129.

92. PAPADOPOL, PAUL I., *Limba și literatura națională în cursul superior al școalelor secundare*. București, 1938. Universul, 20 p., in -8°. — Recensii de: DIMITRIU, I. G., în *C. L.*, 1938, LXXI, p. 474; LITTMANN, M., în *Preocup. Lit.*, 1938, III, p. 473—474.

93. PROCOPOVICI, AL., *Adecă*. (Studiu de istoria limbii și de istoria traducerilor noastre vechi). Extras: vol. omagial lui Ion I. Nistor. Cernăuți, 1937. Glasul Bucovinei, 9 p., in -8°.

94. PROCOPOVICI, AL., *Limba și viața. Limba instrument de gândire, tezaur cultural și național. (Fapte, probleme, principii și metode)*. Cluj, 1939. Cartea Românească, 14 p. in -8°.

95. PROCOPOVICI, AL., *La romanité balkanique*. În *Balcania*, 1938, I, p. 56—69.

96. PUȘCARIU, SEXTIL, *Contribuția Transilvaniei la formarea și evoluția limbii române*. În *R. F. R.*, 1937, IV, Nr. 5, p. 296—323 + 8 h. Apărută și în franțuzește în *Lă Transylvanie* și extras: *Le rôle de la Transylvanie dans la formation et l'évolution de la langue roumaine*. Bucarest, 1938. — Recensii de: FRIEDWAGNER M., în *Lb. Ph.*, 1940, LXI, Nr. 5—6, S. 173—175; IORGA, N., în *R. I.*, 1937, XXIII, p. 382—383; KEINTZEL-SCHÖN, FRITZ, în *Sieb. V.*, 1939, 62, H. 1, S. 97—98; MACREA, DIMITRIE, în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 374—376; ROHLFS, G., în *A. S. N. S.*, 1939, 94, Bd. 175, H. 1—2, S. 143.

97. PUȘCARIU, SEXTIL, *L'économie du langage*. În *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 5—17. (Fragment du livre *Limba română* qui va paraître prochainement).

98. PUȘCARIU, SEXTIL, *Études de linguistique roumaine*. Cluj-București, 1937. M. O. « Imprimeria Națională », XIX + 508 p., in -8°. (Traduites du roumain à l'occasion du soixantième anniversaire de l'auteur: 4 Janvier 1937). — Recensii de: CAPIDAN, TH, în *Balcania*, 1938, I, p. 266; FRIEDWAGNER, M., în *Lb. Ph.*, 1939, LX, Nr. 1—2, S. 51—52; IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 299—302; PAȘCA, ȘT., în *Gn. Rom.*, 1937, V, p. 588—589; PROCOPOVICI, AL., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 242—257; RICHTER, ELISE, în *Rom. Forsch.*, 1938, 52, H. 1, S. 166—168: ROHLFS, G., în *A. S. N. S.*, 1938, 93, Bd. 173, H. 1—2, S. 143; ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 331; S[TEIGER], A., în *Vox. Rom.*, 1938, III, Nr. 2, S. 343—344; TUULIO, O. J., în *Nph. M.*, 1938, XXXIX, Nr. 1—2, S. 88—98.

99. PUȘCARIU, SEXTIL, *Ost und Westromanisch im Lichte der Sprache*. Sonderdruck aus « Die Tatwelt », 1937, 13, H. 3, S. 161—168. — Recensii de: MACREA, D., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 376—378; ROHLFS, G., în *A. S. N. S.*, 1938, 93, Bd. 173, H. 1—2, S. 143—144; TUULIO, O. J., în *Nph. M.*, 1938, XXXIX, Nr. 1—2, S. 98—99.

©BCU CLUJ

100. PUȘCARIU, SEXTIL, *Gândirea lingvistică și gândirea filosofică*. În *R. F. R.*, 1938, V, Nr. 4, p. 75—93. (Și extras). București, 1938. « Imprimeria Națională », 19 p., in -8°. — Recensie de PAPADOPOL, PAUL I., în *Preocup. Lit.*, 1938, III, p. 373—374.

101. PUȘCARIU, SEXTIL, *Limba cărților sfinte*. În *B. O. R.*, 1938, LVI, p. 719—721.

102. PUȘCARIU, SEXTIL, *Limba română*, vol. I. Privire generală. București, 1940. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II ». (Biblioteca enciclopedică), XIV + 457 + 35 hărți, in -8°. — Recensii de: CAPIDAN, TH., în *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 121; CONSTANTINESCU, POMPILIU, în *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 9, p. 662—670; PANCRATZ, ARNOLD, în *Sieb. V.*, 1940, 63, H. 3—4, S. 257—258.

103. PUȘCARIU, SEXTIL, *Pe marginea cărților, VI*. În *DR.*, 1936—1938, IX, p. 403—449.

104. PUȘCARIU, SEXTIL, *Rostiri și forme șovăitoare*. În *R. F. R.*, 1936, III, Nr. 6, p. 566—582.

105. RACOVIȚĂ, C., *În jurul știrilor despre cele mai vechi urme de limbă română*. În *Rev. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 376—379.

106. RACOVIȚĂ, C., *Notes sur le bilinguisme*. În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 238—242.

107. *Revue Internationale des Études Balkaniques*, II, 1936, tom. I—II (3—4). Directeur P. Skok (Zagreb) M. Budimir (Beograd) — Recensie de CAPIDAN, TH., în *Balcania*, 1938, I, p. 262—264.

108. ROSETTI, AL., *Istoria limbii române, I. Limba latină*. București, 1938. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II » (Biblioteca enciclopedică), 219 p., in -8°. — Recensii de: I. în *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 1, p. 125—128; PANCRATZ, ARNOLD, în *Sieb. V.*, 1940, 63, H. 2, S. 143—144; PAPADIMA, OVIDIU, în *Gn.*, 1938, XVII, p. 104; PAȘCA, ȘT., în *Gn. Rom.*, 1939, VII, p. 383—386; ROHLFS, G., în *A. S. N. S.*, 1938, 93, Bd. 173, H. 1—2, S. 144; ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 331; SEIDEL, EUGEN, în *Südostd. Forsch.*, 1940, V, H. 2—3, S. 701—702. Ediția II-a revăzută și adăogită, 223 p., in -8°. București, 1940. — Notă în *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 8—9, p. 193.

109. ROSETTI, AL., *Istoria limbii române. II. Limbile balcanice*. București, 1938. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II » (Biblioteca enciclopedică), 132 p., in -8°. — Recensii de: CAPIDAN, TH., în *R. I.*, 1939, XXV, p. 171—175; G[RAUR], A., în *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 12, p. 161—162; PANCRATZ, ARNOLD, în *Sieb. V.*, 1940, 63, H. 2, S. 144—145; PAȘCA, ȘT., în *Gn. Rom.*, 1939, VII, p. 386—387; ROHLFS, G., în *A. S. N. S.*, 1939, 94, Bd. 175, H. 1—2, S. 143; SEIDEL, EUGEN, în *Südostd. Forsch.*, 1940, V, H. 2—3, S. 702; T[ZIGARA]-S[AMURCAȘ], AL., în *C. L.*, 1938, LXXI, p. 445—446; VRABIE, GH., în *Gn.*, 1939, XVIII, p. 220—221; (despre ambele volume: IVĂNESCU, G., în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 302—312.

110. ROSETTI, AL., *Istoria limbii române. III. Limbile slave meridionale*. București, 1940. Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 140 p., in -8°.

©BCU CLUJ

111. ROSETTI, AL., *Limba română în secolul al XVI-lea.* București, [1932]. « Cartea Românească », XVIII + 158 p., in -8°. — Recensii de: IORDAN, IORGU, în *Z. R. Ph.*, 1937—1938, 58, S. 369—372; IORDAN, MARGARETA, în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 230—232.

112. SAINÉAN, CONSTANTIN, *Lettres de L. Sainéan.* Bucarest, 1936. 75 p., in -8°. — Recensie de JANIN, R., în *Échos d'Orient*, 1937, XL, Nr. 185, p. 128.

113. SALAVILLE, S., *Contributions à l'ancienne bibliographie roumaine.* În *Échos d'Orient*, 1939, tom. XXXVIII, Nr. 193—194, p. 188—213.

114. SANDFELD, KR. et SKOK, P., *Langues balkaniques I—II.* În *Rev. Et. Balk.*, 1936, II, tom. I—II (3—4), p. 465—481.

115. ȘANDRU, D., *Activitatea lingvistică românească în anul* 1937. În *C. L.*, 1938, LXXI, p. 284—292.

116. SCRIBAN, Arhim., *Datoria preotului către limba bisericească.* Sibiu, 1938. Ed. « Revistei Teologice » (Biblioteca bunului păstor, Nr. 18), 31 p., in -12°.

117. SEIDEL, EUGEN, *Teoriile asupra limbei și lingvistica.* În *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 7, p. 68—81.

117-a. SEIDEL, EUGEN *Zum Bilinguismus.* În *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 128—131.

118. SERGIEVSKY, M. V., *Bibliografičeskij obzor rumynskich žurnalov po filologii* (1921—1930). (Privire bibliografică a revistelor românești de filologie, anii 1921—1930). În Yazyk i myšlenie, 1936, VI—VII, p. 305—332. — Recensie de BOGDAN, DAMIAN P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 375—377.

119. STREINU, VLADIMIR, *Limba bibliei.* În *Timpul*, 1938, II, Nr. 566, p. 2.

120. TAGLIAVINI, CARLO, *Modificazioni del linguaggio nella parlata delle donne.* Milano, 1936. Ulrico Hoepli, p. 82—142. (Extras: *Scritti in onore di Alfredo Trombetti*). — Recensie de CAPIDAN, TH., în *Balcania*, 1938, I, p. 261—262.

121. TEODORESCU-BROȘTENI, I., *Înnapoi, la graiul poporului!* În *Ins. Ieș.*, 1937, II, vol. III, p. 358—363.

122. TURDEANU, EMIL, *Contribuțiuni la studiul cronicelor rimate.* În *Cerc. Lit.*, 1936, II, p. 1—54.

123. VERBINĂ, I., *Studiul limbii române în Transilvania.* În *Gn. Rom.*, 1939, VII, Nr. 7—9, p. 255—269.

124. WARTBURG, W. v., *Die Ausgliederung der romanischen Sprachen.* În *Z. R. Ph.*, 1936, LVI, S. 1—48 + 7 K. (și extras. Halle (Saale), 1936). — Recensie de IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1937, IV, p. 250—252.

125. WARTBURG, W. v., *Die Entstehung der romanischen Völker.* Haale a. d. Saale, 1939. Max. Niemeyer, S. VII + 180 + 5 K. + 1 T. + 18 Sk., in -8°. — Recensii de: CARAGAȚĂ, G., în *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 266—271; IORGA, N., în *R. I.*, 1940, XXVI, Nr. 7—9, p. 286—289; WAGNER, M. L., în *V. K. R.* 1939, XII, H. 1—2, S. 169—171.

126. *Zeitschrift für romanische Philologie. Bibliographie*, 1927—1935. Suplementhefte XLVII—LV, S. XVII + 756, in -8°. Halle (Saale), 1938.

©BCU CLUJ

DERIVAȚIE

127. CAPIDAN, TH., *Un suffixe albanais en roumain. -aṅi.* În *Rev. Et. Balk.*, 1936, II, tom. I—II (3—4), p. 130—136.

128. GRAUR, AL., *Foneme și sufixe.* În *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 6, p. 88—90.

129. GRAUR, A., *Sur le thrace «-iskos».* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 244.

130. IORDAN, IORGU, *Compuse românești cu ÎN.* În *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 57—116.

131. IORDAN, IORGU, *Sufixe românești de origine recentă. (Neologisme).* În *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 1—59. — Recensie de GRAUR, AL., în *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 5, p. 134—135.

132. PETROVICI, E., *Les éléments slaves d'origine savante en roumain et les suffixes -annie, -enie.* În *Balcania*, 1938, I, p. 83—87.

DIALECTOLOGIE

133. CAPIDAN, TH., *Importanța dialectelor pentru bogăția limbii române.* În *Conferența*, 1937, I, Nr. 9—10, p. 11—16.

134. CRISTESCU, ȘTEFANIA, *Dialectologia geografică, morfologia culturală și știința neamului în Germania.* În *Sociol. Rom.*, 1936, I, Nr. 6, p. 28—33.

135. GAMILLSCHEG, E., *Die Mundart von Șerbănești-Titulești.* (Gerichtbezirk Olt, Kreis Vedea). Jena und Leipzig, 1936. Berliner Beiträge zu romanischen Philologie hggb. v. Ernst Gamillscheg, Bd. VI, 1—2, S. VIII + 230 + 2 h, in -8°. — Recensii de: FRIEDWAGNER, M., în *A. S. N. S.*, 1937, 92, Bd. 172, H. 1—2, S. 108—110; IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 335—344; LANGE-KOWAL, Dr., în *Social Rom.*, 1937, II, Nr. 4, p. 190—191; MACREA, D., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 379—380; POP, SEVER, în *Lb. Ph.*, 1929, LX, Nr. 3—4, S. 136—139.

136. IORDAN, IORGU, *Les dénominations du «crâne» d'après l'Atlas Linguistique Roumain* (I. Carte 7) (avec 4 cartes hors texte). În *Bul. Ling.*, 1940, VIII, p. 95—141.

137. KOWALSKI, T., *Compte rendu de l'excursion dialectologique en Dobrudja faite du 10 Septembre au 1 Octobre 1937.* În *Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres*, classe de philologie, p. 7—12. Cracovia, 1938.

138. MORARIU, LECA, *Dialectologia Universității Cernăuțene.* În *F. Fr.*, 1940, XV, p. 106.

139. MOSER, HUGO, *Schwäbische Mundart und Sitte in Sathmar.* În *Schriften der Deutschen Akademie*, Heft 30). München, 1937. Verlag v. Ernst Reinhardt, 164 S., 9 Abbildg., 3 Kartenskizzen und 2 Sprachkarten, in -8°. — Recensie de KRAUS, FRIEDRICH, în *Sieb. V.*, 1938, 61, H. 1—2, S. 124—127.

140. PETROVICI, EMIL, *Graiul Caraşovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională.* Cluj, 1935, M Of. «Imprimeria Națională», XII + 270 p., in -8°. Bibl. Dacoromaniei, Nr. 8, condusă de Sextil Pușcariu). — Recensie de CHELARU, VALENTIN, GR., în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 344—349.

©BCU CLUJ

141. POP., SEVER—PETROVICI, EMIL, *Mână cu pluralul*. DR., 1931—1933, VII, p. 95—102 + 1 h. — Recensie de ISTRATE G. în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 245—246.

142. PREDA, LUCA, *Cercetări dialectale în Dolj. Comuna Călărași*. În *G. S.*, 1937, VII, p. 231—248.

143. ȘANDRU, D., *Însemnări și Rectificări. Pe marginea unui răspuns*. [PAȘCA ȘT., *Glosar dialectal*]. În *G. S.*, 1937, VII, p. 312—316.

144. SCORPAN, GR. GR., *Forme dialectale în poezia lui Eminescu*. În *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 117—137 (și în extras).

ETIMOLOGII

145. BOGACI, GH., *Note: agachi, activ, atcâjî, azîiaț, barangă, bijucă, buton*, ucr. бутук, *a lua în căruță, cățălachi, chimnată*, ucr. кліпати очима '*a clipi din ochi*', *coftuță, daiboji, epolet, fraier, garderob, interval, matros*, ucr. неволя '*besoin*', nf. *Obreja*, ucr. позна, *prădui, priblui*, ucr. присирати, *Răspóchĭ, Răspópĭ, șmacuri, sucni, toci, trohăi, trogăi*, nf. *Vernea, vișîitură, zapodili*, ucr. ковлрі. Iași, 1939. Presa bună, 13 p., in -8°.

146. BRÜCH, IOSEF, *Unbekannte rom. Vertreter des lat.* MARRUBIUM « *Andorn* ». (În legătură cu rom. *a amărî* « verbitern, betrüben ». În *Z. R. Ph.*, 1936, LVI, S. 629—634.

147. CANDREA, I. A., *Însemnări și rectificări. Rom.* « *acătare* ». *Rom.* « *Agachi* ». *Rom.* « *Barbu* ». *Rom.* « *buiestru* ». *Rom.* « *lepădă* ». *Rom.* « *tatin(ă)* », « *iarba-lui-Tatin* », « *tătinească, tătănească* », « *symphytum officinale* ». *Cu privire la* « *oacăr* ». *It.* « *lucherino* », « *lucarino* ». *Span.* « *nueza* », « *anorza* », *Port.* « *norça* » (« *norsa* »). În *G. S.*, 1937, VII, p. 283—293.

148. CAPIDAN, TH., *Basilica*. În *B. O. R.*, 1938, LVI, Nr. 1—4, p. 3—12.

149. CAPIDAN, TH., *Fugat, -ă*. În *Balcania*, 1938, I, p. 245.

150. CAPIDAN, TH., *Notes d'étymologie roumaine. mr.* « *h'iarh'ică* », *mr.* « *mărcat* », *dr.* « *hânsar* ». În *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 114—116.

151. DAICOVICIU, C., *Observații cu privire la noua etimologie a Sarmisegetusei*. În *An. Inst. St. Cl.*, 1933—1935, II, p. 176—180. (Și extras). — Recensii de: FORT[UNESCU], C. D., în *A. O.*, 1936, XV, Nr. 83—85, p. 234—235; ȘTEFAN, G., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 391.

152. DRĂGANU, N., *Etimologii și Îndreptări: colcăci (?), colboti, (colbot), cloboti (clobot), coloboti, colobоți, colotău, comur, contoman, copciolog, jebruică, jetui, jib, jmâc, joaie, joștări, jubră, jufă (jofă, julfă, jolfă*, etc.). *lăbădui, lăcăsteu*. În *DR.*, 1936—1938, IX, p. 206—212.

153. GRAUR, A., *Calque et étymologie populaire*. În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 178—179.

154. GRAUR, A., *Notes d'étymologie roumaine: acera, afinisi, -ări, ărie, bec, bindisi, chiznovat, cîntar, coștei, cota, crășani, cu țoc în poc, dabulă, du'minică, exoflă, fandosi, filotimisi, fitil, Florea, fraier, frontavoi, grindiș, gutui, haram, îmbîcsi, întesa, -li, -ligă, -lugă, mangosit, mesa, mînuri, mirosi, monedă, -oaie, ochian,*

©BCU CLUJ

-osi, palton, paraponisi, periplizon, pichirisi, plai, plictis, prizioner, reteza, sărac, scaun, schilă, sclivisi, șest, și, stătut, stihie, tâmbărău, trenă, vagzală, zgorni, zuliar. În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 64—119.

155. GRAUR, A., *Notes d'étymologie roumaine: anafor, binac, chiloman, chindosi, Ciochinar, cîșlig, coardă, condrățel, cot, decar, -esc, foi, geantă, gheabă, -ică,* pl. *-ele, ierburi, -ime, a se îndura, întîi, iară, julă, a lua, luxul și păduchii, Mărdărescu, miera, muche, mușat, ochi « visage », pămătuf, panachidă, paner, pat, placă, ramură, șamândoi, șimindoi, scamator, scîrk'ire, sertar, -șor, stambă, Stelian, subțirac, toamnă, zgurnescu.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 56—79.

156. GRAUR, A., *Notes d'étymologie roumaine: artelnic, bătoji, blat, bostăngi, buchini, a căsăi, chiorț, condră, coș, cuie, curdeaua, -eli, fotografia, hîndel, hospi, -îi, -ăi, -ăni-, -ni, ijderi, încina, înclina, încondura, îndrica, indrică, Maglavit, mănăstire, marș, mică, mușamat, -oia, -ori, -ura, -uri, -oti, panghi, pierde, pîrjoli, popîlnit, a se pui, pustiu, rasoli, rus, șase, teremtete, tracatrucă, trupusi, tuș, umezi, uscat, vișin.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 139—172.

157. GRAUR, A., *Notes d'étymologie roumaine: Alistar, -angiu, căi'să, calendare, căsători, Cheibăreasa, chelbe, chirui, cirip, corabangie, corăbiasca, cotoi* [motan], *cotoi* [picior de puiu], *cotoreală, crăpet, cuteza, dîrmon, fîlfîi, frișcă, halimai, ingliță, jighira, julani, juvete, mamoș, mironosit, mușamat, muscel, siga, șlengher, șobolan, surtuc, tetragonicește, țiitoare, tură.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 121—139.

158. GRAUR, A., *Notes sur quelques mots d'argot: arsene, atule, z'unghi, candriu, cărdi, ceapă, ciuciu. caraman, corecționar, fraier, nasol, ocarină, polidor, prădui, șindrel, spetează, șucar, sucări, timonie.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 222—225.

159. GRAUR, A., *Réfections étymologiques dues à l'évolution sémantique.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 171—172.

160. PAPAHAGI, TACHE, *Însemnări și rectificări. Rom. « aht. ». Rom. « (a)-lăută ». Rom. « bucovină ». Rom. « cîta ». Rom. « fit. ». Rom., « maldăr ». Rom. « marț. ». Rom., « mat. ». Rom. « șabac(ă) ». Rom. « Lehliu ».* În *G. S.*, 1937, VII, p. 293—296.

161. PETROVICI, E., *Neazâ*, etim. În *DR.*, 1936—1938, IX, p. 212—213.

162. PORUBSKI, I., *Handrabercea, Handrabulea.* În *A. O.*, 1937, XVI, Nr. 89—91, p. 181—182.

163. RACOVIȚĂ, C., *Notes d'étymologie slavo-roumaine. leat, văleat, milă, năzbâtie, năzbutie.* În *Bull. Ling.*, 1940, VIII, p. 164—165.

164. ROSETTI, A., *Slavo-romanica.* III. *Sur DR., MR., sută « Cent ».* IV. *DR. cumătru, cumătră « compère, commère ».* V. *Sur le traitement de v. sel. « -ŭ » en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1940, VIII, p. 159—163.

165. ROSETTI, A., *Sur dr. « jupîn ».* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 221—222.

166. SPITZER, LEO, *cătelin, cătinel; ateia -atillier.* În *Bull. Ling.*, 1938. VI, p. 234—237.

167. SPITZER, LEO, *Remarques sur Bull. Ling. V. tisturi, a se îndura, întîi, a lua, miera, ochi, necheza.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 258.

©BCU CLUJ

FONETICĂ ȘI FONOLOGIE

168. BRÜCH, IOSEF, *Der Wandel ua-uo im Latein.* În *Z. R. Ph.*, 1936, LVI, S. 376—387.

169. CARACOSTEA, D., *O problemă de versificație românească.* În *R. F. R.*, 1937, IV, Nr. 4, p. 97—116. — Recensie de ROSETTI, A., în *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 268—270.

170. CARTHY, PETER MAC, *Fonetica practică ca mijloc de educație.* În *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 5, p. 33—37.

171. CHELARU, VALENTIN GR., *Le stade actuel du problème du rothacisme (sic).* Extras: *Arhiva*, 1935. — Recensie nesemnată în *A. O.*, 1936, XV, Nr. 83—85, p. 240.

172. DENSUSIANU, OV., *Însemnări și rectificări. Asupra transformării lui « ct », « cs » lat. în l. română.* În *G. S.*, 1937, VII, p. 271—274.

173. GAMILLSCHEG, E., *Mirages phonétiques.* În *Festschrift für Ernst Toppolet.* Basel, 1935. Benno Schwabe et Co., S. 86—88. — Recensie de GERSTER, W., în *Vox Rom.*, 1937, II, Nr. 1, S. 218—219.

174. GRAUR, A., *Alternance vocalique et désinences.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 163—165.

175. GRAUR, A., *Alternance vocalique provoquée par la dérivation.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 165—166.

176. GRAUR, AL., *Limbi artificiale.* În *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 5, p. 95—98.

177. GRAUR, AL., *Puțină filosofie.* [Între fonetică și fonologie]. În *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 2, p. 85—87.

178. GRAUR, A., *Roum. « ia » et « ea » — phonologiquement identiques?* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 166—170.

179. GRAUR, A., *Sur le rhotacisme.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 181—182.

180. GRAUR, A., et ROSETTI, A., *A propos du traitement des groupes lat. « ct. » et « cs » en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 182—186; 1937, V, p. 218—221.

181. GRAUR, A. et ROSETTI, A., *Esquisse d'une phonologie du roumain.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 5—29.

182. GRAUR, A. și ROSETTI, A., *Sur le traitement de lat. « l » double en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 46—52.

183. IROAIE, PETRU, *Identitate rotacizantă româno-siciliană.* În *C. Cos.*, 1936—1939, X, p. 579—596.

184. IVĂNESCU, G., *Despre h afon și h fonic.* În *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 152—157.

185. IVĂNESCU, G., *Diftongul ie în limba română.* În *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 146—152.

186. IVĂNESCU, GH., *Stări și schimbări fonetice în legătură cu vocala implicită.* În *Bul. Fil.*, 1937, IV, p. 204—220.

187. LANGE-KOWAL, E., *Însemnări și rectificări. Asupra redării sunetului frances « ü » în limba română.* În *G. S.*,1937, VII, p. 296—300.

188. LOMBARD, ALF, *La prononciation du roumain.* (Mémoires de la société de linguistique d'Upsal 1934—1936). Extrait de Uppsala Universitets Arsskrift

©BCU CLUJ

1936, p. 103—176 in-8°. — Recensii de: D[ENSUSIANU], O., în *G. S.* 1937, VII, p. 323—324; FRIEDWAGNER, M., în *Lb. Ph.*, 1936, LVII, Nr. 7—8, S. 272—274; IORDAN, IORGU, în *Z. R. Ph.*, 1937, LVII, S. 102—105; TAMAS, L., în *Arch. Eur. Centr. O.*, 1938, IV, fasc. 4, p. 536—537; TUULIO, O. I., în *Nph. M.*, 1937, XXXVIII, Nr. 3—4, S. 200—202.

189. MACREA, DIMITRIE, *Palatalizarea labialelor în limba română.* În *DR.*, 1936—1938, IX, p. 92—160. Recensii de: ROSETTI, A., în *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 192—194; ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 358—363.

190. MEYER-LÜBKE, W., *Zur Geschichte von lat. « G^e », « G^i » und « J » im Romanischen.* În *Vox Rom.*, 1936, I, Nr. 1, S. 1—31.

191. PETROVICI, ÉMILE, *De la nasalité en roumain.* — Recensie de IVĂNESCU, G., în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 137—146.

192. PROCOPOVICI, AL., *Despre ă și â. Probleme de fonetică și fonologie. Chestiuni principiare.* În *DR.*, 1936—1938, IX, p. 56—91.

193. ROSETTI, A., *Classification des voyelles roumaines.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 200.

194. ROSETTI, A., *A propos de l'origine de l'« -ă » au participe roumain.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 243—244.

195. ROSETTI A., *Slavo-romanica. I. La diphtongaison de l' « e » initial en roumain. II. Le traitement des diphtongues à liquides du slave méridional en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 117—120.

196. ROSETTI, A., *Sur la valeur impressive et expressive de l'-« i » dans la poésie roumaine.* În *Bull. Ling.*, 1940, VIII, p. 166—169.

197. ROSETTI, A., *Sur les causes de la diphtongaison spontanée.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 115—116.

198. ROSETTI, A., *Sur l'origine de l'« ă » au participe roumain.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 38—42.

199. ROSETTI, A., *Sur le passage de lat. et sl. méridional « o » inaccentué à « ă » en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 53—63.

200. ROSETTI, A., *Sur le traitement de lat. «c » devant voyelle antérieure en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 258—260.

201. ROSETTI, A., *Sur le traitement des groupes lat. « ct » et « cs » en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 184—185.

202. ROSETTI, A., *Sur quelques particularités du traitement de l'« ĕ » latin en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 33—37.

203. ROSITZKE, HARRY, A., *La durée des voyelles anccentuées du roumain.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 83—95.

204. ȘANDRU, D., *Enquêtes linguistiques du laboratoire de phonétique expérimentale de la Faculté des lettres de Bucarest. IV. Le Bihor.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 120—179; *V. Vallée de l'Almăj (Bănat).* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 125—189; *VI. District de Năsăud.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 173—230. — Recensie de TAMÁS, L., în *Arch. Eur. Centr. O.*, 1939, V, fasc. 1—4, p. 338—339.

205. TAMÁS, LAJOS, *Zur Phonologie des Lateinischen und des Balkanromanischen.* În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1937, III, fasc. 4, S. 340—346.

©BCU CLUJ

206. ȚICĂLOIU, I. D., *Zur Kyrillischen Schrift bei den Rumänen. Wie lautete —.* În *Leipziger Vierteljahrschrift für Südosteuropa*, 1938, II, S. 192—211.

GRAMATICĂ

207. ANGEL, ALEXANDRU, *Gramatica românească în școala secundară.* În *Ins. Ieș.*, 1939, IV, vol. IX, p. 319—322.

208. CAMARIANO, NESTOR, *Modelele gramaticii lui Văcărescu.* În *St. It.*, 1936, III, p. 185—191. — Recensie de SIMONESCU, DAN, în *Rev. Soc. Tin. Rom.*, 1938, LVI, p. 247.

209. CIUCHI, EUG., *Limbă vie sau limbă cu gramatică.* În *Preocup. Lit.*, 1936, I, vol. II, p. 56—57.

210. GRAUR, AL., *O gramatică a limbii române* [IORGU, IORDAN]. În *R. F. R.*, 1938, V, Nr. 3, p. 667—670.

211. IORDAN, IORGU, *Gramatica limbii române.* București, 1937. Cartea Românească, VIII + 255 p., in-8°. — Recensii de: G. în *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 11, p. 125—126; GÁLDI, LADISLAS, în *Arch. Eur. Centr. O.*, 1938, IV, fasc. 4, p. 531—533; GEROTA, G., în *C. L.*, 1938, LXXI, p. 468—469; PANCRATZ, ARNOLD, în *Sieb. V.*, 1938, 61, H. 1—2, S. 130; R. V., în *Ins. Ieș.*, 1937, II, vol. IV, p. 251—522.

212. LANGE-KOWAL, VON DR., *Langenscheidts Reise-Dolmetscher. Rumänisch.* I. Auflage. Berlin-Schönenberg, 1937. — Recensii de: LACEA, C., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 395; TODOR, A. P., în *Preocup. Lit.*, 1939, IV, p. 137.

213. LĂZĂREANU, BARBU, *Cu privire la: Gramatică și vocabular.* București, f. a., Cultura Românească, I, 40 p.; II, 40 p.; III, 40 p.; in-12°.

214. MINEA, I., *Despre o veche gramatică română manuscrisă.* În *Cercetări Istorice*, 1940, XIII—XIV, Nr. 1—2, p. 677—682.

215. ROSETTI, A., *Sur le problème de la syllabe.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 242—243.

216. TAGLIAVINI, KARL, *Rumänische Konversations-Grammatik.* Heidelberg, 1938. J. Groos, XX + 452 p., in-8°. — Recensii de: ELWERT, W. TH., în *A. S. N. S.*, 1939, 94, Bd. 175, H. 1—2, S. 143—144; IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 362—363; SCHÜRR, FRIEDRICH, în *Rom. Forsch.*, 1940, 54, H. 1, S. 88—89; TAMÁS, L., în *Arch. Eur. Centr. O.*, 1939, V, fasc. 1—4, p. 339—340; nesemnată în *U. J.*, 1940, XX, H. 1—2, S. 142.

ÎNTRE ISTORIE ȘI FILOLOGIE

217. ANDREESCU, C. I., *Continuitatea Românilor în Dacia din nou în discuție.* În *R. F. R.*, 1938, V, Nr. 1, p. 180—188. (Rezumat al stud. Gh. I. Brătianu, Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain). — Notă de STĂNCULESCU, F. D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 285.

218. ANDREESCU, IOANA, *Istoria poamelor. Redacțiunile românești.* În *Cerc. Lit.*, 1936, II, p. 79—101.

219. BĂNESCU, N., *Dobrogea bizantină.* În *A. D.*, 1938, vol. II, p. 52—59.

©BCU CLUJ

220. BIRĂESCU, TR., *Drumurile ciobanilor noștri.* În *Luceafărul*, 1938, IV, Nr. 5—6, p. 53—55.

221. BRĂTIANU, G. I., *Une énigme et un miracle historique: le peuple roumain.* Bucarest, 1937. M. Of. Imprimeria Națională, 134 p., in-8°. — Recensii de: A., în *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 11, p. 123—124; BODIN, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1937, VII, fasc. III—IV, p. 429—430; BUCUR, SEPTIMIU, în *Gn.*, 1940, XIX, p. 180—182; CONDURACHI, E., în *Bul. Fil.*, 1937, IV, p. 244—249; DECEI, A., în *Rev. Trans.*, 1938, IV, p. 440—452; DIMITRIU, I. G., în *C. L.* 1938, LXXI, p. 455—457; DUMITRESCU, VL., în *C. L.*, 1940, LXXIII, p. 79—82; F[ORTUNESCU], C. D., în *A. O.*, 1937, XVI, Nr. 92—94, p. 463—466; GEORGESCU, H., în *A. I. N.*, 1936—1938, VII, p. 759—762; HENRY, PAUL., în *R. H.*, 1938, CLXXII, p. 350—351; M[UREȘIANU], A. A., în *Ț. B.*, 1937, IX, Nr. 6, p. 574—575; OȚETEA, A., în *Ins. Ieș.*, 1938, III, vol. V, p. 532—541; PAPADIMA. OV., în *Gn.*, 1937, XVI, p. 422; SLĂTINEANU, AL., în *Ins. Ieș.*, 1938, III, vol. V, p. 376—377; VULPE, RADU, în *A. D.*, 1937, XVIII, p. 226—229.

222. BRĂTIANU, G. I., *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă.* Bucarest, 1935, 196 p., in-8°. — Recensie de LAURENT, V., în *Échos d'Orient*, 1936, XXXIX, Nr. 181, p. 113—117.

223. CHIRIȚĂ, ILIE, *Monografia comunei Apele-Vii.* În *A. O.*, 1936, XV, Nr 83—85, p. 59—80.

224. CHRISTU VASILE, *Les Bulgares. Oeuvre inédite de Zamfir Arbore.* În *Balcania*, 1938, I, p. 96—147.

225. *Conferințe despre Români la Institutul Slav din Praga.* Organizate de prof. *Matyáš Murko*, sub auspiciiile Institutului Slav din Praga. — Recensie de CAZAN, I. C., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 504—505.

226. DAICOVICIU, C., *Problema continuității în Dacia. Câteva observații și precizări de ordin istorico-arheologic.* Cluj, 1940. Cartea Românească, p. 72 + 3 pl., in-8°. (Extras: *An. Inst. St. Cl.*, 1936—1940, III). În franțuzește în *Rev. Trans.*, 1940, VI, Nr. 1, p. 3—72.

227. DECEI, A., *Românii din veacul al IX-lea până în al XIII-lea, în lumina izvoarelor istorice armenești.* În *A. I. N.*, 1936—1938, VII, p. 412—581.

228. DIMA, AL., *Păstoritul în lirica noastră contemporană.* În *R. F. R.*, 1936, III, Nr. 5, p. 408—415.

229. DOBOȘI, Al., *Datul oilor (quinquagesima ovium).* (Ac. Rom., Stud. și Cercet., XXVIII). București, 1937. M. Of. Imprimeria Națională, 96 p., in-8° — Recensie de M[OGA], I., în *A. I. N.*, 1936—1938, VII, p. 739—741.

230. DOMANOVSZKY, ALEXANDRE, *L'origine et la patrie première des Roumains.* În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1938, IV, fasc. 4, p. 508—514.

231. DRĂGANU, N., *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-e siècle.* Bucarest, 1938. În *La Transylvanie*, p. 599—665. (Ac. Roum., M. Of. Imprimeria Națională și extras). — Recensie de ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 469—470.

232. FLORESCU. GR., *Două monumente epigrafice în legătură cu problema continuității.* În *Rev. Ist. Rom.*, 1940, X, 164—174.

©BCU CLUJ

233. FRIEDWAGNER, M., *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit*. Halle, 1934. (Extras: *Z. R. Ph.*, 1934, LIV, S. 641—715). — Recensii de: ASTĂRĂSTOAEI, V., în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 219—224; D[ENSUSIANU], O., în *G. S.*, 1937, VII, p. 320—323.

234. GÁLDI, LADISLAS, *Nouvelles recherches sur les relations hungaro-roumaines*. În *Et. Hong.*, 1936—1937, XIV—XV, p. 254—260.

235. GÁLDI-GÖBL, LADISLAS, *Une nouvelle synthèse de l'histoire de la Transylvanie*. În *Nouvelle Revue de Hongrie*, 1939, XXXI (VIII), Nr. 4, p. 311—321.—Recensie de SÂNZIANU, M., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 491—493.

236. GAMILLSCHEG, ERNST, *Zur Herkunftsfrage der Rumänen*. În *Südostd. Forsch.*, 1940, V, H. 1, S. 1—21.

237. GAMILLSCHEG, ERNST, *Über die Herkunft der Rumänen*. Berlin, 1940. Sonderabdruck aus dem «Jahrbuch der Preuss Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 20 S., —4°. Publicată și în românește: *Despre originea Românilor*. În *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 8, p. 251—271.— Notă de G[RAUR], A., în *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 5, p. 476—477.

238. GRAUR, AL., *O carte despre Țigani* [Block, Martin, *Moeurs et coutumes des Tziganes*. Trad. de Jacques Marty). În *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 8—9, p. 75—76.

239. GRAUR, AL., *Romanizarea Daciei prin coloniștii străini*. În *R. F. R.*, 1936, III, Nr. 6, p. 669—672.

240. GUȘETOIU, D., *Probleme de istorie națională*: 1. *Dovezi despre originea poporului român*. 2. *Drepturile noastre asupra teritoriilor ce ocupăm*. R.-Vâlcii, 1936. 95. p., in-8. — Recensie de SÂNZIANU, M., în *Rev. Ist. Rom.*, 1935—1936, V—VI, p. 509.

241. IORGA, N., *Histoire des Roumains et de la Romanité orientale*. Publiée sous les auspices de Sa Majesté le Roi Charles II, par l'Académie Roumaine. Bucarest, 1937. Imprimerie de l'État, Vol. I, P. I: *Les ancêtres avant les Roumains*, pp. 318; P. II: *Le sceau de Rome*, pp. 410. Vol. II, *Les Maîtres de la terre jusqu'à l'an mille*, pp. 432. Vol. III, *Les Fondateurs d'Etats*, pp. 424. Vol. IV, *Les Chevaliers*, pp. 537. — Recensii de: CAPIDAN, TH., în *Rev. Et. Balk.*, 1938, III, tom. II (6), p. 584—586; idem în *Balcania*, 1938, I, p. 257—269; DECEI, A., în *Rev. Trans.*, 1939, V, p. 102—121.

242. IORGA, N., *Neamul lui Petru Schiopul și vechi documente de limbă mai nouă*. Ac. Rom., Mem. Secț. Ist., s. III, t. XVIII (1936—1937), p. 371—377 + II pl.

243. IORGA, N., *Pentru începuturile limbii noastre*: *limba română din umbra catacombelor*. În *R. I.*, 1940, XXVI, Nr. 7—9, p. 209—212.

244. KNIEZSA, ISTVÁN, *Pseudorumänen in Pannonien und in den Nordkarpathen*. În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1935, I, p. 97—220; 1936, II, p. 84—178. — Recensie de TAMÁS, LUDWIG, în *Z. N. F.*, 1937, XIII, H. 2. S. 200—201.

245. KNIEZSA, ISTVÁN, *Zur Frage der gepidisch-rumänischen Symbiose in Siebenbürgen*. În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1937, III, fasc. 1—3, p. 208—227.

©BCU CLUJ

246. LUKASIK, STANISLAS, *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues.* Paris, 1938. 423 p. — Recensie de P[ANAITESCU], P. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 420—421.

247. MAŁECKI, M., *Les dialectes slaves dans le Banat roumain.* În *Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et des lettres*, classe de philologie, p. 13—16. Cracovie, 1938.

248. MAŁECKI, M. și NANDRIȘ, GR., *Remarque sur les dialectes polonais en Bucovine.* În *Bulletin international de l'Académie polonaise des sciences et lettres*, classe de philologie, p. 16—22. Cracovie, 1938.

249. MOGA, I., *Les bergers « Mărgineni ». Un chapitre de l'histoire économique des Roumains de Transylvanie.* În *Rev. Trans.*, 1939, V, p. 202—223. — Recensie de ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 363—366.

250. NĂSTASE, GH. I., *Ungurii din Moldova la* 1646 *după « Codex Bandius ».* În *Archivele Basarabiei*, 1934, VI, p. 397 și 1935, VII, p. 74—88. — Recensie de LÜKÖ, G., în *Arch. Eur. Centr. O.*, 1936, II, fasc. 3—4, p. 389—390.

251. NÉMETH, GYULA, *Notre linguistique et l'historiographie.* Budapest, 1931. — Recensie de DRĂGANU, N., în *Rev. Trans.*, 1936, II, p. 240—269.

252. OPREANU, SABIN, *Die Szekeler. Eine völkische Minderheit inmitten der Rumänentums.* Sibiu, 1939. Kraft u. Drotleff, 211 S. + 9 K. + 3 Kunstdruckbeilagen. — Recensie de MALASCHOFSKY, A., în *Südostd. Forsch.*, 1940, V, H. 2—3, S. 698—701.

253. PĂRVAN, VASILE, *Dacia. Civilizațiile străvechi din regiunile Carpato-Danubiene.* — Recensie de VĂTAFU, MARIN, în *Gn. Rom.*, 1937, V, p. 495—497.

254. PAȘCA, ȘTEFAN, *O tipăritură munteană necunoscută din secolul al XVII-lea; cel mai vechiu ceaslov românesc. Studiu istoric literar și de limbă.* București, 1939. (Ac. Rom., Stud. și Cercet., XXXVI). M. Of. Imprimeria Națională, p. 121 + IX pl. — Recensii de: MACREA, D., în *Gn. Rom.*, 1939, VII, p. 122; P[ANAITESCU], P. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 460—461.

255. PISCUPESCU, ECATERINA ȘT., *Literatura slavă din principatele române. După manuscrisele slave din Biblioteca Academiei Române.* (Teză de doctorat). București, 1939. p. 136 + IX pl. — Recensie de PANAITESCU, P. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 327—335.

256. POPA-LISSEANU, G., *Borodnicii.* Isvoarele Istoriei Românilor II. București, 1937. 85 p, in —8°. — Recensii de: FORT[UNESCU]. C. D, în *A. O.*, 1938, XVII, Nr. 95—96, p. 147—148; HORWATH, WALTER, în *Sieb V.*, 1940, 63, H. 1, S. 74—77.

257. POPA-LISSEANU, G., *Limba română în izvoarele istorice medievale.* București, 1940. Ac. Rom., Mem. Secț. Lit. — Recensie de FORT[UNESCU, C. D., în *A. O.*, 1940, XIX, Nr. 107—112, p. 367—368.

258. POTRA, G., *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România.* București, 1939. Fundația Regele Carol I, p. 376 + 8 fig.

259. PROCOPOVICI, AL., *Nos frontières ethniques et politiques.* Cernăuți, 1937. Extras: *Buletin Rotary*, 7 p.

©BCU CLUJ

260. RUFFINI, MARIO, *La Romanià ei Romeni*. Milano, 1939. Treves, 225 p. con tre cartine e 212 fotografie. — Recensie de BODIN, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 370—373.

261. SACERDOȚEANU, A., *Considerații asupra istoriei Românilor în Evul Mediu*. București, 1936. Biblioteca Istorică, 2, XXX + 312 p., in -8°. — Recensii de: GÁLDI, L., în *Arch. Eur. Centr. O.*, 1937, III, fasc. 1—3, p. 267—270; GRECESCU, C., în *Rev. Ist. Rom.*, 1935—1936, V—VI, p. 511—512.

262. SCHUSTER, FRITZ, *Die Gepiden-Rumänentheorie*. (Bemerkungen zu Ernst Gamillschegs « Romania Germanica », II. Bd., 1935). În *Sieb. V.*, 1937, 60, H. 1—2, S. 62—76.

263. SIMONESCU, DAN, *Orațiile domnești în sărbători și la nunți*. În *Cerc. Lit.*, 1940, IV, p. 22—59 + 2 pl. (Capitol despre limbă, p. 37—40).

264. STACA, JIŘÍ dr., *Čech mezi Rumuny* (Cehul între Români). Praha, 1938. Orbis, 148 p. — Recensie de CAZAN, I. C., în *Rev. Ist., Rom.*, 1939, IX, p. 467—468.

265. TAMÁS, LAIOS, *Romains, Romans et Roumains dans l'histoire de la Dacie Trajane*. III. *La genèse de la théorie de la continuité ethnique des Roumains en Transylvanie*. În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1936, II, fasc. 1—2, p. 46—83. IV. *Les arguments directs et indirects militant contre la thèse de la continuité latino-roumaine en Dacie*. În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1936, II, fasc. 3—4, p. 245—350. V. *Les deux chroniqueurs anonymes*, același, p. 351—374. — Recensii de: ARADI, L., în *Et. Hong.*, 1936—1937. XIV—XV, p. 268—271; HENRY, P., în *Revue historique de Paris*, reprodusă de *Rev. Trans.*, 1938, IV, p. 347—353.

266. TÓTH, ANDRÁS, *Az erdély román Kérdés a 18. szazadban* (La question roumaine de Transylvanie au XVIII-e siècle). Budapest, 1938. Studium, 98 p., in -8°. — Recensie de GÁLDI, L., în *Arch. Eur. Centr. O.*, 1938, IV, fasc. 4, p. 527—531.

267. TURDEANU, EMIL, *Din vechile schimburi culturale dintre Români și Jugoslavi*. În *Cerc. Lit.*, 1939, III, p. 141—218. — Recensie de PANAITESCU, P. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 341.

268. VULPE, RADU, *Dobrogea meridională în antichitate*. În *A. D.*, 1938, XIX, vol. II, p. 1—51.

LEXICOGRAFIE. LEXICOLOGIE. GEOGRAFIE LINGUISTICĂ

269. ACADEMIA ROMÂNĂ, *Dicționarul Limbii Române*. București, « Imprimeria Națională », in -4°. În cursul anilor 1936—1940 au apărut din vol. I, partea II-a: p. 641—1064 (*Cojoc-Cvoțient* și « Bibliografia »), iar din tom. II, partea II-a: fasc. 1 și 2, p. 1—160 (*Ÿ -Lepăda*).

270. ADAMESCU, G., *Adaptarea la mediu a neologismelor*. (Ac. Rom., Mem. Secț. Lit., s. III, tom. VIII, mem. 5). București, 1938. M. Of. « Imprimeria Națională », 78 p., in -8°. — Recensie de LITT[MANN], M., în *Preocup. Lit.*, 1939, IV, p. 41—42.

271. AGAVRILOAEI, GH., *Din argot-ul școlarilor*. În *Bul. Fil.*, 1937, IV, p. 137—150.

©BCU CLUJ

272. ANGELESCU, PARASCHIV, Preot, *Slavă și Mărire.* Studiu de documentare liturgică. București, 1939. Tip. «Cărților Bisericești, 90 p. + 4 anexe. — Recensie de FECIORU, D., Preot, în *B. O. R.*, 1940, LVIII, Nr. 3—4, p. 244—247.

273. ARMEANU, C., *Argot ieșean.* În *Bul. Fil.*, 1937, IV, p. 131—137; 1938, V, p. 185—194.

274. *Atlasul Linguistic Român (ALR.) Prospect.* Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj, de SEVER POP și EMIL PETROVICI, sub direcția lui SEXTIL PUȘCARIU. București, 1936. Mon. Of. — Recensii de: BODIN, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1937, VII, fasc. I—II, p. 249; D[ENSUSIANU], O., în *G. S.*, 1937, VII, p. 341—344; FORT[UNESCU], C. D., în *A. O.*, 1936, XV, Nr. 86—88, p. 516; FRIEDWAGNER, M., în *Lb. Ph.*, 1937, LVIII, Nr. 7—8, S. 275—277; J[UD], J., în *Vox. Rom.*, 1937, Bd. II, Nr. 1, S. 325—326; PRELUCAN, I., în *Gn. Rom.*, 1937, V, p. 47—50; ROHLFS, G., în *A. S. N. S.*, 1937, 92, Bd. 171, H. 1—2, S. 143—144; W[ARTBURG] în *Z. R. Ph.*, 1937, 57, S. 95—98; Nesemnată în *F. Fr.*, 1936, XI, p. 301.

275. *Atlasul Linguistic Român,* publicat, sub înaltul patronaj al M. S. Regelui Carol II, de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui SEXTIL PUȘCARIU. Partea I (ALR. I), vol. I: *Părțile corpului omenesc și boalele lui* de SEVER POP. Cluj, 1938, 16 p. + 150 h. *Micul atlas linguistic român,* Partea I (ALRM. I), vol. I: același titlu autor și dată, 50 p. + 208 — Recensii de: FORT[UNESCU], C. D. în *A O.*, 1940, XIX Nr. 107—112, p. 338. GRAUR, AL., în *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 5, p. 79—83; IVĂNESCU, G., în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 323—331; J[UD], J., în *Vox. Rom.*, 1939, Bd. IV, Nr. 1, p. 228—229; PRELUCAN, I., în *Gn. Rom.*, 1938, VI, p. 220—223; PUȘCARIU, SEXTIL, în *Archiv für die gesamte Phonetik*, 1938, Bd. II, Abt. I, H. 2, S. 107—118 (Archiv für Vergleichende Phonetik hggb. v. Diedrich Westermann); PUȘCARIU, SEXTIL, în *Pe marginea cărților*, VI, în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 403—446; ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 477—478; VRABIE, GH., în *Gn.*, 1938, XVII, p. 553—557. — Despre Micul atlas... special: G[RAUR], A., în *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 12, p. 178—179. (vezi și: IORDAN, IORGU, *Anul Filologic* [1938] în *Ins. Ieș.*, 1939, IV, vol. IX, p. 304—313; JABERG, K., *Der rumänische Sprachatlas und die Struktur des dacorumänischen Sprachgebiets* în *Vox. Rom.*, 1940, V, Nr. 1—2, S. 49—86; POP, SEVER, *L'Atlas Linguistique de la Roumanie.* În *Balcania*, 1938, I, p. 70—82).

276. *Atlasul Linguistic Român,* publicat, sub înaltul patronaj al M. S. Regelui Mihai I, de Muzeul Limbii Române din Sibiu sub conducerea lui SEXTIL PUȘCARIU. Partea II (ALR II), vol. I: A) *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți)*; B) *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*; C) *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule* de EMIL PETROVICI. Sibiu, 1940, p. XIII + 296 h. + anexe. *Micul atlas linguistic român.* Partea II (ALRM II), vol. I: același titlu, autor și dată, p 41 + 416 h. + anexe.

277. BĂNESCU, N., *Paradunavon-Paradunavis.* În *Balcania*, 1938, I, p. 55—58.

278. BERECHET, ȘT. GR., *Un dicționar neogrec-românesc în manuscript dela începutul secolului al XVIII-lea.* În *R. I.*, 1936, XXII, p. 138—140. — Recensie de ELIAN, ALEXANDRU, în *Rev. Ist. Rom.*, 1937, VII, fasc. I—II, p. 194—198.

©BCU CLUJ

279. BRĂILOIU, C., *Bocete din Oaș*. În *G. S.*, 1937, VII, p. 1 — 84 + 14 melodii *(Particularități dialectale* cu ajutorul lui OV. DENSUSIANU, p. 78—81).

280. BYCK, J., « *Désagréable* » *comme moyen de renforcement*. În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 43—55.

281. CĂLINESCU, G., *Al. Depărățeanu și Al. Sihleanu*. [Neologisme]. În *R. F. R.*, 1936, III, Nr. 6, p. 583—621.

282. CAPIDAN, TH., *Limba noastră națională. Neologismul și tendințele ei actuale*. În *Gn.*, 1940, XIX, p. 337—344.

283. CAPIDAN, TH., *Un mot préroman dans la langue roumaine*. În *Langue Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 95—100.

284. CARACOSTEA, D., *Estemele limbii române*. În *Gn.*, 1938, XVIII, p. 57—70.

285. CARACOSTEA, D., *Neologismul în concepția maioresciană*. În *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 12, p. 511—536.

286. CARACOSTEA, D., *Neologism și expresivitate*. În *C. L.*, 1940, LXXIII, p. 303—337.

287. CARAGAȚĂ, G., *Formulele de salutare în limba română*. În *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 60—76.

288. CHELARU, VALENTIN GR., *Din limbajul mahalalelor*. În *Bul. Fil.*, 1937, IV, p. 102—131.

289. COMAN, PETRE, *Glosar dialectal*. (Ac. Rom., Mem. Secț. Lit., s. III, tom. IX, mem. 5.) București, 1939. M. Of. « Imprimeria Națională », 87 p. in -8°.

290. CONEA, ION, *Observații ale unui nespecialist asupra graiului din Clopotiva*. În *Sociol. Rom.*, 1939, IV, p. 40—48.

291. CONSTANTINESCU, EMILIAN, *Neologismele lui Creangă*. În *C. L.*, 1939, LXXII, p. 1879—1894.

292. DENSUSIANU, OV., *Însemnări și rectificări. Rom.* « *boroacă* ». *Rom.* « *caier* ». *V. Rom.* « *rutes* ». *Rom.* « *strănut* » (adj.) *Expresia* « *cu șoșele, cu momele* ». *Prov.* « *brau* », *Sp. It.* « *bravo* », etc., În *G. S.*, 1937, VII, p. 275—283.

293. DOBRESCU, AL. V., *Argotul. Argotul pungașilor — Argotul sportiv —Argotul modern*. București, 1938. Ed. « Oficiul de Librărie », 64 p., in -12°.

294. DONAT, ION, *Dicționarul geografic al Olteniei*. Lucrările pregătitoare. În *A. O.*, 1937, XVI, Nr. 92—94, p. 443—444.

295. DRAGOȘ, GEORGE-MIHAIL, *Argot basarabean*. În *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 237—263.

296. FLOREA-RARIȘTE, D., *Din limbajul școlarilor (studenți și elevi)*. În *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 194—229.

297. GÁLDI, LADISLAS, *Contributions à l'étude des lexiques latins-hongrois du moyen âge*. Budapest, 1938? Tirage à part du XIV-XV-e *Annuaire de l'Association des Anciens Elèves du Collège Eötvös de Budapest*, 52 p., in -8°. — Recensie de TAMÁS, L., în *Arch. Eur. Centro. O.*, 1937, III, fasc. 4, p. 348—354.

298. GÁLDI, L., *Geografia linguistica del rumeno del settecento*. Aus: Studi e documenti italo-ungheresi della R. Accademia d'Ungheria di Roma, *Annuario*,

©BCU CLUJ

1937, II, S. 81—104. — Recensie de ELWERT, W. T. H., în *A. S. N. S.*, 1939, 94, Bd. 175, H. 1—2, S. 142.

299. GÁLDI, L., *Italianismi diretti e italianismi indiretti in rumeno.* În *Lingua nostra*, 1940, II, fasc. 1, p. 2—4. — Recensie de GRAUR, AL., în *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 7, p. 132—133.

300. GÁLDI, LADISLAS, *Les mots d'origine néo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes.* Budapest, 1939, 270 p., in -8°. — Recensii de: CAPIDAN, TH., în *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 117—119; GRAUR, A., în *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 188—192; GRECU, VASILE în *C. Cos.*, 1936—1939, X, p. 628—632; HORVÁTH, ANDRÉ, în *Arch. Eur. Centro. O.*, 1939, V, fasc. 1—4, p. 332—336; ISTRATE, G., în *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 280—282; IVĂNESCU, GHEORGHE, în *Ins. Ieș.*, 1940, V, vol. XIV, p. 540—550; KÁNTOR LAJOS, în *E. M.*, 1940, XLV, p. 173—176; PASCU, G., în *Südostd. Forsch.*, 1940, V, H. 2—3, S. 702—707; ROHLFS, G., în *A. S. N. S.*, 1940, 95, Bd. 177, H. 1—2, S. 70—71.

301. GASTER, Dr. M., *Întocmirea Spătăriei* [terminologie]. În *C. Cos.*, 1936—1939, X, p. 99—108.

302. GOROVEI, ARTHUR, *Formule de politeță în scrisorile bătrânilor noștri.* În *R.F.R.*, 1937, IV, Nr. 11, p. 359—375.

303. GRĂMADĂ, N., *Moldavica.* În *Omagiu lui I. Nistor.* Cernăuți, 1937, p. 298—306.

304. GRAUR, A., *«A mînca la pîine».* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 183—184.

305. GRAUR, AL., *Argou.* În *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 7, p. 88—93.

306. GRAUR, AL., *Aspecte ale limbii actuale. Căruțabil, Autarchie, Vre-o, Să posede.* În *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 11, p. 89—96.

307. GRAUR, A., *Corrections roumaines au REW.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 80—124.

308. GRAUR, AL., *Expresii militare și civile. amfibii, marmit (marmide), abatize, rambleuri, tijă, grilă, vizor, biped; ducimal Ducipal, ciurciuvea, giurgiuvea, radu (radio), godin, zgorni, plointe*, etc. În *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 3, p. 110—113.

309. GRAUR, AL., *Foc mare.* [Neologism]. În *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 4, p. 78—79.

310. GRAUR, AL., *Glosar din comuna Reviga (Ialomița).* În *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 156—179.

311. GRAUR, AL., *Iarăși neologismele.* (L. Rădăceanu. *Despre problema neologismelor.* În *Gândul Vremii*). În *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 6., p. 94—101.

312. GRAUR, AL., *Limbă și societate.* În *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 4, p. 109—111.

313. GRAUR, AL., *Neologismele.* În *R. F. R.*, 1937, IV, Nr. 8, p. 346—364. — Recensie de S. în *V, R.*, 1937, XXIX, Nr. 8—9, p. 150—152.

314. GRAUR, A., *Notes sur «Les mots tsiganes en roumain».* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 196—200.

315. GRAUR, AL., *O oră de vocabular în liceu.* În *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 8, p. 94—96.

©BCU CLUJ

316. GRAUR, AL. *Revoluția franceză și limba* [lexic]. În *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 7, p. 118—120.

317. GRAUR, A., *Sur quelques types de calques.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 193—194.

318. GREGORIAN, M., *Graiul din Clopotiva.* În *G. S.*,1937, VII, p. 132—193.

319. GREGORIAN, MIHAIL C., *Graiul și Folklorul din Oltenia nord-vestică și Banatul răsăritean.* În *A. O.*, 1938, XVII, Nr. 97—100, p. 221—275; 1939, XVIII, Nr. 101—103, p. 97—122.

320. GUNNARSON, GUNNAR, *Das slavische Wort für Kirche*, Uppsala [1937]. 66 p. 8°. — Recensie de ROSETTI, A., în *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 226—227.

321. IANÓW, IAN, *Wpływ slownictwa rumuńskiego na Podkarpacie, osobliwe na gwarę huculską* (Influența lexicului românesc în regiunile subcarpatice, mai ales asupra dialectului huțul) și ACELAȘI, *Pochodzenie Hucułów w świetle zapożyczeń* (Originea Huțulilor în lumina împrumuturilor linguistice). În *Sprawozdanie towarystwa naukowego we Lwowie*, 1938, XVIII, I, p. 15—22 și 26—27. — Recensie de P[ANAITESCU], P. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 328.

322. IONESCU, I. D., *Glosar din județul Gorj.* În *Bul. Fil.*, 1939, VI,p. 205—245.

323. IORDAN, IORGU, *Curiozități linguisitce.* În *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 183—197.

324. IORDAN, IORGU, *Întregiri la articolul precedent* [GRAUR, AL., *Glosar din comuna Reviga (Ialomița)*]. În *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 179—183.

325. IORDAN, IORGU, *Mots savants et mots populaires.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 5—14. — Recensie de CIUREANU, PETRE, în *Ins. Ieș.*, 1937, II, vol. III, p. 196—198.

326. IORDAN IORGU, *Notes de lexicologie roumaine.* In *Arch. Rom.*, 1937, XXI, p. 229—241.

327. IORDAN, IORGU, *Note de lexicologie română. acadea, acestălat, achita, afișar, afumat, agățá, albar, alivanta, alta, amar, apă, apré, ápriat, arde, artimetică, avea, avrămiu, ba, babă, bagatele, baider, bălăci, balic(ă), ban, barbetă, barbut, basamac, bason, bărbie, bărghiță, bătrîn(ă), bejenie, belfer, bensionar, beșniță (beșoandră, beșondrină), bihuncă, bine, bobîrnac, bocoiu, bombă, bortă, bostan, boteza, bradip, brahă, brambura, brațetă, broască, bucurie, burcă, cáca, carne fără oase, carte, casă, caș, cașcaval, cățuie, căina, călca, călugăr, cărare, căruță, cățea, ceapă, cenușă, ciupi, ciuroiu, cît!, cloșca cu pui, coarbă, cocă, cojoc, comindar, compos, creștin, cruce, cucă, cuciu!, cuiu, curăți, curtenzanț.* În *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 150—189.

328. IORGA, N., *Dicționarul Academiei. Crișu, crivăț, crocmală, cruce, crug, crupe, crupar, cuciu.* În *R. I.*, 1940, XXVI, p. 88—89.

329. ISTRATE, G., *Graiu popular scris.* În *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 132—150.

330. ISTRATE, G., *Graiul satului Nepos (jud. Năsăud).* În *Bul. Fil.*, 1937, IV, p. 50—97.

331. JABERG, K., *Der rumänische Sprachatlas und die Struktur des dacorumänischen Sprachgebiets.* În *Vox Rom.*, 1940, V, Nr. 1—2, S. 49—86.

332. KISCH, GUSTAV, *Zur Wortforschung: «Pflug».* În *Sieb. V.*, 1936, 59, Nr. 3, S. 199—200.

©BCU CLUJ

333. KLEIN, KARL KURT, *Von sächsischen Badern, Wundärzten und Apothekern in der Moldau, III, « spițer »*. În *Sieb. V.*, 1936, 59, Nr. 3, S. 237.

334. KRAUSS, FRIEDRICH, *Deutsche Wörter im Rumänischen*. În *Sieb. V.*, 1936, 59, Nr. 3, S. 200—203.

335. KRIARAS, M., *Sur l'expression grecque moderne « Βασιλεύει ὁ ἥλιος »*. În *Rev. Et. Balk.*, 1938, III, tom. II (6), p. 462—468.

336. LECCA, O. G., *Dicționar istoric, arheologic și geografic al României*. București, 1937. « Universul », 630 p. — Recensii de: CORFUS, ILIE, în *C. Cos.*, 1936—1939, X, p. 641—646; nesemnată în *A. O.*, 1938, XVII, Nr. 97-100, p. 425.

337. LOMBARD, ALF, *Une classe spéciale de termes indéfinis dans les langues romanes*. Extrait: *Mélanges de linguistique et de littérature offerts à M. Emmanuel Walberg*, par ses élèves et ses amis scandinaves le 24.XII.938, p. 186—209. — Recensie de CAPIDAN, TH., în *Langue et Lit.*, 1940, I, p. 117.

338. LUPI, GINO, *L'Atlante linguistico romeno*. În *E. O.*, 1937, XVII, fasc. IX—XII, p. 547—551.

339. MARIAN, LIVIU, *Aliotmanul lui Alecsandri*. În *C. L.*, 1940, LXXIII, p. 889—892 și în *Preocup. Lit.*, 1940, V, p. 474—479.

340. MĂRUȚĂ, T. D., *« Cazul » T. Pisani și neologismele în limba română*. Craiova, 1937. Tip. « Speranța », 86 p., in-8°. — Recensii de: G., în *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 8—9, p. 142—143; P[OPA], N. T., în *Ins. Ieș.*, 1937, II vol. IV, p. 90—91.

341. MINEA, I., *Bour sau Zimbru?* În *Ins. Ieș.*, 1937, II, vol. III, p. 523—527.

342. MORARIU, LECA, *Aceeași erezie antineologistă*. În *F. Fr.*, 1936, XI, p. 212,

343. MORARIU, LECA, *De-ale noastre*. (1. subst. + adj., 2. verb + subst.). În *F. Fr.*, 1937, XII, p. 134—135; (toponimie, expresii idiomatice și locuții), 1938, XIII, p. 137 și 180—181; (expresii rare), 1939, XIV, p. 58—59 și 104—106; ără subtitlu, 1940, XV, p. 91.

344. MORARIU, LECA, *Maiorescu și Neologismul*. Extras: *Omagiu lui I. Nistor*. Cernăuți, 1937. Tip. « Glasul Bucovinei », 22 p., in-8°. — Recensii de: B[ANCIU], AX., în *Ț. B.*, 1937, IX, Nr. 6, p. 585; IROAIE, PETRU, în *J. L.*, 1937, XXVI, Nr. 1—9, p. 232.

345. MORARIU, LECA, *Patologia T. Pisani*, În *F. Fr.*, 1938, XIII, p. 43—44.

346. MORARIU, LECA, *Pereat uniforma limbii*. [*care* și *cari*]. În *F. Fr.*, 1937, XII, p. 161—162.

347. MORARIU, LECA, *Tot mania anti-neologică*. În *F. Fr.*, 1936, XI, p. 43.

348. MORARIU, VICTOR, *În chestia neologismelor*. În *F. Fr.*, 1936, XI, p. 277—280.

349. [NICANOR, ET CO.], *Când vrei să eviți neologismele*. În *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 7, p. 112—114

350. NICANOR, ET CO., *Dicționarul Academiei*. În *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 2, p. 135—136.

351. [NICANOR, ET CO.], *Observațiile unui profesor de română*. (Prof. Const. Vedea despre Pisani și stric. de limbă). În *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 10, p. 124—126.

©BCU CLUJ

352. NICANOR, ET CO.], *Stricătorii de limbă.* [neolog.]. În *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 7, p. 117—118.

353. OBREJA, ALEXANDRU, *Neologisme și precizări în geografia României.* În *Ins. Ieș.*, 1939, IV, vol. IX, p. 152—153.

354. PALAY, SIMIN, *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes (bassin de l'Adour).* Pau, 1932. Impr. Marrimpouey, vol. I, XV + 575 p.; vol. II, 666 p. — Recensie de D[ENSUSIANU], O., în *G. S.*, 1937, VII, p. 333—338.

355. PAPACOSTEA, VICTOR, *Pentaglosarul lui Nicolae Ianovici.* În *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 314—322.

356. PAPADOPOL, PAUL I., *Expresii pitorești în opera lui I. Creangă.* În *Preocup. Lit.*, 1938, III, p. 160—163.

357. PAPAHAGI, TACHE, *Contribuții lexicale.* București, 1939. 55 p., in-8°.

358. PAȘCA, ȘT., *Terminologia calului. Părțile corpului.* Extras: *DR.*, 1927—1928, V, p. 272—327 + 5 h. — Recensie de IORDAN, IORGU, în *Z. R. Ph.*, 1936, 56, S. 224—234.

359. PETROVICI, EMIL, *Folklor dela Moții din Scărișoara.* În *An. Arh. Folkl.*, 1939, V, p. 111—175 + VI pl.

360. POP, SEVER, *L'Atlas Linguistique de la Roumanie.* În *Balcania*, 1938, I, p. 70—82 + 1 h. — Recensie de ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 473—474.

361. POP, SEVER, *Câteva capitole din terminologia calului.* Extras: *DR.*, 1927—1928, V, p. 51—271 + 3 h. — Recensie de IORDAN, IORGU, în *Z. R. Ph.*, 1936, 56, S. 224—234.

362. POP, SEVER, *Din Atlasul Linguistic al României.* În *DR.*, 1931—33, VII, p. 55—95. — Recensie de ISTRATE, G., în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 233-235.

363. POP, SEVER, *Problèmes de Géographie linguistique: Quelques termes de la vie pastorale, d'après l'Atlas Linguistique Roumain.* În *R. Et. Ind.-Europ.*, 1938, I, tom. I, fasc. 1, p. 61—84.

364. POP, SEVER, *Sinonimele cuvântului « târg » în lumina geografiei lingvistice.* În *Rev. Geogr. Rom.*, 1938, I, fasc. I, p. 44—61.

365. POPESCU, NICOLAE M., *Slavă sau Mărire.* În *B. O. R.*, 1937, LV, Nr. 7—10, p. 492—497.

366. PUȘCARIU, SEXTIL, *Îndreptar și vocabular ortografic. După noua ortografie oficială, pentru uzul învățământului de toate gradele.* Ed. II, revăzută și completată. (În colaborare cu TEODOR A. NAUM). București, f.-a. « Cartea Românească », 192 p., in-12°.

367. PUȘCARIU, SEXTIL, *Les enseignements de l'Atlas Linguistique de Roumanie.* În *Rev. Trans.*, 1936, III, p. 13—22 + 15 h. (și extras, Buc., 1936. Imprimeria Națională, p. 12 + 15 h., in-8°). — Recensii de: MACREA, D., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 372—374; ROHLFS, G., în *A. S. N. S.*, 92, Bd. 171, H. 1—2, S. 143—144.

368. RACOVIȚĂ, C, « *Travail* » *et* « *souffrance* ». În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 96—101.

©BCU CLUJ

369. REICHENKRON, GÜNTER, *Die Bedeutung der rumänischen Sprachatlas für die ungarische und türkische Philologie.* În *U. J.*, 1940, XX, H. 1—2, S. 7—34.

370. REICHENKRON, G., *Der rumänische Sprachatlas und seine Bedeutung für die Slavistik.* În *Z. SL. PH.*, 1940, XVII, H. 1, S. 143—168.

371. ROHLFS, G., *Dizionario dialettale delle tre Calabrie.* Halle, M. Niemeyer; Milano, V. Hoepli; 1932—1936; vol. I, 424 p.; vol. II (fasc. 7—10), 256 p. — Recensie de D[ENSUSIANU], O., în *G. S.*, 1937, VII, p. 324—327.

372. ROSETTI, RADU G-RAL, *Termenii militari din dicționarele și enciclopediile noastre.* (Ac. Rom., Mem. Secț. Lit., s. III, t. VIII, mem. 3). București, M. Of. « Imprimeria Națională », 13 p., in-8°.

373. S., *Ce poate și ce nu poate face un dicționar.* [Neologisme]. În *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 4, p. 119—120.

374. SACERDOȚEANU, A., *Pentru un dicționar geografic al României.* Craiova, 1935. Din publicațiile Școalei Superioare de Arhivistică și Paleografie. Cursul de Diplomatică, VI, p. 11, in-8°. — Recensie de PAȘCA, ȘT., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 339—340.

375. SCHEUERMEIER, P., *Wasser- und Weingefässe im heutigen Italien.* Bern, 1934. A. Francke (Heft XII din *Neujahrsblatt der literarischen Gesellschaft Bern*), S. 61. — Recensie de ISTRĂTESCU-TZUREA, A., în *G. S.*, 1937, VII, p. 327—330.

376. SCHMITT, A. TH., *La terminologie pastorale dans les Pyrénées centrales.* Paris, 1934. E. Droz, XIX + 156 p. (vol. IX din seria *Soc. de publ. romanes et françaises*). — Recensie de D[ENSUSIANU], O., în *G. S.*, 1937, VII, p. 340—341.

377. SCHÜRR, FRIEDRICH, *Der Stand der rumänischen Sprachgeographie.* În *Rom. Forsch.*, 1940, 54, H. 1, S. 1—12.

378. SCHUSTER, FRITZ, *Romani-Rumõneis-rumîn (iobag)-Rumîn (Rumäne).* În *Sieb. V.*, 1936, 59, Nr. 4, S. 312—315.

379. SCORPAN, GR., *Eminescu și problema vocabularului.* — Recensie de H[ANEȘ], P. V., în *Preocup. Lit.*, 1939, IV, p. 476.

380. SCORPAN, GR., *Vocabularul poeziei lui Eminescu. Puncte de orientare.* În *Ins. Ieș.*, 1938, III, vol. VII, p. 66—80.

381. SCRIBAN, AUGUST, *Dicționaru Limbii Românești.* Iași, 1939. Institutul de Arte Grafice « Presa Bună », 1447 p., in -8°.

382. SEIDEL, EUGEN, *Zum Bilinguismus.* În *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 128—131.

383. SIRUN, H. DJ., *Cuvinte românești în dialectul Armenilor din Ardeal.* În *Ani*, 1936, I, vol. II, p. 82—90.

384. SKOK, P., *Études de vocabulaire balkanique. Pljačka, benevreci.* În *Rev. Et. Balk.*, 1936, II, tom. I—II (3—4), p. 31—43.

385. SKOK, P., *Quelques observations sur les changements semantiques verbaux en roumain.* În *DR.*, 1936—1938, IX, p. 214—219.

386. SMOCHINĂ, N. P., *Elemente românești în narațiunile slave asupra lui Vlad Țepeș.* Iași, 1939. (Extras: *Moldova Nouă*, Nr. 5, 1939).

©BCU CLUJ

387. SPITZER, LEO, *Addition à « vine el tata » (BL, VI, 239 s.)*. În *Bull. Ling.* 1939, VII, p. 156—163.

388. SPITZER, LEO, *Additions aux remarques sur l'argot roumain*. În *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 183—185.

389. SPITZER, LEO, *Ein Fall von Sprachmischung*. În *Rev. Et. Balk.*, 1936, II, tom. I—II (3—4), p. 123—129.

390. SPITZER, LEO, *L'expression « a făgădui marea cu sarea »*. În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 190—195 și *Sur « a făgădui marea cu sarea »*. În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 238.

391. SPITZER, LEO, ὁ ἥλιος βασιλεύει *« soarele asfințește »*. În *Rev. Et. Balk.*, 1936, II, tom. I—II (3—4), p. 224—225.

392. SPITZER, LEO, *Vine el tata*. În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 245—258.

393. ȘTEFĂNESCU, IULIAN, *Manuale și dicționare greco-române*. În *Rev. Ist., Rom.*, 1940, X, p. 140—163.

394. ȘTEFĂNUCĂ, P. V., *Cercetări folklorice în valea Nistrului-de-Jos*. În *An. Arh. Folkl.*, 1937, IV, p. 31—227.

395. TAGLIAVINI, C., *Wörterverzeichnisse und Schlüssel zur Rumänischen Konversations-Grammatik*. Heidelberg, 1938. J. Gross. 84 p. in-8°.

396. TAMÁS, LAJOS, *Sur la méthode d'interprétation des cartes de l'Atlas Linguistique Roumain*. În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1937, III, fasc. 1—3, p. 228—243. — Recensie de ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom*, 1939, IX., p. 476.

397. TAMÁS, LAJOS, *Zu rum. « căutătoare »*. În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1937, III, fasc. 4, p. 346.

398. TEODORESCU-BROȘTENI, I., *Iară despre bujda lui I. Creangă*. În *Ins. Ieș.*, 1936, I., vol. II, p. 361—362; 1938, III, vol. VI, p. 152—153.

399. TEODORESCU-BROȘTENI, I., *Porecla casei lui Creangă, [bojdeucă-bujdeucă]*. În *Ins. Ieș.*, 1936, I, vol. I, p. 585.

400. TOPÎRCEANU, G., *Oiță bârsană*. În *Ins. Ieș.*, 1936, I, vol. I, Nr. 1, p. 6—9.

401. UDRIȘTEANU DIONISIE, I., *Graiul evlaviei străbune. I. Inscripții și însemnări dela Secu*. Cernica, 1939, LV + 79 p., in -4°.

402. VASILIU, AL., *Din argoul nostru*. În *G. S.*, 1937, VII, p. 95—131; aceleași, *Glose la câteva expresii din argou*. În *G. S.*, 1937, VII, p. 309—312. — Recensie de PAȘCA, ȘT., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 325—329.

403. VINTILESCU, ION, *Observări asupra câtorva asemănări de vocabular între Mehedințul de Sus și ținutul Năsăudului*. În *Anuarul Soveja*, 1937—1938, p. 23—135.

404. WICHMANNS, JRYÖ, *Wörterbuch des ungarischen Moldauer Nordcsángó und des Hétfaluer Csángódialektes nebst grammatikalischen Aufzeichnungen und Texten aus dem Nordcsángódialekt*. Hggb. v. BÁLINT CSÜRY u. ARTTURI KANNISTO. Helsinki, 1936. Lexica Societatis Finno-ugricae IV., S. XIV + 218, in -8°. — Recensii de: POP, SEVER în *Bull. Ling.*, 1940, VIII, p. 175—179; TAMÁS, L., în *Arch. Eur. Centro. O.*, 1937, III, fasc. 1—3, p. 275—278.

©BCU CLUJ

MORFOLOGIE

405. BACINSCHI, ILIE, *Problèmes de linguistique balkanique.* 1. *Un aspect de l'article défini, en ro[u]main.* În *Omagiu lui I. Nistor*, 1912—1937. Cernăuți, 1937, p. 83—93. — Recensie de DRĂGANU, N., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 312—314.

406. BAZELL, C. E., *The Roumanian Neuter.* În *Nph. M.*, 1937, XXXVIII, Nr. 5—6 S. 273—275.

407. BOLÉO, MANUEL de PAIVA, *O Perfeito e o Pretérito eum português em confronto com as outras linguas românicas.* Coimbra, 1937. XLIII + 130 p., -8°. — Recensie de IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1937, IV, p. 252—253.

408. BYCK, J., *Doubles désinences en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 200—203.

409. CARAGAȚĂ, G., *Plurale românești și italienești în -ORA.* În *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 29—56.

410. CHIȚESCU, NICOLAE, *Însemnătatea doctrinală a prepoziției ἀντὶ în Noul Testament.* În *B. O. R.*, 1937, LV, Nr. 7—10, p. 387—416.

411. GĂZDARU, DIMITRIE, *Descendenții demonstrativului latin « ille » în limba română.* Iași, 1929, 186 p., in -8° —Recensie de IORDAN, IORGU, în *Z. R. Ph.*, 1937, LVII, S. 98—102.

412. GRAUR, AL., *Ceva despre pronume.* În *V R.*, 1938, XXX, Nr. 11, p. 66—69.

413. GRAUR, A., *Encore sur le neutre roumain.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 260—262.

414. GRAUR, A., *Influence du vocatif sur le nominatif* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 194—196.

415. GRAUR, A, *Le pronom personnel en fonction verbale.* În *Bul. Ling.*, 1939, VII, p. 176—177.

416. GRAUR, A, *Les verbes « réfléchis » en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 42—89.

417. GRAUR, A., *Sur le genre neutre en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 5—11.

418. GRAUR, A., *Sur les changements de conjugaison en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 189—193.

419. GRAUR, A., *Sur quelques formes de pluriel.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 182—183.

420. GRAUR, A., *« vre-o » en fonction négative.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 173—176.

421. HAVRÁNEK, BOHUSLAV, *Románský typ perfecta factum habeo a * casus sum, *casum habeo v makedonských dialektech.* Extrait: *Mélanges P. M.Haškovec*, p. 147—155. Brno, 1936. — Recensie de CAPIDAN, TH., în *Balcania*, 1938, I, p. 261.

422. IORDAN, IORGU, *L'emploi du datif en roumain actuel.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 29—64.

423. IORDAN, IORGU, *Pluralul substantivelor în limba română actuală.* În *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 1—54 și extras. — Recensie de G[RAUR], A., în *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 1, p. 189.

©BCU CLUJ

424. IROAIE, PETRU, *Note lingvistice. Corespondențe siciliene la prezentul conjunct al lui « a avea ». Dubla semantică a cuvântului « lună ». « a lua » în funcție auxiliară.* În *Bull. Fil.*, 1939, VI, p. 189—197.

425. ISTRĂTESCU-TZUREA, A., *Însemnări și rectificări. Cu privire la imperativul « duce-vă-ți ».* În *G. S.*, 1937, VII, p. 300—303.

426. IVĂNESCU, G., *Originea alternanței substantivale. Fem. sing. (-) á-, fem. pl. (-) ă-.* În *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 97—113.

427. KŘEPINSKÝ, M., *Influence slave sur le verbe roumain* (I partie). În *Slavia.* XVI, I, p. 1—49. — Recensie de GRAUR, A., în *Bull. ling.*, 1938, VI, p. 267—268

428. KURYŁOWICZ, JERZY, *A propos des temps composés en roumain. Réponse à une critique de M. M. Nicolau.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 195—199.

429. LOMBARD, ALF, *Le futur roumain du type « o să cânt ».* În *Bull, Ling.*, 1939, VII, p. 5—28.

430. MORARIU, LECA, *Impersonalul român.* În *F. Fr.*, 1938, XIII, p. 143—144.

431. MORARIU, LECA, *Pentru morfologia verbului român.* În *F. Fr.*, 1936, XI, p. 42.

432. PAPAHAGI, TACHE, *Din morfologia limbei române.* București, 1937, 22 p., in -8°.

433. RACOVIȚĂ, C., *L'article en russe.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 90—138.

434. RACOVIȚĂ, C., *Sur le genre personnel en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1940, VIII, p. 154—158.

435. SEIDEL, EUGEN, *Über die « Gelenkspartikel » im rumänischen.* În *Bull. Ling.*, 1940, VIII, p. 170—174.

436. SEIDEL, EUGEN, *Zu den Funktionen des Artikels.* (Vorzugsweise an rumänischen, französischen, englischen und deutschen Material. Mit. einem Excurs über das Čechische). În *Bull. Ling.*, 1940, VIII, p. 5—94.

437. SEIDEL, EUGEN, *Zu den Funktionen der Vergangenheitstempora im rumänischen.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 65—82. — Recensie de IVĂNESCU, GHEORGHE, în *Ins. Ieș.*, 1940, V, vol. XV, p. 128—138.

438. SEIDEL-SLOTTY, INGEBORG, *« Hypertrophie » der pronomina im rumänischen.* În *Bull. Ling.*, 1940, VIII, p. 142—153.

439. TOMESCU, MIRCEA, *Semnificația desinenței « -uri » în graiul Jud. Olt.* În *Preocup. Lit.*, 1940, V, p. 260—261.

NECROLOAGE, COMEMORĂRI, OMAGII

Bianu, Ion

440. Necrolog de [CARTOJAN, N.], în *Cerc. Lit.*, 1936, II, p. VIII—X.

Capidan, Theodor

441. Articol omagial de BREAZU, ION, în *Gn. Rom.*, 1937, V, p. 449—500.

Cipariu, Timoteiu

442. Articole comemorative de: FORȚU, GR., în *Ț. B.*, 1937, IX, Nr.4—5. p. 402—405; ISTRATI, G., în *Ins. Ieș.*, 1937, II, vol. III, p. 746—748.

©BCU CLUJ

Densusianu, Ovid

443. Necroloage și evocări de: AGAVRILOAEI, GH., în *Îns. Ieș.*, 1938, III, vol. VII, p. 156—158; [CARTOJAN, N.], în *Cerc. Lit.*, 1939, III, p. IX—XIII; DIMITRIU, I. G., în *C. L.*, 1938, LXXI, p. 398—399; GANE, IORGU, în *Ț. B.*, 1938, X, Nr. 4—6, p. 337—339; (Despre studiile, activitatea didactică universitară și științifică: conducător de reviste și îndrumător în filologia romanică modernă, folklor și studii literare) GIUGLEA, G., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 646—661 și extras, despre care menționează I. M., în *Preocup. Lit.*, 1939, IV, p. 182—183; IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 364; NICANOR ET CO., în *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 7, p. 123—124; ROQUES, MARIO, în *Romania*, tom. 65, Nr. 259, p. 426, despre care menționează *Preocup. Lit.*, 1940, V, p. 122—123; ROSETTI, A., în *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 263—265, ACELAȘI, în *R. F. R.*, 1939, VI, Nr. 2, p. 306—312, retipărit și separat, București, 1939. Fund. Regală pentru Literatură și Artă, 11 p., in-8°; ȘANDRU, D., în *Preocup. Lit.*, 1939, V, p. 248—262 (despre filolog); ACELAȘI, despre filolog cu bibliografia cursurilor și trei facsimile. București, 1939. 36 p.; comemorat și de *Preocup. Lit.*, 1939, IV, p. 94 (notă).

Drăganu, Nicolae

444. Necroloage și evocări de: CAPIDAN, TH., în *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 122—124; C[ARTOJAN], N., în *Cerc. Lit.*, 1940, IV, p. XIII—XIV; IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 287; NICANOR ET CO., în *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 1, p. 177—178; (cu pătrunderi în operă) POPOVICI, D., în *Gn. Rom.*, 1940, VIII, p. 3—9; (evenimente importante din formația savantului) PUȘCARIU, SEXTIL, în *Rev. Trans.*, 1939, V, p. 543—549; R[OSETTI], A., în *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 186—187; (Vezi și IORDAN, IORGU. *Anul Filologic* [1939], în *Îns. Ieș.*, 1940, V, vol. XIV, p. 129—135).

Friedwagner, Mattias

445. Necroloage de: IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil*, 1939, VI, p. 287—288; RĂDULESCU-MOTRU, C., în *C. L.*, 1940, LXXIII, p. 295—296; TOROUȚIU, I. E., în *C. L.*, 1940, LXXIII, p. 368—372; nesemnat în *F. Fr.*, 1940, XV, p. 106.

Gaster, Moses

446. *Moartea doctorului Gaster* de ELIADE, MIRCEA, în *R. F. R.*, 1939, VI, Nr. 5, p. 395—399.

Hasdeu, Bogdan-Petriceicu

(100 de ani dela naștere)

447. CAPIDAN, TH., *Bogdan Petriceicu-Hasdeu, ca lingvist, indoeuropenist și filolog*. București, 1937, M. Of. Imprimeria Națională, 30 p., in-8°, (Extras: *Revista Clasică*, VIII, 1937). — Recensii de: BREAZU, ION, în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 354—355; [FORTUNESCU, C. D.], în *A. O.*, 1937, XVI, Nr. 89—91, p. 200; PAPADIMA, OVIDIU, în *Gn.*, 1937, XVI, p. 523.

©BCU CLUJ

448. GĂZDARU, D., *Un veac dela nașterea lui Hasdeu.* În *Ins. Ieș.*, 1936, I, vol. I, p. 221—223.

449. HANEȘ, PETRE V., *B. P. Hasdeu la 21 de ani* (1859). în *Preocup. Lit.*, 1940, V, p. 398—402.

Kisch, Gustav

450. Necroloage de: HUSS, RICHARD, în *Südostd. Forsch.*, 1939, III, H. 3, S. 624—628; PUȘCARIU, S., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 664—666; nesemnat în *Sieb. V.*, 1938, 61, H. 3—4, S. 302—304.

Meyer-Lübke, Wilhelm

451. Necroloage și evocări de: CRISTINOIU, N., în *V. R.*, 1936, XXVIII, Nr. 9—11, p. 89—91; J[UD], J., în *Vox Rom.*, 1937, II, Nr. 1, S. 336—344; PUȘCARIU, SEXTIL, în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 1—14; RICHTER, ELISE, în *A. S. N. S.*, 1936, 91, Bd. 170, H. 3—4, S. 197—210.

Miletić, Liubomir

452. Necrolog de PANAITESCU, P. P., în *Balcania*, 1938, I, p. 275—277.

Philippide, Alexandru
(desvelirea bustului la Universitatea din Iași)

453. Cuvântări la desvelirea bustului la Univ. Iași de IORDAN, IORGU, în *Ins. Ieș.*, 1940, V, vol. XV, p. 146—150; IVĂNESCU, GH., în *Ins. Ieș.*, 1940, V, vol. XV, p. 154—157.

Pușcariu, Sextil
60 de ani dela naștere)

454. Articole omagiale, cu prilejul împlinirii a 60 de ani, de: BANCIU, AX., *Ț. B.*, 1937, IX, Nr. 2, p. 99—101; BRATEȘ, RADU, în *Gn. Rom.*, 1937, V, p. 1—2; CAPIDAN, TH., în *Rev. Trans.*, 1937, III, p. 281—291; IORGA, N., în *Cuget clar*, 1937, I, Nr. 31, p. 481; POP, SEVER, în *Ț. B.*, 1937, IX, Nr. 2, p. 102—108 și extras; nesemnat, în *R. F. R.*, 1937, IV, Nr. 5, p. 458—460.

Sbiera, I. G.

455. PROCOPOVICI, AL., *I. G. Sbiera.* Discurs rostit la serbarea organizată de Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, în ziua de 1 Noemvrie 1936. Cernăuți, 1936. Tip. « Glasul Bucovinei », 22 p., in-8°.

Tiktin, H.

456. Necroloage de: GRAUR, AL., în *V. R.*, 1936, XXVIII, Nr. 4, p. 150—152; IORDAN, IORGU, în *Ins. Ieș.*, 1936, I, vol. I, p. 336—338 și în *Z. R. Ph.*, 1937, LVII, S. 127—128; PUȘCARIU, S., în *DR.*, 1934—1935, VIII, p. 483—484; R[OSETTI], A., în *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 204—205.

©BCU CLUJ

ONOMASTICĂ ȘI TOPONIMIE

457. ANTONOVICI, NIC. I., *Codrii și numele de Prut și Argeș în continuitatea Românilor din Sud-Estul Carpaților* (Extras: *Bul. S. S. R. R. de Geografie*, LVI), 19 p. + 3 h. — Recensie de SĂNZIANU, M., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 396.

458. BALOTĂ, A., *Considerations historiques sur le phonétisme des noms toponymiques roumains d'origine thrace.* În *R. Hist. Sud-Est. Europ.*, 1939, XVI, p. 73—82.

459. BILEȚCHI, DR. I., *Un capitol de patronimie românească*; — *Din toponomastica României*; — *O veche superstiție.* Extras: *Anuarul* XIII al Liceului « Dragoș-Vodă » din Câmpulungul Moldovii. Câmpulung, 1935. 28 p., in-8°. — Recensie de PAȘCA, ȘT., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 337—339.

460. CAPIDAN, TH., *Din toponomastica românească în Epir (Grecia).* În *Fraților Al. și I. I. Lăpedatu.* București, 1936. M. Of. Imprimeria Națională, p. 213—220.

461. CONEA, ION, *Țara Loviștei.* București, 1935. Imprimeria Națională, 120 p., in-8°. (Extras: *Bul. Soc. de Geografie* LIII). — Recensie de ISTRĂTESCU-TZUREA, A., în *G. S.*, 1937, VII, p. 338—339.

462. DENSUSIANU, OV., *Cuvinte referindu-se la locuințe primitive.* În *G. S.*, 1937, VII, p. 85—94.

463. DICKEMANN, ERNST, *Studien zur Hydronymie des Savesystems. I.* În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1939, V, p. 1—112.

464. DRĂGANU, N., *L'ancienneté et l'expansion du Peuple Roumain d'après la toponymie, l'onomastique et sa langue. I. Le territoire de formation du Peuple Roumain et de la langue roumaine.* În *Balcania*, 1938, I, p. 25—46.

465. DRĂGOIESCU, PETRE, *Bovarism onomastic.* În *Ramuri*, [1937], XXIX, p. 42—46.

466. FRANCK, OTTO, *Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde.* Leipzig, 1932. S. XII + 239 + XIV K. — Recensie de SKOK, P., în *Z. O. N. F.*, 1936, XII, H 2, S. 181—187.

467. GIURESCU, CONST. C., « *Oltenii* » *și Basarabia. Colonizări muntene în sudul Moldovei în veacurile XIV și XV.* În *Rev. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 130—139.

468. GOVRIGHIAN, GR., *Denumiri românești din Ardeal.* În *Ani*, 1937, II, vol. I, p. 88.

469. GRAUR. A., *Contributions à l'étude des noms de personne en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 105—114.

470. GRAUR, AL., *Numele de familie.* În *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 2, p. 80—82.

471. GRAUR, AL., *Numele străine la radio.* În *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 10, p. 67—69.

472. GRINȚESCU, Farmacist G-ral Prof. G. H., *Contribuțiuni la studiul plantelor de leac ale poporului român.* București, 1936. Tip. « Universul ». — Recensie de CĂLINESCU, Prof. R. I., în *Sociol. Rom.*, 1937, II, Nr. 5—6, p. 261-262.

473. HOTNOG, T., *Numele tătăresc al Chiliei, la sfârșitul secolului al XVI-lea.* În *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 242.

©BCU CLUJ

474. HOTNOG, T., *Numele topic Bender din Basarabia.* În *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 241—242.

475. HUSS, RICHARD, *Zur Siebenbürger Namenkunde.* În *Südostd. Forsch.*, 1939, III, H. 4, S. 827—833.

476. *Institutul de demografie și recensământ.* Nomenclatura profesiunilor și întreprinderilor, cuprinzând și codul profesiunilor. — Recensie de PAȘCA, ȘT., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 335—337.

477. IORDAN, IORGU, *Die rumänische Ortsnamenforschung in den Jahren* 1925—1936. În *Z. N. F.*, 1937, Bd. XIII, H. 2, S. 168—198.

478. IORDAN, IORGU, *Notes de toponymie roumaine. -ar, « Cascade », Căsata, Ceptura, Cernaia, Clăbucul, Corcanul, Distinctions des Homonymes, Grivița, Lăpoșul, Piscul, Silișteː, Tîmpa, Vaideeni.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 30—41.

479. IORDAN, IORGU, *Toponimice. Sufixul -ar cu funcțiune locală. Sufixul -aș sinonim cu -ar. Diverse.* În *Bul. Fil.*, 1936,III, p. 157—183.

480. KNIEZSA, ISTVÁN, *Pseudorumänen in Pannonien und in den Nordkarpaten. II. Ortsnamen aus Appellativen und Ortsnamen unbekannten Ursprungs.* În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1936, II, fasc. 1—2, p. 84—178.

481. KNIEZSA, ISTVÁN, *Ungarns Völkerschaften im XI Jahrhundert (mit einer Kartenbeilage).* În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1938, IV, fasc. 1—3, p. 241—412.

482. KRANZMEYER, E., *Frühromanische Mundarten zwischen Donau und Adria in deutschen und slawischen Ortsnamen.* În *Z. N. F.*, 1939, Bd. XV, H. 3, S. 193—224.

483. LUKASIK, ST., *Obustronowe stasunki jezykowe rumanisko-polskie w stownictwie, toponomastyce i onomastyce* (Legăturile reciproce între limba română și cea polonă în lexic, toponimic și onomastică). În *Sprawozdanie Polskiej Akademji Uniejetnosci*, XL (1935), p. 264—271. — Recensie de P[ANAITESCU], P. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1935—1936, V—VI, p. 612—613.

484. MICHAELIS, FRANZ, *Zur Geschichte der Dörfer Krapundorf-Ighiu und Krakau-Cricău.* În *Sieb. V.*, 1936, 59, Nr. 4, S. 277—288.

485. PAȘCA, ȘT., *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului.* București, 1936. Ac. Rom., Stud. și Cercet., XXVI, 372 p., in-8°. — Recensii de: CREANGĂ, MARGARETA, în *Bul. Fil.*, 1937, IV p. 241—244; KNIEZSA, I., în *Arch. Eur. Centr. O.*, 1937, III, fasc. 4, p. 367—371; PETROVICI, E., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 397—399; PUȘCARIU, S., în *Pe marginea cărților*, VI, în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 448; DECEI, AUREL, în *Gn. Rom.*, 1939, VII, p. 387—389 *(Studiile de onomastică ale d-lui ~).*

486. RÁSONYI, LÁSZLÓ, *Contributions à l'histoire des première cristallisations d'Etat des Roumains. L'origine de Basaraba.* În *Arch. Eur. Centr. O.*, 1935, I, S. 221—283. — Recensie de TAMÁS, L., în *Z. N. F.*, 1938, XIII, H. 3, S. 281.

487. RUDNIĆKIJ, JAROSLAV, *Liscevi nazvi v ukrăinskij narodnij etimologii* (Numiri topice în etimologia populară ucraineană). III. medjenarodni kongres slavista, (III-ème congrès international des slavistes). Saopštenja i referati (communications et rapports), Nr. 2, p. 52—55, Belgrad, 1939.

488. RUSSU, ION I., *Heros Manimazos.* În *Z. N. F.*, 1940, XVI, H. 2, S. 157—158.

©BCU CLUJ

489. RUSSU, I. I., *Sarmizegetusa — contribuție la toponomastica tracă*. În *An. Inst. St. Cl.*, 1933—1935, II, p. 169—175. — Recensie de ȘTEFAN, G., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 394.

490. RUSSU, I. I., *Thracica (Note onomastice I)*. În *Fraților Al. și I. I. Lăpădatu*. București, 1936. M. O. « Imprimeria Națională », p. 763—772.

491. SIMIONESCU-RÂMNICEANU, MARIN, *Contribuțiuni la precizarea noțiunilor « Sat » și « Oraș »*. În *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 4, p. 100—109.

492. SKOK, P., *De l'importance des listes toponomastiques de Procope pour la connaissance de la latinité balkanique*. În *Rev. Et. Balk.*, 1937, III, tom. I (5), p. 47—58.

493. SOBOLEVSKIJ, A. I., *Russko-skifskije etjudy* (Studii ruso-scitice). În *Izvestija otdelenija po russkomu jazyku Akademii Nauk SSSR*, 1921, XXVI, p. 1—44; 1922, XXVII, p. 252—332; 1926, XXXI, p. 10—30; 1927, XXXII, p. 1—42. — Recensie de RACOVIȚĂ, C., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 366—370.

494. SOBOLEVSKIJ, A. I., *Slavjano-skifskije etjudy* (Studii slavo-scitice). În *Izvestija po russkomu jazyku Akademii Nauk SSSR*, 1928, I, p. 376—390; 1929, II, p. 159—173. — Recensie de BOGDAN, DAMIAN P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 366—370.

495. STĂNICĂ, Preotul CONST., [Numiri locale slave și dubletele lor latine]. *Plenița, Vîrtop, Terpezița, Piatra-Glogova*. În *R. I.*, 1937, XXIII, p. 204—205.

496. STINGHE, STERIE, *Istoria bisericii Scheilor. Zur Siebenbürgischen Ortsnamenkunde: Brașov-Brașovia*. — Recensie de SCHUSTER, FRITZ, în *Sieb. V.*, 1938, 61, H. 3—4, S. 270—271.

497. SZABÓ, T. ATTILA Dr., *Niriș-Szásznyieres település-, népiség-, népesedés- és helynév- törteneti viszonyai a XIII—XX.* Században. [și despre toponimia din com. Niriș]. În *E. M.*, 1937, XLII, p. 1—36, 131—146, 247—267.

498. T. E., *Istoria în denumiri. Basarabia, Bugeac, Bucovina*. În *Ins. Ieș.*, 1940, V, vol. VX, p. 553—554.

499. URSĂCESCU, EC. V., *Vechi nume românești de botez*. În *B. O. R.*, 1939, LVII, p. 657—668.

500. VELICHI, C., *Autour d'une polèmique*. — Réponse à M. Zvezdeline Tzonev « Okolo edinu sporu. Ţarivali li cj Bulgari ia romunskic Tronu » (« Autour d'une dispute. Des Bulgares ont regné sur le trône roumain »]. În *R. Hist. Sud-Est Europ.*, 1939, XVI, p. 115—119.

ORTOGRAFIE. GRAFIE

501. ANGEL, ALEXANDRU, *Discuții ortografice*. În *Ins. Ieș.*, 1938, III, vol. VIII, p. 109—119.

502. BĂRBULESCU, ILIE, *Die paläographischen und ortographische Einflüsse des Westzyrillischen auf das Ostzyrillische bei den Rumänen*. În *Südostd. Forsch*, 1940, V, H. 1, S. 33—45.

503. BIANU, I. și CARTOJAN, N., *Album de paleografie românească (scrisoarea chirilică)*, ed. III. București, 1940. — Recensie de IORGA, N., în *R. I.*, 1940, XXVI, Nr. 7—9, p. 290—291.

©BCU CLUJ

504. DAMIANI, ENRICO, *La questione della trascrizione dei carrateri cirilici alla XIV conferenza internazionale della documentazione a Oxford e alla riunione del comitato « Isa » 46 a Londra.* În *E. O.*, 1938, XVIII, p. 556—559. — Recensie de BOGDAN, DAMAN P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 295—296.

505. DAN, DIMITRIE, *O problemă de limba română.* [Ortografie]. În *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 3, p. 50—57.

506. MOISIL, CONSTANTIN, *Prima carte tipărită în România.* [Punctuație]. În *A. Tehn. Graf.*, caet 2, p. 21—25.

507. MORARIU, LECA, « *Vivat orthographia, pereat lingua!* ». În *F. Fr.*, 1936, XI, p. 290—292.

508. ROSETTI, A., *A propos de l'interprétation des graphies doubles dans les textes écrites.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 12—14.

509. SEBASTIAN, MIHAIL, *Remușcările de ortografie ale unui romancier.* În *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 5, p. 12—16.

510. STAHL, HENRI și BOGDAN, DAMIAN P., *Manual de paleografie slavo-română.* În *C. L.*, 1936, LXIX, p. 517.

511. TZIGARA-SAMURCAȘ, AL., *Un alfabet românesc.* [Zagoritz]. În *A. Tehn. Graf.*, 1937, caet 2, p. 17—18.

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

512. BOBČEV, S. S., *Notes comparées sur les çorbacis chez les peuples balkaniques et en particulier chez les Bulgares.* În *Rev. Et. Balk.*, 1938, III, tom. II (6), p. 428—445.

513. CANDREA, I. A., *Glosar Megleno-Român.* În *G. S.*, 1937, VII, p. 194—230.

514. CANTEMIR, TRAIAN, *La Românii din Ieián.* În *F. Fr.*, 1936, XI, p. 14—16.

515. CAPIDAN, TH., *Aromânii. Dialectul aromân. Studiu lingvistic.* (Ac. Rom. Stud. și Cercet., XX). București, 1932. M. Of. « Impr. Națională », X + 576 p., in -8°. — Recensie de IORDAN, IORGU, în *Z. R. Ph.*, 1937—1938, LVIII, S. 373—376.

516. CAPIDAN, TH., *Les Macédo-Roumains. Esquisse historique et descriptive des populations roumaines de la Péninsule Balcanique.* Bucarest, 1937. Ac. Roum., Connaissance de la terre et de la pensée roumaine, V, 77 p. — Recensie de G[EORGESCU], H., în *A. I. N.*, 1936—1938, VII, p. 772—773; Notă de IORGA, N., în *R. Hist. Sud-Est Europ.*, 1939, XVI, p. 183; Recensie nesemnată în *A. O.*, 1938, XVII, Nr. 97—100, p. 399—400.

517. CAPIDAN, TH., *Originea Macedoromânilor.* (Ac. Rom., Mem. Secț. Lit., s. III, tom. IX, mem. 2). București, 1939. M. Of. « Imprimeria Națională », 24 p., in -8°. — Recensie de DUMITRESCU, VLADIMIR, în *C. L.*, 1940, LXXIII, p. 75—76.

518. CAPIDAN, TH,. *Un lexique macédo-roumain en cinq langues, de* 1821. În *Langue* et *Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 102—111.

519. CAPIDAN, TH., *Un recueil d'homélies (cazanie) en macédo-roumain.* În *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 111—113.

©BCU CLUJ

520. CHIHAIA, ION, *Meglenia și Megleno-Românii.* În *Anuarul Soveja*, 1937—1938, p. 154—158.

521. ÇABEJ, EQREM, *Rumänisch-albanische Lehnbeziehungen.* În *Rev. Et. Balk.*, 1936, II, tom. I—II (3—4), p. 172—184.

522. DIAMANDI-AMINCEANUL, VASILE, *Românii din Peninsula Balcanică.* București, 1938, 264 p. + 1 pl. + 1 h. — Recensie de G[IURESCU], C. C., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938.

523. GÁLDI, LÁSZLÓ, *Le romanisme transdanubien. Annuario*, 1936. (Studi e Documenti Italo-Ungheresi della R. Accademia d'Ungheria di Roma., 1937). — Recensie de TODOR, A. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 397; *Századok*, LXXII, p. 348.

524. GERMAN, P., *Însemnări și rectificări. Observații la cercetări asupra Aromânilor și graiului lor.* În *G. S.*, 1937, VII, p. 304—309.

525. GUNNARSON, GUNNAR, *Das slavische Wort für Kirche.* Uppsala, 1937. Recueil de travaux publié par l'Université, fasc. 7, p. 66. — Recensie de SKOK, P., în *Rev. Et. Balk.*, 1938, III, tom. II (6), p. 592—594.

526. HÂCIU, ANASTASE N., *Aromânii. Comerț. Industrie. Arte. Expansiune. Civilizație.* Focșani, 1936. Tip. « Cartea Putnei ». — Recensii de: DOGARU, D., în *Sociol. Rom.*, 1937, II, Nr. 5—6, p. 258—259; IORGA, N., în *R. Hist. Sud-Est Europ.*, 1936, XIII, p. 384—386

527. IORGA, N., *La « Macédoine » dace.* În *Rev. Hist. du Sud-Est Europ.*, 1933, X, p. 340—342. — Recensie de SÂNZIANU, M., în *Rev. Ist. Rom.*, 1935—1936, V—VI, p. 509.

528. IROAIE, P., *Așa cântaț!* Cântece populare istroromâne. Susnieviță-Jeiăn, 1936. (Bibl. « Făt-Frumos », Nr. 6. Extras: *Făt-Frumos*). — Recensie de PAȘCA, ȘT., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 334.

529. IROAIE, P., *Cântece populare istroromâne.* (Din publicațiile Seminarului român de literatură modernă și folklor al Universității Regele Carol II din Cernăuți. Extras: *Făt-Frumos*). Cernăuți, 1936. Tip. « Glasul Bucovinei », p. 88, in -8°. — Recensii de: CARAMAN, P., în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 350—359; PAȘCA, ȘT., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 330—333; SIMONESCU, DAN, în *Rev. Ist. Rom.* 1937, VII, fasc. III—IV, p. 467.

530. IROAIE, PETRU, *Il canto popolare istroromeno.* În *Ephemeris Dacoromana. Annuario della scuola romena di Roma.* Roma, 1940. Libreria di scienze e lettera, p. 243—359, in -4°. (Capitol despre limbă p. 302—330).

531. IROAIE, PETRU, *Numele « Cirebiri ».* În *F. Fr.*, 1938, XIII, p. 200.

532. IROAIE, PETRU, *Și Istroromânii aveau juzi!* În *F. Fr.*, 1938, XIII, p. 200.

533. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΥ, ΑΝΤΟΩΝΙΟΥ Δ., Τὶ εἶναι οἱ κουτσόβλαχοι (Que sont les Koutsovalaques). Ἐν Ἀθήναις, 1939, 152, p. in -8°. — Recensie de CAPIDAN, TH., în *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 120—121.

534. MORARIU, LECA, *Canti popolari romeni.* În *C. L.*, 1939, LXXII, p. 63—79.

535. MORARIU, LECA, *De-ale Cirebirilor IV.* Scrisori istroromâne din Jeiăn și Susnévița. Cernăuți, 1934. (Extras: *Codrul Cosminului*, VII), p. 26 + 4 schițe + 1 facsimil. — Recensie de IROAIE, P., în *Arch. Rom.*, 1937, XXI, S. 164—170.

©BCU CLUJ

536. MOŠIN, V., *Vizantiski uticaj u Srbiji u XIV veku* (Influența bizantină din Serbia, în secolul XIV). În *Jugoslovenski Istoriski časopis*, 1937, III, p. 147—160. — Recensie de BOGDAN, DAMIAN P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 286—287.

537. NOE, C., *Celnicii și fălcarea. O instituție milenară a Aromânilor nomazi.* În *Sociol. Rom.*, 1938, III, Nr. 1—3, p. 18—23.

538. PAPAHAGI, VALERIU, *Cum s'a format conștiința latinității la Aromâni?* În *R. I.*, 1938, XXIV, p. 43—49.

539. PAPAHAGI, VALERIU, *Wliam Martin Leake și Aromânii.* În *R. I.*, 1940, XXVI, Nr. 7—9, p. 228—239.

540. PAȘCA, ȘT., *Note istroromâne.* În *DR.*, 1936—1938, IX, p. 236—241.

541. PETROVICI, E., *« Românii, din Serbia occidentală.* În *DR.*, 1936—1938, IX, p. 224—236. — Recensie de ȘANDRU, D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1939, IX, p. 471—473.

542. PISANI, VITTORE, *La posizione linguistica del macedone.* În *Rev. Et.Balk.*, 1937, III, tom. I (5), p. 8—32.

543. POLENAKOVIĆ, HARALAMPIJE, *Turski elementi u aromunskom dialektu* (Eléments turcs du dialecte aromain). Skoplje, 1939. Štamparija Vasilija Dimitrijevića, 22 p., in -8°. — Recensie de CAPIDAN, TH., în *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 119—120.

544. POPOVIĆ, D. J., *Les Aroumains.* Extrait de mon livre « O Cincarima » (2-e édit.). Beograd, 1937. În *Rev. Et. Balk.*, 1938, III, tom. II (6), p. 606—611.

545. POPOVIĆ, Dr. A. J., *O Cincarima.* Prilozi pitanju postanka našeg gradanskog društva (*Sur les Tsintsares.* Contribution à l'étude de la bourgeoisie serbe). Beograd, 1937. Ed. II sensiblement augmentée, p. 520 + 30 gravures + 1 c. g., in -8°. — Recensii de: NOE, CONST., în *Sociol. Rom.*, 1938, III, Nr. 1—3, p. 73—81; SKOK, P., în *Rev. Et. Balk.*, 1938, III, tom. II (6), p. 595—596.

546. POPRUJENKO, M. GH., *Cosma presbiter, Bolgarskjĭ pĭsatel' X věka.* Sofia, 1936, CCXCIX + 92 p., in -8°. — Recensie de OLTEANU, P. P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 266—271.

547. PUȘCARIU, SEXTIL, *Ancienneté des établissements Macédo-roumains.* În *Balcania*, 1938, I, p. 22—24.

548. RÉCATAS, B., *L'état actuel du bilinguisme chez les Macédo-Roumains du Pinde et le rôle de la femme dans le langage.* Paris, 1934, IX + 55 p., in -8°. — Recensie de CIUREANU, PETRE, în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 224—228.

549. ROHLFS, GERHARD, *Scavi linguistici nella Magna Grecia.* Halle (Saale) - Roma, 1933, XV + 303 p. — Recensie de IORDAN, IORGU, în *Bul. Fil.*, 1937, IV., p. 237—241.

550. RUFFINI, MARIO, *I Romeni d'Albania.* Fiume 1940. 28 p. — Recensie de B[ODIN], D., în *Rev. Ist. Rom.*, 1940, X, p. 489—490.

551. SCHAAD, G., *Terminologia rurale di Val Bregaglia.* (Tezi di laurea). Bellinzona, 1936. A. Salvioni, 169 p., in -8°. — Recensie de D[ENSUSIANU], O., în *G. S.*, 1937, VII, p. 345.

©BCU CLUJ

552. ȘIADBEI, J., *Albanais et roumain commun.* În *Rev. Et., Balk.*, 1938, III tom. II (6), p. 446—461.

553. SKOK, P., *Južni Sloveni i turski narodi* (Slavii de Sud și popoarele turcești). În *Jugoslovenski istoriski časopis*, 1936, II, p. 1—15. — Recensie de BOGDAN, DAMIAN P., în Rev. Ist. Rom., 1938, VIII, p. 288.

554. SKOK, P., *Konstantinova Srbica na Bistrici u Grčkoj* (Sârbița lui Constantin pe Bistrița în Grecia). n *Glas srpske kralevske Academje*, 1938, seria II, 90, p. 243—284. — Recensie de BOGDAN, DAMIAN P., în *Rev. Ist. Rom.*, 1938, VIII, p. 288—289.

555. VALKHOFF, M., *Roemenen buiten hun grenzen.* (Români în afara granițelor lor), Extras: *Revista Societății Regale Olandeze de Geografie*, 1940, p. 248—259. — Recensie de GRAUR, AL., în *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 5, p. 147.

SINTAXĂ

556. BYCK, J., *Études de syntaxe et de styllistique roumaines.* I. *L'accord du verbe avec l'objet.* II. « *Ca acela* » *en fonction de qualificatif.* III. *Le datif en fonction de locatif.* IV. « *Cu tot* » « *Avec* ». În *Bull. Ling.*, 1939, VII, p. 140—155.

557. CAPIDAN, TH., *Sur « să » avec le subjonctif en roumain.* În *Langue et Lit.*, 1940, I, Nr. 1, p. 100—102.

558. DRAGOMIRESCU, G., *Sintaxa și stilistica propozițiunilor independente.* Brașov, 1939. Tip. « Astra », 175, p., in -8°. — Recensie de ISTRATE, G., în *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 286.

559. GAMILLSCHEG, ERNST, *Zum romanischen Artikel und Possessivpronomen.* Sonderausgabe: Sitzungsberichten der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Phil. Hist.-Klasse, 1936, XXVII, 33 p. — Recensie de DRĂGANU, N., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 273—286.

560. GRAUR, AL., *Acordul după înțeles.* În *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 11, p. 76—85.

561. GRAUR, A., *Autour de l'article postposé.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 204—218. — Recensie de DRĂGANU, N., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 304—312.

562. GRAUR, AL., *Gerunziul.* În *V. R.*, 1939, XXXI, Nr. 1, p. 93—95.

563. GRAUR, AL., *Locul adjectivului în românește.* În *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 12, p. 75—81.

564. LYER, STANISLAV, *Syntaxe du gérondif et du participe présent dans les langues romanes.* Paris, 1934. 395 p. — Recensie de DRĂGANU, N., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 257—273.

565. NANDRIȘ, GR., *Sur la postposition du pronom personnel en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 200—203.

566. NICANOR ET CO., *O problemă de psihologie linguistică.* În *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 7, p. 119—123.

567. NICANOR ET CO., *Relativele în limba română.* În *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 8—9, p. 134—135.

568. NICOLAU, MATEI, *Originile propoziținii intuitive în limbile clasice.* — Recensie de GRAUR, Al., în *V. R.*, 1938, XXX, Nr. 12, p. 177—178.

©BCU CLUJ

569. PUȘCARU, SEXTIL, *Zur Nachstellung des rumänischen Artikles.* În *Z. R. Ph.*, 1937, LVII, S. 240—274 + 3 SK. — Recensie de DRĂGANU, N., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 287—304.

570. RINGENSON, KARIN, *Le rapport d'ordinaux et de cardinaux dans les expressions de la date dans les langues romanes.* Paris, 1934. 130 p. — Recensie de DRĂGANU, N., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 314—315.

571. SANDFELD, KR., *Über Prädikativ und Apposition im Rumänischen.* În *Z. R. Ph.*, 1937, LVII, S. 313—325.

572. SANDFELD, KR. et OLSEN, HEDVIG, *Syntaxe roumaine. I. Emploi des mots à flexion.* Paris, MCMXXXVI [1936]. Lib. E. Droz, 374 p., in-8°. — Recensii de: GÁLDI, L., în *Arch. Eur. Centr. O.*, 1937, III, fasc. 1—3, S. 270—272; PUȘCARIU, S., în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 448; WEISSBUCH, I., în *Bul. Fil.*, 1938, V, p. 318—323.

573. SEIDEL-SLOTTY, INGEBORG, *Bemerkungen zum Gebrauch des Dativs.* În *Bul. Fil.*, 1939, VI, p. 123—127.

574. SPITZER, LEO, *Duceți-vă-ți > Duce-vă-ți.* În *Bull. Ling.*, 1936, IV, p. 180-182.

575. SPITZER, LEO, *Quelques parallèles turcs pour des phénomènes syntaxiques roumains.* În *Bull. Ling.*, 1938, VI, p. 237—238.

576. SUCHIANU, D. I., *Între « dintre » și « între ».* În *V. R.*, 1937, XXIX, Nr. 10, p. 83—88.

577. WISSEMANN, HEINZ, *Die Syntax der nominalen Determination im Grossrussischen.* Leipzig, 1939. O. Harrassowitz, Veröffentlichungen des Slavischen Instituts an der Friedrich-Wilhelms-Universität Berlin, 25—52 p., in-8°. — Recensie de RACOVIȚĂ, C., în *Bull. Ling.*, 1940, VIII, p. 179—181.

STILISTICĂ

578. BLAGA, LUCIAN, *Geneza metaforei și sensul culturii.* București, 1937. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II » (Biblioteca de Filosofie Românească), 219 [221] p., in-8°.

579. BLAGA, LUCIAN, *Orizont și Stil.* București, 1936. Fundația pentru Literatură și Artă « Regele Carol II » (Biblioteca de Filosofie Românească), 187 [189] p., in-8°. — Recensie de CHINEZU, I., în *Gn. Rom.*, 1936, IV, p. 46—51.

580. BYCK, J., *L'emploi affectif du pronom personnel en roumain.* În *Bull. Ling.*, 1937, V, p. 15—32.

581. CARACOSTEA, D., *Arta cuvântului la Eminescu.* În *Gn.*, 1936, XV, p. 217—224; 274—282.

582. CARACOSTEA, D., *Arta cuvântului la Eminescu.* București, 1938. Institutul de istorie literară și folclor, condus de..., Nr. 1, XL + 418 p., in-8°. — Recensie de PAPADIMA, O., în *Gn.*, 1938, XVII, p. 330—332.

583. CARACOSTEA, PROFESOR DR. D., *Die Ausdruckswerke der rumänischen Sprache.* Jena und Leipzig, 1939. 21 p. — Recensie de GRAUR, AL., în *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 4, p. 149—151.

©BCU CLUJ

584. CARACOSTEA, D., *Inefabilul eminescian.* În *Gn.*, 1937, XVI, p. 231—238.

585. CARACOSTEA, D., *Expresivitatea limbii române — dualități expresive.* În *Gn.*, 1940, XIX, p. 376—390.

586. CARACOSTEA, D., *O problemă de versificație românească.* În *R. F. R.*, IV, Nr. 4, p. 97—116.

587. CARACOSTEA, D., *Probleme de expresivitate românească.* În *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 10, p. 17—45.

588. DIMIU, RADU, *Stilul juridic al actelor vechi.* În *R. F. R.*, 1937, IV, Nr. 6, p. 584—600.

589. DOBRESCU, AL. V., *Sunete vorbite și expresiunea lor.* București, 1935. « Cartea Românească », 12 p., in-8°.

590. GRAUR, AL., *Valoarea perfectului simplu.* În *V. R.*, 1940, XXXII, Nr. 8—9, p. 156—161.

591. IORDAN, IORGU, *Zur romanischen Phraseologie.* În *V. K. R.*, 1936, IX, H. 1—2, S. 143—146.

592. LOMBARD, ALF, *L'infinitif de narration dans les langues romanes. Ètude de syntaxe historique.* Uppsala-Leipzig, 1936. VI + 310 p., in-8°. — Recensie de IVAȘCU, G., în *Bul. Fil.*, 1936, III, p. 210—215.

593. MAZILU, D. R., *Luceafărul lui Eminescu.* — Expresia gândirii, text critic și vocabular. — București, 1937. « Cartea Românească » (Institutul de istorie literară și folclor condus de *D. Caracostea*, Nr. 9), 181 p., in-8°. — Recensie de GHERGHEL, ION, în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 401—402.

594. PAPADOPOL, PAUL I., *Expresiuni pitorești în opera lui I. Creangă.* În *Preocup. Lit.*, 1938, III, p. 160—163.

595. PUȘCARIU, SEXTIL, *Profilul muzical al « Rugăciunii » lui Eminescu.* În *Gn.*, 1940, XIX, p. 260—263.

596. SCORPAN, GR., *Elemente eminesciene în poezia lui A. Vlahuță.* Iași, 1937. Tip. « Albina Românească », 210 p., in-8°. (Influența lui Eminescu în poezia românească, I). — Recensie de POPESCU, ILIE, în *DR.*, 1936—1938, IX, p. 386-393.

597. VIANU, TUDOR, *Mai-mult-ca-perfectul și tehnica narațiunii.* În *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 4, p. 86—99.

598. VIANU, TUDOR, *Paradoxul poeziei.* În *Gn.*, 1938, XVII, p. 132—134.

599. VIANU, TUDOR, *Prezentul etern în narațiunea istorică.* În *R. F. R.*,1940 VII, Nr. 5, p. 326—333.

600. VIANU, TUDOR, *Problema stilistică a imperfectului.* În *R. F. R.*, 1940, VII, Nr. 3, p. 545—559.

©BCU CLUJ

NECROLOAGE

Matthias Friedwagner

În ziua de 5 Aprilie 1940 s'a stins, în al optzecelea an al vieţii sale laborioase, Matthias Friedwagner, în casa sa primitoare dela Gallspach în Austria superioară. Ştiinţa a pierdut pe unul din romaniştii din buna şcoală veche, iar noi, Românii, pe un prieten devotat al poporului nostru.

Ne iubea fiindcă ne-a cunoscut de aproape. În Bucovina, unde urmase la catedra de filologie romanică pe Theodor Gartner şi precedase pe Eugen Herzog, ne-a învăţat, ca şi aceştia, limba. Dar nu numai din cărţi şi pentru interesul ştiinţific pe care-l prezenta pentru romanist, ci prin contact direct şi din admiraţie sinceră pentru muzicalitatea ei. Excursionist pasionat, el cutreiera cu paşii lui mari, cu câte un tovarăş de drum, pădurile umbroase ale Bucovinei, urca munţii Maramureşului sau se abătea, cu câţiva prieteni veseli, în vreun târguşor din nordul Moldovei. Aceşti prieteni erau Români. Dintre toţi colegii lui dela Universitatea din Cernăuţi, pe noi ne iubea mai mult. « Îţi aduci aminte de Fălticeni, unde am petrecut cu Sadoveanu la un pahar de vin?» îmi scria el din Frankfurtul depărtat. Sau: « azi se împlinesc unsprezece ani de când, cu Teodor Tarnavschi şi Saghin, am fost toţi patru la Herţa . . . ».

Cutreierând satele bucovinene în lung şi în lat a îndrăgit cântecele ţăranului român. Treizeci şi mai bine de ani din vieaţă i-a dedicat culegerii şi prelucrării acestor poezii populare, despre care vorbea cu admiraţie, în 1909, la a cincizecea adunare a filologilor germani în Graz, şi apoi, în 1910, în cuvântarea sa inaugurală, ca rector al Universităţii din Cernăuţi (*Über die Volksdichtung der Bukoviner Rumänen*. Czernowitz, 1911).

În scrisorile pe care le-am primit dela el îmi pomenea adesea de munca « neştiută de nimeni » pe care o depunea pregătind marea ediţie de *Cântece populare bucovinene*. Îmi scria de îndoielile lui de natură ştiinţifică asupra celei mai raţionale împărţiri a materialului; îmi comunica mâhnirea şi revolta pentru nerecunoştinţa cutărui elev care-i tăgăduia competinţa şi scria despre el ca despre un « defunct filoromân »; îmi împărtăşea bucuria care i-a înseninat ultimii ani ai vieţii, când Regele Carol II i-a acordat o subvenţie ca să poată publica lucrarea pe care abia mai nădăjduia

©BCU CLUJ

s'o vadă tipărită. În cea din urmă scrisoare primită dela el, din 15 Noemvrie 1939, mă întreba dacă trebue să scrie « cântece *populare* românești » sau *poporale*, precum învățase el în Bucovina lui S. Fl. Marian, și mă înștiința că din volumul I — care cuprindea 1000 de cântece de dragoste (în 33 de capitole), 380 de melodii, 6 ilustrații în culori și 100 de poezii traduse în limba germană — erau gata tipărite 600 de pagini. Cartea aceasta avea să fie, după cum mărturisea la 30 Dec. 1930 « ultimul salut pe care-l trimitea Bucovinei ».

Friedwagner avea o foarte ascuțită înțelegere lingvistică. Articolul său comemorativ despre Hugo Schuchardt din « Frankfurter Zeitung » (din 7 Ferbuarie 1922), dar mai ales necrologul publicat în « Zeitschrift für romanische Philologie » (XLVIII, 241—260) o dovedesc cu prisosință. Înainte de toate era însă filolog. A pus cei mai frumoși ani ai vieții sale în slujba editării critice a unui mare roman vechiu francez și ținea, ca profesor, regulat cursuri foarte frumoase din literaturile popoarelor romanice alături de cele despre limba lor. Limba pentru el era veșmântul de sărbătoare al operei literare. Dintre scriitorii noștri îl citea bucuros mai ales pe Sadoveanu, prețuindu-i limba curată și neaoșă românească. În 1912 a publicat la Frankfurt un studiu despre el (apărut și în traducerea românească a lui I. E. Torouțiu, la Cluj în 1913).

Între franceză și română s'a împărțit partea cea mai mare a activității lui științifice. Niciun alt învățat străin n'a publicat atât de multe recenzii despre lucrările filologice, istorice, literare și lingvistice apărute la noi sau despre noi, ca Friedwagner. Urmărind tot ce se scria, el ținea să informeze și străinătatea despre progresul pe care-l făcea știința românească. În « Archiv für das Studium der neueren Sprachen », « Literaturblatt für germanische und romanische Philologie », « Deutsche Literaturzeitung », « Zeitschrift für romanische Philologie », ș. a., au apărut nenumărate recensii și dări de seamă despre revistele noastre filologice și despre operele unui H. Tiktin, G. Weigand, O. Densusianu, E. Herzog, A. Procopovici, I. Iordan, C. Tagliavini, A. Rosetti, K. K. Klein, Weidelt, ș. a.

În 1929 a ținut la congresul filologilor din Salzburg o conferință despre Patria primitivă a Românilor, o problemă care-l preocupa de multă vreme. Această conferință avea s'o desvolte apoi în acel studiu condensat, care a apărut în 1934 subt titlul *Über die Sprache und Heimat der Rumänen in ihrer Frühzeit*. « Nu aduc o soluție a problemei », îmi scria el la 13 Martie 1934, « dar pietrele de hotar le-am așezat de multe ori altfel decât predecesorii mei », iar în 19 Februarie 1935 adăuga: « Rezultatele obținute nu sunt prea bogate, dar am curățit câmpul de foarte multe buruieni, iar tăblițele de orientare pe care le-am așezat indică unele căi pe care nu încercase nimeni să umble ». La observația mea că la deslegarea acestei probleme fantazia disciplinată a omului de știință are să înlocuiască lipsa documentului, el îmi răspunde: « Îți dau dreptate. Creatoare, în știință ca și în arte, este numai fantazia. Dar ea trebue ținută în frâu de simțul critic. Acesta are un rol ingrat, căci se lasă greu acolo unde sborul cearcă să învingă nemărginirea. Deși critica e antipatică și trece de neproductivă, ea trebue să întregească fantazia ». Despre Atlasul Lingvistic Român prevede în aceeași scrisoare că « va aduce probabil dovezile despre păstrarea vechiului dialect dacoromân ».

©BCU CLUJ

Friedwagner nu era numai un învăţat, ci şi un profesor excelent, care nu credea — ca atâţia dintre colegii actuali — că misiunea dascălului încetează din clipa când cobora de pe catedră. Pentru elevii lui avea totdeauna vreme, îngrijindu-se ca ei să găsească în biblioteca seminarului toate cărţile necesare, primindu-i oricând în camera lui de lucru, în care sprâncenele lui stufoase se descreţeau şi în care îl găseai cu pipa cea lungă între dinţi, răspândind dela început o atmosferă de bonomie şi intimitate. Pe aceşti elevi îi lua la plimbări lungi, cântând şi glumind cu ei şi făcându-i să-şi deschidă inimile ca unui părinte. Din gura lui auzeau vorbe înţelepte, care valorau adesea mai mult decât ştiinţa agonisită la cursuri. În Bucovina sforăriilor politice, îi îndemna să rămână în afară de partide şi să aibă faţă de presa zilnică « care nu face istorie, ci numai gălăgie » rezervele cuvenite. Vorbind de raportul omului de ştiinţă faţă de opera sa, spunea: « Miere face şi albina şi bărzăunul. Tuturor le place mierea albinei; a bărzăunului îi place numai lui. Aşa-mi place şi mie ce scriu eu. Caut totuşi să mă deosebesc de bărzăun prin aceea că nu bâzâiu atâta ca el ».

Universităţile din Würzburg, Graz şi Frankfurt l-au chemat la catedrele de limbi romanice. S'a hotărît în 1911 pentru cea mai nouă din marele şi bogatul oraş comercial de lângă râul Main. Acolo a izbutit să creeze din anul întâiu un lectorat de limba română pentru ocuparea căruia îmi cerea să-i trimit un tânăr pregătit. La început fusese vorba să plece G. Giuglea, care însă nu obţinu concediul solicitat. A plecat I. E. Torouţiu, după care a urmat Cazacu şi, după războiu, Dr. Finta. « În cursurile mele citez anume forme româneşti ca să le deştept studenţilor interesul pentru limba română şi să-i silesc să urmeze cursurile lectorului, iar pentru bibliotecă cumpăr mereu cărţi româneşti », numind într'o scrisoare acest lucru « filoromânism activ ».

Filoromân a fost Friedwagner cu adevărat. Durerea pe care o simţea ca fiu credincios al neamului său pentru decăderea Germaniei de după războiu nu-i turbura sincera bucurie pentru ajungerea idealului naţional al prietenilor lui din România. « Să dea Dumnezeu », îmi scria el, « ca ţara ta, căreia îi prevesteam în 1911, la Hotelul Traian în Iaşi (cu ocazia serbărilor jubiliare ale Universităţii, la care a luat parte ca delegat oficial), un viitor strălucit — fără să bănuesc, firește, că prorocirea mea se va realiza atât de repede — să dea bunul Dumnezeu ca România atât de răsfăţată de soartă, să rămână o ţară a libertăţilor şi să devină o ţară a muncii ! ».

S. PUŞCARIU

Hertvík Jarník

Fiul lui Ioan Urban Jarník înfocat prieten al poporului nostru întocmai ca părintele său dela care în copilărie ne-a învăţat limba, profesor de filologie romanică cu privire specială la limba română dela Universitatea Masaryk din Brno, Dr. Hertvík Jarník a încetat din viaţă în ziua de 10 Decemvrie 1938 la vârsta de 61 ani. Elev al tatălui său şi apoi, la Viena, al lui Meyer-Lübke, şi-a completat studiile de filologie romanică la Sorbona şi Strassburg.

Intâi ca director de bibliotecă şi mai târziu ca profesor la Facultatea de Litere din Brno, Hertvík Jarník a publicat studii consacrate literaturii medievale

©BCU CLUJ

franceze, gramaticii istorice franceze, limbii albaneze, etc. şi a editat vestita operă a lui Comenius « Orbis Pictus », care învederează o metodă meticuloasă şi un remarcabil spirit critic.

Din lucrările lui H. Jarník în care se ocupă de limba română — etimologii, note la Atlasul linguistic al lui Weigand şi la traducerea lui Harap Alb a aceluiaşi, neologismele franceze în limba română, etc., — se vede că autorul lor cunoştea nu numai limba noastră literară, ci şi fineţele graiurilor populare din diferitele regiuni româneşti. Cei ce l-au auzit vorbind au rămas încântaţi de limba lui neaoşă românească care, întocmai ca şi cea a tatălui său, amintea puţin accentul ardelenesc.

In Hertvík Jarník am pierdut un însufleţit promotor al legăturilor culturale ceho-române, un cercetător al limbii şi literaturii noastre la Cehi, un îndrumător al tineretului nostru care a studiat în Universităţile cehe şi mai ales un mare prieten.

EMIL PETROVICI

Adolf Zauner

(22.V.1870—4.VIII.1940)

Un nume drag, pe care îl vom mai întâlni adesea în amintirea trăirilor de altă dată, ca şi în calea cercetărilor noastre. Elev al lui W. Meyer-Lübke, i-a urmat până la sfârşitul vieţii sale metodele, cu credinţă şi cu meticuloasă fereală de orice risc, de ipoteze şi afirmaţii lipsite de temeiul unor fapte care să-i pară suficient de doveditoare şi fără de lacună în înlănţuirea lor. Nu este autor al unei opere de creaţie în proporţii mari, dar a fost un profesor şi îndrumător excelent al unei serii îndelungate de studenţi. Cu interesul lui critic, cu cumpătul şi seninătatea sa urmărea toate, în cele mai variate domenii ale romanisticei. Numeroase studii, recensii şi dări de seamă au dat o notă de distincţie şi de sobrietate cuceritoare paginilor iscălite de el în revistele al căror colaborator a fost. O moarte fulgerătoare i-a curmat firul vieţii în Graz-ul lui H. Schuchardt, unde a fost dela 1911 urmaşul lui J. Cornu. În învăţământul universitar intrase încă în 1902 ca docent al Universităţii din Viena.

Romanist şi în deosebi hispanolog ne-a dat o carte de temeinică introducere în studiul şi istoria limbii spaniole, « Altspanisches Elementarbuch », Heidelberg, 1908 (zweite umgearbeitete Auflage, 1921), iar în Sammlung Göschen cele patru ediţii de « Romanische Sprachwisennschaft » (1900—1926) în 2 volumaşe, o capodoperă de concizie, precizie şi claritate, dând începătorilor în ale romanisticei elementele indispensabile pregătirii lor. Pornind în alcătuirea acestei cărţulii pe căile gramaticei lui W. Meyer-Lübke, îl completa pe maestru, căci a acestuia « Einführung in das Studium der romanischen Sprachen » presupune la cititor oarecare familiaritate cu problemele studiilor de romanistică.

Într'o vreme în care limba română se găsea pentru mulţi romanişti încă dincolo de orizontul vederilor lor, A. Zauner a înţeles să-i dea locul cuvenit, în spiritul bunei tradiţii a lui Fr. Diez şi a marelui său profesor dela Viena. Am putea cita aici şi teza lui de abilitare « Die romanischen Namen der Körperteile. Eine onomasiologische Studie » (Erlangen, 1902), care punea în lumină, între

©BCU CLUJ

altele, şi faptul că termenii vechi latini pentru numirea părţilor corpului s'au păstrat şi la noi ca în Romania de Vest. Citea cu un interes remarcabil studiile de linguistică publicate la noi în ţară, informând străinătatea despre ele, iar observările pe care ni le făcea ne-au fost totdeauna binevenite — şi dacă se întâmpla să nu ne împărtăşească părerile — şi folositoare.

Trecuse cândva şi prin Cernăuţi, ca profesor la Şcoala Comercială de acolo. Cunoştinţa limbii române a făcut-o totuşi mai de mult, încă în vârstă de cam zece ani, când o întâmplare i-a dat acest prilej, precum îmi mărturisea într'o scrisoare din 25 Mai 1930. « Interesul acesta a sporit firește când am început cu studiul limbilor romanice în Universitate: am înţeles în curând că cunoaşterea temeinică a limbii române este indispensabilă pentru priceperea evoluţiei acestui grup de limbi . . . în ciclul cursurilor mele am avut totdeauna în vedere limba română şi am putut să trezesc de repeţite ori interesul studenţilor mei pentru ea. Inima mea este legată oarecum de limba aceasta frumoasă, iar orice vine din România îşi are asigurată din capul locului simpatia mea » *(ib.)*.

I s'a răspuns de aici cu aceeaşi simpatie şi preţuire, când în şedinţa din 29 Mai 1914 Academia Română l-a ales membru al ei deodată cu M. Bartoli, E. Herzog şi Mario Roques. Când a împlinit vârsta de 60 de ani, a fost una din bucuriile lui mari, după cum îmi scria, că cei dintâi care l-au felicitat au fost prietenii lui români dela Cernăuţi şi dela Cluj. De omagiul pregătit lui pentru aniversarea a 70-a a vieţii sale nu i-a mai fost dat să aibă parte, iar Cernăuţii şi Clujul se întunecau atunci de năvala ocupaţiei străine.

AL. PROCOPOVICI

©BCU CLUJ

PREFAȚA

(ap.) Năvala evenimentelor prin care au trecut țara și neamul din vara anului trecut încoace, ne-a silit să tipărim acest volum al Dacoromaniei cu întârziere și într'un număr redus de pagini. Potrivit cu dorința directorului Muzeului am hotărît într'una din ședințele noastre, ținute încă la Cluj, ca începând cu acest volum să dăm buletinului nostru un comitet de direcție, compus din cei mai vechi și mai statornici colaboratori ai lui. El va apărea de aci înainte, la intervale mai scurte, în două fascicule pe an.

In urma hotărîrii arbitrale dela Viena, din 30 August 1940, am fost nevoiți să părăsim căminul nostru din Cluj. Muzeul a plecat astfel din casa în care a luat ființă și unde și-a desfășurat activitatea timp de două decenii, având bucuria unor înfăptuiri științifice întâmpinate cu elogii în țară și străinătate. Ne-am mutat vremelnic la Sibiu, în condițiuni mulțumitoare. Intreg materialul nostru științific a fost evacuat, fără ca să sufere vreo pierdere. Amintim în deosebi milioanele de fișe ale Dicționarului Academiei și ale Atlasului Linguistic Român, materialele Arhivei de Folklor și biblioteca Muzeului cu numeroase piese foarte prețioase, care nu s'ar mai fi putut înlocui. Lucrările de reinstalare în noul local dela Sibiu (Bul. Principele Nicolae, 24) au fost îndeplinite de zor. Astfel ne-am putut reîntoarce la lucrările și cercetările noastre științifice chiar din cele dintâi zile ale anului școlar 1940/41.

Nu putem lăuda deajuns zelul și devotamentul minunat cu care am fost ajutați atât la evacuare cât și la așezarea noastră în noul adăpost din Sibiu de întreg personalul din serviciul Muzeului și de studenții și studentele noastre. Tuturor acestora ținem să le mul-

©BCU CLUJ

ţumim şi aci pentru câtă binefacere a fost şi pentru ei şi pentru noi, în zilele de încercări grele şi osteneli mari, această solidaritate muzeistă.

Muzeul Limbii a făcut loc în localul pe care l-a primit dela Rectoratul Universităţii şi seminariilor de limba şi literatura română, de slavistică şi laboratorului de fonetică experimentală şi bibliotecilor lor. Lucrările cercetătorilor şi ale studenţilor sunt astfel mult înlesnite.

Ş e d i n ţ e l e Muzeului s'au ţinut regulat, atât la Cluj, cât şi la Sibiu, în fiecare zi de Marţi, între orele 5—8 d. m. La Sibiu, ele au fost inaugurate de directorul Muzeului, S. Puşcariu şi conduse apoi de G. Giuglea.

Au făcut c o m u n i c ă r i: L. Blaga, I. Breazu, U. Cianciolo, I. Constantinescu, C. Daicoviciu, N. Drăganu, G. Giuglea, P. Grimm, C. Lacea, D. Macrea, D. Maniu, Th. Naum, Şt. Paşca, E. Petrovici, D. Popovici, Al. Procopovici, S. Puşcariu, G. Serra, A. Steffen, iar dintre oaspeţi E. Gamillscheg, profesor la Universitatea din Berlin şi Directorul Institutului german pentru ştiinţă din România şi H. Harmjanz, profesor la Universitatea din München şi conducătorul Atlasului folkloric german. Partea a doua a acestui volum va cuprinde scurte indicaţii privitoare la toate comunicările acestea.

L e g ă t u r i l e c u s t r ă i n ă t a t e a au fost menţinute. Muzeul a fost vizitat, pe lângă savanţii străini amintiţi mai sus, şi de H. Cysarz, profesor la Universitatea din München.

Directorul Muzeului, prof. Sextil Puşcariu a fost ales membru corespondent al Academiei de Ştiinţe din Berlin. D-sa a organizat şi conduce, în calitate de preşedinte, Institutul Român din Germania şi face cursuri la Universitatea din Berlin.

Pentru Congresul Internaţional de Linguistică ce urma a se ţine la Bruxelles în 1939, îşi anunţaseră participarea, dintre membri Muzeului, S. Puşcariu, Al. Procopovici, G. Serra şi E. Petrovici. Congresul a fost amânat din cauza evenimentelor. Parte din comunicările şi contribuţia noastră la acest congres a apărut în broşurile: « Réponses au Questionnaire » şi « Résumés des communications ». Bruges, 1939. Imprimerie Sainte Catherine.

B i b l i o t e c a a sporit, dela 13 Iulie 1938 la 1 Iulie 1941, cu 547 opere în 934 vol., precum şi cu câteva manuscrise şi hărţi. Ea are astăzi 7691 opere în 11.763 volume. Donaţii am primit dela: Fundaţia regală pentru literatură şi artă 117 vol., C. Lacea 38 vol.,

©BCU CLUJ

Arhivele Statului 16 vol., Astra-Sibiu 15 vol., Academia Română 13 vol., Casa Școalelor 12 vol., G. Serra 9 vol., Berliner Beiträge zur Romanischen Philologie 8 vol., Al. Procopovici 6 vol., I. Breazu 5 vol., Philosophische Fakultät der Friedrich-Wilhelms-Universität zu Berlin 5 vol., Școala de arhivistică 5 vol., Alf Lombard 4 vol., L. Morariu 4 vol., L. Netoliczka 3 vol., C. Petranu 2 vol., S. Pușcariu 2 vol., P. Skok 2 vol., iar câte un volum dela J. L. Bendeiro, Gh. Bezviconi, I. Bilețchi, Viggo Bröndal, N. Comșa, C. Coposu, D. Crânjală, H. Dumitrescu, Fundația Regele Carol I, E. Gamillscheg, I. Gherghel, O. G. Lecca, I. Iordan, G. Kristóf, I. Mușlea, Jose Maria de Pereda, E. Petrovici, Dariu Pop, I. Rațiu, Al. Rosetti, A. Sacerdoțeanu, Paolo Soldati, N. Tcaciuc-Albu.

Dacoromania IX s'a trimis în schimb la 45 publicații din țară și 41 din străinătate.

Cheltuelile de înzestrare a bibliotecii, de întreținere a Muzeului și cele de tipar, ale publicațiunilor, au fost acoperite din următoarele încasări (făcute dela 1 August 1938 la 1 August 1941):

a) Dela Onor. Minister al Culturii Naționale și al Cultelor, Casa Școalelor, pentru tipărirea Dacoromaniei X 25.000

b) Dela Universitatea «Regele Ferdinand I» din Cluj-Sibiu (din taxele de studii):

Bibliotecă și diverse (1938/39)	23.000	
Bibliotecă și diverse (1939/40)	17.500	
Publicațiuni (dela Oficiul de Editură pe 1938/39)	25.000	
Total . . .		65.500
c) Din vânzarea publicațiunilor		36.855
Total general . . .		127.355

Adăugând la sumele destinate pentru tipărirea Dacoromaniei contribuția pe care și-au impus-o membrii comitetului nostru de direcție, am putut reîncepe publicarea buletinului nostru. Nădăjduim că vom găsi pe viitor și mai multă înțelegere pentru nevoile acestui Muzeu și înfăptuirile lui în serviciul științei și al neamului.

Gândul nostru de mulțumire pentru ajutoarele primite se îndreaptă în deosebi către d-l ministru al Culturii Naționale, generalul Radu Rosetti, și către Oficiul de Editură al Universității noastre.

©BCU CLUJ

Personalul Muzeului: Director: Sextil Pușcariu (din Decemvrie 1940 suplinit de Al. Procopovici); Șef de lucrări: Ion Breazu (având la Sibiu în sarcina sa și toată administrația Muzeului); Asistent: Ilie V. Constantinescu (dela 1 Februarie 1939); Preparator: Ilie V. Constantinescu (până la 31 Ian. 1939), Pia Gradea (dela 1 Febr. 1939); Secretar-bibliotecar: Vasile Băjănică; Cartograf: Liviu Onu (până la 30 Oct. 1939), Nicolae Popescu (dela 1 Nov. 1939) și Ștefan Poenaru; Laborant: Mihai Vonsza (până la 31 Aug. 1940), Pavel Podoabă (dela 1 Martie 1941).

In Secția bibliografică, condusă de șeful de lucrări Ion Breazu, s'a lucrat de către asistentul Ilie V. Constantinescu *Bibliografia privitoare la limba română (1936—1940)*. O publicăm în volumul acesta al Dacoromaniei, indicând deocamdată titlurile. Vom reveni însă la sistemul bibliografiei analitice, cuprinzând toate publicațiile cu privire la limba și literatura română.

In secția Atlasului Linguistic Român, Emil Petrovici a publicat, la sfârșitul anului 1940, vol. I din *Atlasul Linguistic Român II (ALR. II, 1)* și vol. I din *Micul Atlas Linguistic Român II (ALRM. II)*. D-sa pregătește un volum de texte. Sever Pop a terminat de redactat *ALR. I vol. 2* împreună cu *ALRM. I, vol. 2* (care vor apare în cursul toamnei). Și d-sa lucrează la un volum de texte.

Arhiva de folklor a Academiei Române, atașată Muzeului Limbii Române, și condusă de I. Mușlea a continuat anchetele prin chestionare, culegere de material folcloric pe teren și a publicat *Anuarul Arhivei de Folklor* V, București, 1939, Tip. «Monitorul Oficial».

Directorul nostru, care a cheltuit în serviciul Muzeului timp de 20 de ani toată truda, grija și dragostea, a îndrumat lucrurile în așa fel, ca niciuna din lucrările instituției noastre să nu sufere vreo scădere din cauza misiunii importante pe care o îndeplinește din vara anului 1940 în străinătate.

La începutul anului școlar 1939/40 a plecat dintre noi, chemat în patria sa, la Universitatea din Cagliari, colegul Giandomenico Serra. Din Decemvrie 1920, de când a fost numit titularul catedrei de Limba și Literatura italiană dela universitatea noastră,

©BCU CLUJ

ne-a fost și ne-a rămas un prieten drag și un erudit colaborator al Dacoromaniei. Il știm al nostru, cu gândul zăbovind adesea printre noi și cu un crâmpei de suflet muzeist dus dintre noi la noua lui catedră.

Moartea năpraznică a făcut să fâlfâe steag de doliu asupra noastră. In ziua de 17 Decemvrie 1939 ne copleșea durerea trecerii lui Nicolae Drăganu în împărăția veșniciei. Ales în 1939 membru al Academiei Române, ne-a fost un colaborator devotat și un camarad neprețuit în toate înfăptuirile Muzeului, care îl numără printre ctitorii săi. Dacoromania X începe cu cuvântul înlăcrămat închinat memoriei lui.

©BCU CLUJ

NICOLAE DRĂGANU

©BCU CLUJ